

Prokuratura i Prawo

NR 5/maj 2022

ISSN 1233-2577

Prokuratura Krajowa

RADA NAUKOWA

Przewodniczący – **Dariusz BARSKI**
Członkowie: Janina BLACHUT, Władysław CZAPLIŃSKI, Romuald KMIECIK, Grzegorz OCIECZEK, Lech K. PAPRZYCKI, Emil PŁYWACZEWSKI, Wojciech RADECKI, Sławomir STEINBORN, Bogusław SYGIT, Andrzej ZYBERTOWICZ

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Przewodniczący – **Marek SADOWSKI**
Członkowie: Beata HŁAWACZ, Jacek MOTAWSKI, Paweł OPITEK, Przemysław OSTOJSKI, Martyna PIESZCZEK, Tomasz SZAFRAŃSKI, Marek WOŹNIAK, Adam ZBIERANEK

REDAKCJA

Redaktor Naczelny – **Marek SADOWSKI**
Z-ca Redaktora Naczelnego – Adam ZBIERANEK
Sekretarz Redakcji – Wojciech KOTOWSKI

Współpraca: Justyna KRAKOWIAK

WYDAJE PROKURATURA KRAJOWA

Adres Redakcji:
02-676 Warszawa, ul. Postępu 3
Tel. 22 12 51 549
e-mail: redakcja@pk.gov.pl

Projekt okładki
Studio Karandasz

Skład i korekta:
Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych
31-033 Kraków, ul. Westerplatte 9
tel. 12 422 87 55, fax 12 422 38 50
e-mail: wydawnictwo@ies.krakow.pl
www.ies.krakow.pl/wydawnictwo/prokuratura/index.php

Druk i dystrybucja:
Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu
27-600 Sandomierz, ul. Żeromskiego 4
tel. 15 649 97 00
e-mail: marketing@wds.com.pl
www.wds.pl

ISSN 1233-2577 nakład 800 egz.

Wersją podstawową (referencyjną) czasopisma jest wersja papierowa

Spis treści
Table of contents

Artykuły/*Articles*

dr Grzegorz Ociecek, prokurator Prokuratury Krajowej w stanie spoczynku, adiunkt UKSW, dr Kamil Samiczak, instruktor Zakładu Służby Kryminalnej Szkoły Policji w Katowicach

Przestępczość zorganizowana w ujęciu statystycznym (część I 1998–2003) 5

Organized crime in statistical terms (Part I: 1998–2003) 28

dr hab. Paweł Baranowski, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, dr Karol Korczak, adiunkt Uniwersytetu Łódzkiego. Zakład Cyberprzestępczości Gospodarczej Instytutu Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi

Bezpieczeństwo i mechanizmy konsensusu w systemach blockchain 30

Consensus mechanisms and security of blockchain systems 51

dr Agnieszka Książopolska-Breś, Prokurator Prokuratury Rejonowej w Białogardzie

Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego przed sądem w trybie art. 185a k.p.k. a wymóg wyznaczenia obrońcy dla podejrzanego oraz pełnomocnika dla osoby podejrzanego 52

Interview of a minor victim in court in accordance with the Code of Criminal Procedure, Article 185a, versus the requirement to appoint a defence counsel for a suspect and a representative for a suspected person 59

dr Krystyna Patora, prokurator Prokuratury Regionalnej w Łodzi, asystent Uniwersytetu Łódzkiego

Wykładnia niektórych znamion czynu zabronionego z artykułu 301 § 1 kodeksu karnego 61

Interpretation of some features of a prohibited act under Article 301 of the Penal Code 87

Magdalena Werra, magister kryminologii, studentka prawa Uniwersytetu Gdańskiego

Racjonalny prawodawca w walce z korupcją w sektorze publicznym 88

Reasonable lawmaker in combat against corruption in the public sector 116

Aneta Stankiewicz, asystent prokuratora w Departamencie do Spraw Przestępczości Gospodarczej Prokuratury Krajowej	
Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym	118
<i>Corruption as a cause for dysfunctions in the public sector</i>	144
Sylwia Uścimiak, magister prawa Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, uczestniczka Kursu Seminarium Doktoranckie na Uczelni Łazarskiego w Warszawie. Protokolant sądowy w XII Wydziale Wykonywania Orzeczeń w Sądzie Rejonowym Katowice-Wschód w Katowicach	
Kontratyp ryzyka sportowego w polskim prawie karnym	145
<i>Sports risk as a circumstance precluding criminal responsibility under Polish criminal law</i>	156

Materiały szkoleniowe/*Training material*

Jan Kluza, asesor sądowy w Sądzie Rejonowym w Kielcach, II Wydział Karny, absolwent studiów doktoranckich w Katedrze Postępowania Karnego UJ	
Wzajemne znęcanie się jako okoliczność wyłączająca przestępczość czynu	157
<i>Mutual abuse as a circumstance excluding criminality</i>	172

Glosy/*Commentaries*

do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. IV KK 420/19 (dot. broni palnej) – oprac. dr Bolesław Kurzępa	173
<i>to the Supreme Court judgment of 16 December 2020, ref. no. IV KK 420/19 (concerns firearms) – by Bolesław Kurzępa, Ph.D.</i> . . .	180

Z historii Prokuratury/*Prosecutor's office: historical overview*

Płk audytor Kazimierz Marian Marcelli Słowikowski Naczelnny Prokurator Wojskowy i Szef Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych	181

Z żałobnej karty/*From the mourning book*

Wspomnienie o Marku Pasionku Zastępcy Prokuratora Generalnego	189

ARTYKUŁY

Grzegorz Ociecek¹, Kamil Samiczak²

Przestępczość zorganizowana w ujęciu statystycznym (część I 1998–2003)

Streszczenie

Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie kwestii dotyczących ekspansji przestępczości zorganizowanej w naszym kraju i stanowi pierwszy z cyklu, który poświęcony został temu aspektowi. W publikacji zaprezentowane zostały podstawowe informacje związane zarówno z terminologią dotyczącą przestępczości o charakterze grupowym, jak również aspektami statystycznymi. Niniejsza publikacja ma na celu uświadomienie zmian, jakie dokonują się w zakresie obszarów funkcjonowania zorganizowanych grup przestępczych na przestrzeni lat 1998–2021.

---

¹ dr Grzegorz Ociecek, Prokurator Prokuratury Krajowej w stanie spoczynku, Doradca Prokuratora Krajowego, adiunkt UKSW, stały recenzent miesięcznika Prokuratura i Prawo, członek Rady Naukowej IWS, WPP oraz OSA. Członek Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, tworzącej zaawansowane, zintegrowane narzędzia technologiczne, wspomagające działania organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Uczestnik oraz współorganizator międzynarodowych konferencji poświęconych m.in. zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu. Uczestnik programu *International Visitor Leadership*, organizowanego przez Departament Stanu USA w zakresie zwalczania przestępczości i terroryzmu. Autor publikacji w zakresie przestępczości zorganizowanej oraz świadków koronnych. ORCID 0000-0002-2785-4677.

² dr Kamil Samiczak, instruktor Zakładu Służby Kryminalnej Szkoły Policji w Katowicach. W Policji od 17 lat. Doktor nauk prawnych. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz Akademii Muzycznej w Krakowie, stypendysta *Hochschule Musik Detmold Neustadt*, Niemcy oraz *Central Washington University*, USA. Ekspert Komisji Europejskiej – projekt „*Reform of initial and continuous training of the Police system in the Republic of Moldova*”, 19–25 maja 2019 r., 16–20 września 2019 r. Ekspert Komisji Europejskiej – projekt „*Hate Crimes*” 2022–2023. Autor publikacji z zakresu kryminalistyki, zamówień publicznych i bezpieczeństwa społecznego.

Pierwsza część poświęcona została w szczególności omówieniu początkowego okresu działalności polskich zorganizowanych grup przestępczych (1998–2003), których aktywność skupiała się w szczególności na popełnianiu przestępstw o charakterze kryminalnym. W artykule nie ograniczono się wyłącznie do zaprezentowania danych statystycznych, lecz wskazano także na pewne elementy rozwiązań technicznych umożliwiających skuteczną walkę z tego rodzaju przestępczością w tym m.in. technologię data mining, jak również inicjatywy o charakterze międzynarodowym mające na celu ograniczenie zasięgu występowania przestępczości zorganizowanej w naszym regionie.

W kolejnej części zaprezentowane zostaną najnowsze, niepublikowane do tej pory dane statystyczne Departamentu Przestępczości Zorganizowanej i korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie zwalczania przestępczości, jak również dane związane ze zwalczaniem przestępczości o charakterze narkotykowym.

Słowa kluczowe

Przestępczość zorganizowana, zorganizowane grupy przestępcze, grupa zbrojna.

Przestępczość zorganizowana stanowi jedno z głównych zagrożeń bezpieczeństwa, gdyż „przeszkadza” w społecznym, ekonomicznym oraz politycznym rozwoju społeczeństwa. Przestępczość ta rozwinęła się w czasie wzrostu globalizacji i rozszerzenia się handlu międzynarodowego. Współczesne grupy przestępczości zorganizowanej stanowią już raczej przestępcze przedsiębiorstwa, które tak jak legalny biznes, korzystają z globalizacji i zmian techniki. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać przede wszystkim w chęci zysku. Wzrasta również pokusa stosowania przemocy dla ochrony pozyskanych wcześniej w sposób nielegalny zdobyczy³. Przestępcy coraz częściej zatrudniają fachowców w celu uzyskania legalnych, finansowych i technologicznych opinii oraz korzystają z ich doświadczeń, by uzyskać pomoc w szeregu dziedzin takich jak na przykład zdobycie podrobionych dokumentów czy stworzenie nowych tożsamości. W ostatnim okresie grupy wchodzące w skład tzw.

---

³ B. Hołyst, Bezpieczeństwo w Europie w świetle dokumentów unijnych, (w:) J. Kasprzak, W. Cieślak, I. Nowicka (red.), *Meandry prawa karnego i kryminalistyki. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Stanisława Pikulskiego*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015, s. 325.

przestępczości zorganizowanej zbudowały na dużą skalę sieci międzynarodowe oraz zgromadziły wielkie zyski z dystrybucji środków odurzających i innych substancji psychoaktywnych, handlu ludźmi, bronią palną, sfałszowanymi produktami oraz poprzez popełnianie międzynarodowych oszustw. Uzyskane dochody z przykładowo wymienionej przestępczości są „prane” i wprowadzane do legalnej działalności gospodarczej, co pomaga w rozwijaniu tej przestępczości na jeszcze większą skalę. Przestępczość zorganizowana jest obok terroryzmu jednym z największych zagrożeń dla współczesnego świata⁴. Przestępcy zorganizowani, jak również terroryści wykorzystują osłabione struktury państwowe. Walka z przestępczością zorganizowaną nie tylko powinna być kontynuowana, ale też służby z nią walczące powinny posiadać coraz to lepszy sprzęt techniczny do jej zwalczania, jak również powinny współpracować ze sobą i regularnie podnosić swoje kwalifikacje. Cel działania przestępczości zorganizowanej został określony w licznych definicjach opracowywanych przez organy ścigania, a także instytucje międzynarodowe.

Przykładowo, Komisja Wspólnot Europejskich w art. 2 Decyzji Ramowej Rady 2008/841/WSiSW określa organizację przestępczą jako „zorganizowaną grupę, istniejącą przez pewien czas, składającą się z więcej niż dwóch osób, działających wspólnie w celu popełnienia przestępstw, których maksymalne zagrożenie karą przekracza cztery lata pozbawienia wolności lub aresztu, lub które podlegają surowszej karze, w celu osiągnięcia bezpośrednio lub pośrednio, korzyści finansowej, lub innej korzyści materialnej”⁵.

Kolejne definicje związane z przestępczością zorganizowaną opracowane były m.in. w Konwencji Narodów Zjednoczonych z dnia 15 listopada 2000 r.: zgodnie z art. 2 przestępczość zorganizowana określana jest jako: „posiadającą strukturę grupę, składającą się z trzech lub więcej osób, istniejącą przez pewien czas oraz działającą w porozumieniu w celu popełnienia jednego lub więcej poważnych przestępstw określonych na podstawie konwencji, dla uzyskania, w sposób bezpośredni lub pośredni, korzyści finansowej lub innej korzyści materialnej”⁶.

---

⁴ K. Wiciak, USOM jako narzędzie „białego wywiadu”, (w:) W. Filipkowski, W. Małdrzejowski (red.), *Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012, s. 103.

⁵ Decyzja ramowa Rady 2008/841/WSiSW z dnia 24 października 2008 r., w sprawie zwalczania przestępczości zorganizowanej.

⁶ Konwencja Narodów Zjednoczonych z dnia 15 listopada 2000 r. przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r., <https://www.prawo.pl/akty/dz-u-2005-18-158,17156098.html> (dostęp: 22 lutego 2022 r.).

Po osiągnięciu wyżej wskazanych korzyści majątkowych niezbędnym do zrealizowania etapem, który pozwoli na ich legalizację, jest pranie pieniędzy. Ma ono na celu stworzenie pozorności legalności dla posiadanego przez sprawców przestępstw majątku. W obecnym stanie prawnym z praniem pieniędzy będziemy mieć do czynienia wtedy, gdy dowolna osoba posiada:

- a) środki płatnicze,
  - b) papiery wartościowe lub inne wartości dewizowe,
  - c) prawa majątkowe lub
  - d) mienie ruchome lub nieruchome,
- pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego:
- a) przyjmuje,
  - b) przekazuje lub
  - c) wywozi za granicę,
  - d) pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo
  - e) podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub istotnie utrudnić stwierdzenie: przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia wyżej wymienionych wartości majątkowych, wykrycia, zajęcia albo orzeczenia przepadku wyżej wymienionych wartości majątkowych⁷.

Wyszczególnione wcześniej w definicji aspekty zorganizowanej działalności przestępczej (z jednej strony cel, jakim jest osiągnięcie korzyści majątkowej, z drugiej legalizacja tej korzyści przez „pranie” pieniędzy), pozwalają wskazać na możliwy kierunek zwalczania tego typu przestępstw.

Ważnym aspektem związanym z przestępczością zorganizowaną są jej kryteria, związane z tzw. cechami charakterystycznymi, do których zaliczamy:

- zaspakajanie zapotrzebowania części społeczeństwa na nielegalne usługi, zabronione przez ustawy, czego część społeczeństwa nie akceptuje,
- wybieranie działalności przestępczej, biorąc pod uwagę najmniejsze ryzyko wykrycia i ukarania, najmniejszy nakład pracy i kosztów oraz najwyższy, szybko i łatwo osiągalny zysk,
- stanowi rdzeń przestępczości, wokół którego powstają inne jej rodzaje (tzw. przestępczość towarzysząca),
- powstaje w celach świadczenia nielegalnych usług, produkcji, transportu i dystrybucji nielegalnych towarów,

---

⁷ Ministerstwo Finansów, Generalny Inspektor Informacji Finansowej, Przeciwdziałanie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, praca zbiorowa, Warszawa 2009, s. 43.

- w obrębie każdej grupy kryminalnej istnieje strategiczne i taktyczne planowanie, racjonalne działanie i podział ról (określona specjalizacja),
- grupy kryminalne przestrzegają norm subkultury, swoistego niepisanego kodeksu i sposobu zachowania się,
- działalność z chęci zysku lub chęci władzy,
- działalność długoterminowa lub bezterminowa,
- podział zadań i kompetencji między członkami grupy,
- specjalistyczną hierarchię,
- multiprzestępczość, jako sposób zdobywania pieniędzy,
- hermetyczność, dyscyplinę i wewnętrzną kontrolę członków grupy przestępczej,
- popełnianie przestępstw o dużym ciężarze gatunkowym,
- stosowanie przemocy lub innych środków zastraszania,
- działalność o charakterze międzynarodowym,
- wywieranie wpływu na politykę, administrację, ze szczególnym uwzględnieniem organów ścigania⁸.

Wspomnieć należy także o kwestiach związanych z cechami przypisywanymi przestępczości zorganizowanej przez judykaturę. Na ten temat wielokrotnie wypowiadał się zarówno Sąd Najwyższy, jak również Sady Apelacyjne i Okręgowe. I tak, zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r. „Zawarte w art. 258 § 1 k.k. znamię „branie udziału w zorganizowanej grupie (...), mającej na celu popełnienie przestępstwa” oznacza istnienie pewnej struktury wewnętrznej takiej grupy, którą muszą tworzyć co najmniej trzy osoby. Nie wystarczy więc tu porozumienie tych trzech osób, co do popełnienia przestępstwa w formie współsprawstwa, ani nawet uprzedni podział między nimi ról w planowanym czynie. Muszą istnieć określone więzy organizacyjne, o pewnej trwałości, pozwalające na skoordynowany sposób działania oraz istnienie przywódcy w sensie personalnym lub przywództwa”⁹.

Wartym odnotowania jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 lutego 2020 r., zgodnie z którym sąd uznał, iż „Dla przyjęcia przestępstwa z art. 258 § 1 k.k. konieczny jest pewien stopień zorganizowania, powiązań hierarchicznych, których rodzaj może być różny, ale

---

⁸ E. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, *op. cit.*, s. 30, tamże: E. Pływaczewski, *Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce*, BCEUW 1999, nr 3–4, s. 59; H. D. Szwind, *Definition und Gesichte der organisieren Kriminalität im kurzen Überblick*, (w:) D. Szwind, G. Steinhilper, E. Kube (red.), *Organisierte Kriminalität*, Kriminalistik-Verlag, Heidelberg 1987, s. 18.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., sygn. II KK 330/10, LEX nr 1143848.

zawsze należy do nich wyodrębnienie ośrodka decyzyjnego, powiązań między jej członkami oraz form nadających grupie elementy trwałości¹⁰. Podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny we Wrocławiu z dnia 11 grudnia 2019 r. gdzie przyjął, iż „W pojęciu „zorganizowania” tkwią warunki podstawowej wewnętrznej struktury organizacyjnej – choćby z niskim stopniem zorganizowania – to także trwałość, istniejące więzy organizacyjne w ramach wspólnego porozumienia, planowanie przestępstw, akceptacja celów, trwałość zaspokojenia potrzeb grupy, skoordynowany sposób działania. Kierowanie grupą jako funkcja władcza polega zaś na określaniu kierunków działania, wydawaniu poleceń, koordynowaniu działalności uczestników grupy”¹¹. Najpełniej kwestie dotyczące warunków, jakie musi spełniać zorganizowana grupa przestępcza opisane zostały w wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 3 lipca 2019 r. Zgodnie z judykatem sądu zorganizowana grupa przestępcza musi spełniać następujące cechy:

- 1) Powinna składać się z co najmniej trzech osób.
- 2) Musi istnieć element organizacyjny, wyróżniający się w podziale zadań (ról) i koordynacji działania uczestników. Nie jest konieczne, aby wszyscy członkowie zorganizowanej grupy przestępczej wspólnie uzgadniali sposób popełnienia przestępstwa, a nadto byli połączeni więzami wzajemnej znajomości, wystarczające jest, aby każdy z uczestników grupy posiadał świadomość działania w jej strukturze organizacyjnej.
- 3) Powinien występować element kierownictwa i dyscypliny. Grupa zorganizowana musi mieć swego przywódcę, który nie musi być stałym przywódcą ani też tym, który daną grupę zorganizował.
- 4) Poziom organizacji grupy nie musi być bliżej sprecyzowany. Wystarczy niski stopień zorganizowania.
- 5) Organizowanie się grupy powinno dokonać się przed popełnieniem planowanych przestępstw. Elementy zorganizowania wymagają wcześniejszego wypracowania i nie można ich wytworzyć *ad hoc* w trakcie popełnienia przestępstwa. Jest to zarazem czynnik odróżniający zorganizowaną grupę przestępczą od współsprawstwa, które jako działanie „wspólne i w porozumieniu” z inną osobą, może ukonstytuować się dopiero w trakcie wykonania znamion czynu zabronionego (współsprawstwo sukcesywne).

---

¹⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 lutego 2020 r., sygn. II AKz 54/19, sygn. KZS 2020, nr 4, poz. 20.

¹¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 11 grudnia 2019 r., sygn. II AKa 271/19, sygn. KZS 2020, nr 5, poz. 66, LEX nr 2772931.

- 6) Zorganizowaną grupę przestępczą konstituuje łączne występowanie dwóch elementów, tj. porozumienia i zorganizowania. Porozumienie stanowi zarazem podstawę zorganizowanej grupy, ale nie wyczerpuje jej istoty.
- 7) Wymagany jest element trwałości, polegający nie tylko na popełnieniu przestępstw w sposób ciągły, ale także zapewnieniu sobie stałych źródeł dochodu trwających jakiś czas¹². Ważnym aspektem jest także okoliczność dotycząca okoliczności związanej z tym, iż nie jest konieczne, aby członkowie przynależący do zorganizowanej grupy przestępczej posiadali pełną wiedzę związaną zarówno ze szczegółami organizacyjnymi grupy, jak również aby znali wszystkich jej członków oraz orientowali się w mechanizmach jej funkcjonowania¹³.

Z kolei kwestie dotyczące zbrojnego charakteru zorganizowanej grupy przestępczej stało się przedmiotem wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2003 r., zgodnie z którym „zbrojny charakter” zorganizowanej grupy jest nie tylko znamieniem kwalifikującym w § 2 przestępstwa przewidzianego w art. 258 § 1 k.k., lecz także elementem, który określa sposób działania grupy. Oznacza to, że w działalności przestępczej owa grupa używa broni lub zakłada jej użycie w przyszłości i w tym celu broń posiada bądź ją gromadzi. Natomiast sytuacje stanowiące eksces ze strony któregoś z członków grupy, gdy bez wiedzy pozostałych uczestników posiada broń, a nawet ją indywidualnie wykorzysta, nie powinny być kwalifikowane jako przestępstwa określone w art. 258 § 2 k.k.¹⁴

Jeżeli chodzi o struktury zorganizowanych grup przestępczych, to zostały one zaprezentowane przez M. Cichomskiego oraz A. Fraj-Milczarską w publikacji „Struktura zorganizowanych grup przestępczych”.

Autorzy wymieniają następujące struktury, którymi mogą charakteryzować się poszczególne grupy przestępcze:

- 1) hierarchiczna (*standard hierarchy*), która charakteryzuje się jednym przywódcą oraz jasno określonymi rolami jej członków;
- 2) sieciowa (*criminal network*), opierająca się na przywództwie kilku liderów, którzy są wzajemnie ze sobą powiązani;

---

¹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. II AKa 95/2018, sygn. OSAŁ 2021, nr 1, poz. 135.

¹³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 października 2019 r., sygn. II AKa 382/18, KZS 2020, nr 6, poz. 63, LEX nr 2759496; podobnie zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 listopada 2019 r., sygn. II AKa 196/19, LEX nr 2768572.

¹⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2003 r., sygn. V KK 193/02, LEX nr 78390.

- 3) hierarchiczno-regionalna (*regional hierarchy*), charakteryzująca się przede wszystkim surową dyscypliną wśród jej członków;
  - 4) hierarchiczno-klasterowa (*clustered hierarchy*), polegająca na wspólnym, kolegialnym zarządzaniu przez kilku liderów zorganizowanej grupy przestępczej;
  - 5) sieciowo-gronowa (*core group*), której działalność opiera się na istnieniu określonej liczby ściśle powiązanych ze sobą członków¹⁵.
- Inny podział struktur zorganizowanych grup przestępczych oparty jest na:
- 1) strukturze gwiazdистой opierającej się na występowaniu tzw. centrum decyzyjnego;
  - 2) strukturze liniowej, charakteryzującej się występowaniem tzw. ogniw pośrednich mających za zadanie minimalizację dekonspiracji grupy;
  - 3) strukturze siatkowej, polegającej na braku jednego centrum decyzyjnego¹⁶.

W Stanach Zjednoczonych Ameryki, a także w niektórych państwach Europy Zachodniej, około trzydzieści lat temu podjęto różnego rodzaju działania zmierzające do uczynienia przestępczości zorganizowanej nieopłacalną, a tym samym do odcięcia jej od źródeł finansowania¹⁷. Do tego typu rozwiązań prawnych można zaliczyć inicjatywy ustawodawcze w postaci konwencji międzynarodowych, decyzji ramowych Rady Unii Europejskiej, a także rozwiązania systemowe, m.in. stworzenie narzędzi informatycznych, wyspecjalizowanych struktur. Podstawowy wniosek, jaki płynie z analizy wyżej wskazanych uregulowań prawnych, sformułować można w następujący sposób, nie jest możliwe skuteczne zwalczanie zorganizowanych grup przestępczych bez zgodnego z literą prawa likwidowania ich zaplecza finansowego. Wskazane inicjatywy i działania przyczyniły się do wypracowania pojęcia śledztwa finansowego, które obejmuje aspekty taktyczne i techniczne zwalczania przestępczości w wymiarze materialnym.

W europejskiej literaturze przedmiotu śledztwo finansowe ujmowane jest w kilku płaszczyznach, których połączenie pozwala je zdefiniować¹⁸.

¹⁵ M. Cichomski, A. Fraj-Milczarska, Struktura zorganizowanych grup przestępczych, s. 196–197, (w:) L. Paprzycki, Z. Rau, Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa, 2009.

¹⁶ W. Filipkowski, Przestępczość zorganizowana. Aspekty kryminologiczne. Fenomen zjawiska, (w:) W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 70.

¹⁷ J. Madinger, S. A. Zalopany, Money Laundering: A Guide for Criminal Investigations, New York 1999, p. 121–124.

¹⁸ Śledztwo finansowe można zdefiniować jako: zbieranie, kontrolowanie, kompletowanie, przetwarzanie i analizowanie danych finansowych na rzecz egzekwowania prawa.

Działania podejmowane na terenie Unii Europejskiej nie ograniczyły się wyłącznie do wypracowanego zaprezentowanego pojęcia. Organizacja ta podjęła także kroki zmierzające do europeizacji postępowania zabezpieczającego, czego rezultatem są zaimplementowane do polskiego Kodeksu postępowania karnego decyzje ramowe Rady, jak również działania w celu wprowadzenia rozwiązań systemowych, a także szkoleń z tego zakresu¹⁹. W obszarze rozwiązań systemowych, podobnie jak też w zakresie uznawania orzeczeń i postanowień o zabezpieczeniu, Komisja Europejska wydała decyzję o utworzeniu krajowych Biur Odzyskiwania Mienia, a także przeznaczyła środki na granty badawcze, umożliwiające wymianę doświadczeń, oraz na implementację narzędzi mających służyć zwalczaniu materialnego zaplecza sprawców przestępstw. Dodatkowo K. E. promuje realizację działań prowadzonych w ramach śledztw finansowych, a także analizy kryminalnej, wskazując, że zarówno śledztwa finansowe, jak i analiza kryminalna są podstawowymi narzędziami do walki z terroryzmem oraz przestępczością zorganizowaną. Promowanie ich szerszego zastosowania i wykorzystania, jako sposobów egzekwowania prawa we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej, usprawni identyfikację i wykrywanie dochodów pochodzących z przestępczości zorganizowanej²⁰. W innym dokumencie wspólnotowym Komisji wskazuje się, że „wzmocnienie narzędzi ukierunkowanych na finansowe aspekty przestępczości zorganizowanej powinno nastąpić poprzez podjęcie inicjatyw propagujących dochodzenia finansowe jako techniki ochrony porządku publicznego oraz poprzez ustanowienie wspólnych minimalnych standardów szkoleniowych z zakresu umiejętności prowadzenia dochodzeń finansowych”²¹. W kolejnym dokumencie, jakim jest Komunikat Komisji ds. Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie zapobiegania i zwalczania

---

Szerzej opisano śledztwo finansowe: G. C. M. Bakker (ed.), *Financial Investigation of crime. A toll of the integral law enforcement approach*, The Hague 2003, p. 16–19.

¹⁹ Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu, Decyzja Ramowa Rady 2003/577/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych, Decyzji Ramowej Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstw.

²⁰ Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich z dnia 20 listopada 2008 r., „Dochody pochodzące z przestępczości zorganizowanej. Przestępstwo nie płaci”, KOM (2008) 766.

²¹ Plan działania Rady i Komisji służący realizacji programu haskiego mającego na celu wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 198 z 2005 r., s. 1).

finansowania terroryzmu poprzez środki mające na celu usprawnienie wymiany informacji, zwiększenie czytelności oraz wykrywalności transakcji finansowych, zaprezentowano pogląd, że należy promować wyznaczanie lub tworzenie krajowych organów zajmujących się identyfikacją, śledzeniem, zamrażaniem oraz konfiskatą aktywów terrorystów oraz innej grupy przestępców. Organy te miałyby łączyć umiejętności śledcze, fiskalne i prawne²². Wskazując działania w obszarze UE, należy w nawiązaniu do omawianego zagadnienia odwołać się do zadań i roli EUROPOL-u. W ramach zwalczania przestępczości finansowej Europejskie Biuro Policji koncentruje się na wspieraniu dochodzeń dotyczących międzynarodowych form prania pieniędzy, rozpoznania majątkowego, a także działań związanych z zabezpieczeniem korzyści pochodzących z działalności przestępczej, zwalczaniu oszustw podatkowych w zakresie podatku VAT oraz identyfikowaniu powiązań między zgłaszanymi w państwach członkowskich podejrzanymi transakcjami a przestępstwami popełnianymi w innych państwach²³.

Obecnie podjęto wiele inicjatyw europejskich dla wzmocnienia międzynarodowej współpracy Policji, jak powołanie takich instytucji jak Euro-pol (*European Union's Law Enforcement Agency*)²⁴ i CEPOL (*European Union Agency for Law Enforcement Training*)²⁵ oraz utworzenie baz danych jak SIS (*Schengen Information System*)²⁶. Komisja UE podejmuje także wiele działań dla wsparcia państw członkowskich UE i ich Policji w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. Przykładami mogą być:

a) europejski nakaz aresztowania,

²² Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie zapobiegania i zwalczania finansowania terroryzmu poprzez środki mające na celu usprawnienie wymiany informacji, zwiększenie przejrzystości i wykrywalności transakcji finansowych, KOM/2004/0700.

²³ T. Sa f j a ń s k i, Europejskie Biuro Policji EUROPOL. Geneza, główne aspekty działania, perspektywy rozwoju, Warszawa 2009, s. 295.

²⁴ Szerzej o działalności EUROPOL zob. <https://www.europol.europa.eu/about-europol> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

²⁵ Szerzej o działalności CEPOL zob. <https://www.cepola.europa.eu/> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

²⁶ SIS jest to komputerowa baza danych, która pozwala na sprawdzenie, czy osoby lub przedmioty przekraczające granicę strefy Schengen, bądź też znajdujące się już na jej terenie, nie są przedmiotem poszukiwań, niejawnie nadzorowane lub czy też nie dotyczy ich zakaz wstępu. Szerzej o funkcjonowaniu SIS, (w:) L. W i d m a ń s k i, System Informacyjny Schengen – podstawowy instrument funkcjonowania strefy Schengen. Wprowadzenie do problematyki, http://www.widmanski.pl/media/L_Widmanski-SIS-artikul.pdf (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

- b) szybka ponadgraniczna współpraca w aresztowaniu i wydaniu osób podejrzanych i skazanych,
- c) możliwość pozbawienia członków grup zorganizowanych funduszy wspierających ich nielegalną działalność,
- d) możliwość organizowania wspólnych grup dochodzeniowych (*joint law enforcement investigation teams*),
- e) udział Eurojust w koordynacji transgranicznych dochodzeń i pościgów.

Warto podkreślić rolę *European Union Judicial Cooperation Unit* (Eurojust), jednostki sądowej utworzonej w 2002 r.²⁷ Celem tej instytucji jest stymulacja, ulepszenie, koordynacja ścigania karnego i dochodzeń między władzami sądowymi państw członkowskich UE w zakresie przestępczości ponadgranicznej i zorganizowanej. Eurojust stanowi nowy wymiar tradycyjnej, poziomej współpracy pomiędzy państwami UE.

Kluczowe znaczenie ma efektywne wykorzystanie wywiadu finansowego we wszystkich dochodzeniach w sprawach przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Prowadzone są także działania w celu usprawnienia wymiany informacji pomiędzy władzami państw członkowskich łącznie z placówkami wywiadu finansowego (*Financial Intelligence Units*)²⁸. Instytucje kredytowe i finansowe dokonują znacznych inwestycji dla zapewnienia efektywnej współpracy w zakresie zwalczania prania pieniędzy pochodzących z działalności przestępczej. Wiarygodne informacje mogą pomóc w poznaniu skali problemu. Potrzebny jest też rzetelny system statystyki kryminalnej. Porównywanie danych pozwoli na wyznaczenie priorytetów działań zwłaszcza w zakresie wrażliwego sektora ekonomicznego. Potrzebne jest też wspólne w UE szkolenie dla prowadzących dochodzenia finansowe. Pomocna może być statystyka, odnosząca się do zamrożeń środków finansowych i konfiskat. Powinna również być wzmocniona wymiana informacji z krajami spoza UE.

Europol, który początkowo funkcjonował jako EDU (*Europol Drug Unit*), od 2002 r. rozszerzył swą działalność na zwalczanie wszystkich poważnych form przestępczości międzynarodowej jak²⁹:

- a) handel narkotykami,
- b) sieci nielegalnej imigracji,
- c) terroryzm,

---

²⁷ J. L. Lopes da Mota, President of EUROJUST, The European Union's Judicial Cooperation Unit, p. 23–27.

²⁸ Szerzej na temat wywiadu finansowego zob. <https://www.egmontgroup.org/en/content/financial-intelligence-units-fius> (dostęp: 30 stycznia 2022 r.).

²⁹ M.-P. Ratzel, former Director of EUROPOL, The Business, potential and Limitations of Europol, p. 16–21.

- d) fałszerstwo pieniędzy i innych środków płatniczych,
- e) handel ludźmi włącznie z pornografią dziecięcą,
- f) pranie pieniędzy pochodzących z przestępstw.

Co więcej Konwencja Europolu objęła swoim działaniem także przestępstwa takie jak: kidnaping, zabójstwa, przestępstwa przeciwko środowisku naturalnemu, oszustwa oraz handel bronią palną.

Europol we współpracy z Eurojust zapraszał przedstawicieli z 28 krajów na spotkania operacyjne w Hadze. W rezultacie dochodzenia przeprowadzone w kilku krajach przez władze narodowe przyczyniły się do wielu aresztowań członków grup przestępczych i konfiskaty mienia pochodzącego z procederu przestępczego. Można więc stwierdzić, że Europol we współdziałaniu z Eurojust aktywnie przyczynia się do budowy bezpieczniejszej Europy.

Organy państwowe zawsze starały się poszukiwać źródeł informacji, które mogłyby być pomocne w celu wykrycia i ustalenia pojedynczego sprawcy czynu zabronionego, ale też rozpracowania zorganizowanych grup przestępczych. We współczesnym społeczeństwie informacja staje się jednym z najważniejszych katalizatorów, czynników leżących u podstaw decyzji podejmowanych nie tylko przez pojedyncze osoby, ale też korporacje lub inne organizacje. Dlatego też pozyskiwanie informacji pochodzących z otwartych źródeł jest tak ważne w celu rozpracowywania podmiotów, którymi zainteresowane są organy ścigania i wymiar sprawiedliwości. Korzystanie z otwartych źródeł dotyczy różnych instytucji przeciwdziałających procederowi prania pieniędzy lub zwalczających go na podstawie ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu³⁰. W polskiej literaturze jest niewiele prac poświęconych zagadnieniom wykorzystania informacji z otwartych źródeł na potrzeby wyżej wskazanych organów państwowych³¹.

³⁰ Ustawa z dnia 30 marca 2021 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2021 r., poz. 1163).

³¹ Szerzej na ten temat zob. W. Filipkowski, Wykorzystanie otwartych źródeł informacji. Wyniki badań ankietowych, (w:) W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Białe wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012, por. B. Świączkowski, Wykorzystanie tzw. białego wywiadu w działalności analityczno-informacyjnej Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, (w:) W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Białe wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 164–178., por. W. Mądrzejowski, Białe wywiad w Policji, (w:) W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), Białe wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2012, s. 117–134, por. J. D. Pogorzelski, Wykorzystanie otwartych źródeł informacji w pracy prokuratora, (w:) W. Filipkowski,

Jednym z rozwiązań sprzyjających rozpracowaniu zorganizowanych grup przestępczych jest usprawnienie funkcjonowania technologii *data mining*³², zaproponowanej przez W. Filipkowskiego. Należy jednak pamiętać, że technologia ta ma swoje ograniczenia o charakterze technicznym, budzi też wiele kontrowersji w dziedzinie prawnej, jak i etycznej. Najwięcej zastrzeżeń pojawia się w związku z przetwarzaniem danych osobowych w obszarze bezpieczeństwa. Podczas prowadzenia badań nad operacyjną analizą kryminalną³³ zwrócono uwagę na możliwość zastosowania wyżej wspomnianej technologii *data mining* w obszarze bezpieczeństwa³⁴. J. W. Seifert³⁵ wskazał na dwie grupy czynników stymulujących *data mining* rozwój technologii i procesów gospodarczych. W szczególności wymienił on:

- a) rozwój sieci komputerowych umożliwiających łączenie baz danych;
- b) rozwój technologii poszukiwania danych w zbiorach, takie jak sieci neuronowe oraz inne zaawansowane algorytmy;
- c) upowszechnienie się modelu klient–serwer w usługach informatycznych, kiedy to jeden użytkownik może za pomocą swojego komputera mieć dostęp do nawet odległej, scentralizowanej bazy danych;
- d) zwiększenie możliwości łączenia danych z rozproszonych źródeł w jeden zbiór, który może być przeszukiwany;
- e) zwiększenie dostępności danych;
- f) zmniejszenie ceny za przechowywanie danych (np. w chmurze);
- g) zwiększenie możliwości obliczeniowych komputerów przy jednoczesnym zmniejszeniu kosztu korzystania z tej mocy (np. specjalistyczne komputery, usługi w chmurze)³⁶.

W. Mądrzejowski (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 179–185.

³² *Data mining* jest procesem, który wykorzystuje wiele narzędzi analitycznych w celu ujawnienia w danych wzorców lub reakcji, które mogą zostać wykorzystane do przygotowania efektywnych prognoz. Szerzej o *data mining* zob. W. Filipkowski, *Technologia data mining i jej zastosowanie w obszarze bezpieczeństwa*, (w:) E. W. Pływaczewski, W. Filipkowski, Z. Rau (red.), *Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 871.

³³ P. Chlebowicz, W. Filipkowski, *Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnodowodowe*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 193, zob. też J. Widacki, *Kryminalistyka*, wydanie 4 poprawione i zmienione, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018, s. 70–75.

³⁴ W. Filipkowski, *Technologia data...*, s. 872.

³⁵ J. W. Seifert, *Data mining and Homeland Security. An Overview*, Updated April 3, 2008, CRS Report for Congress, Order Code RL31798, Washington 2008, p. 2.

³⁶ W. Filipkowski, *Technologia data...*, s. 874.

Wśród przykładowych obszarów zastosowania *data mining* możemy wskazać takie jak:

- a) funkcjonowanie zorganizowanych grup przestępczych i osób z nimi powiązanych;
- b) pranie pieniędzy i inne przestępstwa gospodarcze, np. oszustwa ubezpieczeniowe, z użyciem skradzionych kart płatniczych;
- c) detekcja przypadków włamań do systemów komputerowych lub nadużywania uprawnień przez użytkowników sieci lokalnej;
- d) przemyt ludzi i towarów przez granicę.

Data mining wykorzystuje się również do profilowania osób (w tym sprawców) w oparciu o ich zachowanie, geoprzestrzennej analizy przestępczości, przewidywania miejsc, w których pojawią się nowe przestępstwa, a także poszukiwania znanych oraz wykrywania nowych taktyk i technik przestępczych. Przykładem może być tutaj jeden ze sposobów walki z praniem pieniędzy. Na tzw. instytucje obowiązane nałożony jest szereg obowiązków dotyczących przeciwdziałania i zwalczania procederu prania pieniędzy³⁷. N. A. Le-Khac, S. Markos, M. T. Kechadi w swojej pracy z 2009 r., zaproponowali szersze zastosowanie *data mining* w celu wykrywania transakcji podejrzanych m.in. w bankach inwestycyjnych³⁸. Wyżej wymienieni wskazali, że dotychczasowe metody typowania transakcji (np. ang. *Support Vector Machine*³⁹) są właściwe dla obrotu gotówkowego, ale nie są skuteczne w przypadku działalności inwestycyjnej⁴⁰. Z całą pewnością można stwierdzić, że *data mining* jest bardzo ciekawym instrumentem do zastosowania w szeroko rozumianej kryminalistyce i kryminologii. Wymaga on jednak posiadania specjalistycznych umiejętności od osoby, która się nim posługuje, ale też zdolności właściwego interpretowania uzyskanych przy jego pomocy wyników⁴¹.

³⁷ Szerzej na ten temat zob. E. Zatyka, M. Perkowska, Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu jako instrument przeciwdziałania i zwalczania zjawiska prania brudnych pieniędzy, (w:) E. W. Pływaczewski (red.), *Proceder prania pieniędzy i jego implikacje*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 142 i n.

³⁸ N. A. Le-Khac, S. Markos, M. T. Kechadi, *Towards a New Data mining-Based Approach for Anti-Money Laundering in an International Investment Bank*, (w:) S. Gole (red.), *Digital Forensics and Cyber Crime. First International ICST Conferences, ICDF2C 2009, Berlin-Heidelberg-New York 2021*, p. 77–79.

³⁹ *Support Vector Machine* jest to tzw. maszyna wektorów nośnych, analiza korelacji.

⁴⁰ Szerzej na temat zagrożeń związanych z praniem brudnych pieniędzy dla funduszy inwestycyjnych zob. W. Filipkowski, *Zagrożenie funduszy inwestycyjnych przez proceder prania pieniędzy*, RPEiS 2004, zeszyt 4, s. 53–55.

⁴¹ J. K. Pal, *Usefulness and applications of data mining in extracting information from different perspectives*, *Annals of Library and Information Studies* 2011, t. 58, nr 1, p. 14.

W tej części artykułu koniecznym wydaje się zasygnalizowanie kwestii dotyczących danych statystycznych związanych z rozwojem przestępczości zorganizowanej w naszym kraju poczynając od okresu przemian społeczno-gospodarczych, które miały miejsce na przełomie lat 1989/1990⁴².

Poniższa analiza statystyk związanych zarówno z rozwojem jak też kierunkami przestępczości zorganizowanej, przedstawiona zostanie w oparciu o dane uzyskane zarówno z Komendy Głównej Policji, jak również Centralnego Biura Śledczego Policji. Nie uwzględniono w niej statystyk prokuratorskich, a w szczególności danych z departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej, które zaprezentowane zostaną w kolejnej części artykułu poświęconego przestępczości zorganizowanej.

W tym miejscu zasygnalizować należy, iż pierwsze dostępne statystyki policyjne pojawiły się w 1998 r., przy czym mają one charakter raczej sygnalityczny i są wyjątkowo ubogie. Nie zawierają bowiem żadnych informacji na temat rodzaju, liczby czy też rodzajów zorganizowanych grup przestępczych oraz ich kierunków aktywności.

W początkowej fazie rozwoju przestępczości zorganizowanej w naszym kraju praktycznie polska Policja nie dysponowała statystykami związanymi z działalnością zorganizowanych grup przestępczych. Pierwszymi dostępnymi danymi były dane Komendy Głównej Policji z 1998 r. Zgodnie z raportem statystycznym zamieszczonym w oficjalnych źródłach w 1998 roku stwierdzono w Polsce 1 073 042 przestępstwa tj. o 8,1% więcej niż w 1997 r. Jednocześnie dynamika wzrostu przestępczości nieznacznie zmalała. W roku 1997 wzrost przestępczości w stosunku do roku 1996 wynosił ponad 10%. Dodatkowo, policja wykryła w 1998 roku 50,5% sprawców, tj. o 3% mniej niż w roku poprzednim⁴³. Pierwszą statystyką policyjną, która opisywała dane związane z działalnością zorganizowanych grup przestępczych był raport policyjny z 1999 r. Według raportu w 1999 roku stwierdzono w Polsce 1 121 545 przestępstw czyli o 4,5% więcej niż w 1998 r. Odnotowano wówczas m.in. fakt, iż w naszym kraju dokonanych zostało aż o 38,9% więcej rozbojów niż w roku poprzednim (30 573) a ich wykrywalność spadła o prawie 7%. Z kolei odnotowano o 2,2% mniej zabójstw niż w 1998 r. (1048).

---

⁴² W chwili obecnej przygotowywane są najnowsze dane statystyczne, dotyczące rozwoju przestępczości zorganizowanej, o które zwrócono się do Departamentu Przestępczości Zorganizowanej i korupcji Prokuratury Krajowej.

⁴³ <https://statystyka.policja.pl/> (dostęp: 22 lutego 2022 r.).

Najważniejsze z punktu widzenia niniejszej publikacji są jednak dane związane z działalnością zorganizowanych grup przestępczych. Według raportu policjanci z nowo utworzonej jednostki tj. Biura do walki z Przestępczością Zorganizowaną rozbili 119 zorganizowanych grup przestępczych oraz aresztowali 654 osoby. Wśród nich byli m.in.:

- liderzy warszawskich grup przestępczych o ps. „Dziad”; „Masa” oraz „Karol”;
- lider gdańskiej grupy przestępczej o ps. „Zachar”;
- lider rzeszowskiej grupy przestępczej o ps. „Kwiatek”;
- lider bydgoskiej grupy przestępczej o ps. „Książę”;
- liderzy katowickiej grupy przestępczej o ps. „Krakowiak” oraz „Holender”.

Odnotować także należy, iż w 1999 r. w województwie dolnośląskim dokonano tzw. „napadu stulecia”, podczas którego dokonano rabunku 1 mln USD. Wszyscy członkowie grupy, którzy dokonali napadu zostali zatrzymani dzięki wspólnej akcji polskiej oraz niemieckiej Policji. Ujęto również sprawców zabójstw dokonanych w b. woj. jeleniogórskim podczas tzw. wojny gangów z tamtego rejonu. Zatrzymano także sprawcę zabójstwa przywódcy zorganizowanej grupy przestępczej⁴⁴ Nikodema Skotlarczaka ps. „Nikoś”, który zdaniem wielu członków grup przestępczych na terenie kraju pełnił funkcję tzw. „ojca chrzestnego” i zajmował się rozwiązywaniem sporów pomiędzy poszczególnymi członkami grup przestępczych. W kolejnym roku odnotowano wzrost przestępczości aż o 13%. W przeważającej mierze były to przestępstwa o charakterze kryminalnym (wzrost o 11%). Odnotować należy, iż funkcjonariusze Policji pracujący w strukturach zajmujących się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej dokonali zatrzymania kierownictwa tzw. „grupy pruszkowskiej”. Wśród zatrzymanych znaleźli się m.in. Leszek D. ps. „Wańka”, Janusz P. ps. „Parasol”, Zygmunt R. ps. „Bolo” oraz Ryszard S. ps. „Kajtek”. W 2000 r. dzięki działaniu funkcjonariuszom CBS udało się przedstawić zarzuty udziału w strukturach zorganizowanych grup przestępczych aż 643 osobom.

Wydaje się, iż rok 2000 był rokiem przełomowym jeżeli chodzi o kwestie dotyczące po pierwsze zmian struktur organizacyjnych polskiej Policji jak również specjalizację w zwalczaniu najgroźniejszej przestępczości o charakterze zorganizowanym. W tymże roku utworzono bowiem Centralne Biuro Śledcze Policji, które powstało w wyniku połączenia działającego od 1994 r. Biura do Walki z Przestępczością Zorganizowaną KGP oraz Biura do Spraw Narkotyków KGP. W tym miejscu wspomnieć nale-

---

⁴⁴ *Ibidem*.

ży, iż kolejna zmiana organizacyjna Policji w zakresie dotyczącym ścigania przestępczości zorganizowanej miała miejsce 9 października 2014 r., kiedy to utworzone zostało Centralne Biuro Śledcze Policji po jego wyodrębnieniu ze struktur KGP⁴⁵.

Działania wyspecjalizowanych struktur zarówno policyjnych jak również prokuratorskich, poczynając od 2001 r. zaczęły przynosić wymierne efekty.

W tymże roku po raz pierwszy zarejestrowano spadek przestępczości o charakterze kryminalnym o 2,3%, przy czym odnotowania wymaga fakt, iż zwiększyła się liczba zabójstw z 1269 do 1325⁴⁶.

Po raz pierwszy w raportach policyjnych od 2002 r. zaczęto odnotowywać szczegółowe kwestie dotyczące zorganizowanych grup przestępczych, a mianowicie m.in. związane z:

- 1) specjalizacją zorganizowanych grup przestępczych;
- 2) osobami pozostającymi w zainteresowaniu CBS KGP;
- 3) stratami Skarbu Państwa powstałymi w wyniku działalności zorganizowanych grup przestępczych;
- 4) skalą korupcji;
- 5) efektami procesowymi w zakresie walki ze zorganizowanymi grupami przestępczymi w tym m.in.
  - liczbą zastosowanych środków zapobiegawczych;
  - wysokością zabezpieczonego oraz odzyskanego mienia.

Od 2002 r. stopniowo zaczęto odnotowywać zmiany w kwestiach dotyczących przebranzawiania się przestępczości w ramach działalności zorganizowanych grup przestępczych. O ile do 2002 r. dominowały przestępstwa o charakterze kryminalnym, to od tego roku zanotowano znaczny wzrost przestępczości o charakterze ekonomicznym (przywłaszczenia, oszustwa akcyzowe oraz gospodarcze) średnio o 121%. Dodatkowo odnotować należy, iż poczynając od 2002 r. zaobserwowano postępującą specjalizację zorganizowanych grup przestępczych w zakresie prowadzonej przez nich działalności. I tak w zakresie działalności gospodarczej, grupy przestępcze skupiły swoją aktywność na:

- wyprowadzaniu majątku spółek z udziałem państwa oraz agencji i fundacji (w tym nabywaniu pakietów akcji od NFI),
- celowym doprowadzaniu do upadłości firm i wyprowadzanie ich majątku,
- zakładaniu firm nieprowadzących żadnej działalności poza udostępnianiem szyldu i kont bankowych strukturom (i celom) przestępczym.

---

⁴⁵ <https://cbsp.policja.pl/> (dostęp: 24 lutego 2022 r.).

⁴⁶ <https://statystyka.policja.pl/> (dostęp: 24 lutego 2022 r.).

Z kolei w zakresie obrotu towarami działalność polegała na:

- wyłudzeniach podatku VAT (m.in. drogą fikcyjnego eksportu, obrotu gospodarczego i fałszowania faktur),
- wyłudzeniach towarów i zagarnięciach mienia na podstawie fałszywych dokumentów oraz przy odroczonym terminie płatności,
- przemytach i oszustwach akcyzowych (w tym: nielegalnym obrocie paliwami, fikcyjnym reeksporcie i tranzycie towarów akcyzowych),
- zaniżaniu wartości celnych i należnego podatku dochodowego.

Wspomnieć należy, iż od 2002 r. zaczęto odnotowywać tendencję wzrostową w zakresie działalności tzw. grup przestępczych o charakterze międzynarodowym, a w szczególności zorganizowanych grup przestępczych rekrutujących się wśród obywateli byłego bloku wschodniego. Związane to było ze zwiększonym napływem imigrantów zarówno z byłych krajów WNP jak również m.in. z Afganistanu czy też Czeczenii. Od 2002 r. zaczęto poddawać szczegółowej analizie przestępczość związaną z używaniem materiałów wybuchowych. Wprawdzie liczba tego rodzaju przestępstw uległa nieznacznemu zmniejszeniu w porównaniu do lat ubiegłych (o 11%), tym niemniej w następstwie eksplozji materiałów wybuchowych zginęło aż 10 osób, 35 zaś zostało rannych⁴⁷. Według danych statystycznych 2003 r. był rokiem przełomowym w zakresie „przebranżawiania” i aktywności zorganizowanych grup przestępczych. Do tego roku bowiem grupy przestępcze skupiały się na działalności *stricto* kryminalnej. Po 2003 r. zaczęła dominować przestępczość o charakterze gospodarczym. Przykładowo w 2003 r. CBŚ KGP prowadziło 141 postępowań przygotowawczych o charakterze kryminalnym i tyleż samo postępowań o charakterze gospodarczym. W kolejnym zaś roku odnotowano 144 postępowania kryminalne i aż 152 gospodarcze, nie licząc spraw związanych z „praniem pieniędzy” (70) oraz korupcją (18).

Poza tym od 2003 r. w CBŚ KGP zaczęto opracowywać coraz bardziej szczegółowe statystyki dotyczące m.in. zainteresowań operacyjnych oraz spraw procesowych związanych z działalnością na terenie naszego kraju wspomnianych już wyżej zorganizowanych grup przestępczych o charakterze międzynarodowym, w tym tzw. grup rosyjskojęzycznych.

Poniższa tabela obrazuje liczbę zorganizowanych grup przestępczych, będących przedmiotem zainteresowania CBŚ KGP oraz CBŚP.

---

⁴⁷ *Ibidem*.

Tabela nr 1. Liczba zorganizowanych grup przestępczych, będących przedmiotem zainteresowania CBŚ KGP oraz CBŚP.

Rok	Polskie grupy przestępcze	Międzynarodowe grupy przestępcze	Grupy przestępcze o charakterze etnicznym	Rosyjskojęzyczne grupy przestępcze	Grupy przestępcze cudzoziemców
2002	417	86	10	9	b.d.
2003	289	49	8	5	b.d.
2004	289	49	8	5	b.d.
2005	258	38	b.d.	b.d.	b.d.
2006	217	28	b.d.	1	b.d.
2007	326	19	b.d.	3	b.d.
2008	385	32	b.d.	5	3
2009	448	38	b.d.	10	4
2010	501	36	b.d.	7	3
2011	551	39	b.d.	4	1
2012	708	54	b.d.	6	4
2013	757	111	b.d.	6	5
2014	803	106	b.d.	3	8
2015	725	83	b.d.	2	2
2016	739	126	b.d.	3	6
2017	735	113	b.d.	5	5
2018	742	128	b.d.	5	5
2019	666	130	b.d.	9	6
2020	150	24	b.d.	1	b.d.

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów CBŚ KGP oraz CBŚP.

Podkreślenia wymaga fakt, iż w roku 2020 nie ujęto w statystyce liczby grup przestępczych będących przedmiotem zainteresowania Policji,

lecz wyłącznie liczbę zorganizowanych grup przestępczych, które zostały wyeliminowane.

Zauważyć należy, iż w okresie od 2002 do 2004 r. w statystyce została ujęta kwestia dotycząca zorganizowanych grup przestępczych o tzw. charakterze etnicznym. Grupy te zdaniem kryminologów charakteryzowały się takimi elementami jak:

- charakter lokalny działalności;
- większa autonomia członków grupy w podejmowaniu decyzji związanych z kierunkami przestępczej jej działalności;
- luźniejsze relacje członków grupy, które nie charakteryzowały się bezwzględnym podporządkowaniem liderowi lub liderom grupy⁴⁸.

Największą liczbę rodzimych zorganizowanych grup przestępczych będących w zainteresowaniu CBŚ KGP oraz CBŚP odnotowano w latach 2002 oraz 2007–2019. Z kolei nasilenie działalności grup przestępczych o charakterze międzynarodowym odnotowano w latach 2013–2014 oraz 2016–2019. W 2002 oraz 2009 r. swoją największą aktywność na terenie naszego kraju odnotowały rosyjskojęzyczne zorganizowane grupy przestępcze.

W tym miejscu wspomnieć należy o kwestii związanej z ogólną tendencją wzrostową przestępczości w naszym kraju. Według danych statystycznych w latach 1997–2003 występował stały wzrost liczby popełnianych przestępstw, który zdaniem przedstawicieli doktryny związany był z trwającymi reformami społeczno-ekonomicznymi, jak również pewną niewydolnością organów ścigania w zakresie zwalczania przestępczości, w tym m.in. tej najpoważniejszej, charakteryzującej się cechami zorganizowania.

Sytuację tę ilustrują dane zaprezentowane w „Atlasie przestępczości w Polsce” pod red. A. Siemaszki. Z kolei kolejne lata przyniosły spadek przestępczości, który mógł być związany m.in. z naszą akcesją do Unii Europejskiej⁴⁹. Jednakże, jak można zauważyć przeprowadzając analizę danych statystycznych, po wejściu naszego kraju w strukturę Unii Europejskiej nasiliła się z kolei przestępczość zorganizowanych grup przestępczych o charakterze międzynarodowym, jak również „uaktywniły” się grupy przestępcze o charakterze rosyjskoję-

---

⁴⁸ W. Filipkowski, *Przestępczość zorganizowana. Aspekty kryminologiczne. Fenomen zjawiska*, *op. cit.*, s. 67.

⁴⁹ K. Laskowska, *Ogólna charakterystyka przestępczości w Polsce*, (w:) E. W. Pływaczewski, S. Redo, E. M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkowska (red.), *Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju*, Warszawa 2019, s. 319–326.

zycznym. Po 2003 r. zaczęły dominować zorganizowane grupy o charakterze multiprzestępczym.

Podsumowując, po 2003 r. nastąpiło stopniowe „przebranżawianie” się przestępczości zorganizowanej na rzecz przestępczości o charakterze gospodarczym, finansowym oraz korupcyjnym. Związane było to z kilkoma elementami, w tym m.in. brakiem społecznej akceptacji w stosunku do przestępczości kryminalnej, stosunkowo wysokim zagrożeniem karnym tego typu działalności przestępczej, jak również stosunkowo niskimi zyskami w porównaniu do przestępczości o charakterze ekonomicznym.

Bibliografia

1. Bakker G. C. M. (red.), *Financial Investigation of crime. A toll of the integral law enforcement approach*, The Hague 2003.
2. Chlebowicz P, Filipkowski W., *Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawnowodowe*, Warszawa 2011.
3. Cichomski M., Fraj-Milczarska A., *Struktura zorganizowanych grup przestępczych*, s. 196–197, (w:) Paprzycki L., Rau Z., *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna*, Warszawa 2009.
4. Filipkowski W., *Przestępczość zorganizowana. Aspekty kryminologiczne. Fenomen zjawiska*, (w:) Pływaczewski E. W. (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011.
5. Filipkowski W., *Technologia data mining i jej zastosowanie w obszarze bezpieczeństwa*, (w:) Pływaczewski E. W., Filipkowski W., Rau Z. (red.), *Przestępczość w XXI wieku. Zapobieganie i zwalczanie. Problemy technologiczno-informatyczne*, Warszawa 2015.
6. Filipkowski W., *Wykorzystanie otwartych źródeł informacji. Wyniki badań ankietowych*, (w:) Filipkowski W., Mądrzejowski W. (red.), *Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki*, Warszawa 2012.
7. Filipkowski W., *Zagrożenie funduszy inwestycyjnych przez proceder prania pieniędzy*, RPEiS 2004, zeszyt 4.
8. Hołyst B., *Bezpieczeństwo w Europie w świetle dokumentów unijnych*, (w:) Kasprzak J., Cieślak W., Nowicka I. (red.), *Meandry prawa karnego i kryminalistyki Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Stanisława Pikulskiego*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015.

9. Laskowska K., Ogólna charakterystyka przestępczości w Polsce, (w:) Pływaczewski E. W. (red.), Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju, Redo S., Guzik-Makaruk E., Laskowska K., Filipkowski W., Glińska E., Jurgielewicz-Delegacz E., Perkowska M., Warszawa 2019.
10. Le-Khac N. A., Markos S., Kechadi M. T., Towards a New Data mining-based Approach for Anti-Money Laundering in an International Investment Bank, (w:) Gole S. (red.), Digital Forensics and Cyber Crime. First International ICST Conferences, ICDF2C 2009, Berlin–Heidelberg–New York 2021.
11. Madinger J., Zalopany S.A., Money Laundering: A Guide for Criminal Investigations. New York 1999.
12. Mądrzejowski W., Biały wywiad w Policji, w: Filipkowski W., Mądrzejowski W. (red.), Biały wywiad, Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012.
13. Ociecek G., Świadek koronny. Ocena wiarygodności, Warszawa 2016.
14. Pal J. K., Usefulness and applications of data mining in extracting information from different perspectives, *Annals of Library and Information Studies* 2011, t. 58, nr 1.
15. Pływaczewski E. (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011.
16. Pływaczewski E., Wokół strategii przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej w Polsce, *BCEUW* 1999, nr 3–4.
17. Pogorzelski J. D., Wykorzystanie otwartych źródeł informacji w pracy prokuratora, (w:) Filipkowski W., Mądrzejowski W. (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012.
18. Safjański T., Europejskie Biuro Policji EUROPOL. Geneza, główne aspekty działania, perspektywy rozwoju, Warszawa 2009.
19. Seifert J. W., Data mining and Homeland Security. An Overview, Updated April 3, 2008, CRS Report for Congress, Order Code RL31798, Washington 2008.
20. Święczkowski B., Wykorzystanie tzw. białego wywiadu w działalności analityczno-informacyjnej Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, (w:) Filipkowski W., Mądrzejowski W. (red.), Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Warszawa 2012.
21. Szwind H. D., Definition und Gesichte der organisieren Kriminalitat im kurzen Uberblick, (w:) Szwind H. D., Steinhilper G., Kube E. (red.), *Organisierte Kriminalitat Kriminalistik-Verlag*, Heidelberg 1987.

22. Wiciak K., USOM jako narzędzie „białego wywiadu”, (w:) Filipkowski W., Mądrzejowski W. (red.), Białe wywiady. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.
23. Widacki J., Kryminalistyka, wydanie 4 poprawione i zmienione, Warszawa 2018.
24. Zatyka E., Perkowska M., Ustawa o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu jako instrument przeciwdziałania i zwalczania zjawiska prania brudnych pieniędzy, (w:) Pływaczewski E. W. (red.), Proceder prania pieniędzy i jego implikacje, Warszawa 2013.

Wykaz aktów prawnych

1. Dyrektywa 2005/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystania z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu.
2. Decyzja Ramowa Rady 2003/577/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych.
3. Decyzja Ramowa Rady 2005/212/WSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. w sprawie konfiskaty korzyści, narzędzi i mienia pochodzących z przestępstw.
4. Komunikat Komisji Wspólnot Europejskich z dnia 20 listopada 2008 r., „Dochody pochodzące z przestępczości zorganizowanej. Przestępstwo nie płaca”, KOM (2008) 766.
5. Plan działania Rady i Komisji służący realizacji programu haskiego mającego na celu wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 198 z 2005 r.).
6. Komunikat Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie zapobiegania i zwalczania finansowania terroryzmu poprzez środki mające na celu usprawnienie wymiany informacji, zwiększenie przejrzystości i wykrywalności transakcji finansowych, KOM/2004/0700.
7. Ustawa z dnia 30 marca 2021 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2021 r., poz. 1163).

Orzecznictwo

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2011 r., sygn. II KK 330/10, LEX nr 1143848.
2. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2003 r., sygn. V KK 193/02, LEX nr 78390.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 lutego 2020 r., sygn. II AKz 54/19, KZS 2020, nr 4, poz. 20.
4. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 11 grudnia 2019 r., sygn. II AKa 271/19, KZS 2020, nr 5, poz. 66, LEX nr 2772931.
5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 3 lipca 2019 r., sygn. II AKa 95/2018, OSAŁ 2021, nr 1, poz. 135.
6. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 października 2019 r., sygn. II AKa 382/18, KZS 2020, nr 6, poz. 63, LEX nr 2759496.
7. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 listopada 2019 r., sygn. II AKa 196/19, LEX nr 2768572.

Organized crime in statistical terms (Part I: 1998–2003)

Abstract

Being the first of a series of papers exploring the topic concerned, this contribution presents issues pertaining to the expansion of organized crime in Poland. The series is meant to present fundamental information relating to both organized crime terminology and statistical aspects, and highlight how areas of operation of organized crime groups were changing between 1998 and 2021.

This Part I discusses the early activity of Polish organised crime groups, which primarily involved criminal offences (1998–2003). This paper not only presents statistical data but also indicates some elements in technical solutions, such as data mining technology, that make it possible to combat organized crime effectively, as well as some international initiatives that aim at restricting reach of organized crime groups in our region.

The next part is going to present the most recent, yet unpublished statistical figures of the National Prosecutor's Office, Department for Organized Crime and Corruption, for combating crime, as well as figures for combating drug crimes.

Key words

Organised crime, organized crime groups, armed group.

Paweł Baranowski¹, Karol Korczak²

Bezpieczeństwo i mechanizmy konsensusu w systemach *blockchain*

Streszczenie

Technologia blockchain jest obecnie szeroko wykorzystywana do emisji kryptowalut a kwestią przyszłości jest zastosowanie jej w innych obszarach życia społeczno-gospodarczego. Technologia ta jest powszechnie uważana za bardzo bezpieczną. Przedstawione w artykule luki bezpieczeństwa oraz przykłady incydentów wskazują, że technologia blockchain nie jest rozwiązaniem mniej podatnym na ataki, w porównaniu z tradycyjnymi systemami zarządzanymi centralnie i o zamkniętej architekturze. Zagadnienie to może stanowić w przyszłości wyzwanie dla polskich organów sprawiedliwości.

Słowa kluczowe

Blockchain, rejestr rozproszony, łańcuch bloków, konsensus, bezpieczeństwo.

1. Wprowadzenie

Teoretyczne podstawy wykorzystania łańcucha bloków (*blockchain*) do zabezpieczenia integralności danych zaproponowano w 1990 roku³. Z kolei koncepcja zdecentralizowanego łańcucha bloków opublikowana

---

¹ Dr hab. Paweł Baranowski, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, Zakład Cyberprzestępczości Gospodarczej, Instytut Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi, Pl. Wolności 3, 91–415 Łódź; Katedra Ekonometrii, Instytut Ekonometrii, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, ORCID: 0000–0002–4860–3578.

² Dr Karol Korczak, adiunkt Uniwersytetu Łódzkiego, Zakład Cyberprzestępczości Gospodarczej, Instytut Ekspertyz Ekonomicznych i Finansowych w Łodzi, Katedra Informatyki Ekonomicznej, Instytut Logistyki i Informatyki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki, ORCID: 0000–0003–1936–1423.

³ H. Stuart, W. S. Stornetta, How to time-stamp a digital document, Conference on the Theory and Application of Cryptography, Springer, Berlin, Heidelberg, 1990.

została w 2008 przez anonimowego autora lub grupę autorów pod pseudonimem Nakamoto⁴. Technologia ta łączy w sobie elementy rozproszonych baz danych, transmisję *peer-to-peer* (P2P), algorytmy szyfrowania oraz mechanizmy osiągania konsensusu. Stanowi ona nowatorskie podejście do przechowywania i transmisji danych, oparte o rozproszoną architekturę, otwarty dostęp przy jednoczesnym zapewnieniu anonimowości⁵ jej uczestników.

Technologia *blockchain*, choć obecnie wykorzystywana głównie do obsługi kryptowalut, oferuje niezwykle szeroki zakres potencjalnych zastosowań. Można tutaj wymienić min. branżę transportową (transport morski, lotniczy), usługową (np. ubezpieczenia), przemysł: wydobywczy, paliwowo-energetyczny, motoryzacyjny, czy też farmaceutyczny⁶. Wśród innych obszarów zastosowań *blockchain* można wymienić m.in. sektor ochrony zdrowia⁷, administrację publiczną⁸, obrót nieruchomościami⁹, finanse i bankowość¹⁰. Biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój *blockchain*,

⁴ S. Nakamoto, Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system, Manubot, 2019.

⁵ Podkreślimy, że anonimowość (brak powiązania transakcji z danymi osobowymi użytkownika) wynika z koncepcji blockchain. Biorąc pod uwagę publicznie dostępną historię transakcji oraz informacje dodatkowe (np. przypisanie adresu do konkretnego użytkownika, na podstawie źródeł zewnętrznych) próbuje się zidentyfikować osoby odpowiedzialne za transakcje (zob. np. P. Rodwald, W. Sobolewski, M. Rodwald, Metody deanonimizacji użytkowników wybranych kryptowalut na przykładzie bitcoina, Biuletyn Wojskowej Akademii Technicznej, t. 68, nr 1, 2019; A. Piech, P. Opitek, Wykorzystanie technologii blockchain w prognozowaniu przestępczości, (w:) B. Hołyst, N. Malec, Z. M. Wawrzyniak (red.), Prognozowanie kryminologiczne w wymiarze społecznym, Warszawa 2018).

⁶ D. Szostek, *Legal tech*. Czyli jak bezpiecznie korzystać z narzędzi informatycznych w organizacji, w tym w kancelarii oraz dziale prawnym, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021.

⁷ M. Mettler, Blockchain technology in healthcare: The revolution starts here, IEEE 18th international conference on e-health networking, applications and services (Healthcom) IEEE, September 2016, s. 1–3; C. C. Agbo, Q. H. Mahmoud, J. M. Eklund, Blockchain technology in healthcare: a systematic review, Healthcare, t. 7, nr 2, Multidisciplinary Digital Publishing Institute, June 2019, s. 56.

⁸ H. Hou, The application of blockchain technology in E-government in China, 26th International Conference on Computer Communication and Networks (ICCCN), IEEE, 2017, s. 1–4; S. Øines, J. Ubacht, M. Janssen, Blockchain in government: Benefits and implications of distributed ledger technology for information sharing, Government Information Quarterly, t. 34, nr 3, 2017, s. 355–364.

⁹ P. Opitek, Zastosowanie technologii blockchain na rynku nieruchomości, Nieruchomości@, 2019, nr 1, s. 97–110.

¹⁰ Y. Guo, C. Liang, Blockchain application and outlook in the banking industry, Financial Innovation, t. 2, nr 1, 2016, s. 1–12; J. R. Varma, Blockchain in finance, Vialba, t. 44, nr 1, 2019, s. 1–11; J. Al-Jaroodi, N. Mohamed, Blockchain in industries: A survey, IEEE Access, 7, 2019, s. 36500–36515.

istotne jest podkreślenie podatności tych sieci na ataki cyberprzestępców oraz zwrócenie uwagi na potencjalne możliwości ataków. Wprawdzie dla polskich organów sprawiedliwości zagadnienie to jest obecnie teoretyczne, niemniej jednak ataki mogą w przyszłości wystąpić, szczególnie w przypadku mniejszych sieci.

Rejestr prowadzony w technologii *blockchain* może gromadzić oświadczenia woli, a biorąc pod uwagę jego niemodyfikowalność może stać się ważny źródłem dowodowym w postępowaniach sądowych¹¹. W Polsce możemy oczekiwać rozpowszechnienia tej technologii do obrotu prawami majątkowymi i instrumentami finansowymi, choćby ze względu na nowelizację Kodeksu Spółek Handlowych wprowadzającą możliwość prowadzenia rejestru akcjonariuszy w postaci „rozproszonej i zdecentralizowanej bazy danych”¹². Zagadnienie rejestrów rozproszonych jest jednym z dziewięciu kluczowych strumieni roboczych w rządowym programie „Od papierowej do cyfrowej Polski”¹³.

Jednym z pierwszych i do dziś najbardziej popularnym zastosowaniem rozwiązań z zakresu *blockchain* są kryptowaluty. Przykładowo, Bitcoin to zdecentralizowana waluta cyfrowa typu *peer-to-peer*, która jest wykorzystywana na całym świecie do wykonywania transakcji internetowych takich jak płatności za dobra lub usługi¹⁴. Drugim znanym przykładem kryptowaluty może być platforma Ethereum. Jest to zdecentralizowana platforma stworzona na bazie technologii *blockchain*, obsługująca kryptowalutę Ether (ETH) a dodatkowo zdecentralizowane aplikacje¹⁵. Dodajmy, że w momencie opracowywania niniejszego artykułu (koniec 2021 roku) istniało ponad 9000 kryptowalut¹⁶.

¹¹ A. Piech, P. Opitek, Wykorzystanie technologii blockchain w prognozowaniu przestępczości, (w:) B. Hołyst, N. Malec, Z. M. Wawrzyniak (red.), Prognozowanie kryminologiczne w wymiarze społecznym, Warszawa 2018.

¹² Art. 328(1) § 3 k.s.h., dodany przez Ustawę z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2019 r., poz. 1798.

¹³ Zespół ten powstał w 2020 roku na bazie grupy Blockchain/DLT. W stosunku do swojego poprzednika szczególnie silnie akcentuje kwestie wdrożenia rejestrów rozproszonych w administracji państwowej (www.gov.pl/web/cyfryzacja/od-papierowej-do-cyfrowej-polski).

¹⁴ M. Crosby, P. Pattanayak, S. Verma, V. Kalyanaraman, Blockchain technology: Beyond bitcoin. Applied Innovation, nr 2, 2016, s. 6–10; J. Brzeszczyński, J. Gajdka, T. Schabek, Bitcoin as a New Currency, Folia Oeconomica Stetinensia, t. 20, nr 2, 2020, s. 49–65.

¹⁵ D. Vujičić, D. Jagodić, S. Randić, Blockchain technology, bitcoin, and Ethereum: A brief overview, 17th International Symposium Infoteh–Jahorina (Infoteh), IEEE, March 2018, s. 1–6.

¹⁶ <https://coinmarketcap.com/>, dostęp 7 lutego 2022 r.

Rozwiązania oparte o łańcuch bloków powszechnie uznawane są za bardzo bezpieczne, choć znane są liczne przykłady udanych ataków na taki rejestr, skutkujących często wielomilionowymi stratami¹⁷. Dlatego w niniejszym opracowaniu próbujemy odpowiedzieć na pytanie, w jakim zakresie technologia *blockchain* zapewnia bezpieczeństwo transakcji. W tym celu przedstawimy przegląd rozwiązań tzw. mechanizmów osiągnięcia konsensusu, stanowiącego podstawę bezpieczeństwa i integralności rozwiązań publicznego *blockchain*. Jednocześnie wskażemy na możliwe zagrożenia bezpieczeństwa systemów *blockchain* dla różnych mechanizmów konsensusu, a także przykłady ujawnionych incydentów bezpieczeństwa. Kwestia bezpieczeństwa łańcucha bloków jest także istotna z punktu widzenia wyżej wymienionej nowelizacji KSH, która zobowiązuje podmiot prowadzący rejestr akcjonariuszy do zapewnienia bezpieczeństwa i integralność zawartych w nim danych (art. 328(1) § 4 KSH).

2. Idea łańcucha bloków

Technologia *blockchain* opiera się na koncepcji otwartego¹⁸, rozproszonego rejestru (*Distributed Ledger Technology, DLT*), zawierającego informacje pogrupowane w bloki. Rejestr przechowuje informacje o tokenach – reprezentantach wartości¹⁹, które mogą utożsamiać prawa rzeczowe, inne prawa majątkowe lub niemajątkowe (np. pieniądze, prawa do papierów wartościowych, prawa własności, prawo do głosu, znaki towarowe, certyfikaty, utwory literackie i naukowe). Jeden blok może za-

---

¹⁷ J. H. Lee, Systematic approach to analyzing security and Vulnerabilities of blockchain systems, PhD thesis, MIT Sloan School of Management, 2019; M. Ahmed, A. S. K. Pathan, Blockchain: Can It Be Trusted?, *Computer*, t. 53, nr 4, 2020, s. 31–35; E. Zamani, Y. He, M. Phillips, On the security risks of the blockchain, *Journal of Computer Information Systems*, t. 60, nr 6, 2020, s. 495–506.

¹⁸ W praktyce występują także rejestry rozproszone prywatne (S. Pongnumkul, C. Siripanpornchana, S. Thajchayapong, Performance analysis of private blockchain platforms in varying workloads, 26th International Conference on Computer Communication and Networks (ICCCN), IEEE, 2017, s. 1–6) oraz hybrydowe (Z. Li, H. Wu, B. King, B. Miled, Z. B. Wassick, J. Tazelaar, A hybrid blockchain ledger for supply chain visibility, 17th International Symposium on Parallel and Distributed Computing (ISPDC), IEEE, 2018, s. 118–125; S. Zhu, Z. Cai, H. Hu, Y. Li, W. Li, zkCrowd: a hybrid blockchain-based crowdsourcing platform, *IEEE Transactions on Industrial Informatics*, t. 16, nr 6, 2019, s. 4196–4205).

¹⁹ K. Ciupa, Blockchain – zdecentralizowany system o scentralizowanej logice, *Bank i Kredyt*, t. 50, nr 3, 2019, s. 295–328.

wierać informacje o określonej²⁰ liczbie zmian stanu rejestru. Zmiany takie będziemy nazywać transakcjami. Transakcje te rozumiane są w kontekście bazodanowym, a nie handlowym. Bloki są dodawane kolejno po sobie, dlatego razem stanowią łańcuch, do którego dodawane są kolejne ogniwa. Bloki w łańcuchu powiązane są ze sobą w taki sposób, że każdy kolejny blok zawiera nagłówek, dane oraz odnośnik do bloku poprzedniego, stanowiący zaszyfrowane „podsumowanie” jego zawartości (przy pomocy jednostronnej funkcji skrótu, tzw. *hash*). Utworzony w ten sposób łańcuch bloków może służyć do przechowywania i przesyłania informacji np. o transakcjach, które będą przechowywane sekwencyjnie, w postaci następujących po sobie bloków danych. W związku z tym, że blok zawiera odwołanie do bloku poprzedniego, nie można dokonywać zmiany transakcji bez zmiany wszystkich poprzednich bloków. Struktura łańcucha bloków w połączeniu z technikami kryptograficznymi sprawia, że transakcje nie mogą być wstecznie zmodyfikowane²¹.

3. Metody osiągnięcia konsensusu

Podstawowym wyzwaniem dla bezpieczeństwa rejestru *blockchain* jest zapewnienie kontroli nad rejestrem, który co do istoty jest zdecentralizowany. Przy braku scentralizowanej kontroli, każdy użytkownik posiada kopię rejestru, którą może zmodyfikować. W takiej sytuacji trudno ustalić, która kopia rejestru jest „prawdziwa”. W rezultacie jedynym rozwiązaniem jest zdanie się na swego rodzaju zgodę lub głosowanie użytkowników sieci. Reguły tego procesu, rządzące możliwością zapisu i walidacji kolejnych bloków nazywane są mechanizmem konsensusu. Ogólnie rzecz biorąc mechanizm konsensusu powinien zapewniać głosowanie zgodne

---

²⁰ Nie zawsze jest to liczba z góry określona, niekiedy rozmiar bloku jest ustalany dynamicznie, jako element mechanizmu osiągnięcia konsensusu – np. sieć Monero (<https://github.com/JollyMort/monero-research/blob/master/>).

²¹ Niewątpliwie owa niemodyfikowalność jest kluczowa z punktu widzenia integralności rejestru, ale z drugiej strony w rejestrach zawierających dane osobowe może to uniemożliwiać realizację „prawa do bycia zapomnianym” (np. P. Gałka, S. Ciach, Blockchain a prawo: mapa drogowa najważniejszych zagadnień, *Krytyka Prawa*, t. 11, nr 2, 2019, s. 40–51). Niezależnie od tego nie ma przeszkód, aby protokoły funkcjonowania sieci blockchain dopuszczały prawo modyfikacji lub usunięcia danych z rejestru. Jak dotąd rozwiązania takie zdarzają się bardzo rzadko (E. Politou, F. Casino, E. Alepis, C. Patsakis, Blockchain Mutability: Challenges and Proposed Solutions, *IEEE Transactions on Emerging Topics in Computing*, t. 9, nr 4, 2021, s. 1972–1986).

z wolą (zamiarem) uczestników²², którzy biorą udział w transakcji. Co istotne, transakcja powinna być zgodna z rzeczywistą wolą jej stron, mimo że użytkownicy pozostają anonimowi²³, a sieć jest otwarta. W tej sytuacji, bez dodatkowych reguł, pojawia się trywialna możliwość ataku na sieć, poprzez sztuczne zwielokrotnienie liczby użytkowników (założenie bardzo dużej liczby kont przez jednego użytkownika powoduje, że może on samodzielnie przegłosować dodatnie nowego bloku, tym samym wprowadzić arbitralne zmiany stanu rejestru). Mechanizm konsensusu zapewnia identyfikację unikalnych użytkowników (np. poprzez poświadczenie dostępu do rzeczywistych zasobów, takich jak fizyczne zasoby komputera czy posiadanie tokenów), a dodatkowo wprowadza element losowości – dzięki czemu nie można przewidzieć, kto będzie walidował daną transakcję. Ze względu na cel artykułu, jakim jest analiza bezpieczeństwa rozwiązań łańcucha bloków, pominiemy czysto techniczną stronę mechanizmu walidacji. W kolejnych częściach przedstawimy wybrane mechanizmy osiągania konsensusu. Należy przy tym podkreślić, że w praktyce spotykanych jest coraz więcej nowych mechanizmów konsensusu – bazujących na zupełnie nowych algorytmach, powstałych w wyniku kreatywnego podejścia programistów, jak również stanowiących hybrydę istniejących już mechanizmów, które powstają głównie w celu ograniczenia ryzyka ataku na sieć²⁴. Niemniej ze względu na ich niepospolitość oraz trudność w ocenie bezpieczeństwa w kontekście omawianych zagrożeń w artykule skoncentrujemy się na tych bardziej popularnych.

3.1. Proof of Work (PoW)

Dowód pracy (*Proof of Work*, PoW) stanowi najbardziej rozpowszechniony mechanizm konsensusu. W tym mechanizmie zakłada się, że głosujący muszą wykazać się mocą obliczeniową. Weryfikacja posiadanej mocy przebiega poprzez rozwiązywanie zagadki kryptograficznej o odpowiednio dużym stopniu trudności. Choć rozwiązanie tej zagadki wymaga użycia dużej mocy obliczeniowej, weryfikacja rozwiązania jest bardzo prosta (analogicznie do rozwiązywania dużego układu równań nieliniowych,

---

²² W dalszej części artykułu stosujemy rozróżnienie uczciwi/nieuczciwi uczestnicy transakcji. Uczciwi uczestnicy sieci dokonają prawidłowej walidacji (tzn. potwierdzą tylko transakcje zgodne z wolą ich stron), zaś nieuczciwi mogą forsować inne zmiany stanu rejestru lub niewalidować czy opóźniać walidację transakcji zgodnych z rzeczywistą wolą stron.

²³ Szerzej o anonimowości użytkowników w: D. Lisiak-Felicka, M. Szmit, Cyberbezpieczeństwo administracji publicznej w Polsce. Wybrane zagadnienia, European Association for Security, 2016, s. 39–42.

²⁴ Zob. np. S. Bouraga, A taxonomy of blockchain consensus protocols: A survey and classification framework, *Expert Systems with Applications*, t. 168, nr 114384, 2021.

gdzie rozwiązanie wymaga dużo pracy, ale sprawdzenie wyniku sprowadza się do prostego podstawienia). Uczestnik, który jako pierwszy rozwiąże zagadkę, waliduje kolejny blok, a w zamian za rozwiązana zagadkę dostaje także wynagrodzenie, często w formie tokenu²⁵. Stanowi to czynnik motywujący do wykorzystywania własnej mocy obliczeniowej, a co za tym idzie, także zużycia energii elektrycznej. Jak już wspomniano, dla bezpieczeństwa sieci pożądana jest także nieprzewidywalność (losowość), który uczestnik sieci będzie w stanie wygenerować następny blok. Ponadto PoW powinien charakteryzować się znacznym stopniem trudności, co zapewni powiązanie uczestników z trudno dostępnym zasobem fizycznym, jakim jest moc obliczeniowa i przez to uniemożliwi tworzenie sztucznych użytkowników.

Przykładem systemu opartego na PoW jest Bitcoin. Używa się tam systemu dowodu pracy *Hashcash*. Każdy blok ma wartość zwaną *Nonce* (pole niezawierające żadnej informacji istotnej z punktu widzenia samej transakcji, modyfikowane w celu rozwiązania zagadki) w nagłówku bloku. Zmieniając wartość *Nonce*, górnicy muszą generować wartość, która sprawia, że wartość *hash* nagłówka bloku jest mniejsza lub równa niż parametr określający trudność. Aby blok został zaakceptowany przez uczestników sieci, górnicy muszą wykonać *Proof of Work*, który obejmuje wszystkie dane w bloku.

Mechanizm PoW nie jest wolny od mankamentów. Po pierwsze, biorąc pod uwagę skomplikowany charakter obliczeń, jego działanie wymaga zużycia bardzo dużej ilości energii elektrycznej. Przykładowo, jedna transakcja w sieci Bitcoin zużywa tyle energii co blisko 2 miliony transakcji kartą płatniczą, a w skali całego świata sieć Bitcoin zużywała tyle energii co Szwecja (średniorocznie, w okresie od lutego 2017 do sierpnia 2021)²⁶. Po drugie, biorąc pod uwagę rosnący tzw. stopień trudności w sieci Bitcoin, zwykłe komputery, a nawet stacje robocze wyposażone w wielordzeniowe układy do obliczeń numerycznych (GPU), w praktyce nie są w stanie wykonać dowodu pracy. Powoduje to koncentrację mocy obliczeniowej w tzw. farmach kryptoaktywów, wskutek czego prawdopodobieństwo walidacji drastycznie różni się pomiędzy uczestnikami. Koncentracja ta zwiększa prawdopodobieństwo ataków (zob. np. podpunkt 4.2).

---

²⁵ Uczestników, którzy podejmują się dostarczenia dowodu pracy nazywa się górnikami (*miners*).

²⁶ C. Schinckus, Proof-of-work based blockchain technology and Anthropocene: An undermined situation?, Renewable and Sustainable Energy Reviews, nr 152, 2021.

3.2. Proof of Stake (PoS)

Dowód stawki (*Proof of Stake*, PoS) stanowi obok PoW jeden z najpopularniejszych mechanizmów konsensusu. W przypadku PoS unikalnym zasobem jest posiadana ilość tokenów. Algorytm przydziela prawa do walidacji kolejnego bloku uczestnikom (aktywnym w danym momencie) proporcjonalnie do ich zasobu tokenów. W systemach stosujących PoS *blockchain* jest utrzymywany przez losowo wybraną grupę walidatorów, którzy już posiadają rodzime tokeny sieciowe, zamykając prawo do zatwierdzania bloków dla osób spoza własnej sieci. W niektórych rozwiązaniach PoS prawdopodobieństwo walidacji jest uzależnione łącznie od zasobu tokenów i ich „wieku” (czasu posiadania).

Mechanizm konsensusu oparty na dowodzie stawki sprawia z jednej strony, że w praktyce prawo do zatwierdzania bloku mają użytkownicy posiadający znaczne zasoby tokenów. Użytkownicy ci są zainteresowani utrzymaniem wiarygodności sieci *blockchain* (w przeciwnym przypadku ich tokeny tracą na wartości), wobec czego nie powinni walidować nieuczciwych transakcji. W przeciwieństwie do PoW, rozwiązania oparte na dowodzie stawki nie wymagają zużycia dużej ilości energii elektrycznej. Z drugiej strony wadą omawianego mechanizmu jest to, że przyczynia się on do wzrostu nierówności w zasobie tokenów, gdyż walidują (i otrzymują za to wynagrodzenie) głównie ci, którzy posiadają znaczny zasób tokenów, co rodzi ryzyko nadużycia czy wręcz ataku (zwiększa nierówności). W takiej sytuacji występuje groźba dużej koncentracji zdolności walidacji w rękach niewielkiej grupy użytkowników.

3.3. Inne metody osiągnięcia konsensusu

W rozproszonych rejestrach opartych na technologii *blockchain* znajdują zastosowanie także inne metody osiągnięcia konsensusu. Można wśród nich wymienić m.in.:

Proof of Burn (PoB) – stanowi modyfikację mechanizmu *Proof of Work*, która nie wymaga zużycia tak dużej ilości energii – zamiast zwiększenia stopnia trudności zagadki kryptograficznej, walidacja wymaga „spalenia” części tokenów²⁷,

Delegated Proof of Stake (DPoS) – w tym wariantie PoS jedynie „delegowani” użytkownicy posiadają uprawnienia do walidacji. Ci użytkownicy nie tylko dostają wynagrodzenie za walidację, ale są także karani zmniej-

---

²⁷ K. Karantias, A. Kiayias, D. Zindros, Proof-of-burn, International conference on financial cryptography and data security, Springer, Cham, February 2020, s. 523–540.

szeniem zasobu tokenów za potwierdzenie nieuprawnionej transakcji. Dalejsza część walidacji odbywa się przy pomocy mechanizmu PoS²⁸,

Proof of Space (PoSpace) – dowód przestrzeni polega na przydzieleniu nieużywanej przestrzeni dyskowej do przechowywania danych transakcji²⁹. Jego wykorzystanie jako metody osiągania konsensusu wymaga powiązania z dowodem czasu (*Proof of Time*, PoT), który zapewnia krótki, zsynchronizowany czas przejścia między blokami³⁰. Jest on oparty o szybką do zweryfikowania funkcję Verifiable Delay, która wymaga wykonywania obliczeń sekwencyjnych. Zastosowanie tych dwóch mechanizmów znacząco zwiększa bezpieczeństwo kryptograficzne sieci,

Proof of Elapsed Time (PoET) – konsensus dowodu upływu czasu, który polega na tym, że każdy węzeł generuje losową liczbę, aby określić, jak długo musi czekać, zanim będzie mógł wygenerować blok³¹,

Proof of Useful Work – jest to mechanizm bazujący na *Proof of Work*. Podstawowa różnica polega na tym, że dowodem pracy nie jest rozwiązanie zagadki kryptograficznej, lecz rozwiązanie zadania, które jest trudne, a przy tym użyteczne³². Pozwala to wykorzystać moc obliczeniową bardziej produktywnie, np. do treningu modelu uczenia maszynowego czy też renderowania animacji.

Proof of Activity (PoA) – dowód aktywności poprzez połączenie algorytmów konsensusu *Proof of Work* (PoW) oraz *Proof of Stake* (PoS) zapewnia autentyczność wszystkich transakcji zachodzących w łańcuchu bloków oraz osiąganie konsensusu przez wszystkich górników³³,

Practical Byzantine Fault Tolerance (PBFT) – konsensus tzw. praktycznej bizantyjskiej odporności na awarie pozwala na osiąganie wystar-

²⁸ F. Yang, W. Zhou, Q. Wu, R. Long, N. N. Xiong, M. Zhou, Delegated proof of stake with downgrade: A secure and efficient blockchain consensus algorithm with downgrade mechanism, *IEEE Access*, nr 7, 2019, s. 118541–118555.

²⁹ A. Kiayias, A. Russell, B. David, R. Oliynykov, Ouroboros: A provably secure proof-of-stake blockchain protocol, *Annual International Cryptology Conference*, Springer, Cham, 2017, s. 357–388.

³⁰ M. Milutinovic, W. He, H. Wu, M. Kanwal, Proof of luck: An efficient blockchain consensus protocol, *Proceedings of the 1st Workshop on System Software for Trusted Execution*, December 2016, s. 1–6.

³¹ L. Chen, L. Xu, N. Shah, Z. Gao, Y. Lu, W. Shi, On security analysis of proof-of-elapsed-time (PoET), *International Symposium on Stabilization, Safety, and Security of Distributed Systems*, Springer, Cham, 2017, s. 282–297.

³² M. Ball, A. Rosen, M. Sabin, P. N. Vasudevan, Proofs of Useful Work, *IACR Cryptol. ePrint Arch.*, nr 203, 2017.

³³ I. Bentov, C. Lee, A. Mizrahi, M. Rosenfeld, Proof of activity: Extending bitcoin's proof of work via proof of stake [extended abstract], *ACM SIGMETRICS Performance Evaluation Review*, t. 42, nr 3, 2014, s. 34–37.

czającego konsensusu nawet w sytuacji, gdy niektóre węzły sieci uległy awarii bądź działają niewłaściwie (tzw. błędy bizantyjskie). Rozwinięciem PBFT jest mechanizm *Proof of Authority* (PoA)³⁴.

Powyższa lista nie wyczerpuje repozytorium metod osiągnięcia konsensusu w sieciach opartych na technologii *blockchain*. Wśród innych przykładów można wymienić m.in. *Proof of Luck*, *Proof of Learning*, *Proof of Vote*, *Proof of Disease* czy też *Proof of Play*³⁵.

4. Ataki na *blockchain*

Wśród zalet rejestrów rozproszonych wymienia się przede wszystkim niezawodność oraz niezależnienie działania sieci od „centralnej” instytucji charakteryzującej się powszechnym zaufaniem jej uczestników. Zamiarzeniem rejestrów rozproszonych bazujących na technologii *blockchain* jest także zapewnienie wysokich standardów bezpieczeństwa. Wpływa to na większe zaufanie do sieci tego typu wśród jej uczestników, którzy coraz chętniej wykorzystują *blockchain* do przechowywania oraz transmisji danych wrażliwych. Zapewnienie bezpieczeństwa będzie zatem kluczowym uwarunkowaniem dalszego rozwoju wykorzystania tej technologii³⁶. Należy przy tym podkreślić, że rozwiązania oparte na *blockchain*, tak jak i inne rejestry rozproszone, narażone są na różne zagrożenia. Poniżej zostaną przedstawione niektóre spośród nich.

4.1. Odmowa dostępu

4.1.1. Atak DDoS

Wśród najpowszechniejszych ataków na sieci *blockchain* wymienia się ataki rozproszone, ograniczające bądź uniemożliwiające dostęp do usług (*distributed denial of service* – DDoS). Są one wymierzone w szczególności w sieci Bitcoin, zarówno w użytkowników jak i „górników”. Mogą przyjmować różne formy, polegające m.in. na przekierowaniu użytkownika lub górnika do fałszywej sieci i odmawianie im dostępu do właściwej sieci, spowalniania sieci poprzez wykonywanie transakcji

---

³⁴ S. De Angelis, L. Aniello, R. Baldoni, F. Lombardi, A. Margheri, V. Sassone, PBFT vs proof-of-authority: Applying the CAP theorem to permissioned blockchain, 2018.

³⁵ S. Bouraga, A taxonomy of blockchain consensus protocols: A survey and classification framework, Expert Systems with Applications, t. 168, No 114384, 2021.

³⁶ R. Zhang, R. Xue, L. Liu, Security and privacy on blockchain, ACM Computing Surveys (CSUR), t. 52, nr 3, 2019, s. 1–34.

przekraczających limit rozmiaru bloku, co znacznie wydłuża proces ich weryfikacji, bądź zgłaszanie dużej liczby sztucznych transakcji. W obu przypadkach następuje znaczne wydłużenie czasu oczekiwania na potwierdzenie nowych transakcji. W sieciach opartych o PoW, nierzadko skłania to użytkowników do ponoszenia większych opłat transakcyjnych w celu zwiększenia priorytetu potwierdzenia ich transakcji³⁷. Pomijając sztuczny wzrost opłat transakcyjnych, atak DDoS sam w sobie nie zagraża bezpieczeństwu łańcucha, choć jak wykazemy w dalszej części, może stanowić „wstęp” do innych ataków.

4.1.2. *Denial of Chain (DoC)*

Jednym z najnowszych zagrożeń dla sieci *blockchain* jest atak *Denial of Chain (DoC)*. Wykorzystuje on skoordynowane działania podmiotów, których zadaniem jest zmanipulowanie mechanizmu konsensusu i zastąpienie głównego łańcucha bloków nowym łańcuchem. Atak ten przebiega w dwóch etapach. W pierwszym etapie tworzony jest nowy łańcuch bloków, który będzie imitował łańcuch główny. W drugim etapie nowy łańcuch jest publikowany i podstawiany (*fork choice process*) w miejsce łańcucha głównego. Efektem końcowym jest zablokowanie dostępu do głównego łańcucha sieci *blockchain* oraz przejęcie nad nim kontroli. Może to posłużyć na przykład kradzieży tokenów. W zapobieganiu atakom tego typu mogą pomóc modele matematyczne, za pomocą których prognozuje się prawdopodobieństwo wystąpienia takiego ataku, a także zastosowanie procedur autoblokowania, które nie pozwalają na wykonanie podstawienia nowego łańcucha aż do zmniejszenia się prawdopodobieństwa takiego ataku³⁸.

4.2. Atak 51%

Z atakiem 51%, inaczej nazywanym atakiem większościowym mamy do czynienia wówczas, gdy atakujący wejdzie w posiadanie powyżej 50% mocy obliczeniowej (*hashing power* lub *hash rate*) sieci *blockchain*. Z tego powodu na ataki tego typu najbardziej narażone są mniejsze sieci, o mniejszej mocy obliczeniowej, w przypadku których przeprowadzenie ataku jest mniej kosztowne. Moc obliczeniową, niezbędną do przeprowa-

---

³⁷ M. Saad, L. Njilla, C. A. Kamhoua, K. Kwiat, A. Mohaisen, Shocking Blockchain's Memory with Unconfirmed Transactions: New DDoS Attacks and Countermeasures, *Blockchain for Distributed Systems Security*, nr 205, 2019.

³⁸ B. Bordel, R. Alcarria, T. Robles, Denial of Chain: Evaluation and prediction of a novel cyberattack in Blockchain-supported systems, *Future Generation Computer Systems*, nr 116, 2021, s. 426–439.

dzenia takiego ataku można zgromadzić (samodzielne lub we współpracy z innymi użytkownikami – *mining pool*) lub wynająć. Ataki 51% mogą stanowić zagrożenie dla mechanizmów konsensusu, m.in. *Proof of Work*. Mogą ułatwiać przeprowadzenie ataków takich jak podwójne wydatkowanie (*double-spend*), odmowa dostępu (DDoS) czy też doprowadzić do monopolu górniczego (*mining monopoly*). W celu zapobiegania atakom tego typu należy niedopuszczać do sytuacji, w której „górnik” lub „grupa górników” będzie w posiadaniu zbyt dużej mocy obliczeniowej. Innym sposobem jest ograniczenie możliwości wynajmowania mocy obliczeniowej, poprzez akceptowanie odpowiednio starszych zapisów do rejestru. Wówczas przejęcie kontroli nad siecią musiałoby trwać dłużej i wiązałoby się z większymi kosztami przeprowadzenia ataku. W praktyce ataki tego typu zdarzają się bardzo rzadko. Niemniej jednak nie należy ich lekceważyć, tym bardziej, że istnieją przesłanki do przeprowadzania takich ataków w przypadku posiadania mniejszej mocy obliczeniowej niż 50%³⁹.

4.3. *Selfish mining*

Selfish mining, określany także jako *Block Withholding Attack*, jest atakiem na integralność sieci *blockchain*. Występuje ona wówczas, gdy jeden (lub więcej) uczestników sieci tworzy własne, lokalne rozgałęzienie sieci. W momencie gdy lokalny łańcuch będzie wystarczająco długi, atakujący będzie mógł propagować go do sieci publicznej. Mechanizm ten wykorzystuje zasadę *blockchain*, zgodnie z którą konflikty łańcuchów są rozwiązywane na korzyść łańcucha dłuższego, uznawanego za prawdziwy. Korzyścią dla atakującego jest w tym przypadku nagroda za wykopanie bloków, którą powinien otrzymać uczciwy użytkownik. Biorąc pod uwagę koszty przeprowadzenia takiego ataku, stanowi on zagrożenie w szczególności dla mniejszych sieci, nad którymi łatwiej może przejąć kontrolę jeden użytkownik lub niewielka grupa użytkowników tworzących tzw. *mining pool*. Atak ten może ułatwić przeprowadzenie ataku podwójnego wydatkowania czy też ataku 51%⁴⁰.

W praktyce okazuje się, że atak typu *selfish mining* jest możliwy do przeprowadzenia nawet wówczas, gdy przejęta zostanie znacznie mniejsza część sieci niż 50%. Jednym ze sposobów na przeciwdziałanie ata-

---

³⁹ L. Bahack, Theoretical bitcoin attacks with less than half of the computational power (draft), arXiv preprint arXiv:1312.7013, 2013.

⁴⁰ M. Saad, L. Njilla, C. A. Kamhoua, K. Kwiat, A. Mohaisen, Shocking Blockchain's Memory with Unconfirmed Transactions: New DDoS Attacks and Countermeasures, *Blockchain for Distributed Systems Security*, nr 205, 2019.

kom tego typu jest zapewnienie takiego progu bezpieczeństwa, który ograniczy możliwości przejęcia sieci⁴¹.

4.4. Ataki na kontrakty smart

Kontrakty *smart* są wykorzystywane w wielu sieciach *blockchain*. W praktyce są one programami, opartymi na zdecentralizowanych regułach wywoływanych bez ingerencji użytkownika sieci, działających na zasadzie cyfrowej umowy pomiędzy stronami, gwarantując potwierdzenie wykonywania transakcji. Działają automatycznie, wykorzystując zasadę IFTT (*if this, then that*). Oznacza to, że mogą one np. automatycznie weryfikować spełnienie warunków umowy, negocjować je czy też wdrażać ich zapisy. Dla przykładu, gdyby transakcja polegała na zakupie klucza licencyjnego do oprogramowania (np. antywirusowego) to w momencie wpłynięcia odpowiedniej kwoty na konto sprzedającego klucz ten zostanie poprzez smart kontrakt automatycznie wysłany do kupującego. Wykorzystanie *smart* kontraktów pozwala pominąć osoby trzecie, których zadaniem jest pośredniczenie w wykonywaniu transakcji. Rozwiązuje to problem poszukiwania oraz dobierania godnych zaufania pośredników. Dane umieszczone w sieci z wykorzystaniem *smart* kontraktu nie mogą być z niej usunięte ani zmodyfikowane. Wszystko to sprawia, że transakcje realizowane w ramach takich „inteligentnych umów” są postrzegane jako rozwiązanie bardzo bezpieczne. Problem pojawia się wówczas, gdy *smart* kontrakt nie działa zgodnie z założeniami. Wiąże się to z błędami w kodzie źródłowym (np. błędy logiczne, a nawet tzw. „literówki”) bądź błędami w korzystaniu z kontraktów (np. wywołanie metody z niewłaściwymi parametrami), które zwiększają podatność kontraktów na ataki. Naprawianie takich błędów, wykrywanych i raportowanych poprzez tzw. *bugi* w kodzie, jest zazwyczaj bardzo trudne i może w niektórych przypadkach prowadzić do wykrywania kolejnych błędów w zaktualizowanych już kontraktach. Efektem może być utrata zaufania wśród członków sieci, którzy niezmiennosc kontraktów traktują jako gwarancję bezpieczeństwa transakcji⁴².

---

⁴¹ I. Eyal, E. G. Sirer, Majority is not enough: Bitcoin mining is vulnerable, International Conference on Financial Cryptography and Data Security, Springer, Berlin, Heidelberg, March 2014, s. 436–454; A. Sapirshtein, Y. Sompolinsky, A. Zohar, Optimal selfish mining strategies in bitcoin, International Conference on Financial Cryptography and Data Security, Springer, Berlin, Heidelberg, February 2016, s. 515–532.

⁴² V. Chia, P. Hartel, Q. Hum, S. Ma, G. Piliouras, D. Reijsbergen, M. van Staalduinen, P. Szalachowski, Rethinking blockchain security: Position paper, IEEE International Conference on Internet of Things (iThings) and IEEE Green Computing

4.5. Zagrożenia dla konsensusu

Ataki ingerujące w mechanizmy konsensusu stanowią jedno z najważniejszych zagrożeń dla sieci *blockchain*. Można wśród nich wymienić m.in. ataki typu *double-spend* oraz *eclipse*. Ataki *double-spend* polegają na tym, że atakujący wydaje dwukrotnie te same wirtualne środki. Atakujący nabywając pewne dobro przekazuje środki w postaci tokenów na wskazany adres sprzedawcy. Zanim jednak transakcja zostanie ogłoszona w sieci i dodana do głównego łańcucha bloków, atakujący może utworzyć nową transakcję i przesłać te same środki na adres innego sprzedawcy. W ten sposób atakujący tworzy kopię wirtualnych środków, które może wykorzystać do ponownych zakupów. Mechanizm ten wykorzystuje słabość technologii *blockchain* związaną z niedoskonałością mechanizmu walidacji transakcji (np. poprzez uzyskanie przewagi głosów w sieci – tzw. atak 51%⁴³) czy też czasem, jaki transakcja oczekuje na rozpowszechnienie w sieci rozproszonej. Rozwiązaniem tego problemu może być wstrzymanie przekazania dobra kupującemu do momentu, gdy doda on do łańcucha większą liczbę bloków. Ich liczba może zależeć od wartości transakcji. Takie rozwiązanie powinno skutecznie zniechęcić nieuczciwego kupującego do ponownego wydawania tych samych środków.

Z kolei celem ataku typu *eclipse* jest zakłócenie („zaćmienie”) funkcjonowania węzłów w zdecentralizowanej sieci typu P2P⁴⁴. Ich celem jest izolacja wybranych użytkowników sieci⁴⁵. Atak polega na przejęciu kontroli nad wszystkimi połączeniami wychodzącymi użytkownika. Umożliwia manipulowanie takim odizolowanym, „zaćmionym” węzłem i wykorzystanie go np. do przeprowadzenia ataku *double-spend*⁴⁶. Atakom tego typu można zapobiegać poprzez regulowanie połączeń między węzłami (np. losowy wybór hosta, ograniczanie liczby węzłów na jeden adres IP, czy też zwiększanie liczby połączeń).

---

and Communications (GreenCom) and IEEE Cyber, Physical and Social Computing (CPSCom) and IEEE Smart Data (SmartData), IEEE, July 2018, s. 1273–1280.

⁴³ Zob. np. K. Kądziołka, Transakcje kryptowalutą bitcoin – wybrane zagrożenia, *online*: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/9131/artyku%5%821.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, dostęp 20 stycznia 2022 r.

⁴⁴ E. Heilman, A. Kendler, A. Zohar, S. Goldberg, Eclipse attacks on bitcoin's peer-to-peer network, 24th Security Symposium (Security 15), 2015, s. 129–144.

⁴⁵ Gdy celem ataku jest cała sieć to mamy do czynienia z atakiem typu *sybil*.

⁴⁶ G. Bissias, B. N. Levine, A. P. Ozisik, G. Andresen, An analysis of attacks on blockchain consensus, arXiv preprint arXiv:1610.07985, 2016.

5. Przykłady incydentów dotyczących bezpieczeństwa *blockchain*

W ostatnich latach, gdy popularność *blockchain* rosła w szybkim tempie pojawiały się także nowe zagrożenia oraz dochodziło do licznych ataków na rejestry oparte na tej technologii. Niektóre spośród nich opisano poniżej.

Jednym z najczęściej przytaczanych przykładów potencjalnych zagrożeń dla sieci rozproszonej była sytuacja z 2014 roku, kiedy to grupa użytkowników "Ghash.io" skupiła tyle całkowitej mocy obliczeniowej sieci Bitcoin, ile potrzebne jest do przeprowadzenia ataku 51%⁴⁷. Pomimo tego, że atak nie został przeprowadzony wywołało to ogólną dyskusję na temat bezpieczeństwa rejestrów rozproszonych oraz ich podatności na ataki.

Kolejne zagrożenia związane są z błędami w kodzie źródłowym *smart* kontraktów. Kontrakty tego typu są często tworzone w postaci otwartego, zdecentralizowanego oprogramowania. Kody źródłowe są unikalne, łatwe do zweryfikowania przez użytkowników. Zdarzają się jednak przypadki błędów, które mogą wynikać z niedopatrzania autora kodu bądź błędów, które zostały wprowadzone do kodu celowo – po to żeby osiągać wymierne korzyści, spowodować straty uczciwych użytkowników bądź po prostu z ciekawości, dla zabawy. W obu przypadkach efektem mogą być bardzo duże straty. Naprawa takich błędów jest na ogół bardzo trudna i kosztowna. Wynika to przede wszystkim ze specyfiki *smart* kontraktów, które są z definicji niezmiennialne i nieusuwalne. Jako przykład takiego ataku wymienić można atak z 2016 roku, który został wymierzony w fundusz venture capital the DAO (*Decentralised Autonomous Organisation*). Z funduszu tego, opartego o *blockchain* Ethereum wyprowadzono wówczas ok. 50 milionów dolarów, co stanowiło około 1/3 zgromadzonych na nim środków w kryptowalucie ETH. Podczas ataku wykorzystano lukę w *smart* kontaktach, dzięki której dokonano wielokrotnej likwidacji (spalenia) tokenów the DAO oraz powtarzania transferu odpowiadającej im kwoty w kryptowalucie ETH do nowo utworzonego Dark DAO⁴⁸. Innym przykładem może być atak na rejestr firmy Parity Technologies, przepro-

---

⁴⁷ M. Bastiaan, Preventing the 51%-attack: a stochastic analysis of two phase proof of work in bitcoin, online: <http://referaat.cs.utwente.nl/conference/22/paper/7473/preventingthe-51-attack-a-stochasticanalysis-of-two-phase-proof-of-work-in-bitcoin.Pdf>, dostęp 29 stycznia 2022 r.

⁴⁸ M. I. Mehar, C. L. Shier, A. Giambattista, E. Gong, G. Fletcher, R. Sanyahie, H. M. Kim, M. Laskowski, Understanding a revolutionary and flawed grand experiment in blockchain: the DAO attack, *Journal of Cases on Information Technology (JCIT)*, t. 21, nr 1, 2019, s. 19–32.

wadzony przez anonimowego użytkownika w roku 2017. Atak polegał na wykorzystaniu luki w kodzie źródłowym biblioteki kontraktu *smart*, która została następnie usunięta. W efekcie użytkownik ten zamroził tokeny Ethereum o wartości ok. 162 milionów dolarów⁴⁹. Biorąc pod uwagę zmienność kontraktów, która znacząco utrudnia wprowadzenie poprawek do kodu źródłowego, rozwiązaniem takiego problemu i odzyskanie zamrożonych środków może polegać na utworzeniu nowego łańcucha blokowego – identycznego z oryginalnym. Łańcuch ten zawierałby aktualizację protokołu, która po zaakceptowaniu przez większość użytkowników sieci spowoduje przejście na nowe oprogramowanie i jednocześnie utworzenie rozwidlenia łańcucha bloków *blockchain* (tzw. *hard fork*). Wówczas nowo wykopane bloki nie będą kompatybilne z blokami wcześniej wydobytymi. Po akceptacji użytkowników powstaje kontrakt zwrotu, dzięki któremu użytkownicy mogliby odzyskać odpowiednią liczbę tokenów.

Jeszcze innym przykładem ataku wykorzystującego błąd w kodzie źródłowym może być atak z 2017 roku, przeprowadzony na kryptowalutę ZCoin, opartą na protokole Zerocoin. Atakujący wykorzystał lukę w kodzie implementacji waluty, polegającą na niewłaściwym umieszczeniu operatora porównania (podwójny znak równości) w miejscu gdzie powinien znajdować się operator przypisania (pojedynczy znak równości). Ten jeden dodatkowy znak umożliwił atakującemu użycie tego samego dowodu pracy do wielokrotnego wygenerowania monet, które następnie zostały wymienione na Bitcoiny. W momencie wykrycia ataku sztucznie wygenerowane monety stanowiły ok. 1/4 wszystkich monet w tej sieci. Nieautoryzowane transakcje nie zostały wycofane, a przed kolejnymi atakami ma zapobiegać aktualizacja oprogramowania⁵⁰. Należy tutaj podkreślić, że z protokołu Zerocoin korzystają różne kryptowaluty. Został on zaprojektowany jako rozszerzenie protokołu Bitcoin w celu zwiększenia prywatności użytkowników. Wykorzystując ten protokół każdy użytkownik może zamienić nieanonimowe Bitcoiny, pozwalające odtworzyć historię danej płatności na anonimowe Zerocoiny (tzw. *coin-mixing capabilities*), które umożliwiają dalsze bezpośrednie, anonimowe płatności między stronami. Pomimo ciągłego doskonalenia kodu źródłowego protokołu Zerocoin jest on narażony na inne ataki. Potencjalnym zagrożeniem jest np. atak typu *denial-of-spending attack*, w którym atakujący spala monety uczciwych użytkowników i wielokrotnie generuje monety z tym samym numerem seryjnym. Wówczas próba wydania monet przez

---

⁴⁹ E. Zamani, Y. He, M. Phillips, On the security risks of the blockchain, *Journal of Computer Information Systems*, t. 60, nr 6, 2020, s. 495–506.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 495–506.

uczciwego użytkownika jest odrzucana pod zarzutem podwójnego wydatkowania⁵¹.

6. Podsumowanie

Technologie łańcucha bloków (*blockchain*) są podstawowym elementem konstrukcji tzw. kryptoaktywów. Dodatkowo wymienia się wiele innych zastosowań *blockchain*, choć większość z nich jest dopiero na etapie koncepcyjnym lub na początkowych etapach wykonania.

Rozwiązania oparte na sieci *blockchain* powszechnie uznawane są za bardzo bezpieczne. Celem niniejszego artykułu była odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie technologia *blockchain* zapewnia bezpieczeństwo transakcji. W artykule dokonano więc przeglądu mechanizmów konsensusu, omawiamy potencjalne możliwości ataku na sieć oraz przykładowe incydenty bezpieczeństwa.

Z przeprowadzonych rozważań wynika, że technologia *blockchain* nie jest rozwiązaniem mniej podatnym na ataki, w porównaniu z tradycyjnymi systemami zarządzanymi centralnie i o zamkniętej architekturze. Sieć *blockchain* jest więc podatna nie tylko na tradycyjne ataki odmowy dostępu, ale także na zagrożenia typowe dla otwartych rejestrów rozproszonych, np. na przejęcie kontroli na siecią (atak 51%), podwójne wydatkowanie czy ułatwienie przeprowadzenia innego ataku poprzez utworzenie jej rozgałęzienia (*selfish mining*). Przedstawione incydenty dowodzą, że nie rozwiązano wszystkich problemów bezpieczeństwa. Co więcej, otwartość sieci na nowych użytkowników i publiczny dostęp do kodów źródłowych mogą wręcz generować dodatkowe podatności. Głównym celem ataków wydają się kryptoaktywa, które można łatwo spieniężyć. Biorąc pod uwagę liczbę ataków oraz wartość kradzionych środków Bitcoin można założyć, że ataki na mniejsze rejestry są także możliwe. Stanowi to realne zagrożenie dla ich funkcjonowania, a potencjalnie także wyzwanie dla organów wymiaru sprawiedliwości.

Osobnym, bardzo obszernym tematem są możliwości zabezpieczenia się przed atakami⁵². W praktyce realizowanych jest coraz więcej projektów, których celem jest wykrywanie i naprawa błędów oraz luk w rozwiązaniach

---

⁵¹ T. Ruffing, S. A. Thyagarajan, V. Ronge, D. Schröder, Burning Zerocoins for Fun and for Profit: A Cryptographic Denial-of-Spending Attack on the Zerocoin Protocol, Cryptology ePrint Archive, 2018.

⁵² Zob. np. E. Zamani, Y. He, M. Phillips, On the security risks of the blockchain, Journal of Computer Information Systems, t. 60, nr 6, 2020, s. 495–506.

opartych na technologii *blockchain*. Zagadnienia związane z zabezpieczaniem sieci tego typu będą przedmiotem kolejnych badań autorów.

Bibliografia

1. Agbo C. C., Mahmoud Q. H., Eklund J. M., Blockchain technology in healthcare: a systematic review, *Healthcare*, t. 7, nr 2, Multidisciplinary Digital Publishing Institute, June 2019.
2. Ahmed M., Pathan A. S. K., Blockchain: Can It Be Trusted?, *Computer*, t. 53, nr 4, 2020, s. 31–35.
3. Al-Jaroodi J., Mohamed N., Blockchain in industries: A survey, *IEEE Access*, 7, 2019, s. 36500–36515.
4. Bahack L., Theoretical bitcoin attacks with less than half of the computational power (draft), arXiv preprint arXiv:1312.7013, 2013.
5. Ball M., Rosen A., Sabin M., Vasudevan P. N., Proofs of Useful Work, *IACR Cryptol. ePrint Arch.*, nr 203, 2017.
6. Bastiaan M., Preventing the 51%–attack: a stochastic analysis of two phase proof of work in bitcoin, online: <http://referaat.cs.utwente.nl/conference/22/paper/7473/preventingthe-51-attack-a-stochasticanalysis-oftwo-phase-proof-of-work-in-bitcoin.Pdf>, dostęp 29 stycznia 2022 r.
7. Bentov, I., Lee, C., Mizrahi, A., Rosenfeld, M., Proof of activity: Extending bitcoin's proof of work via proof of stake (extended abstract), *ACM SIGMETRICS Performance Evaluation Review*, t. 42, nr 3, 2014, s. 34–37.
8. Bissias G., Levine B. N., Ozisik A. P., Andresen G., An analysis of attacks on blockchain consensus, arXiv preprint arXiv:1610.07985, 2016.
9. Bordel B., Alcarria R., Robles T., Denial of Chain: Evaluation and prediction of a novel cyberattack in Blockchain-supported systems, *Future Generation Computer Systems*, nr 116, 2021, s. 426–439.
10. Brzeszczyński J., Gajdka J., Schabek T., Bitcoin as a New Currency, *Folia Oeconomica Stetinensia*, t. 20, nr 2, 2020, s. 49–65.
11. Bouraga S., A taxonomy of blockchain consensus protocols: A survey and classification framework, *Expert Systems with Applications*, t. 168, nr 114384, 2021.
12. Chen L., Xu L., Shah N., Gao Z., Lu Y., Shi W., On security analysis of proof-of-elapsd-time (PoET), *International Symposium on Stabilization, Safety, and Security of Distributed Systems*, Springer, Cham, 2017, s. 282–297.

13. Chia V., Hartel P., Hum Q., Ma S., Piliouras G., Reijsbergen D., van Staalduinen M., Szalachowski P., Rethinking blockchain security: Position paper, IEEE International Conference on Internet of Things (iThings) and IEEE Green Computing and Communications (Green-Com) and IEEE Cyber, Physical and Social Computing (CPSCom) and IEEE Smart Data (SmartData), IEEE, July 2018, s. 1273–1280.
14. Ciupa K., Blockchain – zdecentralizowany system o scentralizowanej logice. *Bank i Kredyt*, t. 50, nr 3, 2019, s. 295–328.
15. Crosby M., Pattanayak P., Verma S., Kalyanaraman V., Blockchain technology: Beyond bitcoin, *Applied Innovation*, nr 2, 2016, s. 6–10.
16. De Angelis S., Aniello L., Baldoni R., Lombardi F., Margheri A., Sassone V., PBFT vs proof-of-authority: Applying the CAP theorem to permissioned blockchain, 2018.
17. Eyal I., Sirer E. G., Majority is not enough: Bitcoin mining is vulnerable, *International conference on financial cryptography and data security*, Springer, Berlin, Heidelberg, March 2014, s. 436–454.
18. Gałka, P., Ciach, S., Blockchain a prawo: mapa drogowa najważniejszych zagadnień, *Krytyka Prawa*, t. 11, nr 2, 2019, s. 40–51.
19. Guo Y., Liang C., Blockchain application and outlook in the banking industry, *Financial Innovation*, t. 2, nr 1, 2016, s. 1–12.
20. Heilman E., Kendler A., Zohar A., Goldberg S., Eclipse attacks on bitcoin's peer-to-peer network, *24th Security Symposium (Security 15)*, 2015, s. 129–144.
21. Hou H., The application of blockchain technology in E-government in China, *26th International Conference on Computer Communication and Networks (ICCCN)*, IEEE, 2017, s. 1–4.
22. Karantias K., Kiayias A., Zindros D., Proof-of-burn, *International conference on financial cryptography and data security*, Springer, Cham, February 2020, s. 523–540.
23. Kądziołka K., Transakcje kryptowalutą bitcoin – wybrane zagrożenia, online: <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/9131/artyku%c5%821.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, dostęp 20 stycznia 2022 r.
24. Kiayias A., Russell A., David B., Oliynykov R., Ouroboros: A provably secure proof-of-stake blockchain protocol, *Annual International Cryptology Conference*, Springer, Cham, 2017, s. 357–388.
25. Lee J. H., Systematic approach to analyzing security and Vulnerabilities of blockchain systems, PhD thesis, MIT Sloan School of Management, 2019.
26. Li Z., Wu H., King B., Miled B., Wassick Z. B., Tazelaar J., A hybrid blockchain ledger for supply chain visibility, *17th International Sym-*

- posium on Parallel and Distributed Computing (ISPD), IEEE, 2018, s. 118–125.
27. Lisiak-Felicka D., Szmit M., Cyberbezpieczeństwo administracji publicznej w Polsce. Wybrane zagadnienia, European Association for Security, 2016.
  28. Mehar M. I., Shier C. L., Giambattista A., Gong E., Fletcher G., Sanyahie R., Kim H. M., Laskowski M., Understanding a revolutionary and flawed grand experiment in blockchain: the DAO attack, *Journal of Cases on Information Technology (JCIT)*, t. 21, nr 1, 2019, s. 19–32.
  29. Mettler M., Blockchain technology in healthcare: The revolution starts here, IEEE 18th international conference on e-health networking, applications and services (Healthcom) IEEE, September 2016, s. 1–3.
  30. Milutinovic M., He W., Wu H., Kanwal M., Proof of luck: An efficient blockchain consensus protocol, *Proceedings of the 1st Workshop on System Software for Trusted Execution*, December 2016, s. 1–6.
  31. Nakamoto S., Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system, Manubot, 2019.
  32. Ølnes S., Ubacht J., Janssen M., Blockchain in government: Benefits and implications of distributed ledger technology for information sharing, *Government Information Quarterly*, t. 34, nr 3, 2017, s. 355–364.
  33. Opitek P., Zastosowanie technologii blockchain na rynku nieruchomości, *Nieruchomości@*, 2019, nr 1, s. 97–110.
  34. Piech A., Opitek P., Wykorzystanie technologii blockchain w prognozowaniu przestępczości, (w:) B. Hołyst, N. Malec, Z. M. Wawrzyniak (red.), *Prognozowanie kryminologiczne w wymiarze społecznym*, Warszawa 2018.
  35. Politou E., Casino F., Alepis E., Patsakis C., Blockchain Mutability: Challenges and Proposed Solutions, *IEEE Transactions on Emerging Topics in Computing*, t. 9, nr 4, 2021, s. 1972–1986.
  36. Pongnumkul S., Siripanpornchana C., Thajchayapong S., Performance analysis of private blockchain platforms in varying workloads, 26th International Conference on Computer Communication and Networks (ICCCN), IEEE, 2017, s. 1–6.
  37. Rodwald P., Sobolewski W., Rodwald V., Metody deanonimizacji użytkowników wybranych kryptowalut na przykładzie bitcoina, *Biuletyn Wojskowej Akademii Technicznej*, t. 68, nr 1, 2019.
  38. Ruffing T., Thyagarajan S. A., Ronge V., Schröder D., Burning Zero-coins for Fun and for Profit: A Cryptographic Denial-of-Spending Attack on the Zerocoin Protocol, *Cryptology ePrint Archive*, 2018.

39. Saad M., Njilla L., Kamhoua C. A., Kwiat K., Mohaisen A., Shocking Blockchain's Memory with Unconfirmed Transactions: New DDoS Attacks and Countermeasures, *Blockchain for Distributed Systems Security*, nr 205, 2019.
40. Sapirshtein A., Sompolinsky Y., Zohar A., Optimal selfish mining strategies in bitcoin, *International Conference on Financial Cryptography and Data Security*, Springer, Berlin, Heidelberg, February 2016, s. 515–532.
41. Schinckus C., Proof-of-work based blockchain technology and Anthropocene: An undermined situation?. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, nr 152, 2021.
42. Stuart H., Stornetta W. S., How to time-stamp a digital document, *Conference on the Theory and Application of Cryptography*, Springer, Berlin, Heidelberg, 1990.
43. Szostek D., *Legal tech*. Czyli jak bezpiecznie korzystać z narzędzi informatycznych w organizacji, w tym w kancelarii oraz dziale prawnym, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021.
44. Varma J. R., Blockchain in finance, *Vialba*, t. 44, nr 1, 2019, s. 1–11.
45. Vujičić D., Jagodić D., Randić S., Blockchain technology, bitcoin, and Ethereum: A brief overview, *17th International Symposium Infoteh-Jahorina (Infoteh)*, IEEE, March 2018, s. 1–6.
46. Yang, F., Zhou, W., Wu, Q., Long, R., Xiong, N. N., Zhou, M., Delegated proof of stake with downgrade: A secure and efficient blockchain consensus algorithm with downgrade mechanism, *IEEE Access*, nr 7, 2019, s. 118541–118555.
47. Zamani E., He Y., Phillips M., On the security risks of the blockchain, *Journal of Computer Information Systems*, t. 60, nr 6, 2020, s. 495–506.
48. Zhang R., Xue R., Liu L., Security and privacy on blockchain, *ACM Computing Surveys (CSUR)*, t. 52, nr 3, 2019, s. 1–34.
49. Zhu S., Cai Z., Hu H., Li Y., Li W., zkCrowd: a hybrid blockchain-based crowdsourcing platform, *IEEE Transactions on Industrial Informatics*, t. 16, nr 6, 2019, s. 4196–4205.

Consensus mechanisms and security of blockchain systems

Abstract

The blockchain technology is widely used to issue cryptocurrencies, though further applications in other areas of social and economic life are expected. The technology is generally considered to be very secure. However, the security vulnerabilities and examples of incidents indicate that the blockchain technology is by no means a solution that is less susceptible to attacks than traditional centralised networks. This issue may constitute a challenge for Polish judicial authorities in the future.

Key words

Blockchain, distributed registry, consensus, security.

Agnieszka Księżopolska-Breś

Przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego przed sądem w trybie art. 185a k.p.k. a wymóg wyznaczenia obrońcy dla podejrzanego oraz pełnomocnika dla osoby podejrzanej

Streszczenie

Tematem pracy jest zagadnienie ponawiania przesłuchania przed sądem małoletniego pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. na wniosek oskarżonego, w sytuacji gdy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego oskarżony nie miał ustanowionego obrońcy. W takiej sytuacji w dążeniu do zapewnienia gwarancji praw oskarżonego, naraża się pokrzywdzonego na stres związany z ponownym przesłuchaniem. Często zdarza się, że w momencie pierwszego przesłuchiwania pokrzywdzonego nie jest zasadnym uprzednie wydawanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Praktyka związana z tym zagadnieniem rodzi wiele niejasności. Można by temu zapobiec dokonując zmiany brzmienia przepisu art. 185a k.p.k. poprzez wprowadzenie wymogu ustanawiania przez sąd z urzędu pełnomocnika dla osoby podejrzanej w momencie wpływu wniosku o przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat w sytuacji, gdy w toku postępowania nie wydano jeszcze postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Autorka pracy opisuje uwarunkowania powyższej zmiany oraz konsekwencje prawne takiego rozwiązania w ewentualnej praktyce prokuratorskiej.

Słowa kluczowe

Pierwsze przesłuchanie małoletniego, ponowne przesłuchanie małoletniego, prawo oskarżonego, przedstawienie zarzutów, pełnomocnik osoby podejrzanej, pokrzywdzony małoletni poniżej 15 lat.

Praktyka pracy prokuratora pokazuje jednoznacznie, że przesłuchanie małoletnich pokrzywdzonych poniżej 15 roku życia jako świadków

zdarza się bardzo często. Czynność ta powinna być traktowana jako ostateczność i przeprowadzana tylko wtedy, gdy zeznania takiej osoby mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Mimo to, nie powinno się tej czynności pominąć. W przeważającej ilości przypadków nie ma możliwości rzetelnej oceny materiału dowodowego pod kątem ewentualnych zarzutów bez zapoznania się z treścią zeznań małoletniego pokrzywdzonego. W przypadku kiedy osoba ta nie ukończyła 15 lat, a przedmiotem postępowania jest jedno z przestępstw z katalogu wskazanego w przepisie art. 185a k.p.k., prokurator kieruje wniosek do sądu o jej przesłuchanie. Realia postępowania pokazują, że aby stwierdzić, czy zasadnym jest wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów niezbędnym jest w pierwszej kolejności spowodować, aby doszło do przesłuchania pokrzywdzonego i dopiero wtedy podejmować decyzję w kwestii ewentualnych zarzutów. Swoistym truizmem jest teza, iż należałoby raczej tak kształtować postępowanie dowodowe, aby decyzję o zarzutach podejmować jeszcze przed przesłuchaniem pokrzywdzonego przed sądem. W demokratycznym państwie prawa nie do przyjęcia jest sytuacja, aby stawiać zarzuty podejrzanemu bez faktycznych ku temu podstaw w materiale dowodowym. Każda ze spraw karnych bazująca na konkretnym materiale dowodowym jest inna i nie można jako sztywnej reguły przyjąć zasady lansowanej przez jakikolwiek przepis, że aby zapobiec przyszłemu ponawianiu przesłuchiwanie małoletniego pokrzywdzonego przez sąd, powinno się zadbać za wszelką cenę o to, aby kierując wniosek do sądu o jego przesłuchanie, było już wydane postanowienie o przedstawieniu zarzutów, a dla podejrzanego był wyznaczony obrońca. Wymuszanie takiej sytuacji jest nie do przyjęcia i dlatego chcąc wyjść naprzeciw konkretnym prawniczym potrzebom definiowanym przez doświadczenie i metodykę pracy prokuratora, należy szukać nowych jurydycznych rozwiązań, aby temu zapobiec, a zarazem nie pominąć zarówno ważnych praw pokrzywdzonego, jak i równie istotnych praw podejrzanego. To właśnie takie sytuacje uzasadniają potrzebę zmiany brzmienia przepisu art. 185a k.p.k. według proponowanej wersji opisanej w tej pracy. Należy podkreślić, iż ponawianie przesłuchania pokrzywdzonego tylko na tej podstawie, że podejrzany w momencie przesłuchania nie miał przydzielonego obrońcy godzi w interesy pokrzywdzonego uderzając przede wszystkim w jego psychikę wymuszając emocjonalne, a często traumatyczne przeżywa-

nie stanu faktycznego podczas kolejnego przesłuchania, w czasie którego pokrzywdzony musi ponownie odtwarzać jego przebieg. Często przy ponownym przesłuchaniu dochodzi także do wtórnej wiktylizacji, gdy pokrzywdzony torpedowany jest przez uczestniczących w przesłuchaniu obrońców, którzy zadają kolejne szczegółowe pytania próbując udowodnić ich kłamstwo i podważyć ich wiarygodność. Przedstawiciele doktryny podkreślają, iż: „Normy określone w art. 185a i 185b k.p.k. mają charakter gwarancyjny, zabezpieczający nie interesy procesowe oskarżonego (podejrzanego), ale przede wszystkim małoletniego świadka. Oskarżony musi mieć możliwość wnioskowania powtórnego przesłuchania pokrzywdzonego i takie prawo w § 1 art. 185a k.p.k. mu zagwarantowano. Nadmierny rygorizm prowadzić może do zasadności zarzutu rażącej obrazy tego przepisu, mogącego mieć znaczenie dla realizacji prawa do obrony, a nadmierny liberalizm prowadzić może do tego, że ten ważny dla interesów procesowych pokrzywdzonego przepis okaże się w praktyce martwy. Rozwiązanie to ogranicza zasadę kontradiktoryjności, gdyż do przesłuchania na zasadach z art. 185a k.p.k. może dojść jeszcze przed uzyskaniem przez podejrzanego statusu strony postępowania. Jednakże ograniczenie kontradiktoryjności równoważy możliwość powtórnego przesłuchania pokrzywdzonego w przypadkach określonych w § 1, tj. wyjście na jaw istotnych okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub żądanie ponownego przesłuchania przez oskarżonego (podejrzanego), który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego”¹. W doktrynie i judykaturze przyjęło się przy tym stanowisko, iż wniosek obrońcy, który nie był wyznaczony przez sąd przy pierwszym przesłuchaniu pokrzywdzonego przed sądem o ponowienie przesłuchania pokrzywdzonego ma charakter bezwzględny i powinien być uwzględniany, chyba że psycholog wykaże, iż z uwagi na stan pokrzywdzonego nie jest to wskazane. W jednej ze spraw o czyn z art. 197 § 3 pkt 2 k.k. i inne 11-letnia pokrzywdzona pochodząca z małej wioski, w której wszyscy się znali – została po raz pierwszy przesłuchana przez sąd w sytuacji, gdy nie było wydanego postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Mimo przeprowadzenia ponadto szeregu czynności dowodowych, w tym m.in. przesłuchania matki i innych świadków – wciąż brakowało odpowiedzi co do wielu szczegółów, które mogła podać tylko i wyłączenie małoletnia pokrzywdzona i bez tej

---

¹ A. Baj, *Udział stron postępowania w czynnościach powtarzalnych*, Prok. i Pr. 2019, nr 2, s. 115–137, teza 5.

czynności nie można było wydać postanowienia o przedstawieniu zarzutów. W toku dalszego postępowania podejrzany, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonej, w dalszym toku procesu za pośrednictwem swoich obrońców domagał się ponowienia czynności przesłuchania małoletniej. Ponadto ujawniły się także nowe okoliczności sprawy. Sąd na ponowne przesłuchanie zgodził się i dziewczynka była znów przesłuchiwana. Po wyznaczeniu terminu przesłuchania, stawiała się, jednak wobec jej stanu psychicznego, przy uwzględnieniu stanowiska biegłej psycholog, do rozpoczęcia czynności przesłuchania nie doszło. Nie była ona przestraszona w związku z koniecznością ponownego odtwarzania stanu faktycznego, lecz pozostawała w obawie przed postawą jej zdaniem natarczywych obrońców, którzy uprzednio brali udział w przesłuchaniu jej matki i babci. Na kolejnym terminie obrońcy, realizując swoje obowiązki procesowe zadawali pokrzywdzonej wiele pytań próbując podważyć jej wiarygodność oraz dążąc do ukazania jej osoby jako zdemoralizowanej i kłamliwej. Ponadto jak zeznała w fazie postępowania sądowego matka dziewczynki – jej córka była obiektem drwin i stygmatyzacji ze strony nie tylko lokalnego środowiska, ale także szkolnych znajomych, co w rezultacie doprowadziło do tego, że zaprzestała edukacji w szkole. W następstwie tego wytoczono w stosunku do niej postępowanie o demoralizację w związku z tym, że zaniechała dalszej edukacji szkolonej, do czego była zobowiązana. Sąd rodzinny umieścił ją w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym. Jak się okazało jej rodzina wyjechała za granicę. Popadła w uzależnienie od środków odurzających, miała problemy z komunikacją z innymi osobami, jak również z ukończeniem szkoły. Co zaś tyczy się podejrzanego, to po długim procesie, został on prawomocnie skazany na kilka lat pozbawienia wolności².

W postanowieniu z dnia 26 września 2017 r. w sprawie V KK 246/26 Sąd Najwyższy wskazał, iż: „Oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania dziecka, może nadal zasadnie domagać się ponowienia takiego przesłuchania z racji niemożności realizacji prawa do obrony przy tym przesłuchaniu pokrzywdzonego i żądaniu takiemu należy zadośćuczynić, ale jednak tylko pod warunkiem, że ponowne przesłuchanie nie tylko jest możliwe z uwagi na aktualny stan zdrowia psychicznego małoletniego, a ponadto nie wywrze realnie negatywnego wpływu na jego aktualny stan psychiczny, czyli nie pogorszy tego stanu”. Także w doktrynie podkreśla się, iż „wniosek o przesłucha-

---

² Sprawa ta była rozpoznawana w pierwszej instancji przez Sąd Okręgowy w Koszalinie. Wyrok zapadł w 2020 roku. Autorka nie posiada wiedzy o publikacji tego wyroku.

nie małoletniego złożony przez oskarżonego podlega oddaleniu, gdy żąda tego oskarżony (jego obrońca), który w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego miał obrońcę, i to niezależnie od tego, czy obrońca był na tym przesłuchaniu, czy też będąc prawidłowo powiadomiony, nie stawiał się na nie (wyrok SN z dnia 24 listopada 2009 r., sygn. III KK 176/09, LEX nr 553885). Nie można się jednak zgodzić z twierdzeniem Sądu Najwyższego, że jest to jedyna przesłanka dokonywania oceny wniosku dowodowego pochodzącego od oskarżonego. W judykaturze powszechnie przyjmuje się, że żądanie przez oskarżonego ponownego przesłuchania w sytuacji, gdy nie miał on obrońcy w postępowaniu przygotowawczym, jest przesłanką o charakterze bezwzględnym, nakazującą przesłuchanie małoletniego ponownie (np. wyroki SN z dnia 1 lutego 2008 r., sygn. V KK 231/07, OSNKW 2008, nr 4, poz. 27; 22 stycznia 2009 r., sygn. V KK 216/08, Prok. i Pr. 2009, dodatek „Orzecznictwo”, nr 6, poz. 26; 16 marca 2011 r., sygn. III KK 278/10). Nie oznacza to jednak, jak przyjmuje Sąd Najwyższy we wskazanych orzeczeniach, szczególnie ostatnim, braku podstaw do oceny wniosku dowodowego przez pryzmat art. 170 k.p.k. Logiczne jest, że ocena musi być tu prowadzona z uwzględnieniem wpływu dowodu na stan zdrowia dziecka i możliwość przeprowadzenia dowodu³.

Chcąc wyjść naprzeciw zarówno konieczności zapewnienia przestrzegania praw podejrzanego, jak i realizowania zasady ochrony pokrzywdzonego przychodzi na myśl idea przedstawienia wniosków *de lege ferenda* w odniesieniu do nowego brzmienia przepisu art. 185a § 1 k.k. Można by wskazać jednoznacznie w przepisie art. 185a § 1 k.p.k., iż czynność przesłuchania przed sądem małoletniego pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat można powtórzyć tylko wtedy, gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania lub żąda tego oskarżony, który nie miał ustanowionego obrońcy lub jako osoba podejrzana nie miał ustanowionego pełnomocnika w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Zmiany wymagałby także przepis art. 185a § 2 k.p.k., w którym należałoby w ostatnim zdaniu także sprecyzować, iż „Jeżeli oskarżony zawiadomiony o tej czynności nie posiada obrońcy z wyboru, sąd wyznacza mu obrońcę z urzędu, a wobec osoby podejrzanej sąd wyznacza mu pełnomocnika”. Opisana powyżej zmiana wymusza obowiązek każdorazowego ustanawiania przez sąd z urzędu pełnomocnika w osobie adwokata lub radcy prawnego, który będzie reprezentował

³ D. Świecki, Komentarz do k.p.k. – do przepisu art. 185 a k.p.k., teza 7, Lex 2021.

interesy osoby podejrzanej w czasie przesłuchania pokrzywdzonego przed sądem. Taki pełnomocnik powinien być ustanawiany przez sąd z urzędu w momencie wpływu do sądu wniosku o przesłuchanie małoletniego. W ten sposób zapewniona byłaby realizacja praw osoby podejrzanej przy jednoczesnym zagwarantowaniu przestrzegania praw małoletniego pokrzywdzonego. Ustawodawca w przepisie art. 88 § 1 k.p.k. zdefiniował, kto może być pełnomocnikiem. Nie jest on obrońcą, a zarazem jako adwokat lub radca prawny ma pełnię wiedzy oraz możliwości co do tego, aby należycie zadbać o interesy osoby podejrzanej. Byłby ustanawiany tylko do czynności związanych z przesłuchaniem małoletniego. Gdyby sąd zaniechał wyznaczenia takiego pełnomocnika, wówczas oskarżony mógłby się skutecznie domagać ponowienia przesłuchania pokrzywdzonego. Pozostaje jeszcze ustalenie granicy czasowej, do której ów pełnomocnik miałby obowiązek reprezentować podejrzanego. Moment ten nie następowałby z chwilą zakończenia przesłuchania, lecz rozciągał się na dalsze etapy postępowania co do czynności związanych z przesłuchaniem małoletniego pokrzywdzonego. Działałby jak obrońca, lecz nie musiałby być ustanawiany tylko dla podejrzanego, lecz dla osoby podejrzanej. Należy wskazać, iż jest to zapewnienie realizacji także praw osoby podejrzanej, której nie trzeba by stawiać zarzutu tylko po to, aby złożyć wniosek o ustanowienie obrońcy z urzędu na czas pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego przed sądem. Rzecz jasna taki pełnomocnik nie mógłby reprezentować osoby podejrzanej przy czynnościach innych niż związanych z przesłuchaniem pokrzywdzonego przez sąd. Ważne, aby podkreślić, że pełnomocnik ten mógłby przedsięwziąć czynności procesowe jedynie na korzyść osoby podejrzanej, dla której został ustanowiony. Ta zasada powinna zostać jasno wyartykułowana i wskazana *expressis verbis* w konkretnym przepisie. Uwzględniając powyższą uwagę zmianie powinien ulec przepis art. 86 § 1 k.p.k. Pozostaje jeszcze doprecyzowanie, co to znaczy osoba podejrzana. Można by wprowadzić definicję ustawową tego terminu do słowniczka zawartego w art. 115 k.k. Jest to osoba, którą podejrzewa się o popełnienie przestępstwa, ale wobec której nie wydano jeszcze postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Zasugerowana zmiana rodzi kolejne niejasności. Nie wiadomo bowiem, co zrobić w sytuacji, gdy na gruncie danej sprawy pozostaje kilka osób podejrzanych. Wówczas pełnomocnik na czas przesłuchania pokrzywdzonego powinien być ustanowiony dla każdej z tych osób z osobna. Praktyka pokazuje, że są i takie sprawy, gdy przed przesłuchaniem małoletniego pokrzywdzonego w ogóle nie są znane dane personalne potencjalnego

sprawcy przestępstwa i dopiero przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego może przyczynić się do jego wykrycia. W takiej sytuacji rzecz jasna nie ma potrzeby powoływania przez sąd pełnomocnika dla osoby podejrzanej, ani tym bardziej obrońcy dla podejrzanego, gdyż w momencie kierowania wniosku o przesłuchanie do sądu żadna konkretna osoba nie została wskazana jako potencjalny sprawca. Jeżeli dalsze czynności procesowe i zebrany materiał dowodowy doprowadzą do ogłoszenia zarzutu i skierowania aktu oskarżenia do sądu, oskarżony będzie mógł skutecznie domagać się ponowienia przesłuchania pokrzywdzonego powołując się na fakt, iż w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego, nie miał on obrońcy. Wskazać jednak należy, iż na ogół przed przesłuchaniem małoletniego podejmowane są także inne czynności procesowe, które pozwalają przynajmniej zawęzić grono osób typowanych jako potencjalny sprawca przestępstwa i mniej lub bardziej ich spersonalizować. Nie można pominąć jednak i takich spraw gdzie nawet przesłuchanie małoletniego nie pozwala na wskazanie chociażby osoby podejrzanej i organa procesowe po wyczerpaniu możliwości dowodowych zmuszone są wydać postanowienie o umorzeniu postępowania w fazie *in rem* wobec niewykrycia sprawcy to jest na podstawie art. 322 § 1 k.p.k.

Wracając jednak do dyskusji nad proponowaną zmianą brzmienia omawianego przepisu, zaznaczyć należy, iż istotnym byłby fakt, iż prokurator nie musiałby składać wniosku o ustanowienie takiej osoby dla osoby podejrzanej. Sąd musiałby uczynić to z urzędu w momencie wpływu wniosku o przesłuchanie małoletniego pokrzywdzonego. Wyznaczenie pełnomocnika odbywałoby się tak jak przy wyborze obrońcy z urzędu z listy adwokatów i radców prawnych. Pełnomocnik osoby podejrzanej powinien mieć zapewnione prawo zaznajomienia się z aktami sprawy prokuratorskiej, tak aby orientować się czego sprawa dotyczy, jakie zadawać pytania w czasie przesłuchania, czego dowodzić, lub jakie tezy pokrzywdzonego podważać. Być może należałoby się wówczas zastanowić nad doprecyzowaniem brzmienia także przepisu art. 156 k.p.k. poprzez *expressis verbis* doprecyzowanie także tego podmiotu. Proponowane brzmienie przepisu art. 185a k.p.k. stanowi także swoistą gwarancję zapobiegania wydawaniu postanowień w przedmiocie umorzenia postępowania *in personam* oraz w konsekwencji także konieczności rozstrzygnięcia co do ewentualnie zastosowanych uprzednio w takiej sytuacji środków zapobiegawczych.

Być może sugerowane brzmienie treści art. 185a k.p.k. nie jest idealne. Rację mieliby ci, którzy przypominą, że przecież inny jest zakres praw

i obowiązków podejrzanego i osoby podejrzanej, która jest w istocie świadkiem. Uważam jednak, że proponowana zmiana jest lepszym rozwiązaniem niż to, które obowiązuje aktualnie i rodzi wiele niepotrzebnych problemów jurystycznych w praktyce działań prokuratorskich. Gdyby doszło do omawianej zmiany brzmienia przepisu art. 185a k.p.k., 11-letnia pokrzywdzona z przykładu opisanego w przedmiotowej publikacji nie musiałaby doznawać kolejnych psychicznych ciosów związanych z ponownym jej przesłuchaniem i jego daleko idącymi następstwami. Praktyka pracy prokuratora pokazuje, że w takiej sytuacji znalazło się wiele małoletnich pokrzywdzonych.

Bibliografia

1. Baj A., Udział stron postępowania w czynnościach powtarzalnych, *Prok. i Pr.* 2019, nr 2, s. 115–137, teza 5.
2. Świecki D., Komentarz do k.p.k. – do przepisu art. 185a k.p.k., teza 7, Lex 2021 oraz orzecznictwo sądów.

Interview of a minor victim in court in accordance with the Code of Criminal Procedure, Article 185a, versus the requirement to appoint a defence counsel for a suspect and a representative for a suspected person

Abstract

This paper deals with a repeated process of interviewing a minor victim in court in accordance Article 185a of the Code of Criminal Procedure at the request of the accused, where the accused did not have a defence counsel appointed during the first interview of the victim. Where an interview is repeated in an effort to ensure that the rights of the accused are guaranteed, a victim is exposed to stress associated with such repeated step. It is often the case at the time of the first interview of the victim that any prior issuance of a decision to present charges is groundless. These practices are ambiguous. The ambiguity may be eliminated by amending the wording of Article 185a of the Code of Criminal Procedure in such

a way as to include the requirement for a court to appoint an ex officio representative for a suspected person as soon as a request is received for interviewing a minor victim who is under 15 years of age at the time of the interview, where a decision to present charges is not yet issued in proceedings. This paper describes conditions for the amendment to be made, and legal consequences thereof for work of prosecutors.

Key words

First interview of a minor, repeated interview of a minor, right of the accused, presentation of charges, representative of a suspected person, minor victim under the age of 15.

Krystyna Patora¹

Wykładnia niektórych znamion czynu zabronionego z artykułu 301 § 1 kodeksu karnego

Streszczenie

Przedmiotem rozważań są znamiona czynu zabronionego określonego w artykule 301 § 1 kodeksu karnego, a polegające na przenoszeniu składników majątkowych na nowo utworzoną jednostkę gospodarczą, czego skutkiem jest udaremnienie lub ograniczenie zaspokojenia należności kilku wierzycieli. Czyn ten nie posiadał swojego poprzednika w kodeksie karnym z 1932 roku, pojawił się w ustawie o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego z dnia 12 października 1994 roku i został wprowadzony do obecnie obowiązującego kodeksu karnego. Wykładnia jego znamion budzi wiele wątpliwości, co daje podstawy do rozważań dotyczących ustalenia warunków brzegowych penalizacji, a co może okazać się pomocne, jeśli sprawca będzie postępował w sposób opisany w powołanym przepisie. Dlatego w niniejszym artykule zostaną wyjaśnione podstawowe pojęcia, bez których nie jest możliwa prawidłowa wykładnia artykułu 301 § 1 kodeksu karnego.

Słowa kluczowe

Wierzyciel, dłużnik, upadłość, przenoszenie składników majątku, zobowiązanie, wyrok skazujący, nowa jednostka gospodarcza, przedsiębiorca, działalność gospodarcza, prawnokarna ochrona wierzycieli.

1. Wstęp

Na wstępie należy wskazać, że w art. 301 § 1 k.k.² ustawodawca ustanowił przepis mający na celu ochronę wierzycieli i jednocześnie

---

¹ dr Krystyna Patora, doktor nauk prawnych, prokurator Prokuratury Regionalnej w Łodzi, asystent w Katedrze Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Autorka pracy doktorskiej pt. „Prawnokarna ochrona wierzycieli. Zagadnienia teorii i praktyki”, przedstawionej do Konkursu o nagrodę I Zastępcy Prokuratora Generalnego – Prokuratora Krajowego w 2021 r. ORCID: 0000-0003-2526-6801.

stworzył nowy typ przestępstwa na szkodę wierzycieli. Przepis ten nie miał swojego odpowiednika w kodeksie karnym z 1932 r.³ Wprowadzony został w art. 7 § 1 ustawy o ochronie obrotu gospodarczego⁴, a następnie w obecnie obowiązującym kodeksie karnym. W art. 301 § 1 k.k. ustawodawca zakazał przenoszenia składników majątkowych na nowo utworzoną, w oparciu o przepisy prawa, jednostkę gospodarczą i w ten sposób udaremnienia lub ograniczenia zaspokojenia kilku wierzycieli. Powstaje jednak pytanie, dlaczego polski ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie tak szczególnej formy przestępstwa z art. 301 § 1 k.k., zwłaszcza wtedy, gdy zważyć, że zachowania te mieszczą się w treści art. 300 § 1 k.k. Nadto należy odpowiedzieć na pytanie, czy stworzenie przepisu dotyczącego odrębnego typu przestępstwa wyeliminuje czy też jeszcze bardziej pogłębi kontrowersje interpretacyjne, a tym samym trudności praktyczne, związane z jego zastosowaniem. Na koniec należy tylko zaznaczyć, że wyodrębnienie nowej kategorii przestępstwa z art. 301 § 1 k.k. wzbudzało wiele kontrowersji. Jednak, aby podzielić ten pogląd lub jemu zaprzeczyć, należy dokonać wykładni znamion czynu zabronionego, opisanego w treści art. 301 § 1 k.k.

2. Pojęcie „nowej jednostki gospodarczej”

Przechodząc do wykładni znamion czynu zabronionego z art. 301 § 1 k.k., w pierwszej kolejności należy odpowiedzieć na pytanie, co to jest „jednostka gospodarcza”.

J. Majewski uważa, że jest to osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, powołana do prowadzenia działalności gospodarczej, rzeczywiście, albo chociażby nominalnie, jeśli spełnia dwa podstawowe warunki:

- możliwość jej utworzenia przewiduje obowiązujące prawo,
- jest strukturą, na którą dłużnik może przenieść składniki swojego majątku⁵.

Natomiast R. Zawłocki uważa, że jest to każdy podmiot gospodarczy, funkcjonujący na podstawie przepisów prawa⁶.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2021 r., poz. 1447.

³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1932 r., Nr 60, poz. 571.

⁴ Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, Dz. U. z 1994 r., Nr 126, poz. 615.

⁵ A. Z o l l (red.) Kodeks karny. Część szczególna komentarz, t. III, 2006, s. 791.

Już wstępna analiza obu definicji wskazuje, że występują między nimi poważne różnice. Wykładnia pojęcia „podmiot gospodarczy” obejmuje zatem tylko pewną grupę podmiotów, które utworzone zostały na podstawie przepisów prawa. Nie obejmuje ona podmiotów, które funkcjonują faktycznie w obrocie gospodarczym. Ponadto, opierając się na poglądzie J. Majewskiego, należy wskazać, że wymogiem jest możliwość przeniesienia składników majątku przez dłużnika na jednostkę gospodarczą.

Należy zaznaczyć, że istotne znaczenie ma wykładnia kolejnego znamienia: „przenosi na nią składniki swojego majątku”, którą łączy się, po pierwsze, z wyjściem składnika majątku (składników majątku) z majątku dłużnika, a po drugie, ze zdolnością do nabycia tych składników majątku przez jednostkę, na którą są one przenoszone. Wątpliwości mogą dotyczyć tych podmiotów, które nie mogą być podmiotem praw i obowiązków, przykładowo spółki cywilne, ale tutaj należy zauważyć, że wspólny majątek wspólników jest odrębny od majątków poszczególnych wspólników. Nieodłącznym elementem przenoszenia będzie ocena ważności tej czynności, którą należy dokonywać na podstawie przepisów, które danej czynności dotyczą.

Jednak należy stanąć przed, jak się wydaje się, bardziej złożonym problemem, a mianowicie określeniem pojęcia „jednostka gospodarcza” na gruncie kodeksu karnego. Należy odpowiedzieć na pytanie, jak termin ten interpretować, czy jako podmiot prowadzący działalność gospodarczą, czy też podmiot uczestniczący w obrocie gospodarczym. Problem wydaje się istotny, jeżeli należy rozstrzygnąć, czy do jednostek gospodarczych zaliczyć na przykład spółki prawa handlowego, które mogą uczestniczyć w obrocie gospodarczym, ale nie prowadzić działalności gospodarczej w sensie nadanym przez ustawę o swobodzie działalności gospodarczej, w art. 2 tejże ustawy⁷, do czasu jej uchylenia w 2018 roku, a obecnie na podstawie art. 3 prawa przedsiębiorców⁸, tj. działalności zarobkowej. Dotyczy to w szczególności wszystkich podmiotów prowadzących działalność, która nie ma charakteru zarobkowego. Przykładem może być art. 3 k.s.h.⁹, który nie wymaga dążenia do celu zarobkowego przez spółkę, tylko do osiągnięcia wspólnego celu. Przyjmuje się w dok-

---

⁶ R. Załocki, *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, System Prawa Karnego, t. 9, Warszawa 2011, s. 654.

⁷ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2018 r., poz. 398.

⁸ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców, Dz. U. z 2022 r., poz. 24.

⁹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2021 r., poz. 2052.

trynie, że w przypadku podmiotów, które nie prowadzą działalności gospodarczej w formie bardziej złożonej, nie jest możliwe uznanie ich za jednostkę gospodarczą¹⁰. Taka wykładnia znacznie ogranicza praktyczne zastosowanie tego przepisu.

Uwzględniając wcześniej zaprezentowane wątpliwości co do możliwości użycia pojęcia działalności gospodarczej do wykładni podmiotów uczestniczących w obrocie gospodarczym, należy zauważyć, że mogą ją prowadzić tylko podmioty profesjonalne. Taka wykładnia oznacza, że przenoszenie składników majątkowych na podmiot nieprofesjonalny, przykładowo zajmujący się agroturystyką, nie będzie podlegało – do czasu zmiany nazwy Rozdziału XXXVI k.k.¹¹ – ocenie prawnokarnej. Oznacza to, że zastosowanie przepisu specjalnego będzie bardziej ograniczone w porównaniu z przepisem podstawowym, jakim jest art. 300 § 1 k.k. W literaturze prezentowany jest też pogląd, że przy pojęciu jednostki gospodarczej należy odwołać się do terminu „przedsiębiorca” z art. 4 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej¹². Jednak należy zauważyć, że jest w nim mowa o wykonywaniu we własnym imieniu działalności gospodarczej. Tutaj należy zwrócić uwagę na to, o czym była mowa wcześniej, że, wprawdzie ustawa o swobodzie działalności gospodarczej była podstawowym aktem prawnym określającym, kto jest przedsiębiorcą, jednak w polskim porządku prawnym obowiązują inne akty prawne, które, uwzględniając specyfikę podmiotów, odrębnie określają, jakie warunki musi spełnić podmiot, który uznany został za przedsiębiorcę.

Należy też poczynić rozważania w kierunku ustalenia, czy za przedsiębiorcę należy uważać osobę, która prowadzi działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej? Przy dokonywaniu ocen w tym zakresie trzeba było odwołać się do definicji legalnej przedsiębiorcy z art. 4 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, a obecnie art. 4 przywołanej wcześniej ustawy Prawo przedsiębiorców

¹⁰ R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim prawie karnym*, Sopot 2007, s. 205. Chodzi tutaj o osoby fizyczne, które prowadzą działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej, ponieważ działalność tę *de facto* prowadzi osoba fizyczna, która nie może utworzyć nowej jednostki gospodarczej i przenieść na nią składników majątku. Majątek ten pozostaje bowiem nadal majątkiem jednostki gospodarczej, w rzeczywistości będącej osobą fizyczną.

¹¹ Na podstawie art. 2 ustawy z dnia 15 marca 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny, Dz. U. z 2019 r., poz. 870 tytuł rozdziału XXXVI kodeksu karnego otrzymał brzmienie „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu i interesom majątkowym w obrocie cywilnoprawnym”.

¹² R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim...*, Sopot 2007, s. 204–205.

i stwierdzić, że skoro podmiot wpisany do ewidencji działalności gospodarczej spełniał warunki w wymienionego przepisu, to powinien być uznany za przedsiębiorcę.

W toku dalszych rozważań należy rozstrzygnąć, czy osoba prowadząca działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej może utworzyć nowy podmiot i na niego przenieść składniki swojego majątku. W literaturze prezentowane jest stanowisko, że osobą wpisaną do ewidencji działalności gospodarczej jest faktycznie osoba fizyczna i nie może ona przenieść składników swojego majątku na nowo utworzony podmiot, ponieważ majątek ten pozostaje majątkiem tej samej osoby fizycznej¹³.

Uzasadnieniem dla tej tezy jest to, że w rzeczywistości majątek tej osoby nie opuszcza podmiotu w sposób, który jest formą utrudnienia zaspokojenia wierzyciela. Przyjmuje się, że wszystko, co dzieje się wewnątrz majątku dłużnika, nie narusza jego jedności¹⁴. Oznacza to, że nie pomniejsza tego majątku, a tym samym nie prowadzi do skutku opisanego w przepisach dotyczących przestępstw na szkodę wierzycieli. Z drugiej strony przyjmuje się, że dłużnik może przenieść składniki majątku na spółkę cywilną, przy czym uzasadnieniem tutaj jest to, że wspólny majątek wspólników jest majątkiem odrębnym od majątku poszczególnych wspólników¹⁵. Tutaj, z jednej strony, należy się zgodzić z tym, że działanie takie jest szczególnie niebezpieczne, ponieważ sprawca tworzy inną jednostkę gospodarczą – nową – i na nią przenosi składniki swojego majątku. Z drugiej strony, z punktu widzenia skuteczności oraz pozycji wierzyciela nie ma jednak znaczenia to, w jakiej formie następuje ograniczenie lub uniemożliwienie zaspokojenia wierzycieli¹⁶. Dlatego też w doktrynie jest krytykowane to, że ustawodawca ustanowił art. 301 § 1 k.k.¹⁷

Powstaje bowiem kolejne pytanie, dlaczego ta forma ograniczenia lub uniemożliwienia zaspokojenia wierzyciela lub wierzycieli jest zredagowa-

---

¹³ *Ibidem*, s. 205.

¹⁴ A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Część szczególna, komentarz, t. III, 2006, s. 791.

¹⁵ *Ibidem*, s. 792.

¹⁶ J. Bojarski, M. Bojarski, M. Filar, W. Filipkowski, O. Górniok, S. Hoc, P. Hofmański, M. Kalitowski, M. Kulik, L. K. Paprzycki, E. Pływaczewski, W. Radecki, Z. Sienkiewicz, Z. Siwik, R. A. Stefański, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, L. Wilk, Kodeks karny. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 1251.

¹⁷ A. Marek, Komentarz do kodeksu karnego. Część szczególna, Warszawa 2000, s. 353, gdzie Autor słusznie krytykuje odrębną penalizację w art. 301 § 1 i 2 k.k.

na w odrębnym przepisie, a nie inne, i dlaczego nie można było tej formy ująć w ramach art. 300 § 1 k.k.? Nadto należy rozważyć, czy nie jest równie niebezpieczne przenoszenie składników majątkowych na już istniejące podmioty, czyli wykorzystanie do działań na szkodę wierzycieli już funkcjonującego podmiotu gospodarczego? Ponadto brak jest logicznej odpowiedzi na pytanie, dlaczego ustawodawca penalizuje odrębne przenoszenie składników majątkowych na nowo utworzony podmiot, a nie na przykład na podmiot, który w wyniku przekształceń prawnych i organizacyjnych staje się własnością dłużnika, jego rodziny lub osób powiązanych z nim ekonomicznie, co ma miejsce na przykład wtedy, gdy dłużnik wykupuje udziały w takim podmiocie i przez takie rozporządzenie majątkiem ogranicza lub uniemożliwia zaspokojenie wierzycieli, i w ten sposób dochodzi tylko do zmiany struktury udziałów, a nie do utworzenia nowej jednostki gospodarczej? W takich wypadkach skutkiem zachowania dłużnika, który część swojego majątku przeznacza na zakup udziałów w istniejącym podmiocie, jest ograniczenie lub uniemożliwienie zaspokojenia wierzyciela lub wierzycieli.

3. Znamie „tworzenia nowej jednostki gospodarczej”

Przechodząc do wykładni językowej znamienia „tworzenie nowej jednostki gospodarczej” należy rozważyć, czy takim tworzeniem nowej jednostki gospodarczej jest zmiana formy prawnej lub organizacyjnej? Czytniacz rozważania w tym zakresie, należy dokonać wykładni językowej pojęcia „tworzenie” oraz w zestawieniu z nim pojęcia „nowej jednostki gospodarczej”. Tworzenie oznacza powodowanie powstawania czegoś, bycie sprawcą rzeczy, której przedtem nie było, ustanowienie, organizowanie, konstytuowanie¹⁸. Natomiast określenie „nowa” oznacza coś, co świeżo powstało lub świeżo zostało założone¹⁹.

Tak więc, wychodząc z wykładni językowej, należy stwierdzić, że tworzenie nowej jednostki organizacyjnej oznaczać będzie powstanie podmiotu od początku. Niektórzy Autorzy podnoszą, że nie jest utworzeniem nowej jednostki gospodarczej dokonanie zmian formy prawnej lub organizacyjnej²⁰. Przykładowo, przekształcenie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w spółkę akcyjną nie jest utworzeniem zupełnie nowej

¹⁸ M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego (R–Z), Warszawa 1999, s. 518.

¹⁹ M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego (L–P), Warszawa 1999, s. 378.

²⁰ O. Górniok, S. Hoc, S. M. Przyjemski, Kodeks karny. Komentarz, t. III, Gdańsk 1999, s. 412; tak samo R. Góral, Kodeks karny praktyczny komentarz, Warszawa 1998, s. 398.

jednostki gospodarczej, ale przekształceniem już istniejącego podmiotu²¹. Wydaje się, że podobnej oceny należałoby dokonać przy przekształceniu, na podstawie art. 13a ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej oraz przepisów kodeksu spółek handlowych, przedsiębiorcy będącego osobą fizyczną wykonującego we własnym imieniu działalność gospodarczą, w spółkę kapitałową, na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych²².

Na marginesie tych rozważań należy zauważyć, że przekształcenie formy prawnej lub organizacyjnej podmiotu łączy się – niejednokrotnie – ze zmianą podstaw oraz zakresu odpowiedzialności majątkowej dłużnika, co jeszcze utrudnia dokonywanie ocen prawno-karnych. W tym miejscu należy zatrzymać się nad analizą tego znamienia i ustalić, co oznacza „tworzenie w oparciu o przepisy prawa nowej jednostki gospodarczej”, tym bardziej, że znamie to nie jest wyjaśnione na gruncie prawa karnego materialnego. Wychodząc z wykładni językowej, trzeba stwierdzić, że słowo „utworzyć” oznacza ‘ustanowić’, ‘zorganizować’, ‘ukonstytuować’, ‘stać się sprawcą istnienia, powstania czegoś’²³. Wydaje się, że chodzi tutaj o taką nową formę prawną lub organizacyjną, która zgodnie z przepisami jest uważana za powstanie nowej jednostki gospodarczej. Tutaj należy badać tworzenie jednostki gospodarczej na podstawie właściwych przepisów prawa, na przykład kodeksu spółek handlowych w odniesieniu do spółek, kodeksu cywilnego w odniesieniu do spółki cywilnej, ustawy o swobodzie działalności gospodarczej do czasu jej uchylenia, czy też przepisów innych ustaw, opierając się, na których tworzone są nowe podmioty.

Jak się wydaje, elementem pomocnym w tym zakresie będzie określenie nowej nazwy podmiotu (firmy) jednostki gospodarczej, ponieważ firma jest elementem nieodłącznym w przypadku powstania nowego podmiotu²⁴, oraz odróżniającym podmioty gospodarcze od siebie, co wynika z zasady wyłączności firmy uregulowanej w art. 43³ k.c.²⁵ Posiłkowe odróżnianie przedsiębiorców na podstawie firmy wynika z tego, że przedsiębiorca może upoważnić innego przedsiębiorcę do korzystania ze swej firmy, jeżeli nie wprowadza to w błąd, co wynika z art. 43⁹ § 2 k.c.

---

²¹ Pogląd taki wyraził też T. Oczkowski, (w:) W. Konarska-Wrzesek (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016, s. 1278.

²² Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej z dnia 2 lipca 2004 r., Dz. U. z 2018 r., poz. 398.

²³ M. Szymczak (red.), Słownik języka polskiego (R–Z) Warszawa 1999, s. 591.

²⁴ Z. Radwański, A. Olejniczak, Prawo cywilne – część ogólna, wyd. 14, Warszawa 2017, s. 219, wskazują, że firma odnosi się wyłącznie do oznaczenia przedsiębiorcy.

²⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2021 r., poz. 2459.

Istotna – z punktu widzenia merytorycznego – będzie informacja dotycząca rejestracji nowego podmiotu, zgodnie z przepisami przewidującymi obowiązek rejestracji tegoż podmiotu we właściwych rejestrach. Przedsiębiorcy, którzy nie są osobami fizycznymi, podlegają wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego, przy czym wniosek o wpis powinien być złożony nie później niż w ciągu 7 dni od dnia zdarzenia uzasadniającego dokonanie wpisu, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej, co wynika z art. 22 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym²⁶.

Z treści powyższego przepisu wynika, że dopuszcza on – na podstawie przepisów szczególnych – inne terminy złożenia wniosku o wpis. Zgodnie z art. 110 prawa spółdzielczego Zarząd spółdzielni jest obowiązany w terminie 14 dni od dnia jego wyboru złożyć wniosek o wpis spółdzielni do Krajowego Rejestru Sądowego, a Zarząd spółdzielni dotychczasowej – z wnioskiem o dokonanie w tym rejestrze wpisu o jej podziale²⁷.

Inne terminy przewidziane zostały również w odniesieniu do spółek i tak w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością jest to termin 6 miesięcy od dnia zawarcia umowy spółki (art. 169 § 1 k.s.h.), a spółki akcyjnej termin 6 miesięcy od daty sporządzenia statutu spółki (art. 325 § 1 k.s.h.). Podobnie przy spółce komandytowo-akcyjnej (art. 126 § 1 pkt 2 w zw. z art. 325 § 1 k.s.h.). Jeżeli dochodzi do przekształcenia spółki, to termin złożenia wniosku do Krajowego Rejestru Sądowego wynosi 6 miesięcy od dnia podpisania statutu spółki przekształconej (art. 555 w zw. z art. 556 pkt 5, w zw. z art. 169 i w zw. z art. 325 § 1 k.s.h.)²⁸.

Przedsiębiorcy będący osobami fizycznymi wpisywani byli do ewidencji działalności gospodarczej, co wynikało wprost z art. 14 ust. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej²⁹. Zgodnie z art. 14 ust. 1 powołanej wyżej ustawy przedsiębiorca mógł podjąć działalność gospodarczą w dniu złożenia wniosku o wpis.

Należy bowiem zauważyć, że w niektórych przypadkach rejestracja podmiotu łączyć się będzie – z punktu widzenia prawnego – z utworzeniem nowej jednostki organizacyjnej, choć nie zawsze musi tak być, czego przykładem może być art. 309 § 2–4 k.s.h., który dotyczy obejmowania akcji jeszcze przed zarejestrowaniem spółki.

²⁶ Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz. U. z 2021 r., poz. 2106.

²⁷ Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze, Dz. U. z 2021 r., poz. 648.

²⁸ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2021 r., poz. 2052.

²⁹ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2018 r., poz. 398.

Wydaje się, że w części wypadków elementem odróżniającym podmioty może być numer identyfikacji podatnika. Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników, osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które na podstawie odrębnych przepisów są podatnikami podlegają obowiązkowi identyfikacyjnemu³⁰. Z uwagi na to, że w toku prowadzenia działalności gospodarczej znaczna część podmiotów staje się podatnikami podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowego oraz to, że zobowiązane są, na podstawie art. 6 ust. 1 wskazanej wyżej ustawy o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników, do dokonania zgłoszenia identyfikacyjnego przed dokonaniem pierwszej czynności podlegającej opodatkowaniu jednym z tych podatków może być wskazówką do ustalenia powstania nowej jednostki gospodarczej, tym bardziej, że nadanie NIP następuje automatycznie, co wynika z art. 8a ust. 2 powołanej ustawy. Tak jak wyżej wskazano, oparcie się na nadaniu numeru NIP jako przesłance utworzenia nowej jednostki gospodarczej ma ograniczoną użyteczność z uwagi na to, że w niektórych wypadkach NIP przechodzi na następcę prawnego. Zgodnie z art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy ma to miejsce w przypadku przekształcenia przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa lub przedsiębiorstwa komunalnego w jednoosobową spółkę gminy. Drugim przypadkiem jest przekształcenie spółki cywilnej w spółkę handlową lub spółki handlowej w inną spółkę handlową, co wynika wprost z art. 12 ust. 1 pkt 2 powołanej wyżej ustawy.

Gdyby jednak przyjmować pogląd, że przepisy karne dotyczące ochrony wierzycieli nie obejmują ochroną wierzycieli z tytułu należności publicznoprawnych takich jak podatki, to wątpliwe byłoby odwołanie się do nadania numeru identyfikacji podatkowej podatnikowi. Wydaje się jednak, że obecnie, kiedy doszło do zmiany nazwy Rozdziału XXXVI kodeksu karnego i zakres ochrony wierzycieli został rozszerzony, to brak jest podstaw merytorycznych do tego, aby nie obejmować ochroną wierzyciela z tytułu należności publicznoprawnych, a obejmować nią tych wierzycieli, którzy są osobami fizycznymi.

Na zakończenie tych rozważań należy wskazać, że przy udzielaniu odpowiedzi na pytanie o tworzenie w oparciu o przepisy prawa nowej jednostki organizacyjnej należy mieć na uwadze to, iż, zgodnie z zasadą *nullum crimen sine lege*, skoro ustawodawca milczy w zakresie odpowie-

---

³⁰ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników, Dz. U. z 2022 r., poz. 166.

działności karnej przekształconego podmiotu, to odpowiedzialności tej nie można domniemywać.

Znamie użyte przez ustawodawcę w art. 301 § 1 k.k. o treści „tworzy w oparciu o przepisy prawa nową jednostkę gospodarczą” oznacza, że nie obejmuje ono faktycznego utworzenia jednostki gospodarczej, jako że nie jest to tworzenie na podstawie przepisów prawa. Wydaje się, że wymóg utworzenia w oparciu o przepisy prawa nowej jednostki gospodarczej, który uniemożliwia pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcy, który faktycznie zorganizował funkcjonowanie nowej jednostki gospodarczej i przeniósł na nią składniki swojego majątku, pozostaje w sprzeczności z możliwością pociągnięcia do odpowiedzialności karnej osoby w ten sam sposób działającej jak dłużnik, na podstawie art. 308 k.k.

Powstaje również kolejny problem do rozstrzygnięcia, a mianowicie udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy tworzeniem nowej jednostki gospodarczej będzie utworzenie oddziału, filii już istniejącej jednostki organizacyjnej i na nią przeniesienie składników majątku? Wydaje się, że odpowiedź powinna być pozytywna, ponieważ oddział, filia będą tutaj organizacyjnie oraz prawnie wyodrębnionymi podmiotami, a nadto powinny być one zarejestrowane w odpowiednich rejestrach. Jest też i inne stanowisko, z którego wynika, że przeniesienie składników majątku dla pozoru na nowo utworzony podmiot, ale nieistniejący pod względem prawnym, nie jest wypełnieniem znamion czynu z art. 301 § 1 k.k.³¹ Uzasadnieniem takiej tezy jest wprowadzenie przez ustawodawcę znamienia zgodnego z prawem doprowadzenia do powstania nowego, legalnego podmiotu gospodarczego. Te same uwagi należy odnieść do utworzenia oddziału, filii i przeniesienia na nich składników majątku dłużnika. Należy też zadać pytanie, czy tak samo powinno się traktować stan prawny, gdy w oparciu o przepisy prawa nie dojdzie do utworzenia nowej jednostki gospodarczej, przykładowo, gdy na podstawie podrobionych dokumentów utworzony zostanie podmiot, na który przeniesione zostaną składniki majątkowe?

Konieczne jest też zwrócenie uwagi na to, że powstanie podmiotu może zostać zakwestionowane z uwagi na wadliwość procedury. Nie są wykluczone przypadki, gdy zostanie ustalone, że czynności związane z utworzeniem podmiotu zostały wykonane przez osobę, która nie istnieje, zmarła, co w przypadku cudzoziemców może nastąpić po utworzeniu

---

³¹ R. Zabłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim...*, Sopot 2007, s. 204. Chodzi tutaj o to, że podmiot nieistniejący (nielegalny) nie może być uznany za podmiot utworzony w oparciu o przepisy prawa.

podmiotu gospodarczego oraz przeprowadzeniu transakcji, a następnie działań związanych z pokrzywdzeniem wierzycieli.

Możliwe są przecież i takie oto sytuacje, gdy dłużnik przeniesie składniki majątku na podmiot, który nie został zarejestrowany, który nigdy nie istniał lub został wykreślony z rejestru. Należy zaznaczyć, że zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej przedsiębiorca mógł podjąć działalność gospodarczą w dniu złożenia wniosku o wpis do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej albo po uzyskaniu wpisu do rejestru przedsiębiorców w Krajowym Rejestrze Sądowym³².

Natomiast spółka kapitałowa w organizacji mogła podjąć działalność gospodarczą przed uzyskaniem wpisu do rejestru przedsiębiorców, co wynikało wprost z art. 14 ust. 4 ustawy o swobodzie działalności gospodarczej. Wówczas należałoby zadać pytanie, czy wypełnione zostały znamiona czynu z art. 301 § 1 k.k., jeżeli na działającą, ale jeszcze niezarejestrowaną – nową jednostkę gospodarczą – zostały przeniesione składniki majątku dłużnika. Odpowiedź twierdząca lub przecząca będzie uzależniona od tego, jaki moment będzie uznany za utworzenie nowej jednostki gospodarczej.

Należy zwrócić uwagę również na to, że wszystkie problemy interpretacyjne wiążą się z tym, iż pojęcie „powstanie” może być różnie wykładane na gruncie odpowiednich przepisów. Przykładowo, czy powstanie podmiotu łączyć się będzie z faktycznym utworzeniem organów, założeniem rachunku bankowego? Możliwe jest też, iż odpowiednie przepisy nie regulują kwestii momentu powstania podmiotu, a tylko jego rejestrację. Należy tutaj wskazać, że pojęcie powstania, na podstawie odpowiednich przepisów, nie musi być równoważne z rejestracją podmiotu.

Sytuacja wydaje się jeszcze trudniejsza, gdy dojdzie do utworzenia nowego podmiotu, ale na podstawie podrobionych dokumentów, przykładowo, gdy wspólnik rejestrujący podmiot nie posiadał wiedzy o ich fałszywości. Wówczas należy odpowiedzieć na pytanie, czy doszło do utworzenia zgodnie z przepisami prawa nowego podmiotu gospodarczego? Wtedy organ prowadzący postępowanie powinien badać na gruncie innych przepisów kwestie tworzenia nowego podmiotu, w oparciu o przepisy prawa, co nie należy do kompetencji tegoż organu.

Powstaje wówczas także pytanie, czy organ procesowy powinien uruchomić odpowiednie postępowanie w celu ustalenia, czy podmiot powstał zgodnie z przepisami prawa, czy też na potrzeby postępowania karnego

---

³² Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2018 r., poz. 398.

jest uprawniony do dokonywania samodzielnych i przesądających ocen w tym zakresie. Może dojść do dalszego skomplikowania, gdy wszczęta zostanie procedura stwierdzenia, czy doszło do utworzenia nowego podmiotu gospodarczego z punktu widzenia prawa. Wówczas przedwczesne rozstrzygnięcie przez organ procesowy tej sprawy wydaje się być wkraczaniem w kompetencje innego organu i podejmowaniem decyzji przesądzającej o zastosowaniu kwalifikacji prawnej, bez posiadania do tego odpowiednich uprawnień. Zastosowanie niewłaściwej kwalifikacji prawnej oraz opisu czynu, w przypadku odmiennego stanowiska innego organu decydującego o tym, czy doszło do utworzenia nowej jednostki gospodarczej, mogłoby doprowadzić do uniewinnienia oskarżonego, mimo oczywistych zachowań dłużnika, zmierzających do udaremnienia lub ograniczenia zaspokojenia wierzycieli. Jest to kolejny przyczynek do tego, aby rozważyć, czy przepis art. 301 § 1 k.k. będzie miał szerokie, praktyczne, zastosowanie i czy rzeczywiście istniała potrzeba tak kazuistycznego uregulowania ochrony wierzycieli w prawie karnym. Za tym, że artykuł ten będzie miał bardzo wąskie zastosowanie, przemawia nadto, że należy ustalić, iż podmiot został utworzony tylko po to, aby przenieść na niego składniki majątku. Rozważania te powinny wiązać się z ustaleniem związku przyczynowego między utworzeniem nowego podmiotu a przeniesieniem na niego składników majątkowych.

Na koniec tych rozważań należy stwierdzić, że zmniejszenie znaczenia omawianego przepisu wynika także z tego, iż obecnie ochronie podlega cały obrót gospodarczy i brak jest dostatecznych podstaw do utrzymywania odrębności czynu zabronionego przenoszenia składników majątkowych na nowo utworzoną jednostkę gospodarczą, jako zachowania o wyższej społecznej szkodliwości.

4. Związek przyczynowy

Ustalenie związku przyczynowego będzie należało do organu prowadzącego postępowanie karne. Nie będzie budziła wątpliwości zbieżność czasowa między utworzeniem nowej jednostki gospodarczej a przeniesieniem na nią składników majątkowych.

Wydaje się, że poza sporem będą pozostawać przypadki, w których zadłużony dłużnik (posiadający wymagalne zobowiązania) będzie, bez uzasadnienia ekonomicznego, tworzył nową jednostkę gospodarczą i na nią przenosił składniki majątku. Wątpliwości będą pojawiały się wtedy, gdy, dłużnik, dla ekonomicznie uzasadnionego interesu, utworzy nową jednostkę gospodarczą i na nią przeniesie składniki swojego majątku,

nawet w sytuacji swojego, istniejącego w tym czasie, zadłużenia. Kolejnym przykładem ograniczonego zastosowania omawianego przepisu będzie stan, w którym dłużnik w dobrej kondycji finansowej utworzy nową jednostkę gospodarczą i na nią przeniesie składniki swojego majątku, a następnie popadnie w długi. Brak związku między utworzeniem nowej jednostki gospodarczej a przeniesieniem na nią składników majątku będzie uniemożliwiało przyjęcie kwalifikacji prawnej z art. 301 § 1 k.k., co również ograniczy praktyczne zastosowanie tego przepisu.

5. Tożsamość podmiotu

Kolejnym znamieniem ograniczającym praktyczne zastosowanie wymienionego przepisu będzie tożsamość osoby tworzącej nową jednostkę gospodarczą i przenoszącej na nowo utworzony podmiot składniki majątku. Ograniczenie to wynika z zestawienia znamienia określającego podmiot: „kto będąc dłużnikiem kilku wierzycieli” oraz znamienia czasownikowego „tworzy” z przepisu art. 301 § 1 k.k. Problem tożsamości podmiotu będącego dłużnikiem i tworzącego nową jednostkę nie będzie występował, gdy tworzącym nową jednostkę oraz przenoszącym składniki majątku będzie ta sama osoba fizyczna. Jednak nie tylko osoby fizyczne występują w obrocie gospodarczym, ale i inne podmioty, które mogą być, z jednej strony, dłużnikami, a z drugiej strony, współnikami lub być stronami umów i przenosić składniki majątkowe. Można mówić o tożsamości, jeśli sprawca będzie jednocześnie dłużnikiem i jednym ze współników, tworzących nowy podmiot oraz przenoszących składniki majątku.

Należy zauważyć, że praktycznie na tym przykładzie kończy się zgodność po stronie podmiotów. Najczęściej dłużnikiem w obrocie gospodarczym, z uwagi na wymóg występowania w nim co najmniej jednego podmiotu profesjonalnego, nie będzie osoba fizyczna. Dłużnikiem może być przykładowo spółka prawa handlowego, a tworzącym nowy podmiot członek organu tej spółki, występujący przy powstawaniu nowego podmiotu jako osoba fizyczna. Na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, to członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania. Przepis art. 301 § 1 k.k. nie daje odpowiedzi na pytanie, czy członek zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, który ponosi odpowiedzialność solidarną ze spółką, staje się dłużnikiem w rozumieniu nadanym w prawie karnym. Należy też zauważyć, że art. 299 § 2 k.s.h. daje podstawę do uwolnienia się od odpowiedzialności solidarnej za dług przez członka zarządu spółki, jeżeli wykaże przesłanki wymienione w tym przepisie, tj. wykaże, iż we

właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości lub w tym samym czasie wydano postanowienie o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo o zatwierdzeniu układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu, albo że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło nie z jego winy, albo iż mimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz niewydania postanowienia o otwarciu postępowania restrukturyzacyjnego albo niezatwierdzenia układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu wierzyciel nie poniósł szkody. Forma prawna jednostki gospodarczej oraz podstawy dotyczące odpowiedzialności tejże jednostki oraz odpowiedzialności wspólników za zobowiązania będą miały decydujące znaczenie w zakresie ustalenia na gruncie prawnym tego, kto jest dłużnikiem. Należy też zauważyć, że omawiany przepis nie daje również odpowiedzi na pytanie, czy jako dłużnika należy traktować osoby, które będą ponosiły za niego odpowiedzialność, na przykład w zakresie należności związanych z poręczeniem.

Wydaje się, że brak będzie tożsamości podmiotów, jeśli tworzącym nową jednostkę gospodarczą i przenoszącym na nią składniki majątku nie będzie jednocześnie dłużnik, a osoby pomagające dłużnikowi, które mogłyby ponosić odpowiedzialność na podstawie art. 308 k.k. Prezentowany jest w doktrynie i taki pogląd, że dłużnik nie musi być żadnym ze wspólników (współzałożycieli) nowej spółki, wystarczy, iż powstała ona z jego inicjatywy, pod jego kierunkiem i w jego interesie³³. Uzasadnieniem dla takiego stanowiska jest teza, że tworzenie jednostki gospodarczej należy rozumieć szeroko. J. Majewski pisze, że „nie można wymagać, aby dłużnik był jedynym założycielem takiej jednostki (przeciwnie założenie redukowałoby w praktyce zastosowanie komentowanego przepisu do założenia jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością)”.

Teza ta – z punktu widzenia ochrony wierzycieli – wydaje się słuszna. Jednak w dalszej kolejności należy rozważyć, co w takim razie oznacza znamię „tworzenie w oparciu o przepisy prawa”? Chodzi o to, czy tworzącym może być osoba, która wprawdzie nie widnieje w dokumentach dotyczących utworzenia jednostki, ale wykonuje czynności doradcze, techniczne i czy jest – w rozumieniu art. 301 § 1 k.k., tworzącym w oparciu o przepisy prawa nową jednostkę gospodarczą? Literalna wykładnia określenia „tworzenie w oparciu o przepisy prawa” wydaje się wskazywać, że może to być tylko taka osoba, która jest założycielem podmiotu

³³A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Część szczególna..., t. III, 2006, s. 793–794.

i widnieje w dokumentach dotyczących utworzenia danego podmiotu. Stanowisko to – w teorii oraz w praktyce – ogranicza przyjęcie wypełnienia omawianego znamienia tylko do tego dłużnika, gdy jest on pod względem prawnym tworzącym daną jednostkę, czyli widnieje w dokumentach dotyczących jej utworzenia. Wszystkie uwagi prowadzą do postawienia tezy, że przepis art. 301 § 1 k.k. będzie miał zastosowanie tylko wtedy, gdy nowa jednostka gospodarcza zostanie utworzona jedynie po to, aby przenieść na nią składniki majątku w części lub w całości i nastąpi tożsamość osoby wykonującej obie te czynności. Wymogu takowego nie będzie, jeśli dłużnik i wierzyciel będą osobami fizycznymi, co także ogranicza możliwość zastosowania w praktyce omawianego przepisu. Należy zatem poczynić uwagę natury ogólnej, że tworzenie zbyt kazuistycznych rozwiązań w prawie karnym, gdzie trzeba korzystać, przy wykładni znamion czynu, z innych gałęzi prawa, nie zawsze jest wskazane, z uwagi na problemy braku odpowiednich przepisów w odrębnych gałęziach prawa oraz spójności wykładni skutków prawnych z tych odrębnych przepisów wynikających³⁴.

6. Znaczenie znamienia „kilku wierzycieli” w art. 301 § 1 k.k.

Należy poddać krytyce również i to, że ustawodawca w § 1 art. 301 k.k. postawił wymóg udaremnienia lub ograniczenia zaspokojenia „kilku wierzycieli”, co wynika ze znamienia określającego podmiot czynu, czyli dłużnika kilku wierzycieli w zestawieniu ze skutkiem dotyczącym „ich należności”. Oznacza to, że liczba wierzycieli musi wynosić między 3 a 9. Wydaje się, że intencją ustawodawcy było penalizowanie postępowania dłużnika, który miał zamiar co najmniej ograniczyć zaspokojenie większej liczby wierzycieli. Nasuwa się pytanie, czy takie rozwiązanie jest trafne, skoro liczba wierzycieli nie jest wprost powiązana z wielkością ich szkody, co wynika wprost z treści omawianego przepisu? Nie można przecież wykluczyć, że wierzytelność jednego wierzyciela będzie „większa” niż wierzytelności kilku wierzycieli i stąd brak jest racjonalnych oraz celowościowych przesłanek do ograniczenia karalności tylko w wypadku pokrzywdzenia kilku wierzycieli³⁵.

Takie same wątpliwości powstają, gdy będziemy mieli do czynienia nie z kilkoma wierzycielami, a z wieloma. Wydaje się, że jeżeli ustawo-

---

³⁴ A. Błachnio-Parzych, Przepisy odsyłające systemowo (wybrane zagadnienia), Państwo i Prawo 2003, nr 1, s. 47.

³⁵ J. Skorpka, Karnoprawna ochrona wierzycieli, Toruń 2001, s. 345.

dawca penalizuje zachowanie dłużnika dotyczące kilku wierzycieli, to obejmuje – ze względu na racjonalność swojej decyzji – pokrzywdzenie wielu wierzycieli. Niezrozumiałe jest jednak, dlaczego ustawodawca nie zdecydował się na umieszczenie znamienia „wielu” wierzycieli, skoro to znamię – jakby mogło się wydawać – jest decydującym o kwalifikowanej formie przestępstwa na szkodę wierzycieli z art. 300 k.k. Gdyby przyjąć przeciwne rozumowanie, to rozwiązanie wprowadzone przez ustawodawcę oznaczałoby, że ochronie podlegałoby tylko takie zachowanie dłużnika, gdyby miało miejsce przeniesienie składników majątkowych na nowo utworzony podmiot i doszło do pokrzywdzenia kilku wierzycieli, czyli od 3 do 9. Natomiast gdyby ta liczba była mniejsza lub większa, to zachowanie dłużnika nie podlegałoby ochronie na gruncie art. 301 § 1 k.k. Należy podkreślić, że ustawodawca nie przewidział typu kwalifikowanego tego przestępstwa ze względu na liczbę wierzycieli, co usunęłoby wątpliwości interpretacyjne i takie rozwiązanie byłoby bardziej spójne. Dlatego też, jednym z rozwiązań jest przyjęcie, że należałoby odejść od wykładni pojęcia „kilku”, jakie prezentowane jest na gruncie art. 300 k.k. i przyjąć, przy zastosowaniu wykładni funkcjonalnej i celowościowej, że pojęcie „kilku”, w przypadku przepisu art. 301 § 1 k.k. oznacza, iż chodzi o więcej niż jednego wierzyciela. Przy takiej wykładni osiągnięty zostanie cel ochrony wszystkich wierzycieli, ale należy zauważyć, że niedopuszczalne jest w ramach podobnych do siebie przepisów różne dokonywanie wykładni tego samego znamienia. Rozsądnym rozwiązaniem byłoby utworzenie w każdym wypadku typu kwalifikowanego, gdzie znamię „wielu wierzycieli” byłoby znamieniem decydującym o kwalifikowanym typie przestępstwa, które byłoby jednolicie interpretowane. Przyjęciu tezy, że określenie „kilku” jest tożsame z określeniem „wielu” przeczy wykładnia językowa obu pojęć, która powinna mieć pierwszeństwo w interpretacji pojęć prawa karnego. Z uwagi na obecne rozwiązania prawne uznać należy, że czyn z art. 300 § 1 k.k. stanowi *lex generalis* do czynu opisanego w art. 301 § 1 k.k., a znamieniem kwalifikującym będzie tworzenie – na podstawie przepisów prawa – nowej jednostki gospodarczej oraz bycie dłużnikiem kilku wierzycieli. Możliwa jest różna kwalifikacja prawna czynu, kiedy w tym samym stanie faktycznym, na przykład zbycia składników majątkowych, z tą różnicą, że nowej jednostce organizacyjnej, zagrożenie ustawowe będzie inne niż wymienione w art. 300 § 1 k.k.

Należy wskazać, że najwłaściwszym rozwiązaniem byłoby zrezygnowanie ze znamienia liczbowego na rzecz określającego rozmiar szkody wyrządzonej wierzycielom, co skutkowałoby wyeliminowaniem wątpliwości interpretacyjnych.

Należy także wskazać, że kwestia społecznej szkodliwości zachowań dłużników może być kształtowana przez sądy w ramach sądowego wymiaru kary, kiedy to sąd – na podstawie szczegółowo ustalonego stanu faktycznego – może wymierzyć odpowiednią karę.

Tak więc utworzenie typu kwalifikowanego w przepisie art. 301 § 1 k.k. w odniesieniu do art. 300 § 1 k.k., opartego na znamieniu tworzenia nowej jednostki gospodarczej i na nią przenoszenia składników majątku, nie wydaje się przekonujące, tym bardziej, że nie zwiększa społecznej szkodliwości takich zachowań z punktu widzenia wierzyciela. Praktycznie może prowadzić do przesuniętej w czasie ochrony wierzycieli, kiedy konieczne będzie dokonywanie wykładni pojęcia „utworzenie nowej jednostki w oparciu o przepisy prawa” lub oczekiwanie na decyzję odpowiedniego organu w tym zakresie.

7. Czas powstania zobowiązania

Dokonując interpretacji tego przepisu, należy zwrócić uwagę na to, że istotne – z punktu widzenia wykładni znamion czynu – będzie ustalenie momentu utworzenia nowej jednostki gospodarczej w relacji do zobowiązania. Udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy tym momentem, łączącym się z odpowiedzialnością karną dłużnika, będzie zaistnienie zobowiązania między nim oraz wierzycielem, czy dopiero wystąpienie zagrożenia zaspokojenia wierzyciela, nie jest jednoznaczne. W literaturze przyjmuje się, że chodzi tutaj o moment powstania zobowiązania³⁶. Należy jednak zauważyć, że stanowisko to nie wynika z wykładni omawianego przepisu i wydaje się być zbyt daleko idącym, szczególnie wtedy, gdy czas między powstaniem zobowiązania a wytworzeniem stanu zagrożenia interesów wierzycieli będzie długi. Nie można przecież zabronić i karać dłużnika za tworzenie nowego podmiotu gospodarczego, gdy jego sytuacja ekonomiczna jest dobra i z dopuszczalnych powodów gospodarczych przenosi on na nowo utworzony podmiot gospodarczy część składników swojego majątku. Byłaby to niedopuszczalna ingerencja prawa karnego i wydaje się, że uzasadnieniem dla tak ograniczonego zastosowania przepisu art. 301 § 1 k.k. byłoby przyjęcie materialnego charakteru tego przepisu, wyrażającego się w sformułowaniu „udaremnia lub ogranicza zaspokojenie ich należności”.

---

³⁶ R. Zabłocki, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim ...*, Sopot 2007, s. 207. Autor wywodzi ten pogląd ze znamienia art. 301 § 1 k.k. „kto będąc dłużnikiem...”

Zagadnienie budzi jeszcze większe wątpliwości, jeśli ocena dokonywana jest na przestrzeni pewnego odcinka czasu, w niesprzyjających i zmieniających się okolicznościach obiektywnych, zewnętrznych, na które dłużnik nie ma żadnego wpływu. Chodzi tutaj o zwiększenie się ryzyka dnia powszedniego podejmowania decyzji gospodarczych w sytuacjach kryzysowych, a otoczenie ekonomiczne i społeczne musi mieć znaczenie w zakresie oceny znamion czynu, które są przedmiotem rozważań.

Przy tej kwestii pojawia się pytanie, czy jeżeli przyjąć, że od czasu powstania zobowiązania analizuje się utworzenie nowej jednostki gospodarczej, to czy chodzi tutaj o to zobowiązanie, które nie zostało spłacone, a składniki majątku zostały przeniesione na nowy podmiot, czy chodzi o każde zobowiązanie między dłużnikiem a wierzycielem? Wydaje się, że należy przyjąć, iż chodzi o każde, „najstarsze” zobowiązanie, które nie zostało uregulowane, bo przenoszenie składników majątkowych będzie łączyło się z ograniczeniem zaspokojenia wierzyciela, który nie został spłacony.

8. Kolejność znamion czasownikowych

Przechodząc do wykładni znamienia „tworzenie nowej jednostki gospodarczej” i „przenoszenie na nią składników swojego majątku”, należy już w tym momencie zwrócić uwagę na kolejność znamion czasownikowych w omawianym przepisie, która nie jest przypadkowa. Generalnie przyjmuje się, że proces tworzenia nowej jednostki gospodarczej musi być zakończony, co wynika z wykładni znamienia „tworzy”. Jednak niekiedy przyjmuje się, że chodzi również o zobowiązania wnoszone do jednostki gospodarczej przed zakończeniem jej utworzenia³⁷. Tytułem przykładu należy wskazać pokrycie akcji spółki w całości lub w części przed jej zarejestrowaniem (art. 309 § 2–4 k.s.h.).

Wówczas bliskość czasowa utworzenia i przenoszenia składników majątkowych będzie utrudniała ocenę wypełnienia znamion czynu zabronionego z art. 301 § 1 kodeksu karnego.

---

³⁷ A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Ćwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Część szczególna..., t. III, 2006, s. 794–795.

9. Znaczenie skutku czynu zabronionego

Należy w dalszej kolejności też wskazać, że omawiany przepis uważany jest za mający charakter materialny, którego skutkiem jest udaremnienie lub ograniczenie zaspokojenia należności³⁸. Z taką wykładnią skutku wiążą się kolejne, niżej przedstawione kwestie, w tym w szczególności znaczenie pojęcia przenoszenia składników majątkowych. Oczywiście przy prawnie skutecznym przeniesieniu składników majątkowych karalne będzie tylko takie, które będzie się łączyło z otrzymaniem w zamian ekwiwalentu mniejszej wartości, co będzie skutkowało ograniczeniem lub uniemożliwieniem zaspokojenia wierzycieli. Dlatego należałoby badać, czy ekwiwalent otrzymany w zamian za przeniesienie składników majątkowych będzie mniejszy niż wartość tychże składników majątkowych, bo tylko w przypadku, gdy będzie on mniejszy, możliwe będzie zastosowanie wymienionego przepisu. Ocena taka, poza oczywistymi przypadkami, powinna być dokonywana przez biegłego, ale powstaje dalsze pytanie, czy opinia niekorzystna w tym zakresie będzie obciążała dłużnika, gdy ustawodawca nie nałożył obowiązku prawnego znajomości ekonomii na dłużnika, tak jak ma to miejsce na przykład w prawie niemieckim. Kwestionowanie postępowania dłużnika powinno uwzględniać jego wiedzę i doświadczenie oraz obiektywne fakty, a nie specjalistyczną wiedzę biegłego. Powołanie biegłego oznacza, że nawet organ procesowy nie ma wystarczającej wiedzy do dokonania pewnych ustaleń, co oznacza, że braku takiej wiedzy nie może zarzucić dłużnikowi³⁹. Nie zawsze ekwiwalent – otrzymany w zamian za przeniesienie składników majątkowych – będzie wymierny na czas przenoszenia tych składników majątkowych i na czas istnienia zobowiązania między dłużnikiem a wierzycielem. Niekiedy wartość tego ekwiwalentu należy oceniać w kontekście przyszłościowym, co utrudnia udowodnienie działania ze skutkiem ograniczenia zaspokojenia wierzycieli. Chodzi tutaj o brak wskazania granicy czasowej dla oceny ekwiwalentu, a z drugiej strony wymóg czasowy czynności sprawczych w kontekście art. 6 § 2 kodeksu karnego.

---

³⁸ A. Marek, Komentarz do Kodeksu karnego. Część..., Warszawa 2000, s. 353, tak samo M. Marszałek, Prawnokarne aspekty upadłości, Prokuratura i Prawo 2000, nr 4, s. 35.

³⁹ Co do opinii biegłego: M. Gutowski, P. Kardas, Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji, Warszawa 2017, s. 115–122.

10. Znaczenie ważności czynności

Należy również dokonać oceny ważności przeniesienia składników majątku w kontekście znamienia „udaremnia lub ogranicza zaspokojenie ich (wierzycieli – przyp. Autorki) należności. W literaturze prezentowany jest pogląd, że ważność aktu przenoszenia składników majątkowych ma tylko takie znaczenie w tej sytuacji, że zdarzenie należy rozpatrywać w ramach usiłowania nieudolnego⁴⁰. Zachodzi ono wtedy, kiedy obiektywnie nie można narazić lub naruszyć dobra chronionego prawem, kiedy sprawca nie uświadamia sobie, że dokonanie jest niemożliwe z uwagi na brak przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego lub ze względu na użycie środka nienadającego się do popełnienia czynu zabronionego⁴¹.

Ze znamieniem skutku, opisanego w art. 301 § 1 k.k. jako „udaremnia lub ogranicza zaspokojenie ich należności” wiąże się kwestia ważności pod względem prawnym przeniesienia składników majątkowych. Należy odwołać się do skutków dotyczących chociażby czynności pozornych, na gruncie art. 83 kodeksu cywilnego. Należy jednak pamiętać, że nieważność czynności może wynikać z przepisów prawa, przykładowo wskazanych w art. 930 § 2 i 3 k.p.c.⁴² Organ procesowy będzie po raz kolejny zobowiązany do dokonywania ocen pozakarnych. W przypadku oceny, że zachowanie takie nie wywołało żadnego skutku, brak jest podstaw do zastosowania przepisu art. 301 § 1 k.k. Jednak dla zastosowania tego przepisu, w formie sprawstwa, konieczne będzie uprzednie udzielenie

⁴⁰ O. Górniok, S. Hoc, S. M. Przyjemski, *Kodeks karny...*, t. III, Gdańsk 1999, s. 413; tak samo J. Bojarski, M. Bojarski, M. Filar, W. Filipkowski, O. Górniok, S. Hoc, P. Hofmański, M. Kalitowski, M. Kulik, L.K. Paprzycki, E. Pływaczewski, W. Radecki, Z. Sienkiewicz, Z. Siwik, R. A. Stefański, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, L. Wilk, *Kodeks karny...* wyd. 2, Warszawa 2010, s. 1251. Odnośnie form stadialnych A. Liszewska, *Rozdział II. Formy stadialne popełnienia czynu zabronionego*, (w:) R. Dębski (red.), *Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności, System Prawa Karnego*, t. 3, Warszawa 2013, s. 705 i n. oraz A. Liszewska, *Sporne problemy typizacji przygotowania*, (w:) A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska (red.), *Problemy wymiaru sprawiedliwości Księga Jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s. 85 i n.

⁴¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2008 r., sygn. IV KK 42/08, OSNKW 2008, nr 9, poz. 76.

⁴² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 1998 r., sygn. I CKN 403/97, OSP 1998, nr 11, poz. 196 (powołany (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, wyd. 4, 2017, s. 926).

odpowiedzi na to pytanie. Wówczas pozostają rozważania dotyczące usiłowania popełnienia czynu zabronionego, wskazanego w art. 301 § 1 k.k.

11. Rola orzeczeń innych organów

W zakresie oceny ważności czynności przenoszenia składników majątkowych zastosowanie będzie miał art. 8 § 2 k.p.k., z którego wynika pewne ograniczenie dla sądu karnego, a tym samym organu prowadzącego postępowanie karne. Jeżeli bezprawność w sferze gospodarczej została rozstrzygnięta przez inny organ niż sąd karny, to takie rozstrzygnięcie będzie dla sądu karnego wiążące. Tę samą regułę należy zastosować do organu prowadzącego postępowanie karne⁴³. Należy jednak mieć na uwadze to, że, na podstawie art. 325 k.p.c., moc wiążąca będzie odnosiła się tylko do sentencji orzeczenia, a nie do jego uzasadnienia.

Należy rozważyć, czy sąd karny jest związany prawomocną decyzją administracyjną. Z literalnej wykładni art. 8 § 2 k.p.k. wynika, że tylko prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są wiążące. Jednak należy mieć na uwadze to, że prawomocne decyzje administracyjne mogą kształtować prawo lub stosunek prawny i tworzyć prawa nabyte. Jednolitość w kształtowaniu stosunków prawnych oraz zasada pewności i bezpieczeństwa prawa zdają się dawać argumenty za tym, aby jednak w toku postępowań przygotowawczych uznawać prawomocne decyzje administracyjne. Chodzi tutaj przede wszystkim o decyzje podejmowane przez organy administracji publicznej. Przy przestępstwach na szkodę wierzycieli znaczenie ma orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Krakowie, z dnia 20 kwietnia 2000 r., zgodnie z którym, jeżeli w ramach decyzji zostanie ustalony wymiar obowiązku podatkowego, to sąd karny nie ma uprawnień do wyliczenia tego podatku, gdyż jego istnienie i wysokość ustala organ skarbowy pod kontrolą sądu administracyjnego⁴⁴.

Warto zauważyć, że, użyte w art. 8 § 2 k.p.k., określenie „prawomocne rozstrzygnięcia sądu” odnosi się również do wyroków sądu administracyjnego. Sąd Apelacyjny w Białymstoku orzekł, że zachodzi konieczność uwzględnienia przez sąd karny treści orzeczenia sądu administracyjnego, jeżeli orzeczenie to kształtuje konieczny element stanu faktycznego, który decyduje o tym, czy zaistniało przestępstwo. Sąd dalej wskazuje, że jeżeli doszło do tego, iż sąd administracyjny prawomocnie

---

⁴³ R. Zawłocki, *Prawo karne gospodarcze*, Warszawa 2007, s. 315–319.

⁴⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 kwietnia 2000 r., sygn. II AKa 32/00, KZS 2000, nr 6, poz. 15.

uksztalował konkretną sytuację prawną, to sąd karny musi brać pod uwagę wynikające z tego faktu konsekwencje⁴⁵.

Istnienie rozstrzygnięcia innego organu w kwestii bezprawności gospodarczej będzie korzystną sytuacją dla organu prowadzącego postępowanie karne oraz sądu, ponieważ, z jednej strony, będzie zdejmowało z nich – dla wykazania znamion czynu zabronionego – obowiązek dokonywania ocen, a z drugiej strony prawomocne orzeczenie w sferze bezprawności gospodarczej na gruncie innych gałęzi prawa, niż prawo karne, nie stworzy istnienia w obrocie gospodarczym sprzecznych decyzji dotyczących tego samego stanu faktycznego. Zresztą jest to także zgodne z zasadą subsydiarności prawa karnego, w szczególności prawa karnego gospodarczego.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że konieczność respektowania, na podstawie art. 8 § 2 k.p.k., orzeczeń kształtujących prawo będzie obejmowała również ocenę w zakresie konstytutywnego lub deklaratywnego wpisu, na przykład do księgi wieczystej⁴⁶. Nie zawsze jednak będziemy mieli do czynienia z sytuacją, kiedy takie prawomocne rozstrzygnięcie w obrocie gospodarczym będzie funkcjonowało. Jeżeli brak będzie takiego rozstrzygnięcia, to istnieje możliwość zastosowania dwóch rozwiązań. Pierwszego z nich, związanego z własną interpretacją organu prowadzącego postępowanie karne, co może doprowadzić do błędnej decyzji, oraz drugiego, związanego z zawieszeniem postępowania do czasu wydania prawomocnej decyzji w zakresie bezprawności gospodarczej, przy czym to drugie rozwiązanie jest niekorzystne z punktu widzenia sytuacji wierzycieli i odsuwa ich ochronę w czasie. Wydaje się, że – jako godne uwagi – należałoby rozważyć rozwiązanie polegające na możliwości zawieszenia postępowania, które wstrzymywałoby bieg przedawnienia do czasu wydania prawomocnej decyzji w zakresie ustalenia – przez inny organ niż sąd karny i organ prowadzący postępowanie przygotowawcze – bezprawności. Jest to jednak postulat *de lege ferenda*, ponieważ zawieszenie postępowania karnego na podstawie art. 22 kodeksu postępowania karnego celem uzyskania decyzji innego organu nie jest podstawą do wstrzymania biegu przedawnienia karalności przestępstw z art. 101 k.k.

Należy zaznaczyć, że z art. 8 § 2 k.p.k. wynika, iż sąd karny nie jest związany orzeczeniami innego sądu karnego w innej sprawie ani ustale-

⁴⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 listopada 2013 r., sygn. II AKo 100/13, Lex nr 1388761.

⁴⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 9 września 2010 r., sygn. II AKa 122/10, OSA 2011, nr 11, poz. 44, s. 49–59, w którym na podstawie odpisu z księgi wieczystej nieruchomości stwierdzono, że prawo do lokalu zostało zbyte.

niami faktycznymi dokonanymi przez inny sąd karny lub też treścią wyroku w sprawie jednego ze współsprawców przestępstwa. Jak bowiem stwierdził Sąd Apelacyjny w Lublinie w wyroku z dnia 23 grudnia 2009 r., sygn. II AKa 152/09, konieczność dokonania własnych ustaleń wynika z zasady bezpośredniości⁴⁷. Sąd dalej w tym orzeczeniu stwierdził, że nakaz posługiwania się dowodami stanowiącymi tylko jedno ogniwo pośrednie między organem prowadzącym postępowanie a ustalonym stanem oraz osobiste zetknięcie się z takim dowodem są uzasadnieniem zakazu korzystania z „cudzych” ustaleń. Nie oznacza to oczywiście zakazu zapoznania się z dowodami przeprowadzonymi w innej sprawie celem ustalenia, czy nie zostały w innej sprawie przeprowadzone dowody, które nie zostały przeprowadzone w sprawie będącej w toku⁴⁸. Wynika z tego, że sąd karny może podjąć odrębną decyzję w odniesieniu do innego współuczestnika przestępstwa⁴⁹. Należy jednak zaznaczyć, że wiążący charakter będą miały prawomocne wyroki karne skazujące i warunkowo umarzające postępowanie w zakresie przypisania konkretnej osobie popełnienia przestępstwa oraz w zakresie wymierzonych kar i środków karnych. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2013 r., sygn. III KK 245/13, w ramach samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, nie można rozstrzygać o przypisaniu osobie odpowiedzialności karnej za czyn zabroniony w sytuacji, gdy we wcześniejszej fazie tego samego procesu zapadło już prawomocne orzeczenie uniewinniające⁵⁰. Oznacza to, że w pozostałym zakresie sąd karny nie będzie związany żadnymi ustaleniami dokonanymi przez inny sąd karny.

12. Podsumowanie

Analiza znamion czynu zabronionego opisanego przez ustawodawcę w art. 301 § 1 kodeksu karnego prowadzi do wniosku, że ich wykładnia rodzi wiele wątpliwości natury prawnej. Dotyczy to takich podstawowych pojęć jak „tworzenie”, „nowa jednostka gospodarcza”, „przenoszenie”,

---

⁴⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 grudnia 2009 r., sygn. II AKa 152/09, KZS 2010, nr 4, poz. 45.

⁴⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 11 grudnia 2012 r., sygn. II AKa 313/12, niepubl., Lex nr 1254341.

⁴⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 1986 r., sygn. II KR 192/86, OSNPG 1987, nr 10, poz. 126, także wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 2 marca 2015 r., sygn. II AKa 7/15, niepubl., Lex nr 1661246.

⁵⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2013 r., sygn. III KK 245/13, Lex nr 1402634.

które są pojęciami pozakarnymi. Skutkiem owych wątpliwości interpretacyjnych jest niemożność uzasadnienia tego typu czynu zabronionego, podczas gdy skuteczniejsza byłaby ochrona na gruncie art. 300 kodeksu karnego. Wątpliwości te pogłębiają się tym bardziej od czasu, kiedy ochroną objęte są także stosunki majątkowe w obrocie cywilnoprawnym. Poza tym utworzenie nowego typu czynu zabronionego skutkuje od razu pytaniem o jego relacje do pozostałych przepisów z kodeksu karnego, dotyczących karnej ochrony wierzycieli. Mało przekonujące wydaje się także i to, że jeśli przenoszenie składników majątkowych na nowe jednostki gospodarcze miało cechować się większą społeczną szkodliwością czynów, to różnica w zakresie ustawowego zagrożenia, w porównaniu do art. 300 § 1 kodeksu karnego nie wydaje się zbyt duża, a tym samym przekonywująca. Stąd też zastosowanie omawianego przepisu – ze względu na wątpliwości interpretacyjne – wydaje się bardzo ograniczone.

Bibliografia

1. Barczak-Oplustil A., Bogdan G., Cwiakalski Z., Dąbrowska-Kardas M., Kardas P., Majewski J., Raglewski J., Rodzyńkiewicz M., Szewczyk M., Wróbel W., Zoll A., Kodeks karny. Część szczególna, komentarz, t. III, 2006.
2. Błachnio-Parzych A., Przepisy odsyłające systemowo (wybrane zagadnienia), Państwo i Prawo 2003, nr 1.
3. Bojarski J., Bojarski M., Filar M., Filipkowski W., Górniok O., Hoc S., Hofmański P., Kalitowski M., Kulik M., Paprzycki L.K., Pływaczewski E., Radecki W., Sienkiewicz Z., Siwik Z., Stefański R. A., Tyszkiewicz L., Wąsek A., Wilk L., Kodeks karny. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2010.
4. Góral R., Kodeks karny praktyczny komentarz, Warszawa 1998.
5. Górniok O., Hoc S., Przyjemski S. M., Kodeks karny. Komentarz, t. III, Gdańsk 1999.
6. Gutowski M., Kardas P., Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji, Warszawa 2017.
7. Liszewska A., Rozdział II. Formy stadialne popełnienia czynu zabronionego, (w:) R. Dębski (red.), Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności, System Prawa Karnego, t. 3, Warszawa 2013.
8. Liszewska A., Sporne problemy typizacji przygotowania, (w:) A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska (red.), Problemy wymiaru sprawiedliwości Księga Jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego, Warszawa 2013.

9. Marek A., Komentarz do kodeksu karnego. Część szczególna, Warszawa 2000.
10. Marszałek M., Prawnokarne aspekty upadłości, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 4.
11. Oczkowski T., (w:) W. Konarska-Wrzonek (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2016.
12. Radwański Z., Olejniczak A., Prawo cywilne – część ogólna, wyd. 14, Warszawa 2017.
13. Skorupka J., Karnoprawna ochrona wierzycieli, Toruń 2001.
14. Szymczak M. (red.), Słownik języka polskiego (L–P), Warszawa 1999.
15. Szymczak M. (red.), Słownik języka polskiego (R–Z), Warszawa 1999.
16. Zawłocki R., Prawo karne gospodarcze, Warszawa 2007.
17. Zawłocki R., Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze, „System Prawa Karnego”, t. 9, Warszawa 2011.
18. Zawłocki R., Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim prawie karnym, Sopot 2007.
19. Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część szczególna komentarz, t. III, 2006.

Akty prawne

1. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1932 r., Nr 60, poz. 571.
2. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2021 r., poz. 2459.
3. Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze, Dz. U. z 2021 r., poz. 648.
4. Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, Dz. U. z 1994 r., Nr 126, poz. 615.
5. Ustawa z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników, Dz. U. z 2022 r., poz. 166.
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2021 r., poz. 1447.
7. Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz. U. z 2021 r., poz. 2106.
8. Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2021 r., poz. 2052.

9. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. z 2018 r., poz. 398.
10. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców, Dz. U. z 2022 r., poz. 24.
11. Ustawa z dnia 15 marca 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo o ruchu drogowym oraz ustawy – Kodeks karny, Dz. U. z 2019 r., poz. 870.

Orzecznictwo

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 września 1986 r., sygn. II KR 192/86, OSNPG 1987, nr 10, poz. 126.
2. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 1998 r., sygn. I CKN 403/97, OSP 1998, nr 11, poz. 196 [powołany (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część szczególna, t. II, wyd. 4, 2017, s. 926].
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 kwietnia 2000 r., sygn. II AKa 32/00, KZS 2000, nr 6, poz. 15.
4. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2008 r., sygn. IV KK 42/08, OSNKW 2008, nr 9, poz. 76.
5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 grudnia 2009 r., sygn. II AKa 152/09, KZS 2010, nr 4, poz. 45.
6. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 9 września 2010 r., sygn. II AKa 122/10, OSA 2011, nr 11, poz. 44, s. 49–59.
7. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 11 grudnia 2012 r., sygn. II AKa 313/12, niepubl., Lex nr 1254341.
8. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 listopada 2013 r., sygn. II AKo 100/13, Lex nr 1388761.
9. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2013 r., sygn. III KK 245/13, Lex nr 1402634.
10. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 2 marca 2015 r., sygn. II AKa 7/15, niepubl., Lex nr 1661246.

Interpretation of some features of a prohibited act under Article 301 of the Penal Code

Abstract

This paper explores features of a prohibited act which is specified in Article 301(1) of the Poland Code and consists of transferring assets to a newly created business to prevent or limit satisfaction of several creditors' claims. Not included in the Penal Code of 1932, the prohibited act was recognized in the Act of 12 October 1994 on the Protection of Economic Transactions and the Amendment of Certain Provisions of Criminal Law, and then introduced into the present Penal Code. As interpretation of the features raises many doubts, it seems reasonable to determine boundary conditions of penalization, which may prove helpful if a perpetrator acts in a way described in the said provision. This paper thus explains basic concepts needed for correct interpretation of Article 301(1) of the Penal Code.

Key words

Creditor, debtor, bankruptcy, transfer of assets, liability, conviction, new business, entrepreneur, economic activity, criminal law protection of creditors.

Magdalena Werra¹

Racjonalny prawodawca w walce z korupcją w sektorze publicznym

Streszczenie

Artykuł dotyczy problematyki korupcji w sektorze publicznym w Polsce. W pierwszej kolejności Autorka podejmuje próbę przedstawienia przestępstw korupcyjnych dotyczących sektora państwowego tj. korupcję urzędniczą, płatną protekcję, nadużywanie władzy publicznej tudzież korupcję wyborczą. Dogłębnej analizie poddane zostały wszystkie typy tych czynów zabronionych. Wyszczególniono strony przedmiotowe i podmiotowe przestępstw, typy uprzywilejowane, jak i kwalifikowane oraz kary przewidziane za naruszenie przepisów. Następnie autorka wzięła pod lupę mechanizmy procesowe zastosowane przez ustawodawcę do skutecznej walki z korupcją. Artykuł obrazuje spójność systemu prawnego oraz efektywną walkę z korupcją w polskim systemie prawnym.

Słowa kluczowe

Prawo karne, korupcja, łapownictwo, sprzedajność urzędnicza, płatna protekcja, korupcja wyborcza, wypadek mniejszej wagi, osoba pełniąca funkcję publiczną, funkcjonariusz publiczny, korzyść osobista, korzyść majątkowa, czynności operacyjno-rozpoznawcze, czynności dochodzeniowo-śledcze, czynności kontrolne, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Transparency International, organy ścigania, postępowanie karne.

---

¹ Magdalena Werra, magister kryminologii. Dyplom studiów drugiego stopnia zdobyła na Uniwersytecie Gdańskim. Studia ukończyła z wyróżnieniem. Posiada również licencjat z zakresu nauk o bezpieczeństwie. Obecnie studentka prawa na tej samej uczelni. Autorka pracy magisterskiej pt. „Zjawisko korupcji w sektorze publicznym i prywatnym w Polsce”, przedstawionej do Konkursu o nagrodę I Zastępcy Prokuratora Generalnego – Prokuratora Krajowego w 2021 r.

Wstęp

Korupcja jest zjawiskiem destrukcyjnym dla wielu dziedzin życia. Zjawisko to zaistniało wraz z pojawieniem się czynnika władzy i jest znane od wielu wieków. Jego obecność w sektorze państwowym uderza w same fundamenty demokratycznego państwa, albowiem rujnuje doszczętnie podstawowe cechy takie jak: równość obywateli wobec prawa, suwerenność narodu czy państwo prawa. Dla polskiej konstytucji są to jedne z podstawowych zasad. Dobrze funkcjonujące państwo jest w stanie zapewnić swoim obywatelom wszystkie dobrodziejstwa.

Podkreślenia wymaga fakt, że spuścizna historyczna stanowi dla naszego państwa ogromny balast, jest ogromnym wyzwaniem po dzień dzisiejszy. Wykreślenie Polski z mapy na 123 lata, a następnie okres dwóch wojen światowych i wieloletni komunizm doprowadziły do braku zaufania do władzy oraz rozwoju praktyk korupcyjnych na szeroką skalę, jako jedynego środka do osiągnięcia celów, który został przekazywany z pokolenia na pokolenie jako czynnik kulturowy. W okresie PRL-u skala korupcji osiągnęła apogeum. Była tak szeroko stosowana, że nastąpił pewien paradoks, gdyż obywatele zostali zarówno „ofiarami i współsprawcami korupcji”. Dzięki praktykom korupcyjnym urzędnicy bogacili się i wykorzystywali swoją pozycję i obowiązki do zdobywania łapówek. Zaczęli dbać tylko o swoje interesy, a reszta społeczeństwa była bez szans, aby przebić szklany sufit. Musiała więc radzić sobie inaczej i pomijać skomplikowaną biurokratyzację. Na przykład dzięki łapówkom zwykli obywatele mogli zdobyć towary reglamentowane².

Od upadku żelaznej kurtyny Polska rozpoczęła transformację ustrojową z balastem poprzedniego wadliwie funkcjonującego systemu. Nieufność co do władz państwowych przejawiała się ogromną fragmentaryzacją parlamentu w pierwszych wolnych wyborach. Z upływem lat państwo polskie rozpoczęło powolną stabilizację systemu. Zwieńczeniem stało się przyjęcie w 1997 roku Konstytucji, która ostatecznie określiła sposób działania państwa, powoływania najważniejszych organów, sądów i trybunałów, a także stała się gwarantem praw i wolności obywatelskich.

Polska systematycznie od upadku komunizmu wprowadzała wiele środków, które pozwoliły zmniejszyć poziom korupcji. Najlepiej obrazuje to ranking prowadzony przez Transparency International, który corocznie przedstawia poziom percepcji korupcji w krajach z całego świata. Według

---

² R. Karklins, *Wszystkiemu winien system: korupcja w krajach postkomunistycznych*, Warszawa 2009, s. 15–20.

najnowszych badań z 2021 roku Polska na 180 państw zajęła 42 miejsce. Dla zobrazowania w 2006 roku, czyli wtedy, kiedy powstało Centralne Biuro Antykorupcyjne, Polska zajęła 61 miejsce. Prym od wielu lat wiodą kraje takie jak: Nowa Zelandia, Dania, Finlandia, Norwegia. Po drugiej stronie według rankingu z 2021 roku znajdują się w znacznej większości z Afryki i Wschodniej Azji, tj. Somalia, Sudan Południowy, Syria, Jemen. Generalnie rzecz biorąc kraje Europy Zachodniej, Ameryki Północnej są mniej skorumpowane, aniżeli reszta świata. Źródłem tego stanu rzeczy jest szereg czynników. Przede wszystkim należy wskazać wysoki poziom rozwoju tych krajów, są stabilne ekonomicznie, z prawidłowo funkcjonującymi demokracjami i silnie ukształtowanym społeczeństwem obywatelskim. Nie bez znaczenia pozostają wspólne aspekty kulturowe i religijne, które łączą cywilizacje tych krajów. Z perspektywy rankingu zauważyć można, że Polska mimo wieloletniej walki z korupcją nadal zmaga się z dość wysokim poziomem korupcji. Z drugiej strony nasz kraj pokazał, że efektywna walka z korupcją musi mieć charakter ogólnosystemowy³.

Efektywne zwalczanie korupcji musi nastąpić także na poziomie uczciwej legislacji i jasnych procedur, dlatego w 2006 roku w związku z utworzeniem wyspecjalizowanej służby specjalnej do walki z korupcją – CBA, ustawodawca postanowił zawrzeć w ustawie o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym definicję korupcji. Definicja tego zjawiska została skonstruowana na potrzeby wymiaru sprawiedliwości. Stanowi to wyraz praktycznego podejścia naszego ustawodawstwa do tegoż pojęcia. Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym w art. 1 ust. 3a wyróżnia 4 typy przestępstw korupcyjnych. Pierwszy czyn jest związany przekupstwem osoby pełniącej funkcję publiczną i polega na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu korzyści. W zamian za nią osoba pełniąca funkcję publiczną podejmuje pewne działanie związane z pełnioną funkcją albo zaniecha swoich obowiązków. Drugi czyn przedstawiony w ustawie o CBA podobnie odnosi się do osoby pełniącej funkcję publiczną, ale w tym wypadku ukazuje sprzedajność urzędniczą, czyli żądanie bądź przyjęcie korzyści (a nawet jej obietnicy) w zamian za działanie lub zaniechanie związane z pełnioną funkcją. Trzecim typem korupcji zawartej w definicji jest czyn, który został popełniony podczas prowadzenia działalności gospodarczej, która dotyczy realizacji zobowiązań wobec władzy publicznej. Ten typ korupcji obejmuje osoby, które obiecują, wręczają bądź proponują korzyść osobie pełniącej funkcję kierowniczą (albo jakąkolwiek

---

³ Na podstawie Transparency International, Corruption Perceptions Index 2021, <https://www.transparency.org/en/cpi/2021> (dostęp: 25 stycznia 2022 r.).

inną) w zamian za podjęcie korzystnej dlań decyzji. Zamykający listę definicji korupcji art. 3a pkt 4 stanowi, że korupcją jest czyn dokonany już przez samą osobę pracującą na rzecz finansów publicznych, która w zamian za podjęcie przychylnej decyzji żąda lub przyjmuje korzyść. Należy zauważyć, że wszystkie powyższe czyny mogą być dokonane w formie bezpośredniej lub pośredniej⁴.

Na potrzeby niniejszego opracowania korupcja została zawężona do sektora państwowego i analizy przestępstw o charakterze korupcyjnym w tej sferze, jako szczególnie niebezpiecznych dla prawidłowego funkcjonowania całego systemu państwowego. Do najbardziej rozpowszechnionych przestępstw korupcyjnych w sektorze publicznym zalicza się następujące czyny zabronione z Kodeksu Karnego: art. 228, art. 229, art. 230, art. 230a, art. 231, art. 250a.

Ujęcie materialnoprawne korupcji w sektorze państwowym

Walka z korupcją odbywa się przede wszystkim przez regulacje prawa krajowego, a konkretnie wskazanie czynów zabronionych. Oczywiście możliwość posłużenia się przepisami karnymi realizuje się w momencie popełnienia czynu zabronionego, jednakże ukaranie sprawcy jest metodą odstraszenia potencjalnych sprawców, którzy przed popełnieniem przestępstwa ważą potencjalne zyski i straty płynące z popełnienia czynu zabronionego. Osoba, która chce dokonać przestępstwa musi sobie zdawać sprawę, z jakimi będzie się to wiązało konsekwencjami. Powinny być one jasno określone, przejrzyste i dotkliwe, aby odstraszyć potencjalnych sprawców – jest to prewencja indywidualna. Natomiast prewencja generalna zakłada, że potencjalni obserwatorzy dokonują przemyśleń i patrząc na konsekwencje, które poniosła osoba już ukarana, stwierdzają, że nie warto dokonywać przestępstwa⁵.

W Kodeksie Karnym ustawodawca zawarł przestępstwa dotyczące korupcji urzędniczej. Regulują ją odpowiednio art. 228 i art. 229. Opis ustawowych znamion łapownictwa biernego oraz czynnego polega na zasadzie symetryczności, są niczym lustrzane odbicie. Skonstruowane zostały na zasadzie: ten, kto przyjmuje korzyść i ten, kto udziela korzyści. Ustawodawca tak skonstruował przepis, że przekupstwo stanowi dopełnienie sprzedajności. Dodatkowo należy zauważyć, że oba przestępstwa następują „w związku z funkcją publiczną”. Przedmiotem ochrony art.

---

⁴ Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708).

⁵ R. O p o r a, Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych, Warszawa 2015, s. 27–31.

228 i art. 229 jest więc prawidłowość sprawowania funkcji publicznych. Jak wskazuje A. Jaskuła chodzi o zapewnienie efektywności, bezstronności oraz obiektywności w wykonywaniu funkcji państwowych. Te elementy są podstawą zaufania społecznego do aparatu państwowego⁶.

Zgodnie z art. 115 § 19 k.k. do katalogu osób pełniących funkcję publiczną zalicza się funkcjonariusza publicznego. Funkcjonariusze są wyposażeni we władztwo państwowe, które nadaje im przede wszystkim ustawa. Jest on powołany do sprawowania służby publicznej. Definicję o tym, kto takim funkcjonariuszem jest zawiera art. 115 § 13 k.k. Część tych osób jest po prostu wymieniona z nazwy i nie ma co do nich żadnych wątpliwości, np. prezydent, poseł (lub poseł Parlamentu Europejskiego), senator, radny, sędzia, ławnik, prokurator, kurator sądowy. Kolejna grupa osób będących funkcjonariuszem publicznym została w tym przepisie wskazana przez opis funkcji, którą pełnią tj. osoba będąca pracownikiem organu kontroli państwowej lub samorządu terytorialnego, osoba będąca pracownikiem administracji rządowej. Ostatni krąg osób został wskazany przez organ ich zatrudniający i tutaj przykładem są pracownicy międzynarodowego trybunału karnego. Jak widać w przypadkach, w których nie wskazano funkcjonariusza z nazwy, można rozszerzyć zakres definicyjny. Zdaniem znawcy tematu J. Potulskiego wskazywanie funkcjonariusza publicznego tylko z nazwy stanowiłoby nie lada wyzwanie dla zmieniających się stale przepisów dotyczących administracji publicznej, z drugiej strony zbyt kauczukowe podejście ustawodawcy skutkowałoby mnóstwem wątpliwości w interpretacji, co z punktu widzenia antykorupcyjnego byłoby bardzo niebezpieczne. Stanowisko to podziela J. Wyrembak, który twierdzi, że *numerus clausus* co do definicji funkcjonariusza wykluczałoby możliwości dokonywania zmian poza kodeksem karnym, a wyliczenie takich osób byłoby trudne i nazbyt rozbudowane w treści⁷.

Każdy funkcjonariusz jest osobą pełniącą funkcję publiczną, natomiast między tymi pojęciami oczywiście zachodzi stosunek nadrzędności. Poza funkcjonariuszem wymienionym w art. 115 § 19 k.k. do osób pełniących funkcję publiczną ustawodawca zalicza członków organu samorządowego, a ponadto osoby zatrudnione w jednostce organizacyjnej, która dysponuje środkami publicznymi tudzież inne osoby określone w ustawie lub

⁶ Z. Kukuła, *Przestępczość korupcyjna w orzecznictwie sądowym*, Warszawa 2014, s. 62–65; A. Jaskuła, *Prawnokarna ocena przyjęcia i udzielenia korzyści majątkowej po zaprzestaniu pełnienia funkcji publicznej*, *Prok. i Pr.* 2016, nr 3, s. 84–100.

⁷ J. Potulski, *Korupcja w ujęciu normatywnym*, Sopot 2018, s. 104–110; J. Wyrembak, *Pojęcie funkcjonariusza publicznego w prawie karnym*, *PiP* 2007, nr 4, s. 83–94.

wiążących umowach międzynarodowych przez wskazanie uprawnień i obowiązków w zakresie działalności publicznej. Generalnie odróżnienie funkcji publicznej od jakiejkolwiek innej funkcji, należy dokonywać przez źródło finansowania danej instytucji⁸.

Przestępstwo łapownictwa biernego zachodzi w momencie, kiedy osoba, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmie korzyść majątkową lub osobistą. Penalizacją objęta jest już sama obietnica wręczenia korzyści, która nawet nie musi być dokładnie sprecyzowana, gdyż ustawodawca w tej kwestii nie przyjął żadnych ograniczeń i może być wyrażona np. przez gesty. M. Mozgawa w komentarzu stwierdził, że przyjęcie obietnicy polega już na zaistnieniu takiego stanu, w którym osoba sprawująca funkcję publiczną oczekuje na otrzymanie korzyści⁹.

Jest to przestępstwo formalne, w związku z tym nie muszą wystąpić zmiany w świecie rzeczywistym. Ustawodawca nie ustanowił też wymogu podania przyczyny, dla której została złożona oferta przekupstwa. Nie ma znaczenia sprawa, dla której została dana łapówka. Liczy się jedynie sam fakt jej złożenia. Nie ma również znaczenia minimalna wartość korzyści majątkowej. Musi zaistnieć główna przesłanka, czyli „w związku z pełnieniem funkcji publicznej”. Zdaniem znawcy tematu Z. Kukuły znamiona przestępstwa z art. 228 k.k. zostały zrealizowane także w sytuacji, gdy osoba pełniąca funkcję publiczną przyjęła korzyść, a następnie stwierdziła, że jest to nieodpowiednie zachowanie i oddała łapówkę. W tym przypadku przestępstwo zostało od strony formalnej już dokonane i czyn ten nie może zostać zakwalifikowany jako dobrowolne odstępianie od usiłowania. Elementem obligatoryjnym tego przestępstwa jest związek z funkcją publiczną, czyli musi mieścić się w granicach konkretnych czynności służbowych. Zatem przy dokonywaniu analizy, czy dany czyn zabroniony wchodzi w zakres uprawnień osoby pełniącej funkcję publiczną, należy ustalić jej określone publiczne obowiązki, a także przysługujące przez to uprawnienia. W związku z tym należy rozważyć, czy korzyść zostałaby udzielona, gdyby dana osoba funkcji publicznej nie sprawowała. Konkludując, łapownictwo urzędnicze może wiązać się również z całokształtem urzędowania¹⁰.

Nie sposób dokonać prawidłowej analizy łapownictwa bez wyjaśnienia pojęcia korzyści. Korzyść majątkowa to każde dobro określone w pieniądzu, które zaspokaja określoną potrzebę. Jest to przysporzenie majątko-

---

⁸ J. Potulski, *op. cit.*, s. 111–127.

⁹ Z. Kukuła, *op. cit.*, 63–67; M. Kulik, (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 228.

¹⁰ Z. Kukuła, *op. cit.*, 63–67.

we bądź uniknięcie strat. Nie musi mieć postaci gotówki, może to być również przyrost majątku, wygranie przetargu, zwolnienie z długu. Korzyścią majątkową mogą być zarówno ruchomości jak i nieruchomości, o ile polepszają sytuację ekonomiczną. Często udzielenie korzyści majątkowej jest dokonywane pod pozorem fikcyjnych umów, ale odbiegają one od wartości rynkowej. Formą korzyści majątkowej jest również alkohol, samochód, telefon komórkowy. Jak trafnie zauważa P. Daniluk korzyść majątkowa powiększa aktywa lub zmniejsza pasywa, a także prowadzi do uniknięcia zwiększenia aktywów bądź zmniejszenia pasywów. W związku z czym przyjęcie takiej korzyści może stanowić przysporzenie majątkowe, ale również doprowadza do uniknięcia strat majątkowych. Z kolei korzyścią osobistą będzie świadczenie o charakterze niemajątkowym. Musi polepszać sytuację danej osoby, np. przez obietnicę awansu, podwyżki, ograniczenie obowiązków. Przyjęcie korzyści następuje bezpośrednio bądź przez skomplikowane transakcje, które mają ukryć łapownictwo. Korzyść jest przedstawiana w negatywnym ujęciu, jako coś złego i szkodliwego. Poprawia sytuację osoby, która ją przyjmuje. Podział korzyści na majątkowe i osobiste jest wyczerpujący. Jednakże należy zwrócić uwagę na fakt, że nie każde wręczenie korzyści majątkowej może być uznane za łapówkę. Nie można uznać za łapówkę wręczenia kwiatów, bombonierki, alkoholu, gdy ma to miejsce w zwyczajowo przyjętych sytuacjach. Znamca tematu J. Warylewski uznał, że choć granice między wręczeniem korzyści a zwyczajowym dowodem wdzięczności są nieostre i muszą być rozpatrywane co do okoliczności w każdym przypadku, to zostają uznane jako forma dowodu wdzięczności. Oczywiście, wręczenie to nie może nastąpić przed zachowaniem będącym przedmiotem wdzięczności. R. Krajewski zauważa, że rozgraniczenie między zwyczajowym dowodem wdzięczności a łapówką powinno odnosić się do takich elementów jak: cel okazania wdzięczności, symboliczny charakter prezentu, wręczenie po dokonaniu czynności, dokonanie tej czynności niezależnie od otrzymania podarunku, inicjatywa wręczenia musi leżeć po stronie darczyńcy. Jeżeli te wszystkie przesłanki są spełnione kumulatywnie, to wtedy można mówić o zwyczajowym dowodzie wdzięczności. Wartość takich podarunków nie powinna przekraczać kwoty 200 zł, za którą można kupić na przykład bukiet kwiatów. Nie stanowią zwyczajowego dowodu wartości pieniężne, gdyż nie mają symbolicznego charakteru¹¹.

¹¹ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Poradnik antykorupcyjny dla przedsiębiorców*, Warszawa 2011, s. 14–15; M. Iwański, *Odpowiedzialność karna za przestępstwa korupcyjne*, Kraków 2016, s. 45–91; J. Potulski, *op. cit.*, s. 190–195, J. Warylewski,

W art. 228 § 2 k.k. ustawodawca przewidział wypadek mniejszej wagi, który odnosi się do czynów o mniejszej społecznej szkodliwości czynu, który choć nie jest znikomy, to jednak jest znacznie mniej szkodliwy aniżeli typ podstawowy. Istnienie okoliczności łagodzących powinno decydować jedynie o wymiarze kary w ramach ustawowego zagrożenia. Najczęściej instytucja ta stosowana jest w sprawach błahych. W typie podstawowym łapownictwa biernego ustawodawca przewidział karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat, natomiast w typie uprzywilejowanym kara zostaje załagodzona i sprawca może podlegać grzywnie, karze ograniczenia wolności bądź karze pozbawienia wolności do 2 lat¹².

Typ kwalifikowany łapownictwa biernego jest określony aż w trzech paragrafach. W art. 228 § 3 k.k. zastrzona zostaje sankcja, gdy przez działanie korupcyjne osoba pełniąca funkcję publiczną narusza przepisy aktów prawnych: ustaw, rozporządzeń itp. W zamian za łapówkę nie dokonuje ona działań, które w ramach pełnionej funkcji powinna wykonać. Naruszenie przepisów prawa następuje w przypadku aktów prawa powszechnie obowiązującego, jak i akty normatywne o charakterze wewnętrznym. Przestępstwo łapownictwa biernego w tym typie kwalifikowanym jest przestępstwem formalnym. Oznacza to, że realizacja znamion nie wymaga, aby faktycznie doszło do zachowania, które stanowi naruszenie prawa¹³.

W kolejnym typie kwalifikowanym art. 228 § 4 k.k. czynnością sprawczą jest żądanie – rozumiane jako coś kategorycznego, a ponadto wykonania obowiązków od łapówki (bądź jej obietnicy). Uzależnienie ma dać do zrozumienia drugiej osobie o tym, że sprawca dokona danej czynności tylko w momencie, kiedy otrzyma łapówkę lub jej obietnicę. Musi zostać to uzewnętrznione. Nie jest w tym przypadku istotna forma. Owe uzależnienie może wystąpić tylko przed dokonaniem czynności, jednakże łapówka może być dana dopiero po jej wykonaniu. Podkreślenia wymaga fakt, że przestępstwo z § 4 ma subsydiarny charakter w stosunku do art. 231 k.k., tzn. ma zastosowanie w sytuacji, gdy czyn ten wyczerpuje znamiona art. 228 k.k. Kwalifikowanej postaci przestępstwa można dopuścić się tylko z zamiarem bezpośrednim. Za czyny określone w § 3 i § 4

Prawo karne. Część ogólna, Warszawa 2020, s. 369–370; P. Daniłuk, Pojęcie korzyści majątkowej w prawie karnym, WPP 2014, nr 1, s. 29–45; R. Krajewski, Warunki dopuszczalności wręczania i przyjmowania zwyczajowych dowodów wdzięczności, PS 2016, nr 11, s. 7–15.

¹² J. Warylewski, *op. cit.*, s. 284–285.

¹³ J. Potulski, *op. cit.*, s. 264–273; M. Porwiesz, Sprzedajność funkcjonariusza Policji: aspekty normatywne i kryminologiczne, Szczytno 2017, s. 115–121; wyrok SA w Katowicach z dnia 11 grudnia 2013 r., sygn. II AKa 212/13, LEX nr 1441366.

ustawodawca przewidział taki sam wymiar kary, który wynosi od roku do 10 lat pozbawienia wolności¹⁴.

Ostatnim typem kwalifikowanym łapownictwa biernego jest przyjęcie łapówki o znacznej wartości. Oczywiście, aby wystąpiły znamiona przestępstwa, przyjęcie musi nastąpić w związku z pełnieniem funkcji publicznej. Kodeks Karny nie zawiera definicji korzyści znacznej wartości. Zawiera jedynie definicję mienia o znacznej wartości i według art. 115 § 5 k.k. w momencie popełnienia czynu zabronionego wynosi ono ponad 200 tysięcy złotych. Zdaniem W. Wróbla dokonuje analizy tych dwóch pojęć i dochodzi do wniosku, że nie są one tożsame, ponieważ gdyby ustawodawca chciał, żeby takie były użytyby określenia znacznej wartości, które mają znaczenie przy szkodzie czy mieniu, a w tym wypadku chciał, aby pojęcie „znacznej korzyści” miało ocenny charakter dla sądu. Nie ulega wątpliwości, że wartość takiej korzyści powinna być liczona w odniesieniu do czasu popełnienia czynu, a nieodniesiona do czasu orzekania. Art. 228 § 5 k.k. jest typem kwalifikowanym, za popełnienie którego grozi najsurowsza kara pozbawienia wolności: od 2 do 12 lat¹⁵.

Regulacja art. 228 § 6 k.k. to wynik obecności Polski w organizacjach międzynarodowych, w których funkcje pełnią nasi wysłannicy. Sprawują oni również funkcje publiczne, jednakże poza granicami kraju lub w organizacji międzynarodowej. W polskim ustawodawstwie brak jednak legalnej definicji międzynarodowej, ale przyjmuje się, że jest nią związek państw dysponujący stałymi organami. Jeżeli takie osoby dopuszczają się przestępstwa łapownictwa biernego, to ma wobec nich zastosowanie art. 228 k.k.¹⁶

Łapownictwo czynne jest dopełnieniem łapownictwa biernego. Sprawcą tego przestępstwa może być każdy. Osoba, która korumpuje osobę pełniącą funkcję publiczną popełnia przestępstwo. Znamieniem czasownikowym przekupstwa z art. 229 § 1 k.k. jest udzielenie bądź obietnica udzielenia korzyści. W przypadku korupcji czynnej również korzyść przybiera postać majątkową lub osobistą. Udzielenie obejmuje wszystkie formy – zarówno bezpośrednie jak i pośrednie dostarczenia korzyści. Nie ma znaczenia przez kogo została podjęta inicjatywa korupcyjna, udziele-

¹⁴ J. Potulski, *op. cit.*, s. 264–273; M. Porwisz, *op. cit.*, s. 115–121; M. Kulik, (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 228.

¹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553); A. Barczak-Oplustil, M. Iwański, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 212–277d, Warszawa 2017, art. 228.

¹⁶ M. Iwański, *op. cit.*, s. 233–241.

nie korzyści wiąże się z dokonaniem przestępstwa. Chwilą zrealizowania przestępstwa łapownictwa czynnego jest gotowość do udzielenia korzyści, niezależnie od tego, czy została przez osobę pełniącą funkcję publiczną przyjęta czy odrzucona. Jeżeli nie została przyjęta to sprawca odpowiada za usiłowanie. Udzielenie korzyści lub jej obietnicy nie musi być też związane z konkretną czynnością. Definitywnie powinno być związane z funkcją, którą dana osoba sprawuje. Za dokonanie takiego czynu zabronionego grozi kara od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności. Oczywiście zgodnie z lustrzanym odbiciem art. 228 k.k., w art. 229 § 2 k.k. występuje wypadek mniejszej wagi, również z taką samą sankcją, jak w przypadku łapownictwa biernego¹⁷.

W przypadku przekupstwa ustawodawca przewidział dwa typy kwalifikowane. W art. 229 § 3 k.k. zamiarem sprawcy jest skłonienie osoby pełniącej funkcję publiczną do złamania przepisów prawa. Znamieniem czasownikowym jest ponadto udzielenie lub obietnica udzielenia korzyści w zamian za złamanie przepisów. W § 4 ponownie mamy do czynienia z zaostreniem sankcji za udzielenie lub obietnicę udzielenia korzyści znacznej wartości. Ponadto § 5 rozciąga karalność na przekupstwo osób pełniących funkcję publiczną w państwie obcym bądź organizacji międzynarodowej¹⁸.

W ostatnim paragrafie art. 229 k.k. zastosowano klauzulę bezkarności. Jest to kodeksowa regulacja ułatwiająca walkę z korupcją. Dzięki niej odpowiedzialność sprawcy za przestępstwo zostaje ograniczona. Premiowana jest jedynie czynna postać korupcji urzędniczej. Klauzula ta nie ma zastosowania do łapownictwa biernego. Urzędnik powinien posługiwać się bowiem nieskazitelną opinią, dlatego bezkarność nie ma zastosowania do urzędników, gdyż łapownictwo bierne jest zjawiskiem o wiele bardziej niebezpiecznym niż łapownictwo czynne. Klauzula bezkarności jest traktowana jako narzędzie polityki kryminalnej, w celu lepszego wykrywania przestępstw urzędniczych. Ustawodawca uznał, że uwalniając od odpowiedzialności osoby przekupujące urzędników będzie efektywnym narzędziem do walki z korupcją. Jak wskazują J. Potulski oraz M. Skwarcow dzięki klauzuli bezkarności można wykryć inne przestępstwa popełnione przez sprawcę korupcji czynnej np. posłużenie się fałszywymi dokumentami i w takiej sytuacji klauzula bezkarności już nie obowiązuje, co jest wadą tego rozwiązania. Aby sprawca został uwolniony

---

¹⁷ M. Iwański, *op. cit.*, s. 149–154; M. Kulik, (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 229.

¹⁸ P. Palka, M. Reut, *Korupcja w nowym Kodeksie karnym*, Kraków 1999, s. 55–60; Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553).

od kary musi zawiadomić o fakcie dokonania korupcji organy ścigania i ujawnić wszystkie istotne okoliczności. Jak wskazuje Z. Kukła owe zawiadomienie wskazuje wyłącznie na wiedzę procesową i wyklucza wiedzę zdobytą przez czynności operacyjne. Zawiadomienie może zostać dokonane przez osobę występującą w procesie w dowolnej roli np. świadka czy podejrzanego, a nawet biegłego. Wszystkie znamiona muszą mieć miejsce zanim organ uzyska wiedzę o przestępstwie. Instytucją taką może być prokuratura, Policja, Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa, a także służby specjalne: CBA, ABW, SKW. Jednak K. Siwek w swojej glosie do wyroku SN stwierdził, że użyte sformułowanie przez ustawodawcę „organ powołany do ścigania przestępstw” należy rozumieć szeroko i uznać też dopuszczalność zawiadomienia pośredniego wobec innych instytucji państwowych tudzież samorządowych, gdyż organy te mają prawny obowiązek zawiadomienia właściwych organów ścigania¹⁹.

Prócz korupcji urzędniczej, przestępstwem o zabarwieniu korupcyjnym jest płatna protekcja wskazana w art. 230 oraz art. 230a Kodeksu karnego. Protekcja w zamian za korzyść jest czynem wtórnym w stosunku do łapownictwa urzędników, ponieważ osoba pełniąca funkcję publiczną dopuszczająca się korupcji staje się celem płatnych pośredników. Napędza to całą karuzelę handlu wpływami²⁰.

Płatna protekcja została unormowana przez ustawodawcę w analogicznym trybie jak art. 228 k.k. i art. 229 k.k., tzn. również wyróżnia się w niej formę bierną i czynną. W przypadku biernej formy tego czynu zabronionego osoba powołująca się na wpływy w instytucji należącej do sektora publicznego podejmuje się pośrednictwa w załatwieniu sprawy za korzyść lub jej obietnicę jest narażona na karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. Penalizacją objęty jest również sam fakt wywołania przekonania lub utwierdzenie innej osoby o istnieniu wpływów. Sprawca może potwierdzić to wprost lub w sposób dorozumiany. Instytucjami publicznymi enumeratywnie wymienionymi w paragrafie 1 są instytucje państwowe, które realizują kompetencję władczą państwa, a także instytucje samorządowe tudzież całe zaplecze administracyjne. Prócz tego w przypadku płatnej protekcji, podobnie zresztą jak w korupcji

¹⁹ J. Potulski, M. Skwarcow, *Aktywna walka z korupcją. Aspekty procesowe i materialne*, Gdańsk 2020, s. 237–251; Z. Kukła, *Klauzula bezkarności za korupcję czynną*. Glosa do wyroku SN z dnia 26 stycznia 2015 r., sygn. II KK 186/14, PS 2016, nr 7–8, s. 182–187; K. Siwek, *Glosa do wyroku SN z dnia 26 stycznia 2015 r.*, sygn. II KK 186/14, *Prok. i Pr.* 2016, nr 9, s. 169–179.

²⁰ J. Potulski, *op. cit.*, s. 131–132.

urzędniczej, ustawodawca uwzględnił znaczenie organizacji międzynarodowych, które również obejmuje art. 230 § 1 k.k. W skład podmiotów płatnej protekcji wchodzi zagraniczne jednostki, które dysponują środkami publicznymi. Realizacja znamion przestępstwa musi mieć związek z kompetencjami w tych instytucjach. Dla bytu przestępstwa nie ma znaczenia, czy osoba powołująca się na wpływy je posiada faktycznie, czy jest to tylko element jej wyobraźni. Nie ma znaczenia też to, czy działania będą podjęte rzeczywiście. Sprawca może wywoływać u osoby błędne przekonanie o istnieniu wpływów, albo w ogóle o istnieniu sprawy. Czynu zabronionego płatnej protekcji może dokonać każdy. Jest to przestępstwo formalne²¹.

Czynna strona płatnej protekcji występuje w art. 230a § 1 k.k. Tutaj również przedmiotem ochrony jest powaga i dobre imię instytucji państwowych, organów samorządowych, organizacji międzynarodowych. W tym przypadku sprawca udziela albo obiecuje udzielić korzyści w instytucjach wymienionych ponownie enumeratywnie – takich samych, jak w art. 230 § 1 k.k. Znamieniem czasownikowym jest wywarcie wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem funkcji. Krąg osób w przypadku handlu wpływami jest więc ograniczony w stosunku do art. 230 § 1 k.k., ponieważ w przypadku biernej płatnej protekcji niektóre osoby pracujące w wymienionych instytucjach nie wchodzi w zakres osób pełniących funkcję publiczną. Wpływ na taką osobę musi mieć w tym przypadku bezprawny charakter. To bezprawne wywarcie wpływu zdaniem M. Iwańskiego może mieć miejsce jedynie wobec naruszenia normy bezwzględnie obowiązującej. Normy, które dają pewien zakres swobodnego uznania osobie pełniącej funkcję publiczną powodują, że może decyzja zależna jest już od jej własnej oceny faktycznej. Handel wpływami zagrożony jest karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności²².

Zarówno w biernej tudzież czynnej formie płatnej protekcji ustawodawca przewidział wypadek mniejszej wagi, co jest typowe dla przestępstw o charakterze korupcyjnym. W przypadku art. 230a § 2 k.k. o uznaniu mniejszej wagi przestępstwa będzie przesądzała m.in. mała wartość korzyści materialnej, bądź nieistotny charakter korzyści osobistej. Istotny wpływ będzie miał sposób działania sprawcy oraz to, czy wpływy, na które powoływał się sprawca miały charakter bezprawny i w tym przypadku będzie skutkowało to raczej zastrzeżeniem kary.

---

²¹ Z. Kukuła, *op. cit.*, s. 114–116; Centralne Biuro Antykorupcyjne, *Poradnik antykorupcyjny dla urzędników*, Legionowo 2012, s. 21–23.

²² M. Iwański, *op. cit.*, s. 408–414.

Mniejsza waga przestępstwa prowadzi do złagodzenia kary do grzywny, kary ograniczenia wolności bądź pozbawienia wolności do lat 2. Podobieństwo do korupcji urzędniczej przejawia się także w art. 230a § 3 k.k., w którym zawarto klauzulę bezkarności, na mocy której sprawca nie podlega karze, gdy spełni wszystkie przesłanki kumulatywnie tj. przyjęcie przez pośrednika łapówki (lub jej obietnicy), zawiadomienie organu ścigania oraz ujawnienie wszystkich istotnych okoliczności zanim się organ o dokonaniu przestępstwa dowiedział²³.

Charakterystycznym dla sektora publicznego jest przestępstwo nadużycia władzy publicznej określone w art. 231 § 2 k.k. Podmiotem przestępstwa we wszystkich paragrafach art. 231 jest funkcjonariusz publiczny. W porównaniu z art. 228 k.k. zakres podmiotowy tego przestępstwa został mocno ograniczony. Należy wskazać, że tylko § 2 ma charakter czynu zabronionego o zabarwieniu korupcyjnym. Funkcjonariusz publiczny w tym wypadku dopuszcza się przekroczenia uprawnień bądź nie dopełnia swoich obowiązków w zamian za korzyść (majątkową lub osobistą). Ich zakres przewidziany jest zwykle w regulaminach, statutach, zarządzeniach, ale może być to także np. polecenie przełożonego. Dla bytu art. 231 § 2 k.k. musi wystąpić jeszcze działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego. Brak jednak w ustawodawstwie definicji tych pojęć, więc mają charakter raczej ocenny, dokonywany na potrzeby konkretnego stanu faktycznego. Dla zaistnienia czynu zabronionego wystarczy samo „działanie na szkodę”, w związku z tym samo zaistnienie realnego niebezpieczeństwa będzie stanowiło czynność sprawczą. Jak wskazuje jednak Sąd Najwyższy w swoim wyroku wystąpienie szkody w art. 231 § 2 k.k. musi być powiązane ze społeczną szkodliwością czynu i każdy sąd rozpoznający sprawę powinien to ocenić indywidualnie. O ile art. 231 §1 k.k. można popełnić także nieumyślnie, o tyle przestępstwa o charakterze korupcyjnym z § 2 można dokonać jedynie umyślnie. Kara przewidziana za naruszenie art. 231 § 2 k.k. wynosi od roku do 10 lat pozbawienia wolności. W nawiązaniu do typu przestępstwa z art. 231 k.k. o charakterze korupcyjnym, należy zwrócić jeszcze uwagę na § 4, w którym ustawodawca zasygnalizował, że nie stosuje się art. 231 § 2 k.k., gdy znamiona czynu zabronionego zostały wyczerpane w art. 228 k.k., czyli biernym łapownictwie urzędniczym. Regulacja ta jest określana mianem klauzuli subsydiarności. Jak podkreśla w swoim orzeczeniu Sąd Najwyższy jest ona jedną z reguł kolizyjnych służących redukcji wielości możliwych do zastosowania kwalifikacji prawnych. Celem takie-

²³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553).

go rozwiązania jest dostosowanie jak najbardziej adekwatnej oceny prawnej zachowania sprawcy²⁴.

Niewątpliwie najbardziej niebezpieczną odmianą korupcji w sektorze publicznym jest korupcja wyborcza. Zgodnie art. 4 ustawy zasadniczej władza zwierzchnia należy do narodu, zaś on sprawuje ją przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio. Podczas wyborów obywatele dokonują wyborów co do osób zasiadających w organach przedstawicielskich. Zasada suwerenności narodu jest jedną z najbardziej podstawowych według ustawy zasadniczej. Naród, rozumiany jako wspólnota wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, przez wybory decyduje o tym, w jakim kierunku będzie toczyła się polityka państwa. Szczególna procedura wyboru władz przez ogół obywateli posiadających pełnię praw politycznych jest nieodłączną częścią prawidłowo funkcjonującego demokratycznego systemu politycznego. Są wynikiem realizacji owej suwerenności narodu. Istotną jednak ich rolą jest weryfikacja rządzących przez rządzonych, dlatego kluczowe jest przestrzeganie procedur wyborczych. Każdy obywatel zgodnie z brzmieniem art. 62 ust. 1. Konstytucji ma prawo udziału w referendum, a także prawo do udziału w wyborach na prezydenta, posłów, senatorów oraz przedstawicieli organów samorządu terytorialnego. Każde praktyki mające wpływ na głosowanie w wyżej wymienionych instytucjach są bardzo niebezpieczne. W art. 62 ust. 2 Konstytucja gwarantuje także obywatelom polskim, którzy mają pełnię praw publicznych, udział w referendum. Mowa tu zarówno o referendum ogólnokrajowym jak i lokalnym²⁵.

Ustawa zasadnicza kładzie przede wszystkim nacisk na tajność głosowania. W związku z tym w takiej formule odbywają się wszystkie wybory. Jest ona zagwarantowana każdemu wyborcy po to, aby treść jego decyzji wyborczej nie mogła zostać ustalona i ujawniona. Zasada ta ma charakter bezwzględny. Przejawia się w tym, że każde karty do głosowania muszą być jednakowe. W każdym lokalu wyborczym musi znajdować się odpowiednia liczba kabin do głosowania. Obywatel sam wrzuca kartę do przezroczystej urny. Poza konstytucyjnymi gwarancjami szczególne zasady organizacji i sposobu przeprowadzania czyn-

---

²⁴ D. Mocarska, *Przestępne nadużycie władzy przez funkcjonariuszy policji w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym*, Szczytno 2013, s. 55–57; Centralne Biuro Antykorupcyjne, *op. cit.*, s. 54–55; wyrok SN z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. WA 27/13, LEX nr 1408692; postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2015 r., sygn. II KK 215/14, OSNKW 2015, nr 7, poz. 58.

²⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483); L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne*, Warszawa 2019, s. 66–75.

ności wyborczych reguluje Kodeks Wyborczy. Zdaniem eksperta L. Garlickiego unormowania w nim zawarte mają ogromne znaczenie polityczne, gdyż każde manipulacje w sferze przepisów mogą wpływać na wyniki głosowania, a ponadto mogą również przekładać się na preferowanie pewnych ugrupowań, np. przez geograficzne manewrowanie co do wielkości okręgów wyborczych. Kodeks wyborczy gwarantuje również ciszę wyborczą, która stanowi moment refleksji wyborców, aby podjęli decyzję zgodną ze swoimi poglądami²⁶.

Istotne gwarancje stanowią przepisy Kodeksu karnego. W dziale, który obejmuje przepisy dotyczące przestępstw przeciwko wyborom i referendum ustawodawca umieścił przepisy o charakterze antykorupcyjnym. Zgodnie z art. 250a § 1 k.k. osoba, która przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą w zamian za głosowanie w określony sposób podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Tej samej karze podlega również osoba, która żąda korzyści w zamian za głosowanie w określony sposób. W związku z tym przestępstwo z § 1 może popełnić tylko osoba uprawniona do głosowania, dlatego ma ono charakter indywidualny. Jak podkreśla J. Potulski czyn zabroniony z art. 250a § 1 k.k. jest najbardziej powszechnym z przestępstw indywidualnych. Czynne prawo wyborcze określone zostało w Konstytucji, Kodeksie wyborczym, ustawie o referendum ogólnokrajowym i ustawie o referendum lokalnym. W tej kwestii nie ma znaczenia, czy dana osoba posiada bierne prawo wyborcze. W przypadku, kiedy osoba nie posiada czynnego prawa wyborczego i wypełni znamiona z art. 250 § 1 k.k., to będzie odpowiadała najwyżej za przestępstwo oszustwa, gdy wprowadza w błąd osobę o tym, że posiada prawo do głosowania. Natomiast nie popełnia przestępstwa o charakterze antykorupcyjnym osoba, która nie posiada prawa wyborczego i będąc w błędzie, że je posiada, żąda korzyści za głosowanie w określony sposób, ponieważ w tym przypadku znamiona przestępstwa z art. 250a § 1 k.k., gdyż nie jest stroną podmiotową²⁷.

Należy podkreślić, że aby popełnić przestępstwo z art. 250a § 1 k.k., nie ma wpływu to, kiedy łapówka została przyjęta. Może mieć to miejsce zarówno przed głosowaniem i wtedy ma charakter podkupienia, czy też po głosowaniu, jako forma wynagrodzenia za zagłosowanie na określonego kandydata. Nie jest też w ogóle konieczne, aby sprawca zrealizował czynność ekwiwalentną, dlatego bez znaczenia pozostaje czy zagłosował na kandydata i zrealizował swoją obietnicę, w zamian za którą przyjął łapówkę. Zdaniem znawcy tematu M. Iwańskiego wystarczy za-

²⁶ L. Garlicki, *op. cit.*, s. 167–177.

²⁷ J. Potulski, *op. cit.*, s. 132–135; M. Iwański, *op. cit.*, s. 535–541.

tem związek rzeczowo-podmiotowy, czyli przyjmujący korzyść lub ją żądający wiąże w swej świadomości jej udzielenie z głosowaniem w określony sposób na wskazanego kandydata bądź w referendum na odpowiednią odpowiedź tak/nie²⁸.

Przestępstwo przekupstwa wyborczego z art. 250a § 2 k.k. ma charakter powszechny. W tym przypadku czyn zabroniony popełnia osoba, która daje łapówkę osobie uprawnionej do głosowania, żeby zagłosowała w określony sposób. Zagrożone karą jest również skłanianie drugiej osoby do oddania głosu na umówioną osobę. Jak podkreśla M. Mozgawa w tym przypadku czynnością sprawczą jest tylko działanie. Sprawca tego przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat²⁹.

Art. 250a § 3 k.k. zawiera typ uprzywilejowany korupcji wyborczej, który dotyczy zarówno sprzedajności, jak i przekupstwa. W tym przypadku kara zostaje zmniejszona do grzywny, ograniczenia wolności bądź pozbawienia wolności do lat 2. Szczególną okolicznością, na podstawie której sąd może zastosować wypadek mniejszej wagi jest oczywiście – tak jak w przypadku innych przestępstw o charakterze antykorupcyjnym – wartość korzyści, ale poza tym w korupcji wyborczej znaczenie ma charakter głosowania. Z całą pewnością mniej szkodliwe będzie przekupstwo wyborcze w ramach lokalnych wyborów, aniżeli ogólnokrajowych, ze względu na mniejszą społeczną szkodliwość czynu. Znaczenie będzie miało to, czy przekupstwo lub sprzedajność miało charakter wielokrotny, w ramach zorganizowanej praktyki, co może już znacząco wpłynąć na wynik wyborów – w tym wypadku bezsprzecznie nie można tego uznać za wypadek mniejszej wagi³⁰.

Ustawodawca dla przestępstw korupcji wyborczej przewidział również nadzwyczajne załagodzenie kary, a nawet odstąpienie od jej wymierzenia – co jest analogiczne do pozostałych przestępstw o charakterze korupcyjnym, jednakże w przypadku art. 250a § 4 k.k. odmiennie uregulowany jest adresat klauzuli, gdyż jest nim sprawca przestępstwa sprzedajności wyborczej bądź referendalnej, a nie sprawca przekupstwa. Konstrukcja określonego przepisu bez wątpienia sprzyja ujawnianiu tego rodzaju przestępstwa. Dodatkowo szkodliwość przestępstwa z art. 250a § 1 k.k. jest o wiele mniejsza, niż z § 2, w którym to przekupstwo może

---

²⁸ M. Iwański, *op. cit.*, s. 542–543.

²⁹ J. Potulski, *op. cit.*, s. 132–134 ; M. Iwański, *op. cit.*, s. 543–544; M. Budyn-Kulik, (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2021, art. 250(a).

³⁰ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *op. cit.*, s. 24; M. Iwański, *op. cit.*, s. 645–646.

być dokonywane na szeroką skalę. W przypadku zastosowania art. 250a § 4 k.k. ustawodawca ustanowił obowiązek nadzwyczajnego załagodzenia kary i prawo do odstąpienia od wymierzenia kary (co należy do decyzji sądu). Uzależnione jest to od spełnienia dwóch przesłanek, które muszą wystąpić kumulatywnie. Pierwszą jest powiadomienie organu ścigania przez sprawcę o przestępstwie tudzież wszystkich okolicznościach jego popełnienia. Natomiast drugą obligatoryjną przesłanką jest moment, w którym tego dokonano, albowiem musi to nastąpić zanim organ ścigania dowie się o przestępstwie³¹.

Walka z korupcją w ujęciu procesowym

Istotną rolę w zwalczaniu korupcji odgrywa wyspecjalizowana w tym celu służba – Centralne Biuro Antykorupcyjne. Zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy o CBA funkcjonariusze są uprawnieni do dokonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych. Służą one w celach prewencyjnych oraz do wykrywania i rozpoznawania przestępstw o charakterze korupcyjnym. Dzięki tym czynnościom można wcześniej zareagować na pojawiające się zagrożenie. J. Potulski wespół z M. Skwarcowem podejmując próbę definicyjną czynności operacyjno-rozpoznawczych zwracają szczególną uwagę na tajność tych technik, które są oparte na poufnych osobowych źródłach informacji oraz środkach technicznych. Czynności te umieszczają poza procesem³².

Do dokonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych mają w Polsce uprawnienia również inne służby tj. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Policja, Straż Graniczna, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Służba Wywiadu Wojskowego, Żandarmeria Wojskowa, Służba Ochrony Państwa oraz Krajowa Administracja Skarbowa. W tematyce antykorupcyjnej jednak wiodący prym sprawują trzy służby: CBA, ABW i Policja. Czynności operacyjno-rozpoznawcze mogą być dokonywane na podstawie przepisów dokładnie wskazanych w ustawie i wszystkie wyżej wymienione służby takowe posiadają. Jak wskazuje w swojej glosie J. Kudła nie mogą stanowić dowodu materiały pozyskane wbrew przepisom ustawy. Jako przykłady wskazuje np. losowe wybranie osoby, bez żadnych wcześniejszych podejrzeń, brak jakiegokolwiek rozpoznania, że dana osoba popełnia bądź chce popełnić przestępstwa o charakterze korupcyjnym. W takim wypadku dowód nie jest dopuszczalny. Z kolei

³¹ Centralne Biuro Antykorupcyjne, *op. cit.*, s. 37–39; M. Iwański, *op. cit.*, s. 682–687.

³² J. Potulski, M. Skwarcow, *op. cit.*, s. 17–45.

D. Drajewicz w glosie wskazuje, że katalog przestępstw, które zostały wskazane w ustawie, co do których można zastosować czynności operacyjno-rozpoznawcze, nie można bez żadnego wyjątku interpretować w sposób rozszerzający ten wąski katalog. Zastosowanie ścisłych rygorów kontroli operacyjnej związana jest z poszanowaniem praw człowieka i obywatela, gdyż stanowią naruszenie sfer wolności. Konstytucja w art. 31 ust. 1 stanowi, że wolność człowieka podlega ochronie prawnej i każdy musi je szanować. Jednakże ustawa zasadnicza w art. 31 ust. 3 dopuszcza pewne ich ograniczenia, które muszą być właśnie precyzyjnie określone w ustawie i tylko w przypadkach, kiedy są konieczne dla zapewnienia bezpieczeństwa obywateli. Jak wskazuje A. Dana za pośrednictwem art. 31 ust. 3 dochodzi do ograniczenia takich gwarancji konstytucyjnych jak: ochrona prywatności, ochrona wolności komunikowania się oraz gwarancje sądowej ochrony jednostki. Są to zatem czynności głęboko ingerujące w prywatność obywateli i należy wystrzegać się ich nadużywania³³.

Zgodnie z zasadą subsydiarności przyczyną zastosowania kontroli operacyjnej jest bezskuteczność innych środków, gdy inne metody w celu wykrycia przestępstwa okazały się bezskuteczne lub nieprzydatne. W związku z tym kontrola ta jest środkiem ostatecznym. Zarządzenie jej następuje za zgodą sądu na pisemny wniosek Szefa CBA (bądź innej uprawnionej służby), złożony po uzyskaniu pisemnej zgody Prokuratora Generalnego. Sąd okręgowy w Warszawie zarządza kontrolę operacyjną w drodze postanowienia. Jednakże w nagłych przypadkach Szef CBA, po uzyskaniu zgody Prokuratora Generalnego może sam zarządzić kontrolę operacyjną, jednakże musi zwrócić się jednocześnie z wnioskiem do sądu, a ten wydaje postanowienie w ciągu 5 dni. Jeżeli nie zgodzi się na dokonanie kontroli, wówczas służba musi zaprzestać pozyskiwania informacji oraz zobligowana jest do zniszczenia zgromadzonych materiałów. Analogiczne przepisy funkcjonują w odniesieniu do pozostałych służb zwalczających korupcję uprawnionych do dokonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych³⁴.

---

³³ J. Potulski, M. Skwarcow, *op. cit.*, s. 17–45; J. Kudła, Nielegalne czynności operacyjno-rozpoznawcze. Glosa do wyroku s. apel. z dnia 26 kwietnia 2013 r., sygn. II AKa 70/13, LEX/el. 2013; D. Drajewicz, Materiały z czynności operacyjno-śledczych Policji jako dowody w postępowaniu karnym. Glosa do postanowienia SN z dnia 22 września 2009 r., sygn. III KK 58/09, PS 2011, nr 1, s. 138–142; A. Dana, Prawo o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, *Prokuratura i Prawo* 2021, nr 3, s. 49–67.

³⁴ D. Drajewicz, *op. cit.*, s. 138–142; Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 1990 r., Nr 30, poz. 179); Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708).

Zgodnie z ustawami o CBA, ABW i Policji kontrola operacyjna prowadzona jest w sposób niejawnny. Polega na pozyskiwaniu informacji i utrwalaniu:

- treści rozmów telefonicznych, czyli stosowanie podsłuchu, a przedsiębiorcy telekomunikacyjni zobowiązani są do umożliwienia przeprowadzenia takich czynności,
- obrazu z pomieszczeń oraz środków transportu i pozostałych miejsc, które nie należą do sfery publicznej,
- treści korespondencji,
- danych, które zawierają nośniki danych i inne systemy informatyczne,
- zawartości przesylek³⁵.

Z dokonanej kontroli operacyjnej obligatoryjnie sporządza się protokół, który stanowi jeden z elementów dokumentacji kontroli. Do pozostałych należą m.in. wniosek o zarządzenie kontroli, zgoda Prokuratora Generalnego, postanowienie sądu o zarządzeniu kontroli, notatka urzędowa z przeprowadzonej kontroli. Czas trwania kontroli operacyjnej wynosi 3 miesiące, z możliwością przedłużenia za zgodą sądu³⁶.

Katalog czynności operacyjno-rozpoznawczych nie ma charakteru enumeratywnego. Do najprostszych form należy wywiad, czyli uzyskiwanie informacji przez swobodną obserwację; a także zwykła obserwacja. Natomiast do bardziej skomplikowanych można zaliczyć wcześniej wspomnianą kontrolę operacyjną, analizę operacyjną, prowokację, niejawną nadzorowanie, ustanowienie tajnego agenta służby. Z perspektywy wykrywania przestępstw o charakterze korupcyjnym istotne znaczenie ma kontrolowane przyjęcie lub wręczenie korzyści majątkowej. Transakcja pozorna dokonywana jest przez uprawnionych funkcjonariuszy, którzy muszą uważać na cienką linię odgraniczającą działalność praworządną swoich działań od nakłaniania do przestępstwa. Funkcjonariusz działający pod przykrywką w środowisku przestępczym jest jednakże doskonałym źródłem informacji o hermetycznych środowiskach przestępczych. Przy wykonywaniu swoich zadań zgodnie z art. 24 ust. 2 ustawy o CBA – funkcjonariusz może posługiwać się dokumentami, które uniemożliwiają poznanie jego prawdziwej tożsamości i w takim wypadku jest to legalne. Jednakże tajnym agentem nie musi być tylko funkcyjna-

---

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 października 2011 r. w sprawie sposobu dokumentowania prowadzonej przez Centralne Biuro Antykorupcyjne kontroli operacyjnej, przechowywania i przekazywania wniosków, postanowień i zarządzeń oraz przechowywania, przekazywania, przetwarzania i niszczenia materiałów uzyskanych podczas stosowania tej kontroli (Dz. U. Nr 232, poz. 1379).

riusz, ale również osoby, które działają na zlecenie służb. Ustawa zastrzega krąg osób, które w żadnym wypadku nie mogą być wykorzystywane do tajnej współpracy, a są to m.in. posłowie i senatorowie, osoby pełniące kierownicze stanowiska państwowe, dyrektorzy ministerstw, urzędów centralnych, sędziowie, prokuratorzy, adwokaci i radcowie prawni, osoby sprawujące istotne funkcje w Telewizji Polskiej, Polskim Radiu, Polskiej Agencji Prasowej, inni nadawcy radia i telewizji, dziennikarze tudzież redaktorzy, rektorzy. Jak widać są to osoby, które sprawują funkcje państwowe, dlatego ze względu na swój charakter pracy nie mogą być tajnymi współpracownikami służb. Podkreślenia wymaga fakt, że osoba współpracująca ze służbami może wykonywać określone zadania, ale nie może przeprowadzać czynności operacyjno-rozpoznawczych. Jej udział jest dobrowolny i na każdym etapie transakcji pozornej może zrezygnować ze współpracy³⁷.

Ustawy policyjne zgodnie wskazują, że kontrolowane przejęcie bądź wręczenie korzyści są dokonywane, gdy już służby posiadają wiarygodne informacje o dokonywanym przestępstwie (np. art. 19 ust. 1 ustawy o CBA, art. 19a ustawy o Policji). Służby muszą być w posiadaniu sprawdzonych informacji, aby przystąpić do transakcji pozornej. Zdaniem J. Potulskiego i M. Skwarcowa niedopuszczalne jest, aby państwo testowało swoich obywateli na przekupność, dokonywało oceny ich moralności oraz podatności na dokonanie przestępstwa. Zdaniem autorów działalność agentów specjalnych nie może być też skierowana w przypadkowe osoby. Zastawianie pułapek na obywatela jest nieetyczne, dlatego tak ważna jest wiarygodność informacji. Służby nie mogą opierać się zaledwie na pogłoskach i plotkach. Dopiero, gdy organy ścigania są w posiadaniu pewnej informacji mogą zastosować operację transakcji pozornej. Polega ona na manipulacji osoby, w stosunku do której istnieją wiarygodne podejrzenia co do popełnienia przestępstwa korupcyjnego. Funkcjonariusze tworzą legendę, posługują się inną tożsamością. Złożenie propozycji łapówki przez agenta pod przykrywką nie powinno być dokonane pod przymusem ani z groźbą, co przymuszałoby osobę kontrolowaną do przyjęcia łapówki, a ma być to jej świadoma decyzja³⁸.

---

³⁷ M. Błoński, *Przeprowadzanie na rozprawie dowodów uzyskanych w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych*, *Prokuratura i Prawo* 2017, nr 8, s. 78–92; J. Potulski, M. Skwarcow, *op. cit.*, s. 81–87; <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/7-8-2014/artukul/czynnosci-operacyjno-rozpoznawcze-a-postepowanie-karne> (dostęp: 3 lutego 2022 r.); Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708).

³⁸ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 1990 r., Nr 30, poz. 179); J. Potulski, M. Skwarcow, *op. cit.*, s. 95–141.

Kontrolowane przejęcia lub wręczenia korzyści pełni funkcję weryfikującą, bo dzięki temu można ukazać, że dany urzędnik dopuszcza się korupcji. Pełni też znaczącą rolę, ponieważ uzyskane materiały mogą stanowić dowód w procesie karnym. Muszą potwierdzać, że dana osoba przyjęła łapówkę, a wszystkie czynności operacyjno-rozpoznawcze muszą być dokonane w ramach przyznanych kompetencji w ustawie. Materiały nieprzydatne muszą zostać zniszczone.

W ramach czynności dowodowych mogą zostać zastosowane także inne środki, tzw. dowodowe czynności poszukiwawcze, których celem jest wykrycie przestępstw – w tym wypadku korupcyjnych. Należy wskazać przede wszystkim zatrzymanie rzeczy z art. 217 k.p.k. Przejawia się ono w dwóch fazach. Do pierwszej należy żądanie wydania rzeczy, które mogą skierować instytucje tj. sąd, prokurator, w sytuacjach niecierpiących zwłoki służby np. Policja, ABW. Jeżeli osoba nie wyda rzeczy dobrowolnie, wówczas następuje przejście do drugiej fazy tj. przymusowego odebrania rzeczy. Do dowodowych czynności poszukiwawczych należy oczywiście przeszukanie pomieszczeń miejsc, osób i odzieży w poszukiwaniu rzeczy, które mogą stanowić istotny dowód w sprawie, np. w domu przekupionego urzędnika można znaleźć korzyści majątkowe, które uzyskał za załatwienie sprawy. W ramach czynności dowodowych można wskazać również podsłuch procesowy, ale może być on zlecony tylko po wszczęciu postępowania karnego. Postanowienie o zastosowaniu podsłuchu wydaje sąd na wniosek prokuratora. Celem jest wykrycie i zdobycie dowodów dla toczącego się postępowania, a także dla zapobieżenia skutkom nowego przestępstwa³⁹.

Służby policyjne w celu ścigania sprawców przestępstw korupcyjnych dokonują czynności dochodzeniowo-śledczych. Dochodzenie i śledztwo są dwiema odrębnymi formami postępowania przygotowawczego. Dochodzenie prowadzą służby, których zakres odpowiada właściwości przestępstw, ale zgodnie z art. 325a § 1 k.p.k. może prowadzić je prokurator. Zgodnie z przepisami należy je ukończyć w ciągu 2 miesięcy, z możliwością przedłużenia tego terminu. Generalnie dochodzenie jest właściwe w sprawach o przestępstwa należące do zakresu sądu rejonowego zagrożone karą do 5 lat pozbawienia wolności i gdy wartość szkody nie przekracza 200 tysięcy złotych. Z kolei śledztwo należy do właściwości sądów okręgowych w pierwszej instancji, a także w sprawach o występki, kiedy osobą podejrzaną jest sędzia, prokurator czy funkcjonariusz służby mundurowej, a więc jest to bardzo istotne z perspektywy

---

³⁹ K. Woźniowski, *Prawo karne procesowe. Zarys instytucji*, Gdańsk 2020, s. 191–200.

przepisów antykorupcyjnych. Organem uprawnionym do przeprowadzania śledztwa jest, co do zasady, sam prokurator, jednak może on powierzyć prowadzenie go w całości lub części odpowiednim służbom. Śledztwo powinno być ukończone w ciągu 3 miesięcy i może być przedłużone w uzasadnionych przypadkach⁴⁰.

Impulsem do wszczęcia postępowania karnego jest uprawdopodobniony fakt popełnienia przestępstwa. Źródłem informacji jest zawiadomienie o przestępstwie bądź informacje własne organów ścigania. Jak zwraca uwagę K. Woźniewski do typowych źródeł informacji dowodowych zalicza się pokrzywdzonego, świadka, którzy składają zawiadomienie o czynie. Do drugiej grupy źródeł informacji o przestępstwie należą informacje od organów ścigania nabyte przez przeprowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych, a także zdobyte w drodze własnych czynności urzędowych przez organy ścigania. W przypadku wykrycia przestępstwa wnoszony jest do sądu akt oskarżenia⁴¹.

Centralne Biuro Antykorupcyjne na podstawie ustawy wyposażone zostało w prawo do dokonywania czynności kontrolnych. Ich celem jest ujawnianie przestępstw korupcyjnych w instytucjach państwowych tudzież samorządzie terytorialnym. Zadaniem czynności kontrolnych jest także ujawnianie przypadków nadużyć osób pełniących funkcje publiczne i wszystkich innych przestępstw, które godzą w interesy ekonomiczne państwa. W ramach tych czynności dokonywane są kontrole planowe i doraźne. Przed przystąpieniem do kontroli funkcjonariusz powinien pokazać swą legitymację i imienne upoważnienie do kontroli. Udokumentowanie czynności stanowią akta kontroli, które zawierają materiały dowodowe i wszelkie dokumenty sporządzone podczas kontroli, m.in. protokół oględzin, protokół ustnych wyjaśnień i oświadczeń, pokwitowanie pobrania materiałów dowodowych. Funkcjonariusz podczas dokonywania czynności może swobodnie poruszać się po terenie jednostki kontrolowanej. Z kolei kontrolowany udostępnia dokumenty i wszystkie inne niezbędne materiały na żądanie funkcjonariusza. Wyniki przeprowadzonej kontroli funkcjonariusz przedstawia w protokole⁴².

---

⁴⁰ K. Woźniewski, *op. cit.*, s. 225–235; s. Waltoś, P. Hofmański, *Proces Karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 510–518.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 sierpnia 2006 r. w sprawie szczegółowych warunków oraz trybu przygotowywania, prowadzenia i dokumentowania czynności kontrolnych przez funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego (Dz. U. z 2021 r., poz. 319); Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708).

Zgodnie z ustawą o CBA czynności kontrolne polegają na sprawdzeniu przestrzegania przepisów przez osoby pełniące funkcje publiczne. W szczególności mowa tu o ustawie o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne. Podmiotami, które podlegają ograniczeniom są pracownicy urzędów państwowych, w tym korpusu służby cywilnej zajmujących funkcje kierownicze tudzież osoby, które osiągną ten sam pułap płacowy. Restrykcjom podlegają również pracownicy Najwyższej Izby Kontroli dokonujący czynności kontrolnych bądź nadzorujący oraz sam dyrektor generalny Najwyższej Izby Kontroli; radcy i referendarze Prokuratury Generalnej; przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego i jego zastępcy; pracownicy regionalnych izb obrachunkowych sprawujący wiodące funkcje; pracownicy samorządowych kolegiów odwoławczych sprawujący wiodące funkcje; wójt/burmistrz/prezydent miasta, ich zastępcy, sekretarze, kierownicy jednostek organizacyjnych w gminie, osoby zarządzające gminnymi osobami prawnymi (to samo dotyczy się powiatów i województw); osoby pełniące wiodące funkcje w Narodowym Banku Polskim, bankach państwowych, przedsiębiorstwach państwowych, agencji państwowych, a ponadto prezesi, wiceprezesi i członkowie zarządu spółek państwa (powyżej 50% kapitału/akcji). Nie jest to wyliczenie enumeratywne, gdyż ponadto inne ustawy mogą regulować kolejne ograniczenia⁴³.

Wszystkie wymienione wyżej osoby pełniące funkcje publiczne podlegają ograniczeniom w takim zakresie, że nie mogą być członkami zarządów, rad nadzorczych, komisji rewizyjnych spółek prawa handlowego lub spółdzielni mieszkaniowych. Nie mogą sprawować również funkcji syndyka (ich zastępcy) w postępowaniu upadłościowym, nadzorcy postępowaniu restrukturyzacyjnym, członka zarządów fundacji prowadzących działalność gospodarczą. Ponadto nie mogą być zatrudnione w spółkach prawa handlowego, które wpływałyby na ich stronniczość. Dodatkowo ustawa nakłada zastrzeżenie, że nie mogą posiadać w spółkach prawa handlowego więcej niż 10% akcji lub udziałów przedstawiających więcej niż 10% kapitału zakładowego. Ostatnią przeszkodą dla osób sprawujących funkcje kierownicze jest zakaz prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Obejmuje on także bycie współwłaścicielem w takiej działalności i zarządzanie, bycie przedstawicielem lub pełnomocnikiem. Wyjątkiem objęta jest działalność pozostająca w zakresie prowadzenia rolniczego gospodarstwa rodzinnego. Reasumując rozważania należy wskazać, że prowadzenie działalności gospodarczej jest konstytucyjnym pra-

---

⁴³ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz. U. z 1997 r., Nr 106, poz. 679).

wem i zgodnie z art. 22 ustawy zasadniczej ograniczenie w tej sferze może nastąpić wyłącznie na podstawie ustawy, ze względu na ważny interesu publicznego, a za taki ustawodawca uznał ograniczenia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne. Ograniczenie to nie ma jednak stałego charakteru i kończy się wraz z zakończeniem pełnienia funkcji państwowej⁴⁴.

Osoby pełniące funkcje publiczne, podlegające ustawie o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej, są zobowiązane do złożenia oświadczenia majątkowego. Dotyczy ono majątku osobistego i majątku objętego wspólnością majątkową. Majątek osobisty obejmuje m.in. wszystkie przedmioty nabyte przed ustanowieniem wspólnoty majątkowej, wszelkie przedmioty pochodzące z darowizny, testamentu, prawa niezbywalne, prawa autorskie i własności intelektualnej. Natomiast majątek należący do wspólności ustawowej obejmuje wszystko to, co wniesli małżonkowie, a ponadto zarobki tudzież dochody ze wspólnego majątku. Osoba składająca oświadczenie majątkowe zobowiązana jest do podania informacji o zasobach pieniężnych, nieruchomościach, udziałach oraz akcjach w spółkach prawa handlowego i innych państwowych osobach prawnych, informacje o prowadzeniu działalności gospodarczej. W oświadczeniu majątkowym powinna być zawarta też informacja o istnieniu rozdzielności majątkowej. W przypadku, gdy małżeństwo jest w separacji, to orzeczenie o niej znosi obowiązek podawania informacji o majątku małżonka, ponieważ separacja doprowadza do rozdzielności majątkowej. Niezłożenie oświadczenia wiąże się z rozwiązaniem stosunku pracy⁴⁵.

Celem rozwiązań wprowadzonych przez ustawę o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej jest przeciwdziałanie korupcji na najwyższych szczeblach władzy. Dzięki temu rozwiązaniu zerwany zostaje węzeł między sferą władztwa publicznego a sferą majątków osobistych urzędników. Zapobiega patologiom, pełni funkcję prewencyjną przed wykorzystywaniem stanowisk publicznych i łamaniem zasad współżycia społecznego. Eliminuje czynniki korupcjogenne, gdyż powstrzymuje urzędników przed wydawaniem pieniędzy podatników na własne cele. Zdaniem A. Rzeteckiej-Gil obszarami najbardziej narażonymi na korupcję są zamówienia publiczne, przydział gruntów, pobiera-

---

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ A. Kiełtyka, W. Kotowski, A. Ważny, (w:) A. Kiełtyka, W. Kotowski, A. Ważny, *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, wyd. II, LEX/el. 2021, art. 104; A. Wierzbica, *Ograniczenia korupcyjne w samorządzie terytorialnym*, Warszawa 2008, s. 19–76.

nie podatków, obsada stanowisk państwowych. Łączenie działalności publicznej z działalnością gospodarczą powinno być ograniczone do minimum, aby zapobiec negatywnym oddziaływaniom. Służba publiczna musi być jedynym źródłem utrzymania, a obywatel powinien mieć dostęp do oświadczeń majątkowych. Zasada jawności oświadczeń jest wyrazem realizacji dyspozycji art. 61 ust. 1 Konstytucji, który nadaje uprawnienie obywatelom do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej i osób pełniących funkcje publiczne. E. Kulesza w swojej glosie do wyroku NSA wskazuje, że celem prawa do informacji o osobach publicznych nie jest ciekawość obywateli na temat ich majątku, a zapewnienie kontroli społeczeństwa nad osobami, które piastują państwowe stanowiska. Ustawa o dostępie do informacji publicznej jest gwarantem tej konstytucyjnej zasady⁴⁶.

Zgodnie z art. 46 ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym po dokonaniu czynności kontrolnych kierownik jednostki może skierować wniosek o odwołanie ze stanowiska osoby pełniącej funkcję publiczną, u której stwierdzono nieprawidłowości w oświadczeniu majątkowym. Następuje zerwanie stosunku pracy z winy pracownika. Wszczyna się postępowanie dyscyplinarne. Funkcjonariusze CBA w ramach przeprowadzania czynności kontrolnych mogą także stwierdzić nieprawidłowości w sprawdzanej jednostce, które dotyczą przepisów ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby publiczne. Jeżeli występuje potrzeba dokonania czynności kontrolnych na szerszą skalę kierownik właściwej jednostki Centralnego Biura Antykorupcyjnego może powiadomić Najwyższą Izbę Kontroli. W przypadku wystąpienia wszelkiego rodzaju nieprawidłowości wszczyna się postępowanie przygotowawcze⁴⁷.

Uwagi końcowe

W Polsce mamy do czynienia z istnieniem kompleksowego systemu prawnego, który efektywnie zapobiega przestępstwom o charakterze korupcyjnym w sektorze publicznym. Przez ogromny bagaż historyczny związany z praktykami korupcyjnymi stosowanymi na szeroką skalę

⁴⁶ A. Rzetecka-Gil, Ustawa o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne. Komentarz, wyd. II, LEX/el. 2021, art. 2; A. Wierzbicka, *op. cit.*, s. 83–86; E. Kulesza, Dostęp do informacji publicznej – zakres pojęcia „osoby pełniące funkcję publiczną”, Glosa do wyroku NSA z dnia 8 lipca 2015 r., sygn. I OSK 1530/14, OSP 2017, nr 5, s. 53.

⁴⁷ Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708).

przez urzędników państwowych w czasach PRL-u, ustawodawca od uwolnienia się spod ucisku komunizmu, wprowadził wiele rozwiązań prawnych, które obecnie pozwoliły znacząco obniżyć poziom zachowań korupcyjnych w strukturach państwowych.

Ustawodawca dokonał ścisłej precyzacji czynów zabronionych w Kodeksie karnym tj. łapownictwo urzędnicze bierne i czynne, płatna protekcja zarówno w formie czynnej, jak i biernej, korupcyjne nadużycie władzy przez funkcjonariusza oraz korupcja wyborcza. Naruszenie tych przepisów wiąże się z zastosowaniem dotkliwych kar. Dzięki zastosowaniu innowacyjnych klauzul bezkarności rozerwany zostaje węzeł łączący strony przestępstwa. W zakresie walki z korupcją nie bez znaczenia pozostaje również ustawa antykorupcyjna, dzięki której osoby pełniące funkcje publiczne składają oświadczenia majątkowe.

Poza ujęciem materialnoprawnym przestępstw korupcyjnych artykuł zawiera charakterystykę metod działania służb. Przede wszystkim uwaga została skoncentrowana na służbie specjalnej wyspecjalizowanej do walki z tym groźnym zjawiskiem – Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, ale oczywiście znaczenie w walce na tym polu mają także pozostałe służby. Ustawodawca przyznał CBA skuteczne narzędzia do walki z korupcją i dzięki przeprowadzaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych, czynności kontrolnych oraz czynności dochodzeniowo-śledczych może skutecznie wykrywać korupcję w sektorze publicznym. Walka z korupcją zarówno na płaszczyźnie materialnoprawnej, jak i procesowej sprawia, że system antykorupcyjny w sektorze publicznym w Polsce jest efektywny.

Bibliografia

Książki

1. Centralne Biuro Antykorupcyjne, Poradnik antykorupcyjny dla przedsiębiorców, Warszawa 2011.
2. Centralne Biuro Antykorupcyjne, Poradnik antykorupcyjny dla urzędników, Legionowo 2012.
3. Garlicki L., Polskie prawo konstytucyjne, Warszawa 2019.
4. Iwański M., Odpowiedzialność karna za przestępstwa korupcyjne, Kraków 2016.
5. Karklins R., Wszystkiemu winien system: korupcja w krajach postkomunistycznych, Warszawa 2009.
6. Kukuła Z., Przestępczość korupcyjna w orzecznictwie sądowym, Warszawa 2014.

7. Mocarska D., Przestępne nadużycie władzy przez funkcjonariuszy policji w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym, Szcztyno 2013.
8. Opora R., Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych, Warszawa 2015.
9. Palka P., Reut M., Korupcja w nowym Kodeksie karnym, Kraków 1999.
10. Porwisz M., Sprzedajność funkcjonariusza Policji: aspekty normatywne i kryminologiczne, Szcztyno 2017.
11. Potulski J., Korupcja w ujęciu normatywnym, Sopot 2018.
12. Potulski J., Skwarcow M., Aktywna walka z korupcją. Aspekty procesowe i materialne, Gdańsk 2020.
13. Waltoś S., Hofmański P., Proces Karny. Zarys systemu, Warszawa 2020.
14. Warylewski J., Prawo karne. Część ogólna, Warszawa 2020.
15. Woźniewski K., Prawo karne procesowe. Zarys instytucji, Gdańsk 2020.

Artykuły

1. Barczak-Oplustil A., Iwański M., (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część II. Komentarz do art. art. 212–277d, Warszawa 2017, art. 228.
2. Błoński M., Przeprowadzanie na rozprawie dowodów uzyskanych w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych, Prokuratura i Prawo 2017, nr 8.
3. Budyn-Kulik M., (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 250(a).
4. Dana A., Prawo o czynnościach operacyjno-rozpoznawczych, Prokuratura i Prawo 2021, nr 3.
5. Daniluk P., Pojęcie korzyści majątkowej w prawie karnym, WPP 2014, nr 1.
6. Jaskuła A., Prawnokarna ocena przyjęcia i udzielenia korzyści majątkowej po zaprzestaniu pełnienia funkcji publicznej, Prok. i Pr. 2016, nr 3.
7. Kiełtyka A., W. Kotowski, A. Ważny, (w:) A. Kiełtyka, W. Kotowski, A. Ważny, Prawo o prokuraturze. Komentarz, wyd. II, LEX/el. 2021, art. 104.

Komentarze

1. Krajewski R., Warunki dopuszczalności wręczania i przyjmowania zwyczajowych dowodów wdzięczności, PS 2016, nr 11.

2. Kulik A., (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 229.
3. Kulik M., (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 228.
4. Rzetecka-Gil A., Ustawa o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne. Komentarz, wyd. II, LEX/el. 2021, art. 2.
5. Wierzbica A., Ograniczenia korupcyjne w samorządzie terytorialnym, Warszawa 2008.
6. Wyrembak J., Pojęcie funkcjonariusza publicznego w prawie karnym, PiP 2007, nr 4.

Orzecznictwo

1. Wyrok SN z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. WA 27/13, LEX nr 1408692.
2. Wyrok SA w Katowicach z dnia 11 grudnia 2013 r., sygn. II AKa 212/13, LEX nr 1441366.
3. Postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2015 r., sygn. II KK 215/14, OSNKW 2015, nr 7, poz. 58.

Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483).
2. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 25 października 2011 r. w sprawie sposobu dokumentowania prowadzonej przez Centralne Biuro Antykorupcyjne kontroli operacyjnej, przechowywania i przekazywania wniosków, postanowień i zarządzeń oraz przechowywania, przekazywania, przetwarzania i niszczenia materiałów uzyskanych podczas stosowania tej kontroli (Dz. U. Nr 232, poz. 1379).
3. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 sierpnia 2006 r. w sprawie szczegółowych warunków oraz trybu przygotowywania, prowadzenia i dokumentowania czynności kontrolnych przez funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego (Dz. U. z 2021 r., poz. 319); Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708).
4. Ustawa o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz. U. z 2006 r., Nr 104, poz. 708).
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz. U. z 1997 r., Nr 106, poz. 679).

6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., Nr 88 poz. 553).
7. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 1990 r., Nr 30, poz. 179).

Glosy

1. Drajewicz D., Materiały z czynności operacyjno-śledczych Policji jako dowody w postępowaniu karnym. Glosa do postanowienia SN z dnia 22 września 2009 r., sygn. III KK 58/09, PS 2011, nr 1.
2. Kudła J., Nielegalne czynności operacyjno-rozpoznawcze. Glosa do wyroku s. apel. z dnia 26 kwietnia 2013 r., sygn. II AKa 70/13, LEX/el. 2013.
3. Kukuła Z., Klauzula bezkarności za korupcję czynną. Glosa do wyroku SN z dnia 26 stycznia 2015 r., sygn. II KK 186/14, PS 2016, nr 7–8.
4. Kulesza E., Dostęp do informacji publicznej – zakres pojęcia „osoby pełniące funkcję publiczną”, Glosa do wyroku NSA z dnia 8 lipca 2015 r., sygn. I OSK 1530/14, OSP 2017, nr 5.
5. Siwek K., Glosa do wyroku SN z dnia 26 stycznia 2015 r., sygn. II KK 186/14, Prok. i Pr. 2016, nr 9.

Źródła internetowe

1. <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>.
2. <https://palestra.pl/pl/czasopismo/wydanie/7-8-2014/artukul/czynnosci-operacyjno-rozpoznawcze-a-postepowanie-karne>.

Reasonable lawmaker in combat against corruption in the public sector

Abstract

This paper looks at corruption-related issues in the public sector in Poland. Corruption offences affecting the public sector, i.e. corruption among public servants, influence peddling, abuse of authority, or electoral corruption, are presented. In-depth analysis of all types of prohibited acts is offered with subjective and objective sides of offences, lesser included and aggravated offences, as well as penalties for violation of law listed. Procedural mechanisms used by the lawmaker to effectively

combat corruption are carefully examined to show consistency of, and effective combat against corruption in, the Polish legal system.

Key words

Criminal law, corruption, bribery, venality among public servants, influence peddling, electoral corruption, minor incident, public official, public servant, personal advantage, property advantage, operational reconnaissance, investigative activities, control activities, Central Anti-Corruption Bureau, Transparency International, law enforcement, criminal proceedings.

Aneta Stankiewicz¹

Korupcja jako przyczyna dysfunkcji w sektorze publicznym

Streszczenie

Artykuł jest próbą zwrócenia uwagi na problem korupcji w sektorze publicznym. W świetle danych przedstawionych w ostatnim czasie przez Centralne Biuro Antykorupcyjne², korupcja w sektorze publicznym stanowi jedną z istotniejszych patologii, toteż Autorka wskazuje na konieczność nieustannego powracania do tematu walki z nią. Jako zjawisko o charakterze pejoratywnym, właśnie w taki sposób wpływa na funkcjonowanie państwa, z jednej strony przyczyniając się do spadku poziomu zaufania do władzy, z drugiej zaś do pojawiania się lub wzrostu kolejnych dysfunkcji. Zdaniem Autorki, z uwagi na szeroki wachlarz form korupcji, równie różnorodne powinny być sposoby jej zwalczania, które proponuje w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe

Korupcja, łapownictwo, sektor publiczny, dysfunkcje, kryminalistyka, przeciwdziałanie.

---

¹ Aneta Stankiewicz, asystent prokuratora w Departamencie do Spraw Przestępczości Gospodarczej Prokuratury Krajowej. Autorka pracy magisterskiej pt. „Korupcja w sektorze publicznym – aspekty prawne i kryminologiczne”, przedstawionej do Konkursu o nagrodę I Zastępcy Prokuratora Generalnego – Prokuratora Krajowego w 2021 r.

² Obszary Przestępczości Korupcyjnej w Polsce w latach 2018–2020. Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020, Publikacja Centralnego Biura Antykorupcyjnego opublikowana przez Wydział Informatyzacji i Edukacji Antykorupcyjnej GSz CBA w dniu 25 maja 2020 r., dostęp: <https://antykorupcja.gov.pl/ak/wydawnictwa-cba/14035,Obszary-przestepczosci-korupcyjnej-w-Polsce-w-latach-20182019.html>, stan na dzień: 25 stycznia 2022 r.

1. Wstęp

Korupcja jest zjawiskiem istniejącym, mogłoby się wydawać, od zarania dziejów. Już w Starym Testamencie, w Księdze Powtórzonego Prawa, znajduje się pouczenie: „Nie będziesz naginał prawa, nie będziesz stronnicy i podarku nie przyjmiesz, gdyż podarek zaślepia oczy mędrców i w złą stronę kieruje słowa sprawiedliwych”³. Samo pojęcie korupcji pochodzi natomiast od łacińskiego terminu *corruptere*, oznaczającego rujnowanie, kuszenie, przekupywanie oraz rozrywanie na kawałki⁴.

Aktualnie korupcja jest pojęciem bardzo obszernym, a co za tym idzie, trudnym do zdefiniowania. Dzieje się tak ze względu na wieloznaczność i złożoność terminów z nią powiązanych. W grę wchodzi takie pojęcia jak łapownictwo, przekupstwo, sprzedajność, które w języku potocznym często są przyjmowane jako synonimy. W związku z tym wyodrębnia się dwa poziomy funkcjonowania pojęcia korupcji. Pierwszy poziom dotyczy szerszego rozumienia korupcji jako upadku, zła i zepsucia. Drugi poziom to pojęcie węższe, dotyczące różnych ludzkich zachowań, które są określone przez szereg definicji.

Jedna ze słownikowych definicji stanowi, że korupcja to demoralizacja urzędników instytucji państwowych lub społecznych objawiająca się łapownictwem i przekupnością⁵. Zgodnie z inną definicją, korupcja to również branie korzyści majątkowych lub osobistych (sprzedajność), udzielanie ich (przekupstwo), które występują w związku z pełnieniem czynności służbowych przez funkcjonariusza publicznego lub osobę powołaną do pełnienia funkcji publicznej⁶.

Kolejną definicję korupcji wypracowały zajmujące się nią instytucje, do których należy Bank Światowy, Centralne Biuro Antykorupcyjne, a także badacze przedmiotowego zjawiska jak A. Kojder. Ten ostatni stwierdził, że na korupcję składają się różnorodne zachowania, sytuacje społeczne i stosunki międzyludzkie, w związku z czym niemożliwym jest przedstawienie genezy, istoty i sposobów przejawiania się w życiu zbiorowym w formie jednakowych, adekwatnych sformułowań naukowych⁷. Według

---

³ Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Stary Testament, Księga Powtórzonego Prawa 16, 19, Pallottinum, Poznań 2012, s. 219.

⁴ J. B o r u s o w s k i, Społeczno-kulturowe uwarunkowania korupcji, Śląskie Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, Tychy 2006, s. 9.

⁵ B. D u n a j, Słownik współczesnego języka polskiego, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1999, s. 415.

⁶ Mała encyklopedia prawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 415.

⁷ A. K o j d e r, Godność i siła prawa. Szkice socjologiczno-prawne, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000, s. 157, 308.

Banku Światowego korupcja to wykorzystywanie zajmowanego stanowiska bądź urzędu do uzyskiwania nienależnych korzyści. Specjaliści Banku zaobserwowali dwie podstawowe formy korupcji. Pierwsza z nich to zawłaszczenie państwa, które dotyczy działań osób, przedsiębiorców oraz grup interesu, należących do sektora publicznego i prywatnego. Celem wymienionych jednostek jest posiadanie wpływu na rozwiązania zawierane w uchwalanych aktach prawnych, programach strategicznych czy innych obszarach polityki tak, aby były dla nich korzystne. Drugą formą jest korupcja administracyjna. Polega ona na celowym omijaniu przepisów, praw i regulacji przez osoby publiczne. Chodzi tutaj o dostarczanie korzyści tym, którzy zapewnią darującemu otrzymanie niejawnych i nielegalnych korzyści prywatnych⁸.

Zgodnie z definicją wymienioną w ustawie o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym⁹, korupcja przybiera formę zarówno czynną jak i bierną. W rozumieniu wymienionej ustawy jest to czyn polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakichkolwiek nienależnych korzyści osobie pełniącej funkcję publiczną, ale również żądanie takich korzyści przez tę osobę, dla niej samej bądź dla jakiegokolwiek innej osoby, w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu jej funkcji.

Kolejno ustawodawca wskazał, że korupcja to czyn popełniany w toku działalności gospodarczej, obejmującej realizację zobowiązań względem władzy (instytucji) publicznej, polegający na obiecywaniu, proponowaniu lub wręczaniu osobie kierującej jednostką niezaliczaną do sektora finansów publicznych lub pracującej w jakimkolwiek charakterze na rzecz takiej jednostki, a także żądaniu przez taką osobę korzyści w zamian za działanie, które narusza jej obowiązki i stanowi społecznie szkodliwe odwzajemnienie.

Jako że powyższe definicje korupcji mogą być niekiedy rozumiane jako synonimy, potrzeba jak najdokładniejszego skonkretyzowania tego zjawiska spowodowała ustanowienie przepisów w Kodeksie karnym¹⁰, określających jej pewne przejawy. Należy do nich m.in. łapownictwo bierne i czynne (art. 228 i 229 k.k.), płatna protekcja bierna i czynna (art.

⁸ M. Szulik, Analiza unijnych rozwiązań legislacyjnych w zakresie prawa antykorupcyjnego, (w:) J. Kosiński, K. Kraka, A. Koman (red.), Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia cz. I, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Warszawa 2012, s. 14.

⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym, Dz. U. z 2019 r., poz. 1921, z późn. zm.

¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2020 r., poz. 1444, 1517; z 2021 r., poz. 1023, dalej jako k.k.

230 i 230a k.k.), korupcja gospodarcza (art. 296a k.k.), wyborcza (art. 250a k.k.), korupcja wierzycieli (art. 302 § 2 i 3 k.k.). Poza Kodeksem karnym, zdefiniowana jest również korupcja farmaceutyczna (art. 128 ustawy Prawo farmaceutyczne¹¹).

2. Zjawiska związane z korupcją

Równolegle do korupcji istnieje szereg innych zjawisk, które niosą za sobą negatywne skutki. Należy do nich faworytyzm, nepotyzm i kumoterstwo, szara strefa, lobbying polityczny, handel wpływami, poszukiwania i ekstrakcja renty, a także pośrednictwo lub prowokacja łapówki.

Faworytyzm pochodzi od słowa faworyzować, czyli obdarzać kogoś względami, wyróżniać, popierać¹². Przyjmuje się, że tym określeniem nazywana jest sytuacja udzielania nieuzasadnionej przewagi jednemu podmiotowi nad innymi równymi mu podmiotami. Jego skutki niekiedy są równe skutkom niesionym przez przekupstwo oraz sprzedajność. Dlatego też należy ograniczać sytuacje, w których stanowiska w ważnych instytucjach zarówno państwowych, jak i samorządowych są zajmowane przez osoby bez właściwych kompetencji, ale posiadające znajomości oraz zasób dóbr materialnych, którymi dzielą się, udzielając korzyści.

Kolejne zjawiska to nepotyzm i kumoterstwo. Nepotyzmem jest faworyzowanie krewnych przy obsadzaniu wysokich stanowisk i rozdawanie godności przez osoby wpływowe¹³. Polega na nadużywaniu przez osobę zajmującą wysokie stanowisko swojego położenia przez obsadzanie innych stanowisk własnymi krewnymi. Kumoterstwo jest pojęciem nieco szerszym, gdyż polega na wzajemnym popieraniu się ludzi związanych pokrewieństwem, ale też zażyłością lub przynależnością do określonej grupy¹⁴. Najczęstszą przyczyną tego zjawiska jest chęć osiągnięcia pozycji społecznej lub korzyści materialnych, bez oceny wartości, ale ze względu na fakt znajomości.

Lobbying polityczny jest natomiast zjawiskiem, którego nazwa pochodzi od słowa lobby. Lobby to „grupa osób reprezentująca dane środowisko, której zadaniem jest wywieranie wpływu na rządzących oraz opinię

---

¹¹ Ustawa z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1977, dalej jako P.f.

¹² Słownik języka polskiego PWN, t. A–K, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996, s. 542.

¹³ Tamże, s. 297.

¹⁴ Tamże, s. 1017.

publiczną i działanie w interesie tego środowiska”¹⁵. Takim terminem opisuje się działalność przez którą wpływa się na podejmowane przez rozmaite ośrodki władzy decyzje. Nieustannie rozszerza się grono ludzi czy instytucji, ale również problemów, w których występuje to zjawisko, obejmując kwestie międzynarodowe, państwowe, samorządowe, pozarządowe, medialne i korporacyjne¹⁶. Jak wspomniano, celem jest oddziaływanie na ważne, niekiedy państwowe decyzje, aby były zgodne z wolą osoby mającej w tym interes. Warto również wspomnieć, że lobbing jest niekiedy nazywany „marketingiem makiawelistycznym”, ponieważ najczęściej polega na wpływaniu na wspomniane wyżej ważne decyzje w sposób nieuczciwy, „po trupach do celu”. Zaskakującym jest jednak to, że lobbing może mieć pozytywny wpływ na ogół społeczeństwa. Przykładem jest powstrzymanie pejoratywnego dla gospodarki państwowej rozwiązania prawnego.

Innym zjawiskiem związanym z korupcją jest szara strefa (*shadow economy*), która obejmuje niezarejestrowaną działalność gospodarczą lub działalność niezgodną z obowiązującymi przepisami, ale również osoby lub firmy prowadzące taką działalność¹⁷. Ma ona rujnący wpływ na mechanizmy wolnej konkurencji. Istnieje przekonanie, że opłacalne jest wykonywanie usług „na czarno”, ponieważ to łączy się z niższymi wydatkami. Tymczasem, do głównych przyczyn istnienia szarej strefy należą właśnie wysokie obciążenia podatkowe i socjalne, ale również skomplikowane procedury, na przykład zakładania i rejestracji działalności gospodarczych oraz niewątpliwie chciwość i usprawiedliwianie naruszeń prawa drobnymi korzyściami.

Kolejno, poszukiwanie i ekstrakcja renty to tzw. walka osób sprawujących publiczne urzędy o nielegalny podział zysków z działalności publicznej – renty¹⁸. Osoby, które dopuszczają się uskuteczniania tego procederu, zamiast korzystania z zasobów do celów produkcyjnych, skupiają się na działalności zapewniającej im maksymalnie duży udział w dochodach z realizacji projektów, programów czy też ogólnej działal-

¹⁵ Oficjalna strona internetowa Wielkiego Słownika Języka Polskiego, dostęp: <https://wsjp.pl/haslo/podglad/28084/lobby/3050580/ludzie>, stan na dzień 25 stycznia 2022 r.

¹⁶ A. Kubiak, Lobbing w polskim prawie i praktyce, *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, nr 16, s. 132.

¹⁷ Oficjalna strona internetowa Słownika języka polskiego Państwowego Wydawnictwa Naukowego, dostęp: <https://sjp.pwn.pl/sjp/szara-strefa;3068028.html>, Stan na dzień: 25 stycznia 2022 r.

¹⁸ A. O. Krueger, The political Economy and Rent-Seeking Society, *American Economic Review* 1974, nr 64, s. 153–164.

ności publicznej. Wymienione osoby mogą działać zarówno pojedynczo, jak i w grupie, ale ich celem jest zawsze korzystne usytuowanie się w systemie, przygotowanie do walki o władzę, posiadanie wpływu na regulacje prawne, przepisy wykonawcze przez tworzenie sprzyjających ekstrakcji władzy warunków, ale również wykorzystywanie zakresu swobody decyzyjnej¹⁹. Przykładem renty są przejęte zyski przedsiębiorstw państwowych, intratne posady, a także decydujący wpływ na przydzielenie intratnego kontraktu²⁰.

Należy wspomnieć o zjawisku pośrednictwa oraz prowokacji łapówki, które należą do ryzykownych sposobów wykrywania korupcji. Pośrednictwo polega na doprowadzeniu do sytuacji, w której następuje porozumienie wręczającego i przyjmującego korzyść majątkową oraz negocjacje i współdziałanie w przestępstwie. Osoba pośrednicząca jest najczęściej związana z drugim podmiotem, ale może również występować w imieniu lub interesie jednego z uczestników czynu zabronionego. Co więcej, istnieje możliwość pomocnictwa jednej ze stron bez związku z drugą, do którego zalicza się wskazanie osoby, od której pełniący funkcję publiczną może zażądać łapówki lub rad czy wskazówek. Istnieją również sytuacje, w których pośrednik pełni rolę inicjatora. Organizuje cały proces przekazania łapówki niezależnie od przyjmującego i wręczającego. Aby taka osoba odpowiadała za przestępstwo łapownictwa, jej działanie musiałoby być umyślne. Jeżeli jednak doprowadzenie do takiej sytuacji jest nieświadome, wówczas nie można nazwać tego pośrednictwem²¹.

Prowokacją łapówki jest umyślne stworzenie sytuacji i warunków, które wywołują żądanie łapówki lub jej udzielenie w celu ujawnienia później przyjmującego łapówkę. Natomiast funkcjonariusz publiczny może przyjąć łapówkę w celu ujawnienia faktu wręczenia i skierowania przeciwko wręczającemu postępowania karnego. W sytuacji, gdy organ powołany do ścigania przestępstw tworzy warunki i okoliczności, których następstwem jest przestępstwo łapownictwa, to bez wątpienia jest to prowokacja łapówki. Zgodnie z art. 24 k.k. osoba prowokująca odpowiada jak za podżeganie.

---

¹⁹ S. Rose-Ackermann, *Korupcja i rządy. Przyczyny, skutki i drogi reform*, Fundacja im. Stefana Batorego i Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2001, s. 35.

²⁰ J. Borusowski, *op. cit.*, s. 12.

²¹ M. Surkont, *Oddalić niebezpieczeństwo antynomii w projekcie kodeksu karnego*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1995, nr 1, s. 61.

3. Korupcja jako przyczyna dysfunkcji państwa

Jak już wspomniano, korupcja jest zjawiskiem ponadkulturowym, istniejącym od zarania dziejów, kiedy to zaczęły wykształcać się pierwsze mechanizmy władzy, aż do czasów współczesnych. Jej przyczyny w sektorze publicznym są wieloaspektowe, dlatego oprócz uwarunkowań społeczno-kulturowych i psychologicznych, do przyczyn korupcji należą również te o charakterze ekonomicznym i instytucjonalnym, choć niewątpliwie łapownictwo rozwija się i stabilizuje jako „produkt uboczny” złego funkcjonowania podstawowych struktur społecznych²².

Rozważania o społeczno-kulturowych uwarunkowaniach korupcji należy rozpocząć od zauważenia, że przedmiotowe zjawisko ma charakter powszechny, a jego rozmiar jest zależny od społecznego przyzwolenia na jego istnienie. Tolerowanie korupcji w codziennym życiu spowodowało rozszerzenie się jej na wszystkie obszary funkcjonowania państwa.

Łapownictwo posiada szereg cech wyróżniających je spośród innych przestępstw, tj. powszechność, ponadczasowość, tajność i rynkowość. Powszechność dotyczy istnienia we wszystkich systemach politycznych, a także obejmowania zarówno najwyższych instytucji państwowych, jak i lokalnych funkcjonariuszy. Korupcja łatwo rozprzestrzenia się i często jest porównywana do nowotworu, który w szybkim tempie obejmuje nowe komórki, powodując dysfunkcje. Ponadczasowość dotyczy istnienia w każdym okresie historycznym. Kolejną wymienioną cechą jest tajność, której przyczyną jest brak poszanowania norm etycznych, moralnych i prawnych. Rynkowość natomiast wynika z tego, że cena transakcji korupcyjnej jest wypadkową podaży i popytu na dobra i usługi, które można nabyć w bezprawny sposób.

Po dogłębnym zbadaniu zjawiska łapownictwa, przy uwzględnieniu powyższych cech, określono pięć kryteriów w typologii korupcji, tj. wielkość zaangażowanych kwot (uzyskanych korzyści), dostęp do informacji, stopień instytucjonalizacji korupcji (częstotliwość jej występowania w społeczeństwie), organizacyjny rozwój korupcji i społeczne przyzwolenie²³.

Jeśli chodzi o wielkość zaangażowanych kwot, korupcję dzieli się na drobną i wielką. Korupcja drobna istnieje na niskim poziomie władzy, gdzie celem czynu jest wyjście z opresyjnej sytuacji bądź ułatwienie

²² A. Kojder, *Godność i siła prawa. Szkice socjologiczno-prawne*, Oficyna Nauka, Warszawa 1995, s. 325.

²³ A. M. Szelest-Woźny, *Korupcja. Analiza dysfunkcji państwa na przykładzie Polski (1989–2007)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 27–28.

życia codziennego²⁴, możliwość korzystnego załatwienia sprawy urzędniczej. Adresaci korzyści decydują się na jej przyjęcie ze względu na niskie zarobki i możliwość łatwego wzbogacenia. W przypadku korupcji wielkiej ma miejsce przepływ dużych sum pieniędzy między urzędnikami zajmującymi wysokie stanowiska a przedstawicielami wielkich koncernów i korporacji, gdy w grę wchodzi duże przetargi lub prywatyzacja. W kwestii dostępu do informacji, korupcję dzieli się na rynkową i zawężoną²⁵. Korupcja rynkowa tworzy *quasi*-jawny, wolny rynek bez ograniczenia dostępu do odpowiednich informacji, o tym, gdzie, komu i jaką należy zapłacić kwotę za jakieś zachowanie. Przykładem korzyści jest „pozytywny” stosunek nauczyciela do ucznia, bezkarna jazda bez biletu oraz nienależne zwolnienie lekarskie. Korupcja zawężona ma formę niejawną i ma miejsce tam, gdzie istnieje duże prawdopodobieństwo jej wykrycia, a przewidywane sankcje są wysokie. Wówczas wszelkie informacje związane z transakcją korupcyjną są pilnie strzeżone. W związku ze stopniem instytucjonalizacji łapownictwa można podzielić je na korupcję sytuacyjną i korupcję systemową. Pierwsza, sytuacyjna, dotyczy sporadycznych, pojedynczych transakcji o stosunkowo niskiej wartości, które nie mają ze sobą związku. Sprawcy dokonują ich bez dłuższego przygotowania, spontanicznie. Łatwo jest je wykryć, a sprawcy wymierzyć karę. Natomiast korupcję systemową przez instytucjonalizację zachowania korupcyjnego tworzy standard w transakcjach między sektorem publicznym a prywatnym. Choć jest zabroniona przez prawo, to przez społeczeństwo jest rozumiana jako „rutynowane narzędzie w transakcjach z jednostkami rządowymi”. Formalne i nieformalne normy postępowania są ze sobą sprzeczne, gdyż zachęta do popełnienia przestępstwa łapownictwa jest większa niż tendencja do zwalczania korupcji²⁶. Kolejno, można wyróżnić korupcję niezorganizowaną, gdzie urzędnicy rywalizują ze sobą w przypadkowy, nieskoordynowany sposób, a także zorganizowaną, w której rozwinięte są niekiedy bardzo skomplikowane systemy działania, wywierania nacisku, przyjmowania i rozdzielania łapówek²⁷.

Analizując społeczno-kulturowe uwarunkowania korupcji, należy przywołać również zjawisko anomii. E. Durkheim opracował jej definicję, twierdząc, że „anomia to stan, (...) w którym system normatywny traci

---

²⁴ B. Jałowiecki, M. Szczepański, *Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej*, Śląskie Wydawnictwo Naukowe, Tychy 2002, s. 67–70.

²⁵ J. Borusowski, *op. cit.*, s. 14.

²⁶ Tamże, s. 15–16.

²⁷ Tamże, s. 19.

koherencję i zamienia się w chaos. Drogowskazy działania – celów i środków – stają się nieostre, niejednoznaczne. Ludzie tracą poczucie co jest dobre, a co złe, co godne, co niegodne, do czego należy dążyć, a czego unikać, jakie metody są dozwolone, a jakie zakazane. Dezorganizacja kultury normatywnej oznacza dezorientację członków zbiorowości²⁸. Jak wskazuje L. Sikorska, badanie korupcji w oderwaniu od anomii jest błędne, ponieważ oba zjawiska są jak góra lodowa, której widzimy zaledwie niewielki ułamek, a reszta jest przed nami ukryta. Podążając za tym twierdzeniem należy zwrócić uwagę na to, że zachowania korupcyjne i anomia mają głębokie korzenie w danej grupie społecznej. Anomia jest również dobrym sposobem, aby „zachować twarz” wzbogacając się w sposób niezgodny z prawem²⁹.

P. Śpiewak trafnie zauważył, że „narzekamy na postów i wątpimy w ich uczciwość, a zarazem często wybieramy osoby niewiarygodne, głoszące populistyczne hasła (...). Domagamy się sprawiedliwości, a oszukujemy na podatkach i masowo wyłudzamy renty”³⁰. Powyższe twierdzenie stanowi swoiste wytknięcie społecznej hipokryzji i chciwości, gdzie pojedyncze jednostki krytykują działania korupcyjne na szerszą skalę, nie zauważając powagi swoich nielegalnych działań. Jednostki usprawiedliwiają swoje zachowania, podkreślając chęć uczciwości, a niekiedy będąc nawet dumnym ze swojego sprytu w korzystnym dla siebie załatwianiu spraw. Oprócz usprawiedliwiania swoich działań i oszukiwania samych siebie anomia, w świetle korupcji, jest również spowodowana „syndromem frajera”, tj. twierdzeniem, że przestrzeganie przepisów jest dla naiwnych głupców wykorzystywanych przez cwaniaków. Osoby kierujące się w życiu sprawiedliwością i uczciwością boją się bycia nazwanym w ten sposób. Zjawisko to jest równocześnie podsycane przez czynniki, takie jak awans osób niewłaściwie pracujących, posiadających tzw. układy.

Przestępstwo łapownictwa ma również swoje źródło historyczne. Nawyki korupcyjne „są dziedzictwem bardziej lub mniej zamierzchłej przeszłości”³¹. Podczas obserwacji historii Polski rodzi się pytanie, skąd w jednolitym etnicznie państwie bierze się tak wiele rozbieżności w za-

²⁸ E. Durkheim, Definicja anomii (cyt. za:) P. Szto m p k a, Socjologia. Analiza społeczeństwa, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007, s. 275.

²⁹ L. Sikorska, Anomia – choroba „uczciwego społeczeństwa”, (w:) J. Bil, A. Wawrzusiszyn, Społeczno-prawne aspekty przeciwdziałania korupcji, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2012, s. 26.

³⁰ P. Śpiewak, Dwie Polski, Wprost 2003, nr 35, s. 24.

³¹ A. Kojder, Godność i siła prawa. Szkice socjologiczno-prawne, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000, s. 325.

kresie dokonywanych wyborów politycznych i zachowań kulturowych, a także dlaczego społeczno-ekonomiczne wybory na terenie kraju są tak zróżnicowane. Odpowiedzią są wytyczone w czasie zaborów granice³², szczególnie przez państwa, które aktualnie również mogą warunkować zachowania korupcyjne. Największy wpływ na korupcję miał zabór rosyjski, gdzie podstawowymi narzędziami w sprawowaniu władzy była przemoc, postrach, łapownictwo i denuncjacja³³, a w administracji panowały przerosty zatrudnienia, niskie płace, brak jawności postępowań itp. Wszystkie defekty administracji i władzy zostały wprowadzone również na teren zaboru. Zatem dziewiętnastowieczne Królestwo Polskie przejęło mechanizmy stosowane przez zaborcę w wielu dziedzinach życia, szczególnie w sądownictwie, na co wskazuje wpis jednego z urzędników sądowych: „Protekcja i pieniądze wielką grały rolę i wpływały prawie zawsze szkodliwie na sędziów”³⁴. Również na terenie zaboru austriackiego panowała korupcja urzędnicza. W zaborze pruskim korupcja nie występowała w tak znaczącym stopniu, ponieważ charakteryzował się dyscypliną, wysoką kulturą prawną, właściwą organizacją i relatywnie wysokim wykształceniem w kadrze urzędniczej, co pozytywnie wpłynęło na rozwój ekonomiczny ograniczający łapownictwo. Jak dalej wskazuje A. Dylus, okupacja i pozostawanie w sowieckiej strefie wpływów sprzyjały wzrostowi korupcji³⁵. W trakcie wojny korupcja była sposobem na zapewnienie sobie podstawowych potrzeb życia codziennego, a okres PRL-u utrwalił styl zarządzania charakterystyczny dla zaboru rosyjskiego. Komunizm wprowadził zjawisko patologii społecznej i wspomnianego już „syndromu frajera”. Społeczeństwo zaczęło traktować łapownictwo jako coś naturalnego, zgodnego z etyką i moralnością, a opisywany syndrom spowodował spadek motywacji, alienację, barierę komunikacyjną, bierność społeczną, spadek wiarygodności i autorytetu władzy oraz jej organów³⁶. Wobec powyższego należy zauważyć, że historia nie zapewniła Polsce pozytywnych wzorców postaw godnych naśladowania zarówno dla społeczeństwa, jak i dla władzy.

Jak już wspomniano, zjawisko korupcji może zaistnieć w każdej dziedzinie życia społecznego. W szczególności w obszarach, gdzie od su-

---

³² A. Szelest-Woźny, *op. cit.*, s. 39.

³³ Z. Mikołajska, Wpływ dziedzictwa historycznego na współczesne zachowania ekonomiczno-organizacyjne i kulturę Polaków, *Annales. Etyka w życiu gospodarczym* 2002, t. 5, s. 138.

³⁴ A. Chwałba, *Imperium korupcji: w Rosji i w Królestwie Polskim w latach 1861–1917*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2006, s. 14.

³⁵ A. Dylus, *op. cit.*, s. 109–110.

³⁶ A. M. Szelest-Woźny, *op. cit.*, s. 48.

biektywnych decyzji pojedynczych osób zależy pozytywne lub negatywne załatwienie konkretnej sprawy. Często zdarza się, że zakorzenione w społeczeństwie zwyczaje korupcyjne mają niszczący wpływ na struktury państwowe, niekiedy również powstają rozbudowane systemy niezgodnych z prawem zachowań lub zależności. Zatem przedmiotowy problem pojawia się głównie w obszarze administracji, polityki i gospodarki przenikając się wzajemnie. W miejscu ich nakładania się na siebie ma miejsce największe zagrożenie korupcją.

Zgodnie ze stanowiskiem Banku Światowego, najpoważniejsze zagrożenie przedmiotowym przestępstwem istnieje w obszarach funkcjonowania wysokiego szczebla władzy, wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, działalności samorządu terytorialnego, służb celnych, administracji podatkowej, oświaty, służb zdrowia, funkcjonowania funduszy specjalnych, koncesjonowania i licencjonowania działalności gospodarczej, udzielania zamówień publicznych przez administrację publiczną³⁷. Co więcej, korupcja stanowi również zagrożenie w Siłach Zbrojnych RP. Poniżej zostaną opisane najistotniejsze z wymienionych obszarów.

Łapownictwo na wysokich szczeblach władzy w Polsce charakteryzuje się przede wszystkim bliskimi powiązaniem między grupami politycznymi i gospodarczymi, między sektorem publicznym a prywatnym. Często spotyka się również udzielanie „przysług” w zamian za dostarczenie środków finansowych. Z. Dobrowolski jako przykład powyższego wskazuje na finansowanie partii politycznych w zamian za otrzymywanie przysług. W tym miejscu warto wskazać na podstawowe objawy korupcji występujących wśród osób zajmujących wysokie stanowiska, do których należy promowanie lub blokowanie projektów ustaw i nowelizacji, niezgodne z prawem realizowanie zamówień publicznych, manipulowanie procesem prywatyzacji, ingerowanie w udzielanie koncesji, licencji i przyznawanie zwolnień podatkowych, sprzeczność interesów przy obsadzaniu znaczących stanowisk w spółkach należących do Skarbu Państwa lub przedsiębiorstw państwowych, ale również wywieranie nacisków na służby, których obowiązkiem jest egzekwowanie obowiązku celnego³⁸.

Jak zostało wspomniane, korupcja stanowi zagrożenie dla wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania. Powszechnie wiadomo, że do zadań sądów należy sprawiedliwe rozstrzyganie sporów występujących stron, orzekanie o odpowiedzialności karnej przestępców, a także dys-

³⁷ Raport Banku Światowego pn. Korupcja w Polsce: Przegląd obszarów priorytetowych i propozycji przeciwdziałania zjawisku, The World Bank, Warszawa 1999.

³⁸ Z. Dobrowolski, Korupcja w państwie. Przyczyny, skutki, kierunki przeciwdziałania, Państwowa Wyższa Szkoła w Sulechowie, Sulechów 2005, s. 66.

cyplinowanie innych struktur państwowych zgodnie z zasadami współżycia społecznego, logiki i doświadczenia życiowego. Jednakże w raporcie Banku Światowego, część ankietowanych wskazała, że w ich opinii wyrok sądu można kupić. Co więcej, określali pracę sądów jako ślamazarną i niesprawną, a także podważali jej wiarygodność. Nie bez zauważenia przeszły utrudnienia związane z opóźnieniami oraz brak skuteczności i niepraktyczność odwoływania się do sądów, których rozstrzygnięcia są nieprzewidywalne z uwagi na zauważalny, ich zdaniem, brak kompetencji oraz łapownictwo. Część zapytanych przyznała się, że zaniechała dochodzenia swoich roszczeń sądownie, ze względu na brak uczciwości, w prowadzonych w ramach zamówień publicznych, przetargach i innych formach zleceń. Do przyczyn korupcji należy też praktyka administracyjna wymiaru sprawiedliwości, mierna sytuacja lokalowa, niskiej jakości sprzęty oraz liczne opóźnienia³⁹. Z korupcją w obszarze wymiaru sprawiedliwości ściśle związani są biegli sądowi, czyli specjaliści w konkretnej dziedzinie. Do najczęściej występujących przypadków należy wystawianie przez lekarzy fałszywych zaświadczeń o stanie zdrowia, co utrudnia i przedłuża przebieg procesu oraz niekiedy unikanie odpowiedzialności karnej⁴⁰.

Zważywszy na interesy społeczeństwa i państwa, konieczne jest podniesienie tematu korupcji w Policji. Zgodnie z treścią publikacji zamieszczonych w Kwartalniku Policyjnym, funkcjonariusze niekiedy dopuszczają się aktów korupcyjnych czy też płatnej protekcji⁴¹. Obserwując przestępczość w poszczególnych pionach Policji, zauważa się, że najwięcej funkcjonariuszy Policji podejrzanych o popełnienie przestępstwa należy do służby prewencyjnej, kolejno w służbie kryminalnej i ruchu drogowym. Z badań Ośrodka Badania Opinii Publicznej, aż około milion ankietowanych przyznało, że dopuścili się korupcji czynnej⁴². Zdarza się, że funkcjonariusze, wykorzystując wiedzę o miejscach przemytu, sami generują korupcjogenne sytuacje, kontrolując i ujawniając towary, otrzymując korzyść majątkową, nie wykonując niektórych obowiązków. Z kolei policjanci pracujący w ruchu drogowym otrzymują korzyści w zamian za zaniechanie wymierzenia kary kontrolowanym uczestnikom ruchu. W pionie kryminalnym natomiast, funkcjonariusze ujawniają informacje dotyczące

---

³⁹ Tamże, s. 68.

⁴⁰ A. Szelest-Woźny, *op. cit.*, s. 100–101.

⁴¹ R. Dąbrowski, Analiza wybranych zagrożeń korupcyjnych w poszczególnych pionach Policji, *Kwartalnik Policyjny* 2010, nr 4(14), s. 21–26.

⁴² E. Sitek, Zaraza, *Policja* 997 2005, nr 5, s. 10.

toczących się spraw uczestnikom postępowania lub osobom, przeciwko którym są prowadzone.

W obszarze samorządu terytorialnego ujawniają się liczne przejawy korupcji, począwszy od korzystnych dla poszczególnych jednostek manipulacji w konkursach na określone stanowiska po przekraczanie uprawnień i niedopełnianie obowiązków pracowników opisywanego obszaru. Obok wspomnianych powodów, łapówki wręczane są w celu przyspieszenia załatwiania spraw urzędowych, wydawania zaświadczeń, dokumentów i zezwoleń, wydawania pozwoleń na budowę, zmiany warunków zabudowy czy sprzedaż gruntów i mienia komunalnego. Korupcja jest tak bardzo zakorzeniona w świadomości społecznej, że niekiedy urzędnik nie musi wykazywać chęci otrzymania korzyści, gdyż ludzie są odgórnie przekonani o konieczności dodatkowego „wynagrodzenia” pracownika samorządu za jego pracę, co na dłuższą metę podtrzymuje korupcyjne związki i demoralizuje urzędników. Komplikacje, które powstają na szczeblu samorządowym, obrazują problemy występujące w sferze parlamentarnej, a także na politycznym szczeblu kierownictwa administracji centralnej. Władza lokalna jest zwykle wysoce upolityczniona. Zauważa się tam bliskie więzi między partiami politycznymi a radnymi pochodzącymi z wyborów, co wpływa na obsadzanie stanowisk w administracji i ustalanie ich płac⁴³.

Kolejnym obszarem szczególnie narażonym na korupcję jest wspomniana już służba zdrowia. Rynek i usługi związane z tym obszarem są ściśle uzależnione od podaży i popytu, a także charakteryzują się asymetrią informacyjną, uprawnieniami do udostępniania usług, rozbieżnością między społecznymi a prywatnymi interesami, co ostatecznie działała korupcjogennie. Korupcja w znacznym stopniu pogarsza jakość, skuteczność i dostęp do usług opieki zdrowotnej. W opisywanym obszarze często następują naruszenia przepisów ustawy o zamówieniach publicznych, gdyż sprzedawcy dopuszczają się wywierania presji na lekarzach i szpitalach, aby ci nabywali drogą aparaturę, sprzęt i oprogramowanie informatyczne czy wyposażenie laboratoryjne, stosując przy tym łapówki, darowizny, rabaty i inne korzyści materialne. Celem bywa powszechna akceptacja danej marki, a w dalszej mierze, zmuszenie placówek medycznych do zakupu takich produktów w przyszłości. Kolejną przyczyną korupcji w służbie zdrowia jest jej kontakt z przemysłem farmaceutycznym, kiedy to lekarze, otrzymując łapówki, przypisują pacjentom drogie leki sprzedawane przez nadawców tychże łapówek.

---

⁴³ Z. Dobrowolski, *op. cit.*, s. 69.

Najczęstsze są jednak niewielkie sumy czy prezenty dawane przez pacjentów, aby przyspieszyć leczenie lub zwiększyć jego efektywność. Takie sytuacje wprowadzają dysfunkcję w systemie opieki zdrowotnej, ponieważ wprowadzają błędne bodźce, fałszują priorytety i zmniejszają dostęp. W wyniku tego procederu na porządku dziennym personel medyczny uzależnił udzielenie standardowej opieki niesamodzielnym pacjentom od otrzymania łapówki⁴⁴.

Kolejnym obszarem szczególnie narażonym na korupcję są Siły Zbrojne, które należą do istotnych ogniw administracji państwowej, są znaczącym pracodawcą, dysponentem broni i sprzętu wojskowego, a także, jak inne instytucje publiczne, ulegają oddziaływaniu zewnętrznych elementów i uwarunkowań. Do przyczyn korupcji w sektorze Sił Zbrojnych RP należą zewnętrzne wpływy, czyli ogólne przyczyny korupcji w każdej dziedzinie życia. Dlatego też i tu główną przyczyną jest zanik wrażliwości moralnej oraz powszechna demoralizacja, a także niesprawny system prawny, niezadowolenie z zarobków, źle działająca administracja, chęć szybszego załatwiania spraw, uniknięcia kary, wzbogacenia, czy też otrzymania dokładniej wykonanych usług.

Korupcja w wojsku dotyczy wydatkowania środków z budżetu państwa, natomiast przestępstwo łapownictwa jest w głównej mierze popełniane przez żołnierzy zawodowych, którzy zajmują wysokie stanowiska. Dodatkowo wojskowi, oprócz korupcji w ścisłym tego słowa znaczeniu, dopuszczają się czynów takich jak nepotyzm, wydawanie resortowych pieniędzy na prywatne zakupy, a także tworzenie fikcyjnych stanowisk pracy.

Znaczący wpływ na rozwój korupcji w sektorze publicznym państwa ma również istnienie korupcji gospodarczej. Można nawet stwierdzić, że są one ze sobą ściśle powiązane. Wydawać by się mogło, że system demokratyczny, oparty na wolnym rynku, będzie sprzyjał uczciwym postawom przedsiębiorców, którzy nie będą czuli potrzeby posuwania się do przestępstwa łapownictwa. Jednakże, jak wskazuje J. Bil, znaczna liczba podmiotów gospodarczych sprzyja rywalizacji i walce o pozyskiwanie nowych klientów oraz wyeliminowaniu szerokiej konkurencji⁴⁵.

Korupcja gospodarcza dotyczy zarówno małych, jak i dużych przedsiębiorstw. W tych małych dochodzi głównie do gratyfikacji pieniężnych, a samo istnienie korupcji uzależnione jest od pozycji siły przetargowej firmy, która z kolei zależy od jej usytuowania na rynku i możliwości przeniesienia jej do innego sektora. Istotne naruszenie prawa ma również

---

⁴⁴ Tamże, s. 70–72.

⁴⁵ J. Bil, *Korupcja w (prywatnym) sektorze gospodarczym*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015, s. 80.

miejsce w dużych przedsiębiorstwach, a także w korporacjach, gdzie dochodzi do przekupstw handlowych związanych z przekazywaniem nienależnych korzyści, np. samochodów. Przejawem korupcji gospodarczej są także zmywy konkurencyjne, których celem jest wyniszczenie konkurencji.

Należy wskazać, że zamówienia publiczne, infrastruktura i obronność państwa to dziedziny w sektorze publicznym, w których prywatne firmy konkurują ze sobą o możliwość dostarczania towarów i usług na rzecz rządu. Rozległość sektora publicznego sprawia, że przedsiębiorcy coraz częściej dopuszczają się niedozwolonych sposobów, aby uzyskać kontrakt, tym samym wprowadzając korupcję do sektora publicznego. Taki proceder przyczynia się do zmniejszenia jakości produktów i usług nabywanych przez państwo, co pejoratywnie wpływa na poszczególne obszary sektora publicznego wykorzystujące nabywane produkty i usługi. Co więcej, podmioty gospodarki rynkowej, aby osiągnąć maksymalne zyski, tworzą własne zasady działania, które odbiegając od prawa, wprowadzają akceptację dla działań przestępnych i zakorzeniają korupcję w społeczeństwie⁴⁶.

Przykładem powiązań i wpływu sektora prywatnego na sektor publiczny jest korupcja o charakterze publiczno-prywatnym, w branży farmaceutycznej. Do przyczyn omawianego zjawiska należy specyfika zasad refundacji leków, promocyjna sprzedaż leków i lobbing przedsiębiorstw farmaceutycznych. Publiczny charakter wynika z faktu, że źródłem finansowania są środki z Narodowego Funduszu Zdrowia, albo z budżetu państwa. Prywatny charakter natomiast wynika z tego, że nie jest podyktowane, aby decyzje o wyborze leków były podejmowane jedynie przez publiczną służbę zdrowia, a detaliczna sprzedaż leków ma charakter *stricto* prywatny, ponieważ farmaceuci mogą wpływać na decyzje klientów, proponując zamienniki. Warto zwrócić też uwagę na to, że osobą uprawnioną do wypisywania recept jest między innymi lekarz, który zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, jest osobą pełniącą funkcję publiczną, co więcej, wykonuje czynności lekarskie w ramach świadczeń zdrowotnych, które opłacane są ze środków publicznych⁴⁷.

Ponadto, korupcja ekonomiczna stanowi istotny problem dla rozwoju gospodarki w państwie, ponieważ przyczynia się do powstawania nieformalnych obszarów, tzw. szarych i czarnych stref. Wpływy, jakie wywiera łapownictwo, ogranicza rozwój przedsiębiorstw, a firmy pod wpływem nacisku, zaczynają działać w szarej strefie. Wobec powyższego nie mogą korzystać z systemu finansowego i usług publicznych. W dalszej ko-

⁴⁶ Tamże, s. 81–82.

⁴⁷ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2011 r., sygn. I KZP 5/2001.

lejszości, ograniczony staje się ich wzrost i wydajność, co wpływa na zmniejszenie się liczby miejsc pracy, co w końcu przyczynia się do wzrostu bezrobocia w państwie – sferze publicznej.

Jak trafnie zauważyli wyżej wymienieni nabywcy, korupcja powoduje niekorzystne dla samych przedsiębiorców skutki. Po pierwsze, w przypadku wyjścia na jaw informacji o działalności korupcyjnej danego przedsiębiorstwa, klienci tracą szacunek i zaufanie do danej firmy. Po drugie, można pokusić się o stwierdzenie, że wykorzystywanie zasobów firmy na łapówki jest marnowaniem środków. Co więcej, środki muszą być wydawane na pracowników specjalizujących się w ukrywaniu korupcyjnych procedurów w firmie, a następnie na opłaty sądowe i ewentualne kary.

Reasumując, należy zauważyć, że do przyczyn dysfunkcji państwa spowodowanej korupcją w sektorze prywatnym należą bliskie powiązania polityki z biznesem, wyróżnianie niektórych firm, zakłócanie konkurencji, preferowanie obsadzania stanowisk członkami rodziny i przyjaciół w biznesie. Bezspornym jest również znaczący wpływ przedsiębiorstw na rozwój gospodarczy w państwie oraz fakt, że sytuacja sektora prywatnego decyduje o klimacie inwestycyjnym.

4. Walka i profilaktyka

W myśl słusznie rysującej się tezy, że ustawodawca nie może przypisać misji walki z tak rozległym problemem tylko jednej instytucji, w Polsce zadanie zwalczania łapownictwa w drodze stosowania środków represyjnych, kontrolnych i prewencyjnych zostało przypisane przede wszystkim CBA, Policji, ABW i Krajowej Administracji Skarbowej. Dzięki nim możliwe jest wprowadzanie w życie przyjętych strategii antykorupcyjnych oraz umów międzynarodowych.

Najważniejszą, *stricto* antykorupcyjną instytucją jest Centralne Biuro Antykorupcyjne, utworzone na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. Zgodnie z art. 1 ust. 1 tejże ustawy, CBA to służba specjalna do spraw zwalczania korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych, a także do zwalczania działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa. Zakres działalności Centralnego Biura Antykorupcyjnego obejmuje w szczególności rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw wymienionych w art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy o CBA.

Ponadto, CBA podejmuje współpracę z organizacjami międzynarodowymi, swoimi zagranicznymi odpowiednikami, a także organami ści-

gania z innych państw, na podstawie i w zakresie określonym w umowach, porozumieniach międzynarodowych i odrębnych przepisach, między innymi z Europejskim Urzędem ds. Zwalczania Oszustw, Interpol, Europol, Europejskimi Partnerami Przeciwko Korupcji, Europejską Siecią Antykorupcyjną oraz z oficerami łącznikowymi organów ścigania akredytowanymi przez RP.

Do zadań należy również szerzenie wiedzy i świadomości społecznej w zakresie walki i zapobiegania temu zjawisku. W szczególności zadanie to wykonywane jest przez organizację konferencji, a także wydawanie broszur czy też zaleceń dla Policji, podręczników dla analityków i funkcjonariuszy pionu operacyjno-śledczego, a także wytycznych antykorupcyjnych dla administracji publicznej.

W ostatnim czasie, w zakresie przestępstw *stricto* korupcyjnych, CBA prowadziło m.in. śledztwo dotyczące podejrzenia działań korupcyjnych oraz działalności zorganizowanej grupy przestępczej byłego ministra transportu, pełniącego funkcję publiczną na Ukrainie. Postępowanie prowadzone było przez Centralne Biuro Antykorupcyjne i Prokuraturę Okręgową w Warszawie, a także Specjalną Prokuraturę Antykorupcyjną w Kijowie oraz ukraińskie NABU. W związku z żądaniem oraz przyjęciem korzyści majątkowej o łącznej wysokości ponad 6,1 mln zł przedstawiono zarzuty 10 osobom, wartość zabezpieczonego mienia wyniosła blisko 3,9 mln zł, natomiast jako dowody rzeczowe zabezpieczono mienie ruchome wartości ponad 450 tys. zł oraz środki pieniężne w wysokości 506,2 tys. euro oraz 30 tys. zł⁴⁸.

Ponadto, wskutek współpracy funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Żandarmerii Wojskowej, zebrano obszerny materiał dowodowy, na podstawie którego wszczęto śledztwo w sprawie nieprawidłowości w związku z organizowaniem przetargów na zakup sprzętu i usług na potrzeby armii, które mogłyby narazić Skarb Państwa na straty znacznych rozmiarów. W toku postępowania ustalono, że w latach 2018–2019 dochodziło do zmów przetargowych oraz przestępstw korupcyjnych między żołnierzami odpowiedzialnymi za przeprowadzanie przetargów, a osobami prowadzącymi działalność gospodarczą⁴⁹.

Kolejnym organem, który zajmuje się walką, wykrywaniem i ściganiem sprawców korupcji jest Policja. We wszystkich Komendach Wojewódz-

⁴⁸ Informacja o wynikach działalności Centralnego Biura Antykorupcyjnego w 2020 r. zamieszczona na oficjalnej stronie Centralnego Biura Antykorupcyjnego, dostęp: https://cba.gov.pl/ftp/dokumenty_pdf/informacja_2020_.pdf, stan na dzień: 25 stycznia 2022 r., s. 14.

⁴⁹ Tamże, s. 16.

kich Policji w Polsce zostały utworzone Wydziały do Walki z Korupcją. Do ich zadań należy w szczególności identyfikowanie, monitorowanie oraz analiza obszarów, które są zagrożone korupcją, a także ocena stanu zagrożenia przestępczością korupcyjną w państwie, opracowywanie i wprowadzanie w życie kierunków i sposobów efektywnego rozpoznawania, ujawniania łapownictwa i zapobiegania temu negatywnemu zjawisku, koordynowanie i nadzorowanie czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz dochodzeniowo-śledczych, udzielanie wsparcia i bezpośredniej pomocy komórkom organizacyjnym Policji, które zajmują się zwalczaniem korupcji. Co więcej, wydziały prowadzą krajową współpracę z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości, organami administracji publicznej, organizacjami społecznymi i przedstawicielami innych podmiotów w kwestiach przeciwdziałania łapownictwu i jego zwalczania. Zajmują się również pozyskiwaniem i przekazywaniem informacji o popełnianych przestępstwach korupcyjnych do Komend Wojewódzkich Policji oraz biorą udział w opiniowaniu projektów aktów prawnych, które dotyczą przestępczości korupcyjnej i opiniują wnioski o udostępnienie materiałów niejawnych w kwestii metod pracy operacyjnej, które są stosowane przez komórki organizacyjne Policji w celu walki z korupcją⁵⁰.

Działania antykorupcyjne podejmuje również Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, która na podstawie Ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu⁵¹ jest uprawniona do wykonywania czynności operacyjnych i procesowych w zakresie przeciwdziałania korupcji i jej zwalczania. Do zakresu jej zadań, zalicza się m.in. rozpoznawanie, zapobieganie, a także wykrywanie przestępstw korupcyjnych osób pełniących funkcje publiczne, które zostały wskazane w art. 1 i 2 ustawy o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, jeżeli mogłoby to godzić w bezpieczeństwo państwa. Powyższy przepis daje możliwość dokonywania czynności zmierzających do rozpoznawania i ścigania sprawców przestępstwa łapownictwa.

Poziom zaangażowania funkcjonariuszy ABW w realizację czynności w obszarze przeciwdziałania i zwalczania korupcji daje możliwość stwierdzenia, że ABW ma zdecydowanie istotne znaczenie w systemie państwa. Natomiast działania w zakresie zarówno przeciwdziałania, jak

---

⁵⁰ Informacje zamieszczone na rządowej stronie internetowej, dostęp: <https://www.antykorupcja.gov.pl/ak/institucje-antykorupcy/inne-agendy-rzadowe-i-i/w-polsce/11198,Policja.html>, stan na dzień: 25 stycznia 2022 r.

⁵¹ Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, Dz. U. z 2020 r., poz. 27, 2320.

i ścigania wskazują na konieczność współpracy i wymiany informacji z innymi organami, instytucjami oraz podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą.

Swój udział w walce z korupcją ma również Krajowa Administracja Skarbowa. Tworzą ją jednostki wyspecjalizowane szczególnie w wykrywaniu przestępstw na szkodę Skarbu Państwa, w tym przestępstw korupcyjnych i ściganiu ich sprawców. Do głównych zadań Krajowej Administracji Skarbowej należy rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie oraz ściganie sprawców przestępstw sprzedajności osób pełniących funkcję publiczną, przekupstwa, przestępstwa płatnej protekcji, zarówno biernej, jak i czynnej, a także nadużycia uprawnień funkcjonariusza, które są popełniane przez osoby zatrudnione bądź pełniące służbę w jednostkach organizacyjnych Krajowej Administracji Skarbowej, w związku z wykonywaniem czynności służbowych. Warto również dodać, że w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych w odniesieniu do podmiotów kontrolowanych lub wobec których istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, funkcjonariusze mogą uzyskać, gromadzić, przetwarzać oraz wykorzystywać informacje, które zawierają dane osobowe, informacje o dochodach, obrotach, rzeczach i prawach majątkowych, dodatkowo bilingi i poszczególne dane pocztowe i internetowe. Mogą również prowadzić obserwacje w miejscach publicznych i rejestrować obraz i dźwięk, wnioskować do sądu o zarządzenie kontroli operacyjnej, do czego zalicza się też założenie podsłuchu oraz mają możliwość dokonywania zakupów i sprzedaży kontrolowanych⁵².

Jedno z istotnych postępowań prowadzonych w ostatnim czasie przez funkcjonariuszy Krajowej Administracji Skarbowej, toczyło się w sprawie ponad 100 funkcjonariuszy i przemytników, którzy w miejscowościach przygranicznych, wspólnie i w porozumieniu z ustalonymi i nieustalonymi osobami uczestniczyli w zorganizowanej grupie przestępczej mającej na celu przywóz ponadnormatywnych liczb wyrobów akcyzowych z Białorusi na obszar celny UE bez zgłoszenia celnego, w zamian za korzyści majątkowe wręczane funkcjonariuszom KAS⁵³.

⁵² Broszura Krajowej Administracji Skarbowej, Ministerstwo Finansów, dostęp: <https://www.kis.gov.pl/documents/6609173/6751991/broszura+KAS.pdf>, stan na: 25 stycznia 2022 r.

⁵³ Obszary Przestępczości Korupcyjnej w Polsce w latach 2018–2019. Rządowy Program Przeciwdziałania Korupcji na lata 2018–2020, Publikacja Centralnego Biura Antykorupcyjnego opublikowana przez Wydział Informatyzacji i Edukacji Antykorupcyjnej GSz CBA w dniu 25 maja 2020 r., dostęp: <https://antykorupcja.gov.pl/ak/wydawnictwa-cba/14035,Obszary-przestepczosci-korupcyjnej-w-Polsce-w-latach-20182019.html>, stan na dzień: 25 stycznia 2022 r.

W celu rozpoczęcia działań zapobiegających rozwojowi zjawisk korupcyjnych konieczne jest poprzedzenie tego określeniem obszarów zagrożonych korupcją, a następnie niwelowanie przyzwolenia społecznego na to zjawisko przez promowanie idei społeczeństwa obywatelskiego oraz przestrzeganie swobód obywatelskich. Co więcej, ważnym jest utworzenie niezależnego i efektywnego wymiaru sprawiedliwości, kreowanie klarownych reguł działania, a także rozliczania sektora publicznego, uproszczenie systemu podatkowego, zwiększenie liberalizacji rynku w drodze zapewnienia przejrzystości finansowania partii politycznych oraz zaangażowania mediów do działań antykorupcyjnych np. przez dziennikarstwo śledcze⁵⁴.

Częste przypadki rozdawania urzędów przyczyniają się do destabilizacji działania służby cywilnej, a przede wszystkim do zwiększenia korupcji w instytucjach państwowych. Aby zapobiegać takim procederom, państwo powinno starać się obsadzać stanowiska w administracji osobami, które są wykwalifikowane, zaangażowane i wykazują się produktywnością, gdyż taki personel łatwo przystosowuje się do wszelkich zmian, ma motywację, wyraża gotowość do podnoszenia swoich kwalifikacji⁵⁵. Dla zmniejszenia uznaniowości urzędniczej, a zatem właściwego funkcjonowania takich urzędów konieczna jest więc procedura doboru, zatrudniania i awansowania pracowników oparta na jasnych zasadach, gdzie egzaminy i konkursy będą otwarte i utrwalone najlepiej w formie pisemnej.

Istotne znaczenie, w tym wypadku, dla zagrożenia korupcją prawidłowego funkcjonowania gospodarki, mają również wprowadzane regulacje. W związku z tym ważna jest analiza wpływu wszelkich planowanych regulacji na przyszłe wydarzenia gospodarcze. Ogromne znaczenie ma tutaj istnienie i prawidłowe funkcjonowanie zorganizowanego rządowego nadzoru nad takimi regulacjami. Transparentność ich tworzenia jest sposobem na walkę z korupcją. Ponadto, utworzenie centralnego rejestru, w którym znajdowałyby się wszelkie projekty regulacji, propozycje, zmiany oraz ich uzasadnienia, ograniczyłoby możliwość przejęcia regulacji przez osoby zainteresowane niejawną procedurą podejmowania decyzji. Społeczeństwo miałoby dostęp do informacji i wszystko odbywałoby się na zasadzie jawności, przy zmniejszeniu możliwości działań korupcyjnych.

Działalność antykorupcyjna musi mieć charakter zorganizowany i zaplanowany, po uprzedniej analizie wewnętrznych i zewnętrznych warunków, określeniu środków i sposobów działania pasujących do sytuacji.

---

⁵⁴ Z. Dobrowolski, *op. cit.*, s. 83.

⁵⁵ Tamże, s. 84.

Konieczne jest utworzenie strategii działania, gdzie cele strategiczne będą stanowiły podstawę do analizy zasobów finansowych, ludzkich i organizacyjnych, co ułatwia określenie słabych i mocnych stron programu antykorupcyjnego. Takie omawianie i przygotowywanie strategii powinno nastąpić z udziałem reprezentowanego przez organizację pozarządowe społeczeństwa i przedstawicieli z zakresu nauki, aby możliwy był konsensus w kwestii określania celów działania. Rząd w swoich dalszych działaniach nie może zostać sam, konieczna jest współpraca sektora publicznego z sektorem prywatnym i społeczeństwem.

Czynnikiem powodującym korupcję jest również udzielanie i przyjmowanie, a niekiedy żądanie łapówek przez osoby pełniące funkcje publiczne, które wydają decyzje, szczególnie na zasadzie uznaniowości. Zjawisko to jest potęgowane przez brak znaczącej odpowiedzialności za podejmowane decyzje, ze względu na częste niewłaściwe lub nawet żadne rozgraniczenie zadań wśród urzędników. Dzieje się tak również z uwagi na powierzanie urzędnikom zbyt dużego zakresu obowiązków i brak rotacji na stanowiskach służbowych. Sposobem na zapobieganie takim procederom może być rozdzielenie obowiązków, unikanie nadmiernego koncentrowania kompetencji w rękach jednego urzędnika w przyszłości, obowiązek konsultowania podejmowanych decyzji ze specjalistami w danej dziedzinie, a także określenie jasnych, jednakowych dla wszystkich zasad, do których wgląd mogą mieć zainteresowane jednostki. Do każdej podejmowanej decyzji powinno być dołączone uzasadnienie, tak, aby w przyszłości decyzje w takich samych stanach faktycznych nie mogły być wydawane w sposób sprzeczny.

Innym czynnikiem jest bałaganiarstwo, czasami dokonywane z premedytacją, w celu ukrycia nadużyć. Zauważalne są braki w dokumentacji, które uniemożliwiają ustalanie podstawy danej decyzji bądź wyboru konkretnego spośród wielu innych oferentów w przypadku zamówień publicznych. Tak więc wszelka dokumentacja i sprawozdawczość powinna być porządkowana, przechowywana, zabezpieczana według określonych wcześniej zasad i wymogów, a także kontrolowana. Sposobem zapobiegania będzie tutaj utworzenie i rzetelne prowadzenie systemu kontroli wewnętrznej.

Natomiast, zgodnie z wytycznymi antykorupcyjnymi zawartymi w Przeglądzie Antykorupcyjnym Centralnego Biura Antykorupcyjnego, istotne w walce z korupcją jest zaangażowanie kierownictwa. Miałoby ono polegać na faktycznym wdrażaniu zmian i zaleceń instytucji zajmujących się działaniami antykorupcyjnymi, egzekwowaniu pożądaných zachowań u podwładnych i krytycznym spojrzeniu na własne postępowanie. Nie ule-

ga bowiem wątpliwości, że przykład płynący z góry stanowi realną motywację do postępowania zgodnego z przyjętym i pożądanym wzorcem.

Ujawnione przypadki działań korupcyjnych wskazują na fakt występowania licznych symptomów, które poprzedzają zaistnienie przestępstwa, a także pozwalają na odpowiednio szybką diagnozę i podjęcie działań zapobiegawczych. Znajomość takich objawów jest możliwa dzięki analizie badań i spostrzeżeń innych osób opisujących takie zdarzenia z własnego doświadczenia. Istotne jest tutaj podejście do sprawy z odpowiednią elastycznością w myśleniu i działaniu, niekiedy według zasady „myśl jak złodziej, by złapać złodzieja”⁵⁶.

Jak już wskazano, problemem jest również anomia, rozmycie norm i hierarchii wartości, a także coraz częstsze przekonanie jednostek o własnej racji w buncie „przeciwko systemowi”. W celu jak najefektywniejszej walki z korupcją konieczne jest zapobieganie temu zjawisku, przez budowanie postawy antykorupcyjnej zarówno w osobach pełniących funkcje publiczne, w przypadku łapownictwa biernego, jak i w społeczeństwie, aby zapobiegać łapownictwu czynnemu. W tym celu, równolegle mogłaby być budowana potrzeba kierowania się w życiu codziennym wartościami takimi jak m.in. uczciwość, moralność czy prawda. W myśl zasady „cel uświęca środki” warto posunąć się do niekonwencjonalnych sposobów, do których z pewnością należy wspieranie wzrostu wiary. W tym miejscu słuszne jest powoływanie się tylko na motywację religijną, która nie stoi w sprzeczności z prawem, a przeciwnie, motywuje wiernych do jego przestrzegania. Dla chrześcijan, którzy stanowią większość w Polsce, to właśnie Pismo Święte jest głównym źródłem motywacji i wyznacznikiem życia moralnego, a także obowiązków, nakazów i zakazów w życiu codziennym. To tam wierni odnajdują wartości, które stanowią fundament wiary, ale również życia moralnego, zawodowego, codziennego. Biblia jest również ważną pozycją dla niewierzących, którzy sięgając po tę lekturę, czerpią informacje o życiu społecznym, tradycjach, moralności i zasadach panujących w okresie od drugiego tysiąclecia przed narodzeniem Chrystusa, aż do I wieku n.e.⁵⁷ W związku z zainteresowaniem Biblią zarówno osób wierzących, jak i niewierzących, należy podkreślić jej znaczenie w budowaniu moralności, a co za tym idzie, postawy antykorupcyjnej.

---

⁵⁶ Z. Dobrowolski, *Detecting Fraud and Irregularities*, Participant Notes, INTOSAI DI, Oslo 2002, s. 2.20–2.24.

⁵⁷ Z. Kępa, *Biblia jako pomoc w budowaniu postawy antykorupcyjnej*, (w:) J. Bił, A. Wawrzusiszyn (red.), *Společno-prawne. Aspekty przeciwdziałania korupcji*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2012, s. 42.

Choć w Biblii słowo „korupcja” nie występuje wprost, to jednak, jak już zostało wspomniane, znajduje się ostrzeżenie, które opisuje zjawisko korupcji „Nie będziesz nagiął prawa, nie będziesz stronniczy i podarku nie przyjmiesz, gdyż podarek zaślepia oczy mędrców i w złą stronę kieruje słowa sprawiedliwych”. Należy również podkreślić, że termin „korupcja”, według słownika oznacza też zepsucie, demoralizację, łapownictwo oraz sprzedajność⁵⁸. Wobec tego, używając słowa korupcja, należy uwzględnić zarówno łapownictwo, ale również postawy ludzkie, które prowadząc do upadku moralnego, zasługują na pejoratywną ocenę.

Historia Narodu Wybranego, czyli ludu hebrajskiego, izraelskiego, jest opisana jako działanie Boga, który nie tylko chce dla człowieka zbawienia w przyszłości, ale życia w obfitości na ziemi. Stawia jednak wymagania moralne. Na wagę wypełniania przykazań wskazują również słowa Psalmu 119 „Szczęśliwi, których droga nieskalana, którzy postępują według Prawa Pańskiego. Szczęśliwi, którzy zachowują Jego upomnienia, całym sercem Go szukają, którzy nie czynią nieprawości, lecz kroczą Jego drogami. Ty na to dałeś swoje przykazania, by pilnie ich przestrzegano. Oby moje drogi były niezawodne w przestrzeganiu Twoich ustaw! Wtedy nie doznam wstydu, gdy zważać będę na wszystkie Tve przykazania”⁵⁹. Warto podjąć refleksję nad Dekalogiem, który według Biblii stanowi dziesięć najważniejszych przykazań, do których wierzący powinni się stosować. Pierwsze pięć przykazań odnosi się do Boga, natomiast te od piątego do dziesiątego odnoszą się do postaw względem ludzi. W kwestii budowania właściwej postawy należy pochylić się nad przykazaniami od piątego do dziesiątego. Wszystkie bowiem zakazane przez Boga postawy są również współcześnie oceniane pejoratywnie, a niektóre są wprost uznane w świetle Kodeksu karnego za przestępstwa, tj. zabójstwo czy kradzież. Słabość natury ludzkiej, wbrew przykazaniom w przypadku wierzących i wbrew zakazom określonym w ustawach, niekiedy kieruje człowieka do popełnienia czynu, który zasługuje na negatywną ocenę moralną bądź stanowi przestępstwo. Przedmiotowa słabość została również opisana w Piśmie Świętym na przykładzie konkretnych postaci, do których należy między innymi w Nowym Testamencie św. Piotr, który w chwili próby i strachu o własne życie wyparł się Jezusa. Niezaprzeczalnie człowiek jest słaby i często ulega pokusom uniknięcia trudności, zagrożenia, bądź pokusie zwiększenia komfortu swojego położenia, na-

⁵⁸ W. Kopaliński, Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem, Wiedza Powszechna, Warszawa 1994, s. 280.

⁵⁹ Księga Psalmów, Psalm 119, 1–6.

wet jeśli ceną jest postąpienie wbrew powszechnie przyjętym normom społecznym lub prawu.

Mając na uwadze przytoczone, symboliczne zachowanie św. Piotra oraz często podkreślaną na kartach Biblii konieczność nieustannego czuwania i zachowania roztropności w życiu, należy podkreślić potrzebę stałego oddziaływania na funkcjonariuszy służb publicznych i społeczeństwo w kwestii postaw antykorupcyjnych oraz należy podkreślić wartość wkładania wysiłków w budowanie tych postaw. Czytanie Pisma Świętego może być przydatne również w budowaniu świadomości o nieustannej potrzebie osobistego starania o postępowanie według zasad moralnych w środowiskach, w których występuje wiele nacisków osób wpływowych, prób przekupstwa, obietnic korzyści majątkowych, stanowiących bodziec do popełnienia czynów niezgodnych z prawem, jak łapownictwo⁶⁰.

Powstaje również pytanie, dlaczego warto żyć według takich zasad, pomijając przy tym strach przed poniesieniem kary. Po pierwsze, największą motywacją dla chrześcijan jest pragnienie życia wiecznego, a nie korzyści materialne lub osobiste w rozumieniu opisanych w artykule przepisów. Taka postawa czyni człowieka wolnym od przywiązań do rzeczy materialnych, wpływów i opinii innych ludzi, dzięki czemu może z odwagą przeciwstawiać się zewnętrznym naciskom lub chęci niezgodnego z prawem wzbogacenia się. Po drugie, jak zostało opisane w wyżej przytoczonym Psalmie 119 „Wtedy nie doznam wstydu, gdy zważać będę na wszystkie Twe przykazania”. Żyjąc według zasad, przykazań i upomnień spisanych w Biblii, człowiek nie tylko może uniknąć kar określonych w przepisach prawa, ale również strachu, że czyn, którego się dopuścił, wyjdzie na jaw oraz negatywnych konsekwencji z tym związanych. W odniesieniu do korupcji, rezygnując z nieuczciwie otrzymanej korzyści lub z nieuczciwie załatwionej sprawy, człowiek jest wolny od ryzyka wykrycia popełnionego przez niego przestępstwa, ryzyka utraty stanowiska oraz dobrego imienia.

5. Zakończenie

Sektor publiczny stanowi obszar najbardziej narażony na korupcję, co przyczynia się do powstawania nowych lub pogłębiania się już istniejących dysfunkcji w państwie. Zjawisko to, a także jego skutki, są wieloaspektowe, natomiast walka z nimi wciąż pozostaje wyzwaniem. Z uwagi na zróżnicowanie obszarów, zakresu i stopnia oddziaływania na życie

---

⁶⁰ Z. Kępa, *op. cit.*, s. 48.

gospodarcze, konieczne jest podejmowanie, co raz to nowych, czasami kontrowersyjnych, działań zarówno represyjnych, jak i profilaktycznych. W szczególności konieczne jest budowanie moralności w społeczeństwie, a także kształtowanie motywacji.

Bibliografia

1. Biblia Tysiąclecia – Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Pallottinum, Poznań 2012.
2. Bil J., Korupcja w (prywatnym) sektorze gospodarczym, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2015.
3. Borusowski J., Społeczno-kulturowe uwarunkowania korupcji, Śląskie Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, Tychy 2006.
4. Chwalba A., Imperium korupcji: w Rosji i w Królestwie Polskim w latach 1861–1917, Księgarnia Akademicka, Kraków 2006.
5. Dąbrowski R., Analiza wybranych zagrożeń korupcyjnych w poszczególnych pionach Policji, Kwartalnik Policyjny 2010, nr 4(14).
6. Dobrowolski Z., Detecting Fraud and Irregularities, Participant Notes, INTOSAI DI, Oslo 2002.
7. Dobrowolski Z., Korupcja w państwie. Przyczyny, skutki, kierunki przeciwdziałania, Państwowa Wyższa Szkoła w Sulechowie, Sulechów 2005.
8. Dunaj B., Słownik współczesnego języka polskiego, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 1999.
9. Durkheim E., Definicja anomii (cyt. za:) P. Sztompka, Socjologia. Analiza społeczeństwa, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007.
10. Dylus A., Kulturowe uwarunkowania korupcji. Doświadczenia Polski, (w:) A. Dylus, A. Rudowski, M. Zaborski, Korupcja. Oblicza, uwarunkowania, przeciwdziałanie, Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wrocław 2006.
11. Jałowiecki B., M. Szczepański, Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej, Śląskie Wydawnictwo Naukowe, Tychy 2002.
12. Kępa Z., Biblia jako pomoc w budowaniu postawy antykorupcyjnej, (w:) J. Bil, A. Wawrzusiszyn (red.), Społeczno-prawne. Aspekty przeciwdziałania korupcji, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2012.
13. Kojder A., Godność i siła prawa. Szkice socjologiczno-prawne, Oficyna Naukowa, Warszawa 1995.

14. Kojder A., *Godność i siła prawa. Szkice socjologiczno-prawne*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000.
15. Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1994.
16. Krueger A. O., *The political Economy and Rent-Seeking Society*, *American Economic Review* 1974, nr 64.
17. Kubiak A., *Lobbing w polskim prawie i praktyce*, *Annales. Etyka w życiu gospodarczym*, nr 16.
18. *Mała encyklopedia prawa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.
19. Mikołajska Z., *Wpływ dziedzictwa historycznego na współczesne zachowania ekonomiczno-organizacyjne i kulturę Polaków*, *Annales. Etyka w życiu gospodarczym* 2002, t. 5.
20. Raport Banku Światowego pn. *Korupcja w Polsce: Przegląd obszarów priorytetowych i propozycji przeciwdziałania zjawisku*, The World Bank, Warszawa 1999.
21. Rose-Ackermann S., *Korupcja i rządy. Przyczyny, skutki i drogi reform*, Fundacja im. Stefana Batorego i Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2001.
22. Sikorska L., *Anomia – choroba „uczciwego społeczeństwa”*, (w:) J. Bil, A. Wawrzusiszyn, *Společno-prawne aspekty przeciwdziałania korupcji*, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Szczytno 2012.
23. Sitek E., *Zaraza*, *Policja* 997 2005, nr 5.
24. *Słownik języka polskiego PWN*, t. A–K, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
25. Surkont M., *Oddalić niebezpieczeństwo antynomii w projekcie kodeksu karnego*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 1995, nr 1.
26. Szelest-Woźny A. M., *Korupcja. Analiza dysfunkcji państwa na przykładzie Polski (1989–2007)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
27. Szulik M., *Analiza unijnych rozwiązań legislacyjnych w zakresie prawa antykorupcyjnego*, (w:) J. Kosiński, K. Kraka, A. Koman (red.), *Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia cz. I*, Centralne Biuro Antykorupcyjne, Warszawa 2012.
28. Śpiewak P., *Dwie Polski*, *Wprost* 2003, nr 35.

Corruption as a cause for dysfunctions in the public sector

Abstract

This paper draws attention to the problem of corruption in the public sector. Presented by the Central Anti-Corruption Bureau, recent figures show that corruption in the public sector is among major irregularities and, as such, needs to be addressed on a continuous basis. Being a negative phenomenon, corruption adversely affects the functioning of the state, contributing to the reduced level of trust in the government on the one hand, and to the growing number of other dysfunction on the other. As corruption encompasses a range of activities, methods of combating should be equally diversified as suggested in this paper.

Kew words

Corruption, bribery, public sector, dysfunction, forensic science, counteraction.

Sylwia Uścimiak¹

Kontratyp ryzyka sportowego w polskim prawie karnym

Streszczenie

Artykuł jest poświęcony zagadnieniu kontratypu ryzyka sportowego na gruncie polskiego Kodeksu karnego² (dalej: k.k., ustawa karna). Autorka omawia, kiedy można powołać się na kontratyp ryzyka sportowego i jakie przesłanki muszą zostać spełnione, aby dane zachowanie stanowiło niniejszy kontratyp. Artykuł został poparty orzecznictwem oraz praktycznymi przykładami, które stanowią wskazówkę, jak należy stosować analizowany kontratyp.

Słowa kluczowe

Ryzyko sportowe, cel sportowy, odpowiedzialność sportowca, kontratyp pozaustawowy.

1. Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu są rozważania nad jednym z pozakodeksowych kontratypów, jakim jest ryzyko sportowe. Jest to podstawowy problem, który pojawia się w sytuacji rozgrywanych zawodów i wystąpienia wypadków sportowych. W pracy przedstawiono warunki, jakie muszą zostać spełnione, aby sprawca mógł powołać się na kontratyp ryzyka sportowego. Dodatkowo wskazano przykłady stanowiące kontratyp ryzyka sportowego oraz sytuacje, w którym jest brak podstaw do skorzystania z okoliczności wyłączającej bezprawność czynu.

---

¹ Sylwia Uścimiak, magister prawa Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu, uczestniczka Kursu Seminarium Doktoranckie na Uczelni Łazarskiego w Warszawie. Protokolant sądowy w XII Wydziale Wykonywania Orzeczeń w Sądzie Rejonowym Katowice–Wschód w Katowicach. ORCID: 0000-0001-6139-9877.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2021 r., poz. 2345, 2054, 2447).

2. Pojęcie kontratypu i jego rodzaje

Kontratyp jest okolicznością wyłączającą bezprawność czynu. Jak wskazuje się w literaturze jest on niczym innym jak rozważeniem „zysków i strat”, które wynikają ze sprzeczności interesów. Nadto, należy mieć na uwadze, iż przy tworzeniu kontratypów uwzględnia się raczej natury celowościowej, etycznej jak również społecznej³.

W doktrynie prawa karnego kontratypy dzielą się na dwa podstawowe rodzaje, tj. kontratypy ustawowe (skodyfikowane) i kontratypy pozaustawowe. Do pierwszej kategorii zaliczają się kontratypy uregulowane w ustawie karnej do których należą: obrona konieczna (art. 25 k.k.), stan wyższej konieczności (art. 26 k.k.) oraz ryzyko nowatorskie (art. 27 k.k.)⁴. Drugą kategorię stanowią kontratypy, które wykształciły się dzięki doktrynie i zgodnie z literaturą oraz orzecnictwem SN⁵ zaliczamy do nich: zgodę pokrzywdzonego, zabiegi lecznicze, zwyczaj, karcenie czy ryzyko sportowe.

W literaturze spotyka się poglądy, które negują istnienie kontratypu ryzyka sportowego jak również kontratypów pozaustawowych⁶. Zdaniem autorki każdy z kontratypów pozaustawowych należy oceniać indywidualnie, gdyż w przypadku np. karcenia czy zwyczaju dużą rolę oprócz przepisów prawa odgrywają również inne aspekty, takie jak religia czy kultura, z której pochodzi sprawca. Z kolei kontratyp ryzyka sportowego powinien zostać uregulowany w ustawie karnej z dwóch powodów. Po pierwsze, jak wskazano w orzecnictwie SN jest on uznany za kontratyp

³ A. Marek, J. Satko, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu*, Warszawa 2000, s. 15.

⁴ Zob. szerzej J. Giezek, (w:) J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 229–233 oraz J. Lachowski, (w:) V. Konarska-Wrzeszek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, s. 169–170.

⁵ Postanowienie SN z dnia 7 stycznia 2008 r., sygn. V KK 158/07, LEX nr 370044 (dostęp: 9 listopada 2021 r.).

⁶ P. Kardas stwierdza, iż tzw. dozwolone ryzyko sportowe nie sposób zaliczyć do kategorii pozaustawowych kontratypów, których normatywna funkcja sprowadza się do legalizacji zachowania generalnie uznawanego za bezprawne. Nadto autor wskazuje, że dozwolone ryzyko sportowe to nic innego jak podgrupa szerszego katalogu reguł ostrożności, wyodrębniona przedmiotowo, (w:) P. Kardas, *Dozwolone ryzyko sportowe – pozaustawowy kontratyp czy element precyzujący płaszczyznę bezprawności?*, Przegląd Sądowy nr 1, 2009, s. 20. Z kolei A. Zoll wskazuje, że w wypadku kontratypów pozaustawowych mamy do czynienia z wkroczeniem władzy sądowniczej na obszar rezerwowany dla ustawodawcy, (w:) A. Zoll, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1–52*, wyd. V, Warszawa 2016, s. 534.

i jest stosowany w linii orzeczniczej, zaś samo orzecznictwo niejednokrotnie było wskazówką dla ustawodawcy w zakresie doprecyzowania istniejących przepisów prawa czy konieczności nowelizacji już obowiązujących przepisów. Po drugie, kontratyp ryzyka sportowego odnosi się do działania sprawcy w ściśle określonych granicach, a nie w dowolnej sytuacji, w związku z czym autorka proponuje regulację prawną następującej treści: „nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu sportowym, przestrzega zasad danej dyscypliny sportu i uczestniczy w zalegalizowanych rozgrywkach sportowych”.

3. Ryzyko sportowe

Pojęcie ryzyka oznacza pewne niebezpieczeństwo, które może powstać w wyniku działania człowieka jak również podejmowanie takich zachowań, które mogą stanowić pewnego rodzaju niebezpieczeństwo czy możliwość pojawienia się szkody⁷. Z kolei w przypadku ryzyka sportowego chodzi o zachowania, które są tolerowane, atrakcyjne dla społeczeństwa i opłacalne z uwagi na korzyści wynikające z uprawiania sportu⁸.

Jak wskazuje się w literaturze pod pojęciem „uprawianie sportu” w jego literalnym brzmieniu należy rozumieć każdą formę aktywności fizycznej lub intelektualnej, która może zostać uznana za sport. Takie podejście pozwala przyjąć, iż sportem jest niewątpliwie uczestniczenie w rozgrywkach sportowych, organizowanych przez polskie związki sportowe, w ramach klubu sportowego zrzeszonego w tym związku. Z drugiej strony uprawianiem sportu mogą być również inne aktywności, które nie są podejmowane w ramach zorganizowanej działalności sportowej⁹.

Zgodnie z art. 2 ustawy o sporcie (dalej: u.s.)¹⁰ pod pojęciem sport należy rozumieć wszelkie formy aktywności fizycznej, które przez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane wpływają na wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach. Nadto za

---

⁷ Pojęcie „ryzyko”, (w:) www.sjp.pl/ryzyko (dostęp: 2 listopada 2021 r.).

⁸ Por. L. Wilk, (w:) T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2012, s. 151 oraz L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd. 21, Warszawa 2019, s. 136.

⁹ E. Krześniak, *Ustawa o sporcie. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 42.

¹⁰ Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2020 r., poz. 1133; z 2021 r. poz. 2054, 2142).

sport uważa się również współzawodnictwo oparte na aktywności intelektualnej, którego celem jest osiągnięcie wyniku sportowego¹¹.

Zdaniem autorki określenie „sport” jest pojęciem wieloznacznym, a co za tym idzie, jest różnie rozumiane. Sytuacja ta wynika z faktu, iż sport może być uprawiany amatorsko lub zawodowo. Autorka uważa, że jako sport amatorski należy rozumieć wszelką aktywność ruchową która nie jest podejmowana w celach zarobkowych i nie obowiązują w niej wszystkie reguły danej dyscypliny sportowej (np. zajęcia w ramach wychowania fizycznego czy tzw. gry podwórkowe), z kolei jako sport zawodowy należy uznać wszelką aktywność ruchową (w tym udział w treningach) uprawianą w celach zarobkowych, która jest wykonywana w oparciu o obowiązujące regulaminy, opracowane przez właściwe i legalnie działające związki sportowe (np. piłka ręczna, mieszane sztuki walki, e-sport). W związku z powyższym, wydaje się, iż należy stworzyć dwie definicje sportu, tj. sportu amatorskiego i sportu zawodowego, albowiem opracowanie jednej definicji sportu może być trudne z uwagi na konieczność pogodzenia ze sobą wielu kryteriów (często sprzecznych) celem wypracowania idealnej definicji, która pogodzi interesy wszystkich zainteresowanych uczestników zmagania sportowych.

W kwestii problematyki ryzyka sportowego, już w 1938 r. wypowiedział się SN, który uznał iż uczestnik zawodów sportowych, stosujący się do obowiązujących reguł gry, nieprzekraczający wyraźnych lub wynikających z zasad gry zakazów i kierujący się w swym działaniu tylko celami sportowymi, działa prawnie; każde odstępstwo od tych warunków odbiera działaniu gracza cechę prawności i stwarza podstawę do ewentualnego zastosowania represji karnej, zależnej od rodzaju winy i od zamierzonych lub wynikłych szkodliwych następstw czynu¹². Zdaniem autorki, orzeczenie SN mimo upływu prawie stu lat trafnie określa problem ryzyka sportowego do dnia dzisiejszego.

Omawiając problematykę ryzyka sportowego trzeba również zwrócić uwagę na obowiązkowe zajęcia sportowe np. w szkole czy w wojsku. Jak trafnie wskazuje się w literaturze, mamy tu do czynienia z obowiązkiem prawnym¹³. W związku z powyższym wydaje się, że obowiązek uczest-

¹¹ E. Krześniak zwraca uwagę na niedoskonałość ustawowej definicji i wskazuje, że warta uwagi jest wykładnia zaproponowana przez A. Wachę, w myśl której sportem jest czynność fizyczna, za pośrednictwem której człowiek dąży do zmierzenia swoich sił z innymi osobami, przy posiadaniu woli pokonania rywalizującego przeciwnika, (w:) E. Krześniak, *Ustawa o sporcie...*, *op. cit.*, s. 46.

¹² Wyrok SN z dnia 27 kwietnia 1938 r., sygn. II K 2010/37, LEX nr 75333 (dostęp: 9 listopada 2021 r.).

¹³ L. Wilk, (w:) T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne...*, *op. cit.*, s. 151.

nictwa w zajęciach szkolnych czy wojskowych nie może być podstawą do skorzystania z kontratypu ryzyka sportowego (chyba że mówimy o uczniowskim klubie sportowym), albowiem jest on niejako zarezerwowany dla profesjonalnych sportowców, zważywszy iż ustawa o sporcie w art. 1 stanowi, iż określa ona zasady uprawiania i organizowania sportu, zaś cały akt prawny reguluje sport profesjonalny, a nie zajęcia sportowe czy tzw. gry podwórkowe. Z drugiej strony należy pamiętać, iż podczas zajęć szkolnych czy wojskowych nie zawsze obowiązują tożsame zasady jak w sporcie profesjonalnym, gdyż są one znacznie łagodniejsze dla uczestników ćwiczeń chociażby z uwagi na ich możliwości indywidualne, takie jak np. poziom wytrenowania czy stan zdrowia.

W piśmiennictwie wskazuje się, iż powołanie się na kontratyp ryzyka sportowego jest możliwe do wszystkich sytuacji uprawiania sportu, a nie tylko oficjalnie zorganizowanych zawodów. Ważne jest, aby w takim przypadku zostały wypełnione przesłanki wypracowane przez doktrynę¹⁴. Z powyższego wynika, iż kontratyp ryzyka sportowego może mieć zastosowanie także w przypadku zdarzeń, które będą miały miejsce podczas treningu. Takie podejście wydaje się być słusznym, albowiem uprawianie sportu nie polega tylko na oficjalnym wystąpieniu podczas zawodów, ale jest poprzedzone licznymi treningami, na których zawodnik kształtuje swoją formę, a więc wykonuje dokładnie takie same czynności jak w trakcie oficjalnego spotkania sportowego, w związku z czym brak jest podstaw do niejako „selekcji” tożsamy zachowań z uwagi na udział zawodnika w treningu bądź oficjalnym spotkaniu. Oczywistym przykładem wydaje się być sytuacja, gdy tenisista w trakcie treningu odbija piłeczkę i ta niefortunnie trafia w oko przeciwnika powodując u niego uraz. Taki przypadek powinien być traktowany tak samo, jakby miał miejsce w trakcie oficjalnego meczu, albowiem zostały tu spełnione wszystkie przesłanki charakterystyczne dla ryzyka sportowego. Na marginesie należy dodać, iż zgodnie z art. 38 u.s. zawodnicy uczestniczący we współzawodnictwie sportowym organizowanym przez polski związek sportowy podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu od następstw nieszczęśliwych wypadków, zaś obowiązek ten spoczywa na klubie sportowym. Można przyjąć, że w ten sposób ustawodawca niejako zabezpieczył interesy uczestników rywalizacji sportowych w przypadku uszczerbku na zdrowiu, w tym wynikającego z nieszczęśliwych wypadków, który może wystąpić w trakcie sportowego pojedynku. Innymi słowy, sprawca działający w du-

---

¹⁴ L. Gardocki, *op. cit.*, s. 137.

chu walki uniknie odpowiedzialności karnej, a drugi zawodnik otrzyma odszkodowanie na podstawie odpowiednich przepisów.

Niewątpliwie z ryzykiem sportowym mamy również do czynienia na linii zawodnik–kibic. Wprowadzie na obiektach sportowych miejsca dla kibiców są w oddalonej części od bezpośredniej areny zmagania, to mimo to może dojść do niefortunnego zdarzenia w którym może ucierpieć kibic. Taka sytuacja jest możliwa np. podczas meczu piłkarskiego, gdy zawodnik chcąc zdobyć bramkę, strzela nad poprzeczną i trafia w głowę kibica, który pod wpływem siły uderzenia doznaje wstrząśnienia mózgu i umiera. Zawodnik w tym momencie jest chroniony przed odpowiedzialnością na podstawie kontraktów ryzyka sportowego, albowiem działał w celu sportowym, tj. zdobycia bramki, zaś jego celem nie było doprowadzenie do śmierci kibica. Jest to klasyczny nieszczęśliwy wypadek wpisany niejako w rozgrywki piłkarskie czy hokejowe¹⁵.

4. Warunki

W doktrynie wypracowano trzy główne warunki kontraktów ryzyka sportowego tj. legalność dyscypliny sportowej, sportowy cel działania i przestrzeganie zasad danej dyscypliny sportowej¹⁶. Z ostrożności należy wskazać, iż w piśmiennictwie można spotkać jeszcze inne warunki, takie jak: zgoda uczestnika na uprawianie sportu, uregulowanie zasad uprawiania danej dyscypliny czy dobrowolne uczestnictwo w grze lub zawodach¹⁷. Zdaniem autorki trzypunktowy wykaz przesłanek jest w pełni wystarczający, albowiem bardziej szczegółowe wymienianie przesłanek może doprowadzić do sytuacji, że niniejszego kontraktów nie da się zastosować w praktyce choćby z uwagi na jego nadmierną szczegółowość. Na marginesie należy zwrócić uwagę, że sport ciągle się rozwija i powstają nowe dyscypliny, w wyniku czego są modyfikowane regulaminy czy zasady danej dyscypliny sportu, w związku z czym nowe dyscypliny mogłyby zostać wykluczone z możliwości skorzystania z dobrodziejstwa kontraktów ryzyka sportowego z uwagi na np. nieuregulowane w sposób szczegółowy zasady uprawiania danej dyscypliny sportu.

Pierwszym warunkiem jest legalność danej dyscypliny sportu. Jak już wspomniano uprawianie sportów w Polsce zostało uregulowane w usta-

¹⁵ Por. L. Gardocki, *op. cit.*, s. 136.

¹⁶ Por. L. Wilk, (w:) T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne...*, *op. cit.*, s. 151 oraz L. Gardocki, *op. cit.*, s. 136.

¹⁷ P. Cegliński, *Zarys problematyki wyłączenia odpowiedzialności karnej sprawcy wypadku sportowego*, (w:) *Quality in Sport*, nr 4, Toruń 2015, s. 49–50.

wie o sporcie. Dodatkowo legalność uprawiania sportów regulują wewnętrzne akty związków sportowych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej m.in. PZPN, PZH, PZPR czy PZS. Oprócz krajowych regulacji, należy jeszcze zwrócić uwagę na przepisy międzynarodowych federacji czy związków takich jak np. FIFA, UEFA, FIBA itd. Jak wskazuje się w piśmiennictwie, muszą występować pewne zasady i reguły zachowania się, zabezpieczające uczestników przed nadmiernym ryzykiem¹⁸.

Kolejną przesłanką kontratypu ryzyka portowego jest sportowy cel. W literaturze wskazuje się, iż cel sportowy musi mieścić się z założeniami sportu w ogóle i w danej dyscyplinie, zaś zawodnik, który nie działa w celu sportowym, działa bezprawnie¹⁹.

Ponieważ dyscypliny sportowe różnią się między sobą, to jest rzeczą oczywistą, że pewne cele będą identyczne dla kilku dyscyplin sportu, a niektóre będą zakazane. Sportowym celem w przypadku piłki nożnej, piłki ręcznej czy hokeja jest zdobycie bramki. W przypadku sportów walki celem sportowym jest pokonanie przeciwnika przez zadanie ciosu względnie znokautowanie przeciwnika. Z kolei w przypadku rajdów, kolarstwa czy narciarstwa celem sportowym jest pokonanie dystansu w najkrótszym czasie.

W literaturze można spotkać pogląd, iż pewne dyscypliny sportu są kontrowersyjne jeżeli chodzi o cel sportowy, co wyraźnie jest widoczne w sportach walki, szczególnie, gdy doping kibiców stanowią np. okrzyki typu „zabij go”. W tym miejscu pojawiają się także wątpliwości co do społecznej opłacalności poświęconego dobra, którym jest zdrowie, a nawet życie zawodnika²⁰. Zdaniem autorki do pewnych okrzyków kibiców należy jednak podejść z dystansem, albowiem kontrowersyjny doping ma raczej na celu osłabić morale zawodników drużyny przeciwnej aniżeli faktyczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa przez innego uczestnika zawodów sportowych. W związku z powyższym, skoro dany sport jest uznany za legalną dyscyplinę, to nie powinien być potępiany tylko dlatego, że kibice posługują się własnym slangiem, który w powszechnym odbiorze może budzić poważne kontrowersje.

Ostatnią przesłanką ryzyka sportowego jest działanie w ramach reguł danej dyscypliny. Jak podaje się w literaturze, chodzi o reguły, które mają na celu bezpieczeństwo współuczestników zawodów²¹. Wydaje się, iż najlepszym przykładem na potwierdzenie niniejszego poglądu jest sytua-

---

¹⁸ L. Gardocki, *op. cit.*, s. 136.

¹⁹ I. Andrejew, *Polskie Prawo Karne w zarysie*, Warszawa 1986, s. 176–177.

²⁰ L. Wilk, (w:) T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne...*, *op. cit.*, s. 151.

²¹ L. Gardocki, *op. cit.*, s. 136–137.

cja, gdy sędzia przerwie mecz piłkarski odgwizdując faul, zaś sfaulowany zawodnik w ramach odwetu dopuści się pobicia zawodnika przez którego został sfaulowany. W tym przypadku jest oczywiste, że mamy tu do czynienia z uszkodzeniem ciała, a nie ze sportowym zachowaniem, a tym samym z niezachowaniem reguł obowiązujących w piłce nożnej²². Innymi słowy, to sędzia jest tym podmiotem, który działa na pierwszej linii i dba o przestrzeganie sportowych zasad (w tym dopuszczenie przygotowanego boiska/łodowiska do rozegrania spotkania) i to on jako pierwszy ma możliwość wymierzenia kary za zachowanie niezgodne z regułami danej dyscypliny sportu m.in. poprzez ukaranie zawodnika żółtą/czerwoną kartką (np. piłka nożna), wymierzenie kary minutowej (np. hokej na lodzie, koszykówka). Oprócz sędziego należy jeszcze zwrócić uwagę na wszelkie komisje dyscyplinarne, które również mają możliwości orzekania o zachowaniu zawodników, w tym ustalenia czy zachowanie mieściło się w zasadach gry, a co za tym idzie, czy może było to niesportowe zachowanie i sprawca wówczas nie może powoływać się na kontratyp ryzyka sportowego. Jeżeli chodzi o przestrzeganie reguł przez sportowców, to trzeba pamiętać również o używanym ubiorze czy sprzęcie, albowiem w przypadku ich niewłaściwego wykorzystania np. poprzez ukrycie kastetu w rękawicach bokserskich czy użycie nieodpowiednich korków (m.in. z uwagi na nadmiar elementów metalowych, które mogą być przyczyną poważnego uszczerbku na zdrowiu przeciwnika w przypadku faulu na nim) na boisku piłkarskim, nie zostanie spełniona jedna z przesłanek kontratypu ryzyka sportowego tj. przestrzeganie reguł danej dyscypliny sportowej i wówczas zawodnik poniesie odpowiedzialność zgodnie z właściwymi przepisami karnym.

Mówiąc o zasadach czy regułach, należy również zwrócić uwagę na orzecznictwo, które dotyczy problematyki ryzyka sportowego. W postanowieniu SN, zwrócono uwagę, iż na odcinku specjalnym rajdu samochodowego zawodnik nie jest zobowiązany do przestrzegania przepisów ruchu drogowego, w tym zasady prędkości bezpiecznej²³. Orzeczenie to doczekało się kilku artykułów i glos²⁴, co wynika z rozbieżnych poglądów

²² Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 28 marca 2002 r., sygn. II AKa 44/02, LEX nr 76850 (dostęp: 9 listopada 2021 r.).

²³ Postanowienie SN z dnia 7 stycznia 2008 r., sygn. V KK 158/07, LEX nr 370044 (dostęp: 9 listopada 2021 r.).

²⁴ Zob. szerzej M. Bojarski, Prawo karne – kontratyp ryzyka sportowego. Glosa do postanowienia SN z dnia 7 stycznia 2008 r., sygn. V KK 158/07, OSP 2008, nr 11, poz. 114, LEX (dostęp: 9 listopada 2021 r.), T. Huminiak, Odpowiedzialność karna kierowcy za wypadek podczas rajdu, Paragraf na Drodze 2009, nr 10, s. 5–13, R. A. Stefański, Glosa do postanowienia SN z dnia 7 stycznia 2008 r., sygn. V KK 158/77, Pro-

głosujących autorów. Zdaniem autorki w niniejszym orzeczeniu doszło do „wyważenia korzyści i strat”, albowiem z jednej strony wyłączono przepisy ruchu drogowego, zaś z drugiej strony uwzględniono ryzyko wynikające ze specyfiki rajdów samochodowych. Na marginesie należy zwrócić uwagę, iż w przypadku rajdów samochodowych na drogach publicznych dochodzi do zmiany organizacji ruchu, a nawet ich całkowitego wyłączenia w zamian za uregulowanie zasad bezpieczeństwa w regulaminach organizatora czy ogólnościowych zasadach uprawiania rajdów. Ponadto rajdy są sportem podwyższonego ryzyka, gdyż ich celem jest pokonanie dystansu w jak najkrótszym czasie, a co za tym idzie, to załoga rajdowa ma obowiązek znać regulamin i w oparciu o własne doświadczenie sportowe umieć przewidzieć zachowanie pojazdu. Niewątpliwie ważnym elementem są również umiejętności zawodnika, które są kluczowe np. podczas rajdu w niesprzyjających warunkach atmosferycznych. Jednocześnie należy mieć na uwadze, iż za bezpieczeństwo widzów odpowiada organizator, który powinien stworzyć punkt widokowy w takim miejscu, aby maksymalnie zminimalizować wypadki z udziałem widzów. W takim przypadku logika wskazuje, iż punkt widokowy powinien być na prostym odcinku rajdu, w dobrze widocznym miejscu. Za rażący błąd organizatora należy uznać sytuację, gdy punkt widokowy jest stworzony na ostrym łuku drogi.

W sytuacji niespełnienia wypracowanych przez doktrynę i literaturę przesłanek, sprawca może odpowiadać na podstawie norm regulujących przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, do których zaliczamy: nieumyślne spowodowanie śmierci (art. 155 k.k.), spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156 k.k.), spowodowanie innego uszczerbku na zdrowiu niż ciężki (art. 157 k.k.), narażenie człowieka na niebezpieczeństwo (art. 160 k.k.) czy naruszenia nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.)²⁵.

5. Zgoda

Jak wskazuje się w literaturze, zgoda pokrzywdzonego zawodnika oznacza dobrowolne przyjęcie ewentualnej możliwości uszkodzenia ciała czy śmierci, a nie zgody jako takiej²⁶. Słuszność poglądu wynika z faktu,

---

kuratura i Prawo 2009, nr 6, s. 156–163 oraz M. Kowalczyk-Ludzia, Wybrane aspekty ryzyka sportowego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego, *Studia Prawnoustrojowe* 2015, nr 29, s. 125–132.

²⁵ Zob. szerzej P. Kardas, Dozwolone ryzyko sportowe..., *op. cit.*, s. 11–17 oraz P. Cegliński, Zarys problematyki wyłączenia..., *op. cit.*, s. 47.

²⁶ L. Wilk, (w:) T. Dukiet-Nagórska (red.), *Prawo karne...*, *op. cit.*, s. 151.

iż w przypadku niektórych dyscyplin sportowych, w szczególności sportów walki, uszkodzenia ciała jest niejako wpisane w te sporty, co wynika również z ich celu sportowego. Powyższe należy rozumieć w ten sposób, iż uczestnik wyrażając zgodę na udział w takiej dyscyplinie sportu wyraża zgodę na ewentualny nieszczęśliwy wypadek czy śmierć w wyniku nokautu, a nie jako wyrażenie zgody na pobicie czy zabójstwo. Zgodnie z literaturą, nie są to zachowania przestępne, albowiem następują one za zgodą uczestników danej dyscypliny²⁷.

Problem zgody nie ogranicza się tylko do sportów walki, albowiem dotyczy on każdej dyscypliny sportu. Oczywiście przypadek walk bokserskich pojawia się najczęściej w literaturze, ale należy również zwrócić uwagę, że zgoda uczestnika może przybrać również możliwość doznania ewentualnej kontuzji w innych sportach, np. przez zerwanie więzadeł krzyżowych, uszkodzenie rzepki czy złamanie obojczyka, która z kolei może oznaczać zakończenie kariery sportowej np. w piłce nożnej, siatkówce, narciarstwie itp.

Niewątpliwie należy również przyjąć, iż zgoda dotyczy każdego uczestnika rozgrywek sportowych i została wyrażona w momencie wejścia na boisko, halę czy sektor dla kibiców (w tym na trening czy rozgrzewkę)²⁸. Nadto należy mieć na uwadze, iż każdy uczestnik, zarówno czynny jak i bierny, jest w jakimś stopniu zagrożony, przy czym trzeba wziąć pod uwagę, iż część uczestników będzie zagrożona bezpośrednio (zawodnicy którzy rywalizują między sobą) lub pośrednio (sędziowie, kibice). Wynika to z faktu, iż zawodnicy są najaktywniejszymi uczestnikami rozgrywek sportowych, zaś sędziowie czy kibice są zagrożeni głównie w sytuacji tzw. rykoszetu czy błędnego ustawienia na boisku lub zbyt bliskiej odległości strefy dla kibiców od hali sportowej/boiska. Oczywiście należy wykluczyć przypadki, gdy niezadowoleni kibice wtargną na boisko czy halę sportową i dopuszczą się ataku na zawodników lub sędziego. W takim przypadku nie mamy do czynienia ze zgodą na ewentualny uszczerbek na zdrowiu tylko z zakłóceniem spotkania i występką o charakterze chuligańskim.

6. Podsumowanie

Kontratyp ryzyka sportowego stanowi pozaustawową okoliczność wyłączającą bezprawność czynu. Z omawianego przywileju może sko-

²⁷ L. Gardocki, *op. cit.*, s. 136–137.

²⁸ Por. I. Andrejew, *Polskie Prawo Karne...*, *op. cit.*, s. 177.

rzystać uczestnik legalnych zawodów. Ważnym jest aby spełnić podstawowe warunki do których zalicza się: legalność dyscypliny sportu, jej sportowy cel, przestrzeganie zasad charakterystycznych dla tej dyscypliny sportu jak również zgoda uczestnika. Sprawca nie może powołać się na kontratyp ryzyka sportowego, gdy działa niezgodnie z powszechnie przejętymi zasadami uprawiania danej konkurencji czy dyscypliny sporu. Niespełnienie powyższych kryteriów stanowi podstawy do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej na podstawie przepisów przeciwko życiu i zdrowiu z art. 155–157 k.k. czy naruszenia nietykalności cielesnej z art. 217 k.k.

Bibliografia

1. Andrejew I., *Polskie Prawo Karne w zarysie*, Warszawa 1986.
2. Cegliński P., *Zarys problematyki wyłączenia odpowiedzialności karnej sprawcy wypadku sportowego*, (w:) *Quality in Sport*, nr 4, Toruń 2015.
3. Gardocki L., *Prawo karne*, wyd. 21, Warszawa 2019.
4. Giezek J., (w:) Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021.
5. Kardas P., *Dozwolone ryzyko sportowe – pozaustawowy kontratyp czy element precyzujący płaszczyznę bezprawności?*, *Przegląd Sądowy* 2009, nr 1.
6. Kowalczyk-Ludzia M., *Wybrane aspekty ryzyka sportowego w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, *Studia Prawnoustrojowe* 2015, nr 29.
7. Krześniak E., *Ustawa o sporcie. Komentarz*, Warszawa 2020.
8. Lachowski J., (w:) Konarska-Wrzosek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020.
9. Marek A., Satko J., *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu*, Warszawa 2000.
10. Wilk L., (w:) Dukiet-Nagórska T. (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2012.
11. Zoll A., (w:) Wróbel W. (red.), Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1–52*, wyd. V, Warszawa 2016.

Sports risk as a circumstance precluding criminal responsibility under Polish criminal law

Abstract

This paper explores sports risk as a circumstance precluding criminal responsibility under the Polish Penal Code. It discusses situations where such circumstance may be relied upon, and what criteria have to be satisfied for a particular behaviour to constitute the circumstance concerned. Past decisions are adduced and examples are provided to guide application of the precluding circumstance.

Key words

Sports risks, goal in sports, athlete's responsibility, non-statutory circumstance precluding criminal responsibility.

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Jan Kluza¹

Wzajemne znęcanie się jako okoliczność wyłączająca przestępność czynu

Streszczenie

Przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. należy do jednej z najczęstszych kwalifikacji prawnych powoływanych w akcie oskarżenia spośród przestępstw rozdziału XXVI kodeksu karnego poświęconego przestępstwom przeciwko rodzinie i opiece. Katalog zachowań składających się na znęcanie się ma charakter otwarty, albowiem nie jest możliwe wskazanie wszystkich sposobów realizacji czynności wykonawczej określonej jako znęcanie się fizyczne i psychiczne. W orzecznictwie dostrzeżono problem związany z pytaniem, czy oskarżonemu można przypisać zrealizowanie znamion czynu z art. 207 § 1 k.k. w sytuacji, kiedy z okoliczności faktycznych wynika, że pokrzywdzony podejmował zachowania, które można uznać za wzajemne znęcanie się. W literaturze prawa karnego zagadnienie to nie było szerzej poruszane, czemu ma służyć niniejszy artykuł, którego celem jest wskazanie, że w takiej sytuacji sprawca nie może odpowiadać za przestępstwo z art. 207 § 1 k.k.

Słowa kluczowe

Znęcanie się, wzajemne znęcanie się, zamiar bezpośredni, zamiar ewentualny, znamiona czynu zabronionego.

---

¹ Jan Kluza, asesor sądowy w Sądzie Rejonowym w Kielcach, II Wydział Karny, absolwent studiów doktoranckich w Katedrze Postępowania Karnego UJ.

Wstęp

Przestępstwo znęcania się zostało stypizowane w art. 207 § 1 k.k. umieszczonym w rozdziale XXVI kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece. Zgodnie z tym przepisem, kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Oprócz tego, w paragrafach 1a–3 ustawodawca przewidział kwalifikowane odmiany tego przestępstwa, zagrożone nawet karą pozbawienia do 12 lat. Do istoty tego przestępstwa należy „zachowanie polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub cierpień moralnych”². Kwalifikacja z art. 207 § 1 k.k. jest niestety jedną z częstszych, z którymi do czynienia mają sądy karne³. Na tle tego przestępstwa podkreśla się, że znęcanie „zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to uczynić w niewielkim stopniu”⁴. W praktyce wymiaru sprawiedliwości jednak, nader często do czynienia mamy z sytuacją, w której zachowaniu opisanym w akcie oskarżenia dotyczącym znęcania się, towarzyszy konflikt rodzinny czy też pomiędzy oskarżonym a pokrzywdzonym. W literaturze zaś zagadnienie to nie było do tej pory szczególnie omówione. Okoliczność ta wymaga szczególnego rozważenia, albowiem w sytuacji, w której znęcaniu się towarzyszy „odpowiedź” ze strony pokrzywdzonego, która sama w sobie również mogłaby być rozpatrywana jako znęcanie się, powodować to będzie wyłączenie znamion czynu zabronionego i w efekcie wyłączenie przestępności czynu, co zostanie przedstawione w dalszej części artykułu.

Znamiona czynu zabronionego z art. 207 § 1 k.k.

Czynność wykonawcza czynu zabronionego z art. 207 § 1 k.k. została określona jako „znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliż-

² M. Szwarczyk, (w:) T. Bojarski (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015, s. 599.

³ Zob. M. Lewoc, Charakterystyka osób oskarżonych z art. 207 § 1 kodeksu karnego, Probacja 2018, nr 2, s. 39; zob. też: K. Buczkowski, P. Bachmat, Przestępstwo znęcania się z art. 207 § 1 k.k. w ujęciu statystycznym, (w:) M. Mozgawa (red.), Znęcanie się, Warszawa 2020, s. 327–334.

⁴ J. Jodłowski, M. Szewczyk, (w:) W. Wróbel, A. Zol (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a, Warszawa 2016, s. 866.

szą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy”. Definicję osoby najbliższej zawiera kodeks karny w art. 115 § 1 k.k.⁵ Natomiast drugi podmiot przestępstwa określony jako „osoba pozostająca w stałym lub przemijającym stosunku zależności” oznacza istnienie pomiędzy pokrzywdzonym a sprawcą stosunku zależności, w którym „pokrzywdzony nie jest zdolny, z własnej woli, przeciwstawić się znęcaniu i znosi je, z obawy przed pogorszeniem swoich dotychczasowych warunków. Stosunek ten może wynikać także z sytuacji faktycznej stwarzającej dla sprawcy sposobność znęcania się, przy wykorzystaniu przewagi sprawcy nad słabszym pokrzywdzonym”⁶. Do 2017 r. w typie podstawowym penalizowane również było znęcanie się nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, lecz na skutek nowelizacji z 2017 r.⁷ znęcanie się nad tymi osobami zostało określone w typie kwalifikowanym w art. 207 § 1a k.k.⁸

Czynność wykonawcza określona w art. 207 § 1 k.k. ma charakter wieloodmianowy, co oznacza, że jego znamiona można zrealizować na różny sposób⁹. Czynność wykonawcza polegająca na znęcaniu „może przybrać formę znęcania się fizycznego lub psychicznego. W pierwszym przypadku zachowanie sprawcy będzie polegało na zadawaniu cierpień fizycznych, np. na biciu, popychaniu, kopaniu, wykręcaniu rąk, zmuszaniu do wykonywania upokarzających czynności, duszeniu czy innym zadawaniu bólu, a także głodzeniu czy oziębieniu ciała ofiary. (...) Znęcanie psychiczne będzie polegać na dręczeniu psychicznym np. przez lżenie, wyszydzanie, straszenie, poniżanie itd.”¹⁰ Wymienienie zamkniętego katalogu czynności, które mogą składać na znęcanie się, w szczególności odnośnie znęcania się psychicznego, jest niemożliwe, ze względu na wielość zachowań, które intencjonalnie podjęte mogą prowadzić do za-

---

⁵ Art. 115 § 11 k.k.: Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

⁶ J. Kosonoga, (w:) R. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2020, s. 1406.

⁷ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 2017 poz. 773.

⁸ Co do wykładni znamienia „osoby nieporadnej” zob.: D. Habrat, Osoba nieporadna jako pokrzywdzona przestępstwem znęcania się, *Studia Prawnicze* 2018, nr 2, s. 117–118.

⁹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 291.

¹⁰ J. Jodłowski, M. Szewczyk, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, s. 860–861.

dawania bólu psychicznego pokrzywdzonemu¹¹. Jak wskazuje S. Hypś „Znęcanie psychiczne polega na zadawaniu dotkliwych cierpień, które oddziałują szkodliwie przede wszystkim na przeżycia psychiczne człowieka, na jego samopoczucie. Intensywność wyrządzonych cierpień psychicznych i ustalenie ich miary dokonywane jest przez wymiar sprawiedliwości na podstawie konkretnego stanu faktycznego i okoliczności współistniejących z tym stanem”¹². Dodać należy również, że znęcanie psychiczne może być popełnione przez zaniechanie poprzez zaniechanie dostarczania środków do życia (przemoc ekonomiczna)¹³. Trafnie też oddał Sąd Najwyższy, że „Istota przestępstwa znęcania się polega na jakościowo innym zachowaniu się sprawcy, aniżeli na zwyczajnym znieważeniu lub naruszeniu nietykalności cielesnej osoby pokrzywdzonej. O uznaniu za „znęcanie się” zachowania sprawiającego cierpienie psychiczne ofiary powinna decydować ocena obiektywna, a nie subiektywne odczucie pokrzywdzonego”¹⁴. Dodać przy tym należy, że „Przestępstwo znęcania jest skonstruowane jako działanie powtarzane przez sprawcę

¹¹Warto jest zwrócić uwagę na okoliczności wskazywane w orzecznictwie, w których nie przyjęto realizacji znamion przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. Przykładowo w wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 października 2012 r., sygn. II AKa 394/12, LEX nr 1284944, stwierdzono, że „Fakt nadużywania przez oskarżonego alkoholu, organizowanie w mieszkaniu libacji alkoholowych, czy też zanieczyszczanie mieszkania nie może uchodzić za jeden z elementów przestępstwa znęcania. Zachowania te nie stanowiły aktów agresji skierowanej przeciwko pokrzywdzonemu, lecz były przejawami stylu życia oskarżonego jako osoby uzależnionej od alkoholu. Jakkolwiek może on być oceniany negatywnie, budzić dezaprobatę pokrzywdzonego i być uciążliwy dla otoczenia, to jednak nie podlega penalizacji. Prawdą jest, że zachowanie oskarżonego utrudniało pokrzywdzonemu wypoczynek, stanowiło przeszkodę w zapraszaniu do mieszkania znajomych, ale trudno byłoby to uznać za znęcanie się w rozumieniu art. 207 § 1 k.k. Nie wydaje się zresztą aby te skutki zachowania oskarżonego były wyjątkowo uciążliwe dla pokrzywdzonego, jeżeli z własnej woli decydował się na wspólne zamieszkiwanie z nim. Nie sposób zgodzić się ze stwierdzeniem Sądu Okręgowego, że pokrzywdzony, nie mając żadnych możliwości zmiany swojej sytuacji, był zmuszony wbrew swojej woli znosić zachowanie oskarżonego. Pozostając w zgodzie z zasadami doświadczenia życiowego, trudno byłoby dowieść, że pokrzywdzony, który jest młodym, sprawnym mężczyzną zatrudnionym na kopalni, pracującym tylko na swoje utrzymanie, nie miał możliwości wyprowadzenia się z mieszkania oskarżonego”; zob. też: D. J. Sosnowska, *Przestępstwo znęcania się*, Państwo i Prawo 2008, nr 3, s. 63.

¹²S. Hypś, (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*. Tom I. Komentarz do artykułów 117–221, Warszawa 2017, s. 834.

¹³Zob. więcej na ten temat: J. Kluza, *Przestępstwo przemocy ekonomicznej*, Prokuratura i Prawo 2019, nr 9, s. 108–109.

¹⁴Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2003 r., sygn. IV KKN 312/99, LEX nr 77436.

w przedziale czasu. Poza szczególnym przypadkiem, dopiero suma zachowań decyduje o wyczerpaniu znamion przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.¹⁵ W orzecznictwie wskazuje się jednak powszechnie, że realizacji znamion czynu z art. 207 § 1 k.k. można dopuścić się przez zachowanie jednorazowe, acz intensywne i rozciągnięte w czasie¹⁶. Wskazać trzeba, że w zasadniczej części przestępstwo znęcania się było podobnie ukształtowane w kodeksie karnym z 1969 r.¹⁷, przy czym w art. 184 § 1 k.k. ustawodawca zamiast znęcania się psychicznego wymieniał znęcanie moralne, a jako podmiot czynu, obok osoby pozostającej w stałym lub przemijającym stosunku zależności, wymieniano członka rodziny, które to pojęcie nie było zdefiniowane w kodeksie karnym¹⁸. Znęcanie moralne na gruncie tego przepisu wykładane było jednak w sposób analogiczny jak współcześnie znęcanie psychiczne¹⁹. Podobnie jak w kodeksie z 1969 r. znęcanie się było penalizowane w kodeksie karnym z 1932 r.²⁰

Należy podkreślić, że „Znęcanie się, jest działaniem niezależnym od faktu, czy osoba, nad którą sprawca znęca się, nie sprzeciwia mu się i nie próbuje się bronić. Środki obronne stosowane przez taką osobę są usprawiedliwione, gdyż podejmowane są w obronie przed bezpośrednim bezprawnym zamachem na jej dobro. Nie można przeto uznać, aby obrona osoby, nad którą sprawca się znęca, odbierała jego działaniu cechy przestępstw”²¹. Z tym wiąże się omawiane zagadnienie, albowiem

---

¹⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 września 2014 r., sygn. II AKa 121/14, LEX nr 1602862; zob. też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 marca 2012 r., sygn. II AKa 13/12, LEX nr 1210833; A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2004, s. 468.

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 8 marca 2012 r., sygn. II AKa 388/11, LEX nr 1129381; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2003 r., sygn. IV KK 49/03, LEX nr 108048; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2002 r., sygn. II AKa 274/02, LEX nr 78602; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 grudnia 2014 r., sygn. II AKa 221/14, LEX nr 1630572.

¹⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r., Nr 13 poz. 94.

¹⁸ Zob.: J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny. Komentarz. Tom II. Część szczególna, Warszawa 1987, s. 174.

¹⁹ *Ibidem*, Kodeks karny, s. 176–177.

²⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1932 r., Nr 60 poz. 571; zob. J. Makarewicz, Kodeks karny z komentarzem, Lwów 1932, s. 344. Więcej co do historycznych aspektów funkcjonowania przestępstwa znęcania się w polskim ustawodawstwie zob.: M. Mozgawa, Ustawowe znamiona przestępstwa znęcania się – art. 207 k.k. (zarys problematyki), (w:) M. Mozgawa (red.), Znęcanie się, Warszawa 2020, s. 91–95.

²¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 55/14, LEX nr 1461182; podobnie: wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 19 paździer-

w znęcaniu istotne jest to, ażeby sprawca wykorzystywał swoją przewagę nad pokrzywdzonym. Jak stwierdził bowiem Sąd Najwyższy „Pojęcie „znęcanie się” na gruncie art. 207 k.k. zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to uczynić w niewielkim stopniu”²².

Wzajemne znęcanie się jako okoliczność wyłączająca przestępność czynu

Przestępstwo znęcania się stanowi typ skutkowy, co oznacza, że „dla przyjęcia zrealizowania przez sprawcę przedmiotowej strony przestępstwa znęcania się, już nawet nie wystarczy, że poszczególne sprawcze działania skutkują cierpieniami psychicznymi u pokrzywdzonego, lecz że jeszcze dodatkowo cierpieniom tym nieodłącznie towarzyszyć musi dotkliwość ponad miarę normalnie przypisana znieważaniu, poniżaniu, straszaniu czy naruszaniu nietykalności cielesnej”²³.

W wyroku z 11 lutego 2003 r. Sąd Najwyższy stwierdził, że z uwagi na brak przewagi sprawcy, nie jest możliwe wzajemne znęcanie się małżonków²⁴. W orzeczeniu tym SN przyjął, że „W przedmiotowej sprawie nie sposób przyjąć, iż oskarżony udając się do pomieszczeń zajmowanych przez żonę działał w zamiarze bezpośrednim znęcania się nad nią przez wywoływanie awantur. Nie można pominąć i tego, że żądania partycypowania małżonki w kosztach utrzymania ich wspólnego domu ponoszone przez oskarżonego były zasadne. W czasie wybuchających awantur oboje małżonkowie używali słów wulgarnych, a oskarżony na pewno nie miał przewagi nad żoną, bez jego zgody przeniesiono go do suterenu, to on nie miał prawa przyjmowania gości w domu bez zgody żony, wreszcie co wynika z opinii psychiatrycznej, to on poniósł szkody na zdrowiu psychicznym i to on bał się udać do żony ze słusznymi roszczeniami finansowymi bez uprzedniego dodania sobie odwagi przez spożycie alkoholu”²⁵. W efekcie uchylił wyrok sądu II i I instancji i oskarżonego uniewinnił od zarzucanego mu czynu. Podobnie stwierdził Sąd Apelacyjny w Krakowie, że „Zdarza się wszak (jak w tej sprawie), że obelgi, naruszanie

---

nika 2017 r., sygn. II AKa 304/17, LEX nr 2463477; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2016 r., sygn. II AKa 1/16, LEX nr 2025618.

²² Orzeczenie cytowane w przypisie 11.

²³ K. Siwek, W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania się, *Prokuratura i Prawo* 2018, nr 11, s. 75.

²⁴ Orzeczenie cytowane w przypisie 11.

²⁵ *Ibidem*.

nietykalności cielesnej, szykany itp. są wzajemne, że słowa wulgarne nie są obelgami, bo należą do obyczaju środowiska, że zachowania naganne sprawcy są reakcją na prowokowanie go bądź środkiem do wymuszenia poprawnego zachowania się rzekomej ofiary itp.”²⁶ Chodzi bowiem o to, że „W pojęciu znęcania się zawarte jest odczuwanie przez sprawcę, że jego zachowania są dla ofiary dolegliwe i poniżają ją przed sprawcą (podkr. Autora). Gdy taki stan pokrzywdzonego bądź jego odczucia nie zostaną przez pokrzywdzonego wyrażone w postępowaniu, a brak jest możliwości ustalenia tego inaczej, nie da się dokonać owego ustalenia, zatem i przypisać znęcania”²⁷. Jak trafnie zauważa K. Witkowska-Rozpara „Nie ulega bowiem wątpliwości, że karygodność i społeczna szkodliwość znęcania się wynika także z faktu, że sprawca wykorzystuje istnienie pewnego rodzaju przewagi, którą ma wobec osoby, nad którą się znęca, a osoba ta nie jest w stanie się sprawcy przeciwstawić lub też może to uczynić jedynie w marginalnym stopniu”²⁸. Skoro tej przewagi brak, a zachowania pokrzywdzonego i oskarżonego są sobie równoważne, to trudno jest uznać, ażeby doszło do zrealizowania znamion znęcania się.

Podobnie trafne stanowisko zajął Sąd Okręgowy w Poznaniu stwierdzając, że „Nie można mówić o wypełnieniu znamion z art. 207 § 1 k.k., jeśli dochodzi do wzajemnego znęcania się między małżonkami, czy osobami żyjącymi w konkubinacie”²⁹. Sąd ten ustalił, że „Do awantur i kłótni między oskarżonym i pokrzywdzoną dochodziło w sytuacji gdy B. P. (1) przychodził do domu po spożyciu alkoholu, albowiem pokrzywdzona nie tolerowała alkoholu z uwagi na alkoholizm jej ojca. (...) Brak tolerancji na alkohol prowadził pokrzywdzoną do wzburzenia w sytuacji spożycia alkoholu przez oskarżonego, co kończyło się kłótnią partnerów. Zaznaczenia jednak wymaga, że oskarżony nie wywoływał tych kłótni, albowiem alkohol go uspokajał, oskarżony będąc po jego spożyciu kierował się do łóżka, nie chcąc się narażać pokrzywdzonej, starał się schodzić jej z oczu, próbując zataić, że spożywał alkohol. Jednak w obliczu ataków pokrzywdzonej oskarżony nie pozostawał jej dłużny, albowiem broniąc się przed jej atakiem używał wobec niej wulgaryzmów, od-

---

²⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 marca 1998 r., sygn. II AKa 40/98, LEX nr 35158.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ K. Witkowska-Rozpara, Znaczenie i rola kuratora przy przestępstwach przeciwko rodzinie – na przykładzie przestępstwa znęcania się, Gdańskie Studia Prawnicze 2020, nr 3, s. 125.

²⁹ Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 15 marca 2018 r., sygn. XVII Ka 1463/17, LEX nr 2488036.

pychał czy przytrzymywał. Zachowanie oskarżonego było efektem pobudzenia i złości pokrzywdzonej, dlatego nie sposób uznać aby B. P. (1) w tym układzie był sprawcą a D. S. (1) ofiarą³⁰.

Istotne jest przy tym to, że w starszym orzecznictwie wyrażano pogląd, że „przestępstwa z art. 184 § 1 k.k. (obecnie art. 207 k.k. – dop. Autora) można dopuścić się tylko z zamiarem bezpośrednim. Znęcanie się bowiem ze swej istoty polega na tym, że sprawca chce zadać pokrzywdzonemu cierpienia fizyczne lub moralne. Dlatego też godzenie się sprawcy na taki charakter zachowania się nie jest wystarczające do przypisania popełnienia występku z art. 184 § 1 k.k.”³¹ W tym względzie nie panuje jednak pełna zgodność, albowiem w nowszym orzecznictwie wskazuje się także, że „Stroną podmiotową znęcania się jest umyślność, która w zasadzie występuje w postaci zamiaru bezpośredniego, wyrażającego się w chęci wyrządzenia krzywdy fizycznej lub moralnej, dokużenia, poniżenia itp. – obojętnie z jakich pobudek. Nie można jednak wyłączyć popełnienia tego przestępstwa z zamiarem ewentualnym. W takim wypadku niezbędne jest ustalenie na podstawie konkretnych okoliczności, że sprawca, dążąc bezpośrednio do innego celu, jednocześnie godził się na wyrządzenie pokrzywdzonemu dotkliwych przykrości i cierpień”³². Również w doktrynie wskazuje się, że przestępstwo znęcania się może zostać popełnione w zamiarze ewentualnym³³. Nawet jednak przy przyjęciu „godzenia się” na realizację znamion znęcania się, w dalszym ciągu istotą znęcania się jest wykorzystywanie przewagi sprawcy nad pokrzywdzonym, czego wyrazem jest swego rodzaju zamiar zabarwiony, albowiem sprawca ma działać niejako rozmyślnie. Na gruncie słownikowym „znęcać się” oznacza „zadawać komuś niepotrzebnie, z niskich pobudek cierpienie fizyczne lub duchowe; pastwić się nad kimś;

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1995 r., sygn. II KRN 6/95, LEX nr 24461.

³² Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 6 marca 2018 r., sygn. IV Ka 73/18, LEX nr 2503938; zob. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2015 r., sygn. III KK 432/14, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2015 r., sygn. III KK 432/14, gdzie stwierdzono, że „Kategoryczny pogląd co do znamion strony podmiotowej przestępstwa znęcania ograniczający ją jedynie do *dolus directus* uznać należy co najmniej za wątpliwy”; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 r., sygn. III KK 157/17, LEX nr 2329441, gdzie wprost wskazano, że „Przestępstwo z art. 207 § 1 k.k. może być popełnione także w zamiarze ewentualnym”.

³³ J. Lachowski, (w:) V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2020, s. 1039–1040; J. Jodłowski, M. Szewczyk, (w:) W. Wróbel, A. Zołł (red.), Kodeks karny. Część szczególna, s. 875; S. Hypś, (w:) A. Grześkowiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2021, s. 1240; D. J. Sosnowska, Przestępstwo znęcania się, s. 66.

dręczyć kogoś, coś”³⁴. Jak wskazuje jednak J. Kosonoga „Nie znajduje uzasadnienia normatywnego twierdzenie, że znęcanie się wiąże się ze szczególnym przeżyciem towarzyszącym sprawcy, polegającym na czerpaniu określonej satysfakcji z tytułu zadawania drugiej osobie cierpień – co ma być argumentem na poparcie tezy o ograniczeniu strony podmiotowej do zamiaru bezpośredniego (tak Śliwowski, *Prawo karne*, 1979, s. 410). Jak już wspomniano, sprawca może dążyć do realizacji zupełnie innego celu, godząc się na wyrządzenie pokrzywdzonemu cierpień fizycznych lub psychicznych”³⁵. Pogląd ten jest trafny, aczkolwiek nie do końca. Prawdą jest, że nie należy w ten sposób ograniczać zakresu penalizacji znęcania się eliminując możliwość godzenia się na realizację jego znamion, tym niemniej nie można tracić z pola widzenia wykładni językowej, która ma podstawowy charakter w wykładni znamion prawa karnego, w której wyraźnie akcentuje się na celowość sprawiania bólu³⁶.

Dlatego też trafne jest stwierdzenie, że „Dla przestępczego znęcania się nie jest wystarczające wypowiedanie słów obelżywych czy ordynarnych, nie wystarcza po temu naruszanie nietykalności cielesnej, ograniczanie swobody osobistej itd. Są sytuacje, w których takie zachowania wynikają z wyzywającego zachowania się rzekomych ofiar; są inne gdy ofiary odpowiadają czynami tego samego rodzaju (art. 181 § 2 k.k. i art. 182 § 2 k.k.). Są i takie zaszłości, gdy owe zachowania spełniają znamiona stanu wyższej konieczności, są bowiem dyktowane dążeniem do ocalenia małżeństwa czy dobrem dzieci lub dobrem rzekomej ofiary, bądź jeszcze innymi dobrami ważniejszymi od wątpliwej godności ofiar nagannie się prowadzących. W takich sytuacjach nawet wypełnienie znamion przedmiotowych znęcania może nie wystarczać do przypisania przestępstwa z art. 184 § 1 k.k. (obecnie z art. 207 § 1 k.k. – dop. Autora), bowiem brak będzie w nich złego zamiaru sprawcy, dążenia do wyrządzenia niezastężonej dolegliwości ofierze, krzywdzenia z powodu posiadanej przewagi, zależności itp.”³⁷.

Stanowisko przeciwne zajął M. Mozgawa, który stwierdził, że „wzajemnemu znęcaniu się nie stoi na przeszkodzie ani kodeksowe ujęcie przestępstwa, ani natura rzeczy”³⁸. Autor ten powołał się na inne orze-

---

³⁴ B. Dunaj (red.), *Współczesny słownik języka polskiego*, Warszawa 1996, s. 1370.

³⁵ J. Kosonoga, (w:) R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, s. 1409.

³⁶ <https://wsjp.pl/haslo/podglad/32571/znecac-sie/4230608/nad-czlowiekiem>; <https://sjp.pwn.pl/sjp/znecac-sie;2546932.html>.

³⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 listopada 1997 r., sygn. II AKa 198/97, LEX nr 32299.

³⁸ M. Mozgawa, (w:) M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 573.

czenie Sądu Najwyższego, gdzie jednak wskazano tezę przeciwną, a mianowicie, że „jeżeli natomiast wzajemne zachowania na skutek rozkładu pożycia małżeńskiego polegają na wzajemnym naruszeniu nietykalności i wzajemnym znieważaniu oraz na podejmowaniu czynności, które można określić mianem złośliwego dokuczania – to brak jest podstaw do przypisywania tylko jednej stronie zamiaru znęcania się”³⁹. Również Sąd Okręgowy w Świdnicy stwierdził, że „Jakkolwiek możliwe jest wzajemne znęcanie się małżonków, to konieczne jest wówczas wyodrębnienie okresów, w których jedna z tych osób miała przewagę nad drugą, co wynika z faktu, że samo znęcanie zakłada dominację sprawcy nad ofiarą oraz obiektywne ustalenie, że znęcał się on fizycznie lub (bądź także) psychicznie, a także w jaki sposób osoba pokrzywdzona odbierała zachowanie sprawcy. Jeśli w toku postępowania nie sposób ustalić powyższych kwestii, a nadto żadne z nich nie miało przewagi nad tym drugim, nie ma podstaw do skazania za czyn z art. 207 § 1 k.k.”⁴⁰ Przedstawiona teza jest nieco wewnętrznie sprzeczna. Otóż bowiem SO stwierdza początkowo, że wzajemne znęcanie się jest możliwe, a następnie podkreśla, że konieczne jest ustalenie, że jedna ze stron była stroną dominującą. W stanie faktycznym leżącym u podstaw tego orzeczenia stwierdzono bowiem, że „że pomiędzy tymi osobami, do momentu wyprowadzenia się ostatecznego J. D., dochodziło do obopólnych kłótni, w trakcie których wzajemnie się wyzywali, szarpali, a I. D., tak, jak to przedstawiły córki, raz męża z domu wyganiała, by, gdy rzeczywiście wyprowadzał się, żądać jego powrotu i następnie wręcz chorobliwie starać się zatrzymać go przy sobie, nawet przy użyciu gróźb targnięcia się na własne życie, uniemożliwiania mu opuszczenia mieszkania, czy niszczenia jego mienia – samochodu, a w końcu prowokując awantury i następnie „przygotowując” odpowiednie dokumenty (w tym zaświadczenia lekarskie), by zmusić męża do pozostania. Kiedy te działania okazały się nieskuteczne, podjęła kroki odwetowe, tj. złożyła zawiadomienie o przestępstwie znęcania i groźbach oraz wyzwiskach pod swoim adresem. Nie można ustalić, by w czasie tym był choćby moment, kiedy to J. D. był stroną dominującą”⁴¹. Trafnie również Sąd Apelacyjny w Gdańsku stwierdził, że zachowania składające się na znęcanie „cechuje pewna systematyczność i towarzyszące tej cykliczności napięcie złej woli. (...)”

³⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1992 r., sygn. III KRN 122/92, LEX nr 22076.

⁴⁰ Wyrok Sądu Okręgowego w Świdnicy z dnia 28 grudnia 2018 r., sygn. IV Ka 475/18, LEX nr 2670402.

⁴¹ *Ibidem*.

Nie jest zatem możliwe wzajemne znęcanie się małżonków. Natomiast zachowanie się ich może wyczerpywać jednostkowo znamiona przestępstw znieważania bądź naruszania nietykalności fizycznej⁴². Dalej Sąd ten stwierdził, że „W przypadku zaś wzajemnego złośliwego dokuczania, szczególnie na podłożu rozkładu pożycia małżeńskiego – to brak jest podstaw do przypisywania tylko jednej stronie zamiaru znęcania się (zob.: wyrok SN z dnia 23 września 1992 r., sygn. III KRN 122/92, LEX nr 22076). Podobnie wnikliwie należy odnosić się do sytuacji, gdy podłożem rozkładu małżeństwa jest nadużywanie alkoholu przez oboje małżonków, a w ślad za tym idą także obopólnie zawinione zaniedbania wychowawcze wobec posiadanych dzieci. Przestępstwo znęcania się wymaga bowiem intensywności działań, a więc „dotkliwych” i „ponad miarę”, czyli wykraczających poza granice zwyczajnego naruszenia nietykalności fizycznej, znieważenia, poniżenia, czy innego naruszenia czci pokrzywdzonego”⁴³. Podobnie stwierdził Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wskazując, że „Rozgraniczyć należy zachowania, które mieścić mogą w sobie elementy czynu ściganego z oskarżenia prywatnego od zachowań, które w odpowiednim zakresie czasowym wyróżniają się pewną systematycznością i napięciem złej woli w podejmowaniu różnego rodzaju zachowań i które w sumie mogą stanowić przestępstwo znęcania. Jeżeli natomiast wzajemne zachowania na skutek rozkładu pożycia małżeńskiego polegają na wzajemnym naruszeniu nietykalności i wzajemnym znieważaniu oraz na podejmowaniu czynności, które można określić mianem złośliwego dokuczania – to brak jest podstaw do przypisywania tylko jednej stronie zamiaru znęcania się”⁴⁴. Również w orzecznictwie sądów rejonowych wyrażany jest pogląd o niemożliwości przypisania znęcania się

---

⁴² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 sierpnia 2014 r., sygn. II AKa 236/14, LEX nr 1668567.

⁴³ *Ibidem*; takie samo stanowisko SA w Gdańsku wyraził w wyroku z dnia 23 stycznia 2013 r., sygn. II AKa 468/12, LEX nr 1280025, gdzie stwierdzono, że „Rozgraniczyć należy zachowania, które mieścić mogą w sobie elementy czynu ściganego z oskarżenia prywatnego od zachowań, które w odpowiednim zakresie czasowym wyróżniają się pewną systematycznością i napięciem złej woli w podejmowaniu różnego rodzaju zachowań i które w sumie mogą stanowić przestępstwo znęcania. Jeżeli natomiast wzajemne zachowania na skutek rozkładu pożycia małżeńskiego polegają na wzajemnym naruszeniu nietykalności i wzajemnym znieważaniu oraz na podejmowaniu czynności, które można określić mianem złośliwego dokuczania – to brak jest podstaw do przypisywania tylko jednej stronie zamiaru znęcania się”.

⁴⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 25 kwietnia 2012 r., sygn. II AKa 405/11, LEX nr 1162855; taki też pogląd wyraża: A. Głiszczyński, Przestępstwo znęcania się a przemoc w rodzinie, *Studia Prawnicze i Administracyjne* 2011, nr 1, s. 143.

w takiej sytuacji⁴⁵. Argumentację tą wzmacnia również wykładnia znamienia „znęcania się”, albowiem podkreślenia wymaga, że „o znęcaniu się decydować będzie nie tylko obiektywna negatywna ocena społeczna zachowania sprawcy, ale również jego subiektywne nastawienie psychiczne wyrażające się w zamiarze wyrządzenia krzywd i powodowanie cierpienia”⁴⁶. Skoro w sytuacji wzajemnych krzywd, zachowania oskarżonego są odpowiedzią na zachowania pokrzywdzonego lub spotykają się one z równie intensywną odpowiedzią ze strony pokrzywdzonego, to nie sposób jest uznać, ażeby zachowanie sprawcy było podjęte w zamiarze wyrządzenia krzywdy.

Zakończenie

Podsumowując powyższe rozważania należy wskazać, że czynność wykonawcza przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. może zostać zrealizowana na wiele sposobów i nie jest możliwe wskazanie zamkniętego katalogu czynności sprawczych składających się na znęcanie. W doktrynie i orzecznictwie nie panuje jednolitość co do tego, czy realizacja czynu zabronionego z art. 207 § 1 k.k. może nastąpić jedynie z zamiarem bezpośrednim czy też także ewentualnym, tym niemniej wskazać należy, że do istoty przestępstwa znęcania się należy działanie z zamiarem wyrządzenia bólu fizycznego lub psychicznego, co sugeruje działanie intencjonalne. Do *clue* tego przestępstwa należy wykorzystywanie przewagi sprawcy nad pokrzywdzonym. To z kolei oznacza, że w sytuacji, w której pokrzywdzony odpowiada w sposób równie intensywny na zachowania oskarżonego lub je równie intensywnie prowokuje powoduje to dekompletację struktury przestępstwa, albowiem powoduje niemożność przypisania zrealizowania znamion przedmiotowych czynu zabronionego z art. 207 § 1 k.k. W takiej sytuacji sprawca nie może zostać skazany za przestępstwo z art. 207 § 1 k.k., lecz co najwyżej za pojedyncze zachowania składające się na znęcanie, z tym że, w odniesieniu do zniewagi ustawo-

⁴⁵ Wyrok Sądu Rejonowego w Chojnicach z dnia 29 marca 2018 r., sygn. II K 84/17, treść dostępna na: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne\\$0020zn\\$0119canie/151020050001006_II_K_000084_2017_Uz_2018-03-29_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne$0020zn$0119canie/151020050001006_II_K_000084_2017_Uz_2018-03-29_001); wyrok Sądu Rejonowego Poznań–Grunwald i Jeżyce w Poznaniu z dnia 7 czerwca 2018 r., sygn. III K 592/17, treść dostępna na: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne\\$0020zn\\$0119canie/153510300001506_III_K_000592_2017_Uz_2018-06-07_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne$0020zn$0119canie/153510300001506_III_K_000592_2017_Uz_2018-06-07_001); wyrok Sądu Rejonowego w Wągrowcu z dnia 5 grudnia 2016 r., sygn. II K 524/16, treść dostępna na: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne\\$0020zn\\$0119canie/153510600001006_II_K_000524_2016_Uz_2016-12-05_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne$0020zn$0119canie/153510600001006_II_K_000524_2016_Uz_2016-12-05_001).

⁴⁶ M. M o z g a w a, Ustawowe znamiona przestępstwa znęcania się, s. 113.

dawca wprost przewidział w art. 216 § 3 k.k. możliwość odstąpienia od kary w razie retorsji ze strony pokrzywdzonego.

Bibliografia

1. Bafia J., K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny. Komentarz. Tom II. Część szczególna, Warszawa 1987.
2. Buczkowski k., P. Bachmat, Przestępstwo znęcania się z art. 207 § 1 k.k. w ujęciu statystycznym, (w:) M. Mozgawa (red.), Znęcanie się, Warszawa 2020.
3. Dunaj B. (red.), Współczesny słownik języka polskiego, Warszawa 1996.
4. Gliszczyński A., Przestępstwo znęcania się a przemoc w rodzinie, *Studia Prawnicze i Administracyjne* 2011, nr 1.
5. Habrat D., Osoba nieporadna jako pokrzywdzona przestępstwem znęcania się, *Studia Prawnicze* 2018, nr 2.
6. <https://wsjp.pl/haslo/podglad/32571/znecac-sie/4230608/nad-czlowiekiem>; <https://sjp.pwn.pl/sjp/znecac-sie;2546932.html>.
7. Hyps S., (w:) A. Grześkowiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2021.
8. Hyps S., (w:) M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom I. Komentarz do artykułów 117–221, Warszawa 2017.
9. Jodłowski J., M. Szewczyk, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a, Warszawa 2016.
10. Kluza J., Przestępstwo przemocy ekonomicznej, *Prokuratura i Prawo* 2019, nr 9.
11. Kosonoga J., (w:) R. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2020.
12. Lachowski J., (w:) V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2020.
13. Lewoc M., Charakterystyka osób oskarżonych z art. 207 § 1 kodeksu karnego, *Probacja* 2018, nr 2.
14. Makarewicz J., Kodeks karny z komentarzem, Lwów 1932.
15. Mozgawa M., (w:) M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015.
16. Mozgawa M., Ustawowe znamiona przestępstwa znęcania się – art. 207 k.k. (zarys problematyki), (w:) M. Mozgawa (red.), Znęcanie się, Warszawa 2020.

17. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2003 r., sygn. IV KK 49/03, LEX nr 108048.
18. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 r., sygn. III KK 157/17, LEX nr 2329441.
19. Siwek K., W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania się, *Prokuratura i Prawo* 2018, nr 11.
20. Sosnowska D.J., Przestępstwo znęcania się, *Państwo i Prawo* 2008, nr 3.
21. Szwarczyk M., (w:) T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015.
22. Witkowska-Rozpara K., Znaczenie i rola kuratora przy przestępstwach przeciwko rodzinie – na przykładzie przestępstwa znęcania się, *Gdańskie Studia Prawnicze* 2020, nr 3.
23. Wróbel W., A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
24. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 września 2014 r., sygn. II AKa 121/14, LEX nr 1602862.
25. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 19 października 2017 r., sygn. II AKa 304/17, LEX nr 2463477.
26. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 23 stycznia 2013 r., sygn. II AKa 468/12, LEX nr 1280025.
27. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 sierpnia 2014 r., sygn. II AKa 236/14, LEX nr 1668567.
28. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 października 2012 r., sygn. II AKa 394/12, LEX nr 1284944.
29. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 grudnia 2014 r., sygn. II AKa 221/14, LEX nr 1630572.
30. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 listopada 1997 r., sygn. II AKa 198/97, LEX nr 32299.
31. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 grudnia 2002 r., sygn. II AKa 274/02, LEX nr 78602.
32. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 marca 1998 r., sygn. II AKa 40/98, LEX nr 35158.
33. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 marca 2012 r., sygn. II AKa 13/12, LEX nr 1210833; Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2004.
34. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2016 r., sygn. II AKa 1/16, LEX nr 2025618.
35. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. II AKa 55/14, LEX nr 1461182.

36. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 25 kwietnia 2012 r., sygn. II AKa 405/11, LEX nr 1162855.
37. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 8 marca 2012 r., sygn. II AKa 388/11, LEX nr 1129381.
38. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2003 r., sygn. IV KKN 312/99, LEX nr 77436.
39. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2015 r., sygn. III KK 432/14.
40. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2015 r., sygn. III KK 432/14.
41. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1995 r., sygn. II KRN 6/95, LEX nr 24461.
42. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1992 r., sygn. III KRN 122/92, LEX nr 22076.
43. Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 6 marca 2018 r., sygn. IV Ka 73/18, LEX nr 2503938.
44. Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 15 marca 2018 r., sygn. XVII Ka 1463/17, LEX nr 2488036.
45. Wyrok Sądu Okręgowego w Świdnicy z dnia 28 grudnia 2018 r., sygn. IV Ka 475/18, LEX nr 2670402.
46. Wyrok Sądu Rejonowego Poznań–Grunwald i Jeżyce w Poznaniu z dnia 7 czerwca 2018 r., sygn. III K 592/17, treść dostępna na: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne\\$0020zn\\$0119canie/153510300001506_III_K_000592_2017_Uz_2018-06-07_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne$0020zn$0119canie/153510300001506_III_K_000592_2017_Uz_2018-06-07_001).
47. Wyrok Sądu Rejonowego w Chojnicach z dnia 29 marca 2018 r., sygn. II K 84/17, treść dostępna na: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne\\$0020zn\\$0119canie/151020050001006_II_K_000084_2017_Uz_2018-03-29_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne$0020zn$0119canie/151020050001006_II_K_000084_2017_Uz_2018-03-29_001).
48. Wyrok Sądu Rejonowego w Wągrowcu z dnia 5 grudnia 2016 r., sygn. II K 524/16, treść dostępna na: [http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne\\$0020zn\\$0119canie/153510600001006_II_K_000524_2016_Uz_2016-12-05_001](http://orzeczenia.ms.gov.pl/details/wzajemne$0020zn$0119canie/153510600001006_II_K_000524_2016_Uz_2016-12-05_001).

Mutual abuse as a circumstance excluding criminality

Abstract

The offense under Article 207(1) of the Penal Code is among those offences of the Penal Code, Chapter XXVI: Offences against Family and Guardianship, which are most commonly found in indictments. A list of behaviours, which constitute abuse, is open as it is by no means possible to identify all actions that can be performed in committing physical and/or mental abuse. In case law, a problem has been identified whether the fulfilment of criteria of the offence under Article 207(1) of the Penal Code can be attributed to the accused where it is clear from the facts that a victim behaved in a way that can be considered mutual abuse. As this issue has not been widely addressed in criminal-law literature, this paper aims at identifying situations whether a perpetrator cannot be held liable for the offence under Article 207(1) of the Penal Code.

Key words

Abuse, mutual abuse, indirect intent, conditional intent, features of a prohibited act.

GLOSY

Bolesław Kurzępa¹

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. IV KK 420/19²

Streszczenie

Przedmiotem glosy jest problem odpowiedzialności osoby, która posiadała naboje do broni palnej innej niż opiewało wydane jej pozwolenie przez Komendanta Wojewódzkiego Policji. W ocenie Sądu Najwyższego zachowanie takie stanowi przestępstwo z art. 263 § 2 k.k.

Słowa kluczowe

Amunicja, broń palna, pozwolenie na broń, przestępstwo, bezpieczeństwo wewnętrzne.

Ustawodawca w art. 263 § 2 k.k. penalizuje określony stan, to jest posiadanie broni palnej albo amunicji, pomimo braku indywidualnej decyzji administracyjnej o określonej treści (zezwolenia na posiadanie broni). Stąd, aby ustalić, czy sprawca swoim zachowaniem wyczerpał znamiona tego przestępstwa wystarczy stwierdzenie zaistnienia tych dwóch zaszłości. Przy czym – co istotne *in concreto* – użyta w tym przepisie alternatywa pozwala bezspornie wnioskować,

---

¹ Dr Bolesław Kurzępa, adiunkt Politechniki Rzeszowskiej, Wydział Zarządzania.
ORCID: 0000-0002-5130-1001.

² Wyrok wraz z uzasadnieniem został opublikowany na stronie Lex nr 3177707.

że penalizowane jest już samo posiadanie amunicji bez wymaganego zezwolenia, bowiem zarówno odrębne posiadanie broni, jak i amunicji bez wymaganego pozwolenia jest karalne. Równocześnie weryfikując konkretne zachowanie sprawcy, poprzez te pożądane przez ustawę dla bytu tego występkę znamiona, należy w pierwszej kolejności mieć na względzie wyrażoną w art. 2 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 955 – zwaną dalej ustawą o broni i amunicji) generalną klauzulę stwierdzającą, że poza przypadkami określonymi w tej ustawie, nabywanie, posiadanie oraz zbywanie broni i amunicji jest zabronione.

Rzeczą powszechnie znaną jest to, że dostęp do broni w naszym kraju jest mocno utrudniony. Pozwolenie na jej otrzymanie stanowi przywilej niewielkiej grupy osób, z których każda musi spełnić wiele warunków określonych w ustawie z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji³. Dokument ten wydaje komendant wojewódzki Policji bądź właściwy komendant oddziału Żandarmerii Wojskowej, przy czym zapadające decyzje w tym przedmiocie cechuje duża uznaniowość. Polski ustawodawca od dawna stoi na stanowisku, że prawo posiadania broni nie należy do zakresu prawa podmiotowego obywatela i musi podlegać ograniczeniom i reglamentacji administracyjnoprawnej⁴. Najlepiej wyraził to Naczelny Sąd Administracyjny stwierdzając, że „udzielenie osobie fizycznej prawa do dysponowania bronią palną stanowi odstępstwo od generalnej reguły, że broń znajdować się powinna w rękach uprawnionych służb. Dostęp do broni jest bowiem ograniczony z woli samego ustawodawcy, pozwoleń na broń nie powinno być więcej, niż to wynika z oczywistej potrzeby określonej celem, do którego broń ma być używana”⁵. Jak można zauważyć w literaturze oraz w orzecznictwie sądów administracyjnych, prawie wszystkie wypowiedzi tam zawarte odnoszą się do broni, natomiast niewiele dotyczy samej amunicji do niej. Można stwierdzić, że w praktyce nie ma żadnego problemu związanego z amunicją. O tym, że wcale tak nie jest może świadczyć m.in. glosowane orzeczenie.

Stan faktyczny rozpoznawanej przez Sąd Najwyższy sprawy jest dość banalny. Pani Z. P. została oskarżona o posiadanie bez wymaganego zezwolenia amunicji w postaci jednego naboju sztucerowego kal. 7 mm

³ Tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 955.

⁴ M. Sondej, Prawo do broni – w Polsce ograniczone, a może być jeszcze bardziej. Lex/el. Prawo.pl. (dostęp: 2 grudnia 2021 r.).

⁵ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 4 marca 2020 r., sygn. II OSK 1082/18, Lex nr 3056770.

65R produkcji czeskiej oraz jednego naboju myśliwskiego kal. 12 mm produkcji polskiej z ładunkiem śrutowym (tzw. loftka), mimo, że w tym okresie posiadała jedynie pozwolenie na broń do celów łowieckich, tj. o przestępstwo z art. 263 § 2 k.k. Sąd Rejonowy w J. uznał ją winną zarzucanego przestępstwa i skazał na karę sześciu miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawiesił na okres dwóch lat tytułem próby. W następstwie apelacji wniesionej przez obrońcę Sąd Okręgowy w P. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uniewinnił oskarżoną od popełnienia przestępstwa z art. 263 § 2 k.k. Z tym orzeczeniem nie zgodził się prokurator, który w skierowanej do Sądu Najwyższego kasacji zarzucił rażące naruszenie prawa materialnego, a to art. 263 § 2 k.k. mającego wpływ na treść orzeczenia przez błędne uznanie, że Z. P. posiadając pozwolenie na palną broń myśliwską dla celów łowieckich mogła w ramach uprawnienia nabyć i posiadać amunicję w postaci naboju typu „loftka” kal. 12 produkcji polskiej z ładunkiem śrutowym oraz nabój sztucerowy kal. 7 mm x 65R, która nie jest amunicją myśliwską przeznaczoną dla celów łowieckich, w sytuacji ujawnienia i zatrzymania wskazanej amunicji u oskarżonej w załadowanej broni, w czasie polowania. W związku z tym zarzutem wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w P. Sąd Najwyższy podzielił argumenty oskarżyciela publicznego i faktycznie przekazał sprawę do ponownego rozpoznania, a przy okazji wyraził pogląd zawarty w cytowanej wyżej tezie.

Czyny stanowiące występki z art. 263 § 2 k.k. dość często pojawiają się na wokandach polskich sądów, ale najczęściej ich przedmiotem jest broń lub broń i amunicja do tej broni, na posiadanie której sprawca nie miał zezwolenia. Rzadziej natomiast zdarzają się sprawy o nielegalne posiadanie tylko samej amunicji. Sprawa na pozór jest oczywista – skoro ktoś nie posiada pozwolenia na broń, to niejako automatycznie nie może też legalnie posiadać amunicji do tej broni, jak również do każdej innej. Często jednak jest tak, że to co jest na pozór oczywiste, budzi spore wątpliwości. Treść przepisu art. 263 § 2 k.k. też wydaje się być jednoznaczna: posiadanie broni palnej lub amunicji bez wymaganego zezwolenia jest zabronione i karalne. Użycie spójnika „lub” wskazuje, że mamy do czynienia z alternatywą, co oznacza, że znamiona tego przestępstwa są spełnione zarówno wtedy, gdy sprawca posiada bez pozwolenia jedynie broń, jak i wówczas kiedy bez pozwolenia posiada tylko amunicję.

Wracając na grunt głosowanego orzeczenia przypomnieć należy, że Sąd Okręgowy w P. uznał, iż samo posiadanie zezwolenia na broń uprawnia osobę, której je wydano, do posiadania amunicji każdego ro-

dzaju (niezależnie od jej parametrów), byle nadawała się do użycia w tej broni, i to bez względu na charakter oraz – wskazane w pozwoleniu na tę broń – jej przeznaczenie. Przyjęte stanowisko spowodowało, że oskarżona, w następstwie wniesionej przez jej obrońcę apelacji, została uniewinniona od zarzutu popełnienia przestępstwa z art. 263 § 2 k.k. Z takim poglądem rzecz jasna zgodzić się nie można, gdyż jest on wyrażony bez dokonania dokładnej analizy norm administracyjnych, zawartych w ustawie z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, stanowiącymi przepisy sankcjonowane przez przepis sankcjonowany, tj. art. 263 § 2 k.k.

W Polsce obowiązuje wyrażony w art. 2 powołanej wyżej ustawy generalny zakaz nabywania, posiadania oraz zbywania broni i amunicji. Z przepisu tego wynika jednocześnie, że legalne nabywanie, posiadanie i zbywanie broni oraz amunicji ma charakter wyjątku⁶. A zatem posiadanie broni i amunicji w naszym kraju (inaczej niż np. w USA) nigdy nie należało do kategorii podstawowych praw i wolności gwarantowanych w ustawie zasadniczej⁷. Wielokrotnie fakt ten był podnoszony w orzecznictwie sądów administracyjnych. Przykładem może być wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 stycznia 2012 r., w którym wyrażony został pogląd, że „prawo do posiadania broni nie należy do praw i wolności chronionych konstytucyjnie – nie jest prawem powszechnym. Prawo do broni podlega reglamentacji (nie każdy może je uzyskać) ze względu na jego ścisły związek ze sferą bezpieczeństwa i porządku publicznego”⁸. I właśnie ten ostatni czynnik, tzn. bezpieczeństwo i porządek publiczny, zadecydował o ścisłej reglamentacji broni i amunicji w Polsce.

Do kategorii broni palnej zaliczona została m.in. broń myśliwska (art. 4 ust. 1 pkt 1 ustawy). Możliwość legalnego posiadania broni palnej i amunicji wprowadza art. 9 ustawy, w którym określone zostały zasady i warunki wydawania, cofania pozwolenia na broń, rejestracji broni oraz dysponowania bronią i amunicją. Według ustępu 1 tego przepisu, broń palną i amunicję do tej broni, z wyłączeniem przypadków, o których mowa w art. 11 ustawy⁹, można posiadać na podstawie pozwolenia na broń

⁶ C. Kąkol, Ustawa o broni i amunicji. Komentarz. Lex/el (dostęp: 21 grudnia 2021 r.).

⁷ M. Filar, Prawo posiadania broni palnej jako obywatelskie prawo podmiotowe, Państwo i Prawo 1997, nr 5, s. 41–53.

⁸ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 stycznia 2012 r., sygn. II SA/Wa 2281/11, Lex nr 1217267.

⁹ W art. 11 ustawy wyłączony został obowiązek posiadania pozwolenia na broń w przypadku: gromadzenia broni w zbiorach muzealnych na podstawie odrębnych przepisów, używania broni w celach sportowych, szkoleniowych lub rekreacyjnych na strzelnicy działającej na podstawie zezwolenia właściwego organu, używania broni palnej sygnałowej i alarmowej do celów wzywania pomocy, ratowniczych, poszukiwawczych oraz

wydanego przez właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu zainteresowanej osoby lub siedzibę zainteresowanego podmiotu komendanta wojewódzkiego Policji, a w przypadku żołnierzy zawodowych – na podstawie pozwolenia wydanego przez właściwego komendanta oddziału Żandarmerii Wojskowej. Warunkiem wydania takiego pozwolenia jest stwierdzenie przez wymieniony organ, że osoba ubiegająca się o pozwolenie nie stanowi zagrożenia dla samego siebie, porządku lub bezpieczeństwa publicznego. Zainteresowany musi też przedstawić i uzasadnić ważną przyczynę posiadania broni, którą może być m.in. łowiectwo, udokumentowane posiadaniem uprawnień do wykonywania polowania (art. 10 ust. 1, 2 pkt 3, 3 pkt 2 ustawy). Wydane zezwolenie na posiadanie broni palnej jest jednocześnie zezwoleniem na nabycie i posiadanie amunicji do tej konkretnej broni, a nie jakiegokolwiek amunicji do broni palnej. Stanowi o tym *expressis verbis* art. 12 ust. 2 ustawy, w którym mowa jest o wydaniu przez uprawniony organ wspomnianego zaświadczenia uprawniającego do nabycia broni i „amunicji do tej broni”. Ustawa nie przewiduje też, aby wydawane było odrębne pozwolenie na nabycie i posiadanie wyłącznie amunicji.

W kontekście głosowanego orzeczenia należy mieć też na uwadze, że oskarżona była czynnym myśliwym. Posiadała zatem legalnie broń kulo-wo-śrutową do celów łowieckich, rzecz jasna wraz z amunicją do niej. W chwili zatrzymania miała przy sobie broń tzw. kniejówkę załadowaną dwoma pociskami w postaci naboju sztucerowego kal. 7 mm x 65 R prod. czeskiej oraz naboju myśliwskiego kal. 12 mm produkcji polskiej z ładunkiem śrutowym (tzw. loftka). Amunicja ta nie jest zaliczana do kategorii amunicji myśliwskiej, o której mowa jest w § 3 ust. 3 pkt 2–5 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczególnych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz¹⁰. Dokonu-

---

przez osoby uprawnione do sygnalizacji zawodnikom rozpoczęcia konkurencji sportowej w trakcie zawodów sportowych, jeżeli wymaga ona takiej sygnalizacji, dysponowania bronią przez przedsiębiorców dokonujących obrotu bronią i amunicją na podstawie koncesji lub świadczących usługi rusznikarskie na podstawie odrębnych przepisów, o ile jest to związane bezpośrednio z prowadzeniem działalności gospodarczej, dysponowania bronią przekazaną w celu pozbawienia lub potwierdzenia pozbawienia cech użytkowych, posiadania broni palnej pozbawionej cech użytkowych, posiadania przedmiotów przeznaczonych do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej o średniej wartości prądu w obwodzie nieprzekraczającej 10 mA, posiadania ręcznych miotaczy gazu obezwładniającego, posiadania broni pneumatycznej, posiadania broni palnej rozdzielnego ładowania, wytworzonej przed rokiem 1885 oraz replik tej broni, posiadania broni palnej alarmowej o kalibrze do 6 mm.

¹⁰ Dz. U. z 2005 r., Nr 61, poz. 548. Rozporządzenie obowiązuje od dnia 30 kwietnia 2005 r.

jący badania zakwestionowanej amunicji eksperci z Laboratorium Kryminalistycznego KWP stwierdzili, że naboje te uważane są za amunicję szczególnie niebezpieczną, której posiadanie jest zabronione, o czym stanowi art. 10 ust. 6 ustawy o broni i amunicji. W świetle tych okoliczności czyn oskarżonej w pełni wypełnił znamiona art. 263 § 2 k.k. Rodzi się jednak pytanie – skoro unormowanie posiadania i używania broni oraz amunicji jest tak dokładnie unormowane w powołanych wcześniej aktach prawnych (tzn. w ustawie o broni i amunicji oraz rozporządzeniu w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz), to dlaczego Sąd Okręgowy w K. uniewinnił oskarżoną Z. P. od popełnienia występkę nielegalnego posiadania dwóch naboju, uznając w ten sposób, że posiadała je legalnie? Wydaje się, że u podstaw takiej decyzji leżało niedostateczne przeanalizowanie przepisów administracyjnych zawartych w ustawie o broni i amunicji regulujących wydawanie pozwoleń na broń, a w szczególności na amunicję do tej broni. Decyzja w tym przedmiocie zawsze jest wydawana łącznie na broń i amunicję do tej broni, chociaż prawodawca używa w omawianej ustawie zamiennie spójnika „i” bądź „lub”. Z żadnego jednak przepisu nie wynika, iż można odrębnie uzyskać pozwolenie na broń, a odrębnie na amunicję. Sąd Okręgowy w K., uniewinniając oskarżoną od zarzutu z art. 263 § 2 k.k. w gruncie rzeczy przyjął pogląd, że legalne jest posiadanie amunicji do broni innej od tej, do której sprawca ma pozwolenie, byleby tylko amunicja nadawała się użycia za pośrednictwem akurat jakoby tej broni, nawet jeżeli używanie tego typu amunicji jest zakazane. Rzecz jasna stanowisko takie jest sprzeczne z przytoczonymi wyżej regulacjami. Innym argumentem użytym przez Sąd Okręgowy w K. było powołanie się na fakt (podniesiony zresztą wcześniej w apelacji przez obrońcę oskarżonej), że zakwestionowane u niej w chwili zatrzymania dwa pociski miały jakoby służyć jej do celów szkoleniowych na strzelnicy. Faktycznie przepis art. 11 pkt 2 ustawy o broni i amunicji przewiduje odstępstwo od obowiązku posiadania pozwolenia na broń używaną m.in. w celach szkoleniowych na strzelnicy działającej na podstawie zezwolenia właściwego organu. Tylko że w przypadku oskarżonej dwa zakwestionowane pociski były załadowane do jej broni podczas nocnego polowania i ujawnione w trakcie tego polowania. Zauważyć należy, że gdyby faktycznie miała zamiar używać ich na strzelnicy, to były to pociski zaliczone do amunicji szczególnie niebezpiecznej, której posiadanie jest zabronione (art. 10 ust. 6 ustawy), a więc i tak dopuściłaby się przestępstwa z art. 263 § 2 k.k. W jednym ze swoich wyroków Sąd Apelacyjny w Warszawie stwierdził, że „stanowi przestępstwo posiadanie nawet jednego naboju, jeżeli tego

rodzaju nabój stanowi amunicję do broni palnej”¹¹. Rzecz jasna ilość i rodzaj amunicji, którą posiada sprawca bez wymaganego zezwolenia jest okolicznością, która powinna mieć wpływ na ocenę stopnia społecznej szkodliwości czynu z art. 263 § 2 k.k. Należy jednak mieć na uwadze, że przestępstwo to jest skierowane przeciwko bezpieczeństwu publicznemu i indywidualnemu, a jego zagrożenie jest tym większe im większa ilość amunicji znalazła się w rękach osoby nieuprawnionej do jej posiadania¹².

Reasumując powyższe rozważania należy stwierdzić, że rację ma Sąd Najwyższy wyrażając pogląd zawarty w tezie glosowanego wyroku. Posiadanie amunicji do innego rodzaju broni palnej niż wymieniona została w decyzji administracyjnej o zezwoleniu na jej nabywanie, posiadanie oraz zbywanie, bez wątplenia stanowi występki z art. 263 § 2 k.k.

Bibliografia

Literatura

1. Filar M., Prawo posiadania broni palnej jako obywatelskie prawo podmiotowe, Państwo i Prawo 1997, nr 5.
2. Kąkol C., Ustawa o broni i amunicji. Komentarz, Warszawa 2021.
3. Sondej M., Prawo do broni – w Polsce ograniczone, a może być jeszcze bardziej, Lex/el. Prawo.pl.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 955).
2. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz. U. z 2005 r., Nr 61, poz. 548).

Orzecznictwo

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2001 r., sygn. WA 16/01.
2. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 stycznia 2012 r., sygn. II SA/Wa 2281/11.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8 lipca 2013 r., sygn. II AKa 209/13.

---

¹¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 8 lipca 2013 r., sygn. II AKa 209/13. Lex nr 1350435.

¹² Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2001 r., sygn. WA 16/01, Lex nr 553878.

4. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 4 marca 2020 r., sygn. II OSK 1082/18.
5. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. IV KK 420/19.

Commentary to the Supreme Court judgment of 16 December 2020, ref. no. IV KK 420/19

Abstract

This commentary deals with the liability of a person who was in possession of cartridges for firearms other than those authorised in a firearms licence issued by the Voivodship Police Chief. According to the Supreme Court, such possession constitute the offence under Article 263(2) of the Penal Code.

Key words

Munition, firearms, firearms licence, offence, internal security.

Z HISTORII PROKURATURY

**Płk audytor Kazimierz Marian Marcelli Słowikowski
Naczelnny Prokurator Wojskowy
i Szef Departamentu Sprawiedliwości
Ministerstwa Spraw Wojskowych**

Kazimierz Marian Marcelli Słowikowski urodził się 2 lutego 1887 r. w Borkach Wielkich, powiat tarnopolski (obecnie Ukraina) jako syn Stanisława i Kazimiery z Nowickich.

Po ukończeniu szkoły gimnazjalnej kontynuował naukę we Lwowie, gdzie studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza.

Do Wojska Polskiego wstąpił 9 grudnia 1918 r. i służył w 11. Pułku Ułanów Legionowych, którym dowodził generał Mariusz Zaruski. Pułk ten, w okresie wojny polsko-bolszewickiej w latach 1919–1921, uczestni-

czył w walkach o wyzwolenie Wilna spod okupacji sowieckiej, do którego to zadania został wyznaczony przez Naczelnego Wodza Józefa Piłsudskiego. Walki trwały od 19 do 21 kwietnia 1919 r., kiedy to bolszewicy zostali wyparci z miasta. Ponownie próbowali zdobyć Wilno pod koniec kwietnia 1919 r., ale oddziały Wojska Polskiego odparły ich kontrofensywę.

*Józef Piłsudski dokonuje przeglądu Wojska Polskiego po zajęciu Wilna.
Źródło: <https://s.twojahistoria.pl/uploads/2018/07/Przeegl%C4%85d-oddzia%C5%82%C3%B3w-Wojska-Polskiego-po-zaj%C4%99ciu-Wilna-1919.jpg>.*

Kazimierz Słowikowski po ukończeniu studiów karierę prawniczą kontynuował w sądownictwie wojskowym. Zgodnie z dekretem nr L 2247 z dnia 6 sierpnia 1920 r. Kazimierz Słowikowski został zatwierdzony z dniem 1 kwietnia 1920 r. w stopniu majora. W tym czasie pełnił funkcję asystenta prokuratora wojskowego w Sądzie Wojskowym Okręgu Generalnego w Warszawie. Z dniem 3 maja 1922 r. został zweryfikowany w stopniu majora ze starszeństwem z dniem 1 czerwca 1919 r. i 85 lokatą w korpusie oficerów sądowych.

Jak wynika z rozporządzenia Ministra Spraw Wojskowych Kazimierza Sosnkowskiego z dnia 15 sierpnia 1923 r. Kazimierz Słowikowski został przeniesiony z Ministerstwa Spraw Wojskowych Departamentu IX Sprawiedliwości do Wojskowego Sądu Okręgowego Korpusu Nr I na stanowisko sędziego śledczego.

Kazimierz Słowikowski od 15 sierpnia 1926 r. pełnił funkcję referenta w Wydziale I Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych. W późniejszym okresie został powołany na stanowisko Szefa Wydziału I Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Kazimierz Słowikowski angażował się w działalność naukową i był członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Wojskowy Przegląd Prawniczy”, na którego łamach publikował również swoje artykuły m.in. „Z zagadnień polityki kryminalno-penitencjarnej w wojsku” (Wojskowy Przegląd Prawniczy 1928, nr 2). Czasopismo to poświęcone było zagadnieniom głównie prawa karnego wojskowego. Aktualnie wydawane jest przez Prokuraturę Krajową.

Zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 5 lutego 1929 r. Kazimierz Słowikowski został mianowany sędzią orzekającym w wojskowych sądach okręgowych, a na podstawie zarządzenia Ministra Spraw Wojskowych został przeniesiony do Wojskowego Sądu Okręgowego Nr I na stanowisko sędziego śledczego.

Na mocy zarządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Kazimierzowi Słowikowskiemu nadano stopień podpułkownika ze starszeństwem z dniem 1 stycznia 1932 r. i 5. lokatą w korpusie oficerów sądowych. W grudniu tego samego roku Kazimierz Słowikowski został przeniesiony, na podstawie zarządzenia Ministra Spraw Wojskowych, z Wojskowego Sądu Okręgowego Nr I do Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych na stanowisko szefa wydziału.

Z dniem 1 października 1934 r. Kazimierz Słowikowski został wyznaczony na pełniącego obowiązki, a od dnia 30 września 1935 r. na zastępcę Naczelnego Prokuratora Wojskowego i szefa Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Kazimierz Słowikowski uczestniczył również w pracach nad powstaniem kodeksu wojskowego postępowania karnego z 1936 r., który wszedł w życie 1 stycznia 1937 r.

Z wniosku o odznaczenie Kazimierza Słowikowskiego orderem Odrodzenia Polski wynika, iż miał on duże zasługi w pracach ustawodawczych, które były prowadzone w Departamencie Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych. W uzasadnieniu wniosku o odznaczenie orderem Odrodzenia Polski, był on opisany w sposób następujący: „Po-

siadając wybitną wiedzę fachową, znakomite doświadczenie i wyczuć interesu państwowego, pracą swą, wykonywaną stale ponad miarę obowiązku i z całkowitym poświęceniem przysparza wojsku wiele korzyści, co znajduje swój wyraz przede wszystkim przy rozwiązywaniu zagadnień z zakresu konsultacji prawnej i gdzie chodzi o interes skarbu państwa”.

5-376
Sub. 1116

Wniosek o odznaczenie

Ministerstwo
Za: gorliwą i owocną służbę
w szczególności za: w służbie wojskowej
w szczególności o odznaczenie

IV - Krzyż Oficerski
(Oznaki, klasa)
orderu Odrodzenia Polski
(Oznaki odznaczenia)

1. Nazwisko i imię
kandydata: **SŁOWIKOWSKI Kazimierz Marian Marcei** ✓

2. Tytuł awansowy: **3. Stopień wojskowy: Nacz. Dep. Spr. Wojsk. i Szefa Dep. Sprawiedliwości** 4. Kwalifikacje obywatelskie: **wyróżniający się** 37

5. Zawód: **6. Stopień służbowy: radca prawny** 7. Data: **19.3.1939** 8. Wiek: **51**

9. Adres: **Warszawa, Departament Sprawiedliwości MSWojsk.**

10. Fundacja odznaczenia: **srebrny Krzyż Zasługi /Ds.Pers.6/38/, złoty Krzyż Zasługi /Ds.Pers.2/36/.**

11. Wniosek: **Wniosek**

12. (Opinia Kapituły):

13. (Opinia Prezesa Rady Min.):

14. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

15. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

16. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

17. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

18. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

19. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

20. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

21. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

22. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

23. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

24. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

25. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

26. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

27. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

28. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

29. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

30. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

31. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

32. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

33. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

34. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

35. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

36. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

37. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

38. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

39. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

40. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

41. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

42. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

43. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

44. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

45. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

46. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

47. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

48. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

49. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

50. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

51. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

52. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

53. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

54. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

55. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

56. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

57. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

58. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

59. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

60. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

61. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

62. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

63. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

64. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

65. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

66. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

67. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

68. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

69. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

70. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

71. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

72. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

73. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

74. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

75. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

76. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

77. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

78. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

79. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

80. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

81. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

82. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

83. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

84. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

85. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

86. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

87. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

88. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

89. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

90. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

91. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

92. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

93. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

94. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

95. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

96. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

97. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

98. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

99. (Opinia Ministra Spraw Wojskowych):

100. (Opinia Ministra Sprawiedliwości):

14. Zbiory:

Urodzony dnia 2.2.1887 r. w Borkach Wielkich, syn d.p.Stani-
sława i d.p.Kazimierza z Kowalskich, wyznania rzymsko-katolickiego.
Ukończył 8-klasowe gimnazjum i wyjechał na studia do Uniwersyte-
tu Jana Kazimierza we Lwowie. Z zawodu cywilnego sędziego: do wojska pol-
skiego wstąpił 9.12.1918 r. do II pułku ułanów; od 15.8.1919 r. prze-
szedł do służby w sądownictwie wojskowym, w którym zajmował stanowis-
ka sędziego, referenta i szefa wydziału M.S.Wojsk., wreszcie od
1.10.1934 r. pełniącego obowiązki, a od 30.9.1935 r. wyznaczono go na
to stanowisko zastępcy Naczelnego Prokuratora Wojskowego i Szefa Depar-
tamentu Sprawiedliwości M.S.Wojsk.

15. Uzasadnienie wniosku i stopnia odznaczenia:

Radca prawnik sąd. Słowikowski jako zastępca Naczelnego Prokura-
tora Wojskowego i Szefa Departamentu Sprawiedliwości M.S.Wojsk. pozo-
stał niezmiennie wieloletnie zasługi. W szczególności na polu pracy usta-
wodawczej, prowadzonej przez Departament Sprawiedliwości M.S.Wojsk.
Posiadając wybitną wiedzę fachową, znakomite doświadczenie i wyczuć
interesu państwowego, pracą swą, wykonywaną stale ponad miarę obowią-
zku i z całkowitym poświęceniem przysparza wojsku wiele korzyści, co
znajduje swój wyraz przede wszystkim przy rozwiązywaniu zagadnień z
zakresu konsultacji prawnej i gdzie chodzi o interes skarbu państwa.
Ponadto tym odznaczeniem p.k.sud. Słowikowskiego orderem Odrodzenia Polski
jest tym bardziej uzasadnione, że zajmuje on jedno z najwyższych i naj-
ważniejszych stanowisk w korpusie oficerów sędziowskich i podczas kiedy inni oficerowie sędziowscy, zajmujący miejsce
od niego stanowiska odznaczenia to już posiadają, to p.k.sud. Słowikow-
skiemu nie zostało ono dotychczas nadane.

16. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

17. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

18. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

19. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

20. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

21. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

22. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

23. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

24. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

25. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

26. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

27. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

28. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

29. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

30. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

31. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

32. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

33. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

34. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

35. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

36. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

37. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

38. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

39. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

40. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

41. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

42. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

43. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

44. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

45. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

46. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

47. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

48. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

49. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

50. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

51. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

52. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

53. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

54. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

55. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

56. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

57. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

58. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

59. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

60. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

61. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

62. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

63. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

64. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

65. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

66. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

67. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

68. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

69. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

70. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

71. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

72. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

73. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

74. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

75. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

76. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

77. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

78. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

79. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

80. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

81. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

82. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

83. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

84. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

85. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

86. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

87. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

88. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

89. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

90. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

91. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

92. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

93. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

94. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

95. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

96. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

97. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

98. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

99. Opinia Ministra Spraw Wojskowych o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

100. Opinia Ministra Sprawiedliwości o wniosku o odznaczenie
dn. ... / ... 19 ... (Opinia)

Wniosek o odznaczenie Kazimierza Słowikowskiego orderem Odrodzenia Polski.

Źródło: materiały archiwalne z Wojskowego Biura Historycznego, nr teczki KZ 5-376.

Do 31 sierpnia 1939 r. Kazimierz Słowikowski był zastępcą gen. bryg. Teofila Marescha szefa Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych. Stanowisko szefa Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych, jak i jego zastępcy, było połączone z pełnieniem funkcji odpowiednio Naczelnego Prokuratora Wojskowego oraz jego zastępcy, dla- tego też Kazimierz Słowikowski pełnił również funkcję zastępcy Naczelnego Prokuratora Wojskowego. Od początku II Wojny Światowej do 18 września 1939 r. sprawował funkcję Szefa Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych i Naczelnego Prokuratora Wojskowego. W tym

samym czasie Kazimierz Słowikowski znalazł się również w obsadzie personalnej, utworzonego w Kwaterze Głównej Naczelnego Wodza 1 września 1939 r., Szefostwa Służby Sprawiedliwości, na której czele stanął gen. bryg. Teofil Maresch, dotychczasowy szef Departamentu Sprawiedliwości i Naczelnny Prokurator Wojskowy.

*Szefostwo Służby Sprawiedliwości
L. dz. 42/tjn. 39/Sąd.* *Paris, dnia 13 /X/ 1939.*
Szef Biura Rejestracyjnego *BI 12j/10*
Ministerstwa Spraw Wojskowych

o miejscu

*W załączeniu jemu Biura Rejestracji z daty Paryż,
dn. 5. IX. 1939. L. dz. 42/tjn. 3. R. podaję poniżej
obsady personalne wszystkich szczebli kierownictwa od początku
roku 1935 do września 1939. z wyjątkiem sądów polowych,
których obsada była dokonywana przez Biuro Pers. M. S. Wojsk.
i których w następstwie z pomocą rekonstruować nie
można.*

*Zamierzam, iż z uwagi na brak danych dokumenta-
cyjnych mogą w rzeczywistości wybrnąć się pewne
nieścisłości, głównie jeśli chodzi o wojenne sądy
regionalne, obsadzone po 1. IX 1939. przez oficerów st. p. Wojsk.
z Krynii pomierzonych oficerów podano - ostatnio po-
nadane.*

Departament Sprawiedliwości M. S. Wojsk.

*1) Naczelnny Prokurator Wojskowy 1) gen. bryg. Maresch Teofil
Szef Departamentu : do 1. IX 1939*

*2) płk. aud. Słowikowski
Kazimierz
do 1. IX 1939.*

*2) Zastępca : 1) płk. aud. Krawczuk Kazimierz
do 1. IX 1939
po śmierci - vacat.*

*3) szef wydziału administracji 1) ppłk Dr. Zarucki Leopold
szefostwa i wydziału do września 1939.*

*2) ppłk Dr. Zarucki Kazimierz
do 1. IX 1939.*

Fragment pisma l.dz. 42/tjn./39/Sąd. Stanisława Szurleja, szefa Sądow-
nictwa Wojskowego Ministerstwa Spraw Wojskowych do szefa Biura Re-
jestracyjnego Ministerstwa Spraw Wojskowych w sprawie obsady perso-
nalnej wszystkich szczebli kierownictwa od początku 1935 r. do września
1939 r. z wyjątkiem sądów polowych, których obsada była dokonywana
przez Biuro Personalne Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Źródło: <https://web.archive.org/web/20181125210455/http://pism.co.uk/B/BI12j.pdf>.

Po wybuchu II Wojny Światowej Kazimierz Słowikowski przedostał się do Francji, a następnie do Wielkiej Brytanii. Był wówczas poważnie chory, ale pomimo tego nieprzerwanie pełnił służbę w Polskich Siłach Zbrojnych. Do jesieni 1944 r. sprawował funkcję doradcy prawnego w Oddziale V Sztabu Naczelnego Wodza w Londynie.

Kazimierz Słowikowski w lipcu 1944 r. został powołany na stanowisko Naczelnego Prokuratora Wojskowego i funkcję tę sprawował do śmierci w dniu 20 maja 1945 r.

W artykule Leszka Kani „Służba sprawiedliwości Wojska Polskiego we Francji i Wielkiej Brytanii (październik 1939 – październik 1940)”, autor podkreślił, że Kazimierz Słowikowski cieszył się zaufaniem i autorytetem ze względu na sprawowanie służby w sposób wzorowy oraz fakt, że był doskonałym prawnikiem. Opinię tę potwierdza również wzmianka we wniosku o odznaczenie orderem Odrodzenia Polski, gdzie w miejscu wyszczególnionych zasług wpisano „za gorliwą i owocną służbę wojskową”.

Zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 marca 1928 r. Kazimierz Słowikowski został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi za osiągnięcia na polu sądownictwa wojskowego. Kolejne odznaczenie, jakie otrzymał, to Złoty Krzyż Zasługi za osiągnięcia w służbie wojskowej w korpusie oficerów sądowych w 1936 r.

„Dziennik Personalny” nr 6 z 1928 (fragment).

Źródło: <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/53373/edition/69623/content>.

Kazimierz Słowikowski zmarł 20 maja 1945 r. w Wielkiej Brytanii. Jego grób (nr 15) znajduje się na cmentarzu przy Kościele św. Anny w Ormskirk w Wielkiej Brytanii.

Grób Kazimierza Słowikowskiego w Ormskirk w Wielkiej Brytanii.

Źródło: <https://www.militaryimages.net/media/slowikowski-kazimierz-m-m.55487/>.

Źródła

1. L. Kania, Służba sprawiedliwości Wojska Polskiego we Francji i w Wielkiej Brytanii (październik 1939 – październik 1940), *Przegląd Historyczno-wojskowy* 2014, nr 15(66)/1.
2. Waldemar Puławski, Słowo wstępne od Przewodniczącego Rady Programowej „Wojskowego Przeglądu Prawniczego” nt. „Prokurator w mundurze w nowej roli ustawowej”, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* kwiecień-czerwiec 2016 r.
3. Tomasz Szczygiel, *Wojskowe postępowanie karne w II Rzeczypospolitej (1919-1939)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017 r.
4. Materiały archiwalne z Wojskowego Biura Historycznego, nr teczki KZ 5-376.
5. <https://s.twojahistoria.pl/uploads/2018/07/Przepl%C4%85d-oddzia%C5%82%C3%B3w-Wojska-Polskiego-po-zaj%C4%99ciu-Wilna-1919.jpg>.
6. <https://www.militaryimages.net/media/slowikowski-kazimierz-m-m.55487/>.
7. https://www.wikiwand.com/pl/Departament_Sprawiedliw%C5%9Bci_Ministerstwa_Spraw_Wojskowych.
8. <https://web.archive.org/web/20181125210455/http://pism.co.uk/B/BI12j.pdf>.
9. *Dziennik Personalny* 1920.08.18 R.1 Nr 31.
10. *Lista Starszeństwa Oficerów*, s. 304, Warszawa 1922 r. – Załącznik do *Dziennika Personalnego* 1922.06.08 R.3 Nr 13.
11. *Dziennik Personalny* 1923.09.11 Nr 59.
12. *Dziennik Personalny* 1926.02.06 R.7 Nr 8.
13. *Dziennik Personalny* 1929.02.14 R.10 Nr 4.
14. *Dziennik Personalny* 1932.01.30 R.13 Nr 2.
15. *Dziennik Personalny* 1932.12.31 R.13 Nr 157.

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Pan Marek Pasionek urodził się 7 stycznia 1961 r. w Gliwicach. Był absolwentem Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Z prokuraturą związany był od 1989 r. W latach 1989–1993 był aplikantem i asesorem prokuratury w Prokuraturze Rejonowej w Gliwicach. 15 lutego 1993 r. został powołany na stanowisko prokuratora Prokuratury Rejonowej w Gliwicach. 1 czerwca 1995 r. został powołany na stanowisko prokuratora Prokuratury Wojewódzkiej w Katowicach.

W okresie wykonywania obowiązków służbowych w Prokuraturze Wojewódzkiej w Katowicach związanych z prowadzeniem i nadzorowaniem śledztw o poważnym i skomplikowanym charakterze, w szczególności przeciwko członkom zorganizowanych grup przestępczych, wykazywał się niezwykle zaangażowaniem i inicjatywą w realizowaniu powierzonych mu zadań. W latach 1993–1997 został uhonorowany pięciokrotnie przez ówczesnych Ministrów Sprawiedliwości za szczególne osiągnięcia w pracy śledczej. Charakteryzowało go wielkie zaangażowanie w prowadzone postępowania przygotowawcze, a przy tym uwidoczniła się jego

olbrzymia konsekwencja i sprawność w dążeniu do wyjaśniania wszystkich aspektów realizowanych postępowań. 8 grudnia 2000 r. został powołany na stanowisko prokuratora ówczesnej Prokuratury Apelacyjnej w Katowicach. Prowadził największe śledztwa w sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej. W znacznym stopniu jego zasługą było doprowadzenie do skazania członków zorganizowanego zbrojnego związku przestępczego powszechnie określanego jako gang „Krakowia-ka”. Od 12 grudnia 2005 r. do 25 maja 2007 r. sprawował funkcję podsekretarza stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Od 2007 r. był prokuratorem Naczelnej Prokuratury Wojskowej. Pełniąc funkcję Zastępcy Szefa Oddziału do Spraw Przestępczości Zorganizowanej Naczelnej Prokuratury Wojskowej nadzorował śledztwo Wojskowej Prokuratury Okręgowej w Warszawie w sprawie katastrofy samolotu Tu-154 w dniu 10 kwietnia 2010 r. w Smoleńsku. Od grudnia 2015 r. do czerwca 2016 r. pełnił w Ministerstwie Sprawiedliwości obowiązki Naczelnika Wydziału do Spraw Kasacji w Departamencie Sądu i Organizacji Wymiaru Sprawiedliwości. 4 marca 2016 r. został powołany na stanowisko prokuratora Prokuratury Krajowej. Z dniem 7 marca 2016 r. powołano go na stanowisko Zastępcy Prokuratora Generalnego do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji, które zajmował do dnia 23 marca 2017 r. W dniu 24 marca 2017 r. został powołany na Zastępcę Prokuratora Generalnego, którą to funkcję sprawował do 31 marca 2022 r. Pan Prokurator Marek Pasionek był wybitnym prokuratorem i doskonałym prawnikiem, posiadającym ogromne doświadczenie zawodowe i rozległą wiedzę, w szczególności z zakresu procedury karnej, prawa karnego materialnego, kryminalistyki, a także prawa międzynarodowego. W Prokuraturze Krajowej nadzorował Zespół Śledczy nr 1, prowadzący postępowania w sprawie katastrofy smoleńskiej, oraz Biuro Współpracy Międzynarodowej, a we wcześniejszym okresie także Departament do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji. Prokuratora Marka Pasionka cechowały niezwykle pracowitość i bezgraniczne oddanie służbie prokuratorskiej. Ciężące na nim obowiązki służbowe wykonywał na najwyższym poziomie profesjonalizmu zawodowego. Posiadał wyjątkowe zdolności koordynowania pracy w kierowanych przez niego komórkach organizacyjnych. Cechy te okazały się niezwykle ważne w 2016 r., w czasie reformy prokuratury, kiedy instytucja ta została poddana fundamentalnej zmianie organizacyjnej i funkcjonalnej. Osobiste zaangażowanie Pana Prokuratora Marka Pasionka w kierowaniu prokuraturą w tym okresie miało ogromne znaczenie dla sprawnej i profesjonalnej jej transformacji. Niezbędna społecznie reforma prokuratury wymagała od wprowadzają-

cych ją prokuratorów dużej siły charakteru – przebiegała bowiem w bardzo trudnych warunkach. Reforma przyczyniła się nie tylko do zwiększenia poczucia bezpieczeństwa Polaków, ale spowodowała odbudowanie autorytetu prokuratury, niezbędnego do prawidłowego realizowania jej zadań ustawowych. Prokurator Marek Pasionek swoją pracą oddał w służbie Polsce i polskiemu społeczeństwu wybitne zasługi. Jego droga zawodowa, sposób wykonywania obowiązków i stosunek do współpracowników stanowiły wzorzec postępowania dla innych prokuratorów. Był zawsze człowiekiem oddanym idei usprawnienia działalności organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Pozostawił żonę i dwóch synów.

Postanowieniem z dnia 4 kwietnia 2022 r. Prezydent RP uhonorował Prokuratora Marka Pasionka Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Z żalem żegnamy. Pozostanie w naszej pamięci.